بانكىدىكى پۇلدىن پايدىلىنىشنىڭ ئەپچىل چارىلىرى

پۇقرالارنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش بىلىملىرىدىن سوئال - جاۋابلار

شىنجاڭ يېشىل تېخنىكا نەشرىياتى

بانكىدىكى پۇلدىن پايدىلىنىشنىڭ ئەپچىل چارىلىرى

—— پۇقرالارنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش بىلىملىرىدىن سوئال-جاۋابلار

تۈزگۈچى: كېرىمجان ئابلىز

شىنجاڭ پەن - تېخنىكا نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

有效利用融资的技巧：维吾尔文/克力木江·阿不力孜编. —乌鲁木齐：新疆科学技术出版社，2010.10
ISBN 978-7-5466-0503-6

Ⅰ.①有… Ⅱ.①克… Ⅲ.①融资—研究—维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ.①F830.45

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2010) 第 203978 号

پىلانلىغۇچى: ئىبراھىم سەمەن
تەشكىللىگۈچى: ئابلەت جۈمە تۆپراق
مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇرسۇنگۈل قاسىم
مەسئۇل كوررېكتورى:
مۇقاۋىسىنى لايىھەلىگۈچى: خەمدە سەئىدئالىم

بانكىدىكى پۇلدىن پايدىلىنىشنىڭ ئەپچىل چارىلىرى
— پۇقرالارنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش بىلىملىرىدىن سوئال - جاۋابلار

* * *

شىنجاڭ پەن - تېخنىكا نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى
(ئۈرۈمچى شەھىرى يەنئەن يولى №255 پوچتا نومۇرى: 830049)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدا سېتىلىدۇ
ئۈرۈمچى شەھىرى لۇڭيىدا باسما چەكلىك شىركىتىدە بېسىلدى
فورماتى: 880mm×1230mm 1/32 باسما تاۋىقى: 6.125
2010 - يىلى 10 - ئاي 1 - نەشرى
2010 - يىلى 10 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى: 1—3000
ISBN 978-7-5466-0503-6
باھاسى: 18.00 يۈەن

كىرىش سۆز

ئىناۋەت هازىرقى زامان بازار ئىگىلىكىنىڭ ئۇل تېشىدۇر. ئىجتىمائىي ئىناۋەت سەۋىيەسىنىڭ ئۆسۈشى ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسىنىڭ قۇرۇلۇشىدىن ئايرىلالمايدۇ. ئىناۋەت خاتىرىلەش بولسا كەسىپلەشكەن، مۇستەقىل ئۇچىنچى تەرەپ ئاپپاراتىنىڭ كارخانا ۋە شەخسلەر توغرىسىدىكى ئىناۋەت ئۇچۇرىنى قانۇن بويىچە يىغىش، توپلاش، رەتلاش ھەمدە ئىناۋەت ئۇچۇرى بىلەن تەمىنلەپ بېرىش جەريانىدىكى مۇلازىمەت پائالىيىتىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشىدۇر. ئىناۋەت خاتىرىلەشنىڭ كونكرېت رولى بولسا، كارخانا ۋە شەخسلەر ئۇچۇن ئىناۋەت ئارخىپى تۈرغۇزۇپ، كىشىلەرنىڭ ئىناۋەت بايلىقىنى يىغىشغا ياردەم بېرىپ، ئىقتىسادىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان رايون بوشلۇقىنى كېڭەيتىدۇ. ئۇنۇملۇك ئۇچۇر يەتكۈزۈش سۇپىسى بىلەن تەمىنلەپ، كرېدىت مۇئامىلە پائالىيىتىدە ئۇچۇرنىڭ ئۆزئارا مۇتاناسىپ بولۇپ قېلىش مەسىلىسىنى يەڭگىللىتىدۇ. ۋەدىسىدە تۇرغانلارنى مۇكاپاتلاپ، ۋەدىسىگە ئەمەل قىلمىغانلارنى جازالايدىغان ئىچكى مېخانىزم قۇرۇپ، كىشىلەرنى ۋەدىگە ئەمەل قىلىپ، كېلىشىمنى ئىجرا قىلىش ئادىتىنى يېتىلدۈرۈشكە يېتەكلەپ، ئىجتىمائىي ئىناۋەت مۇھىتىنى ياخشىلايدۇ. ساغلام بولغان ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسىنىڭ بەرپا قىلىنغان ـ قىلىنمىغانلىقى بازار ئىگىلىكىنىڭ سالماق ئايلىنىشى ۋە پىشپ يېتىلىشكە قاراپ يۈزلەنگەن ياكى يۈزلەنمىگەنلىكىنىڭ بەلگىسى.

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ۋە گوۋۇيۈەننىڭ يولىورۇقىغا ئاساسەن، جۇڭگو خەلق بانكىسى 2006 ـيىلى مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن كارخانا ۋە شەخسلەرنىڭ ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى

تەشكىللەپ قوزدى. 2007-يىلىنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە، بۇ سانلىق مەلۇمات ئامبىرى پۈتۈن مەملىكەتتىكى 13 مىليوندىن ئارتۇق كارخانا ۋە 600 مىليونغا يېقىن ئادەمنىڭ ئىناۋەت ئارخىپىنى ئايرىم-ئايرىم تۇرغۇزدى. ھازىر سودا بانكىسى قەرز ئېلىپ ئۆي-مۇلۇك، ئاپتوموبىل سېتىۋالىدىغان ياكى ئىناۋەت كارتىسىنى ئىلتىماس قىلغانلارنىڭ ئىناۋەت ئارخىپىنى تەكشۈرۈپ كۆرىدۇ، يەنى ئىناۋەت دوكلاتىنى كۆرۈپ، ئىلتىماس قىلغانلارنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى ئىگىلەيدۇ. ھازىر ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ تەتبىقلىنىشى خىزمەت ئىزدەش، ئۆي ئىجارە ئېلىش قاتارلىق تېخىمۇ كۆپ ساھەگە كېڭەيىپ، تەدرىجىي ھالدا ھەر بىر شەخسنىڭ «ئىقتىسادىي كىملىك»ىگە ئايلىنىپ، كىشىلەرنىڭ كۈندىلىك ئىقتىسادىي پائالىيەتلىرىگە بارغانسېرى سىڭىپ كىرىدى. ئىناۋەت خاتىرىسى ياخشى ئادەملەر ئىناۋەتكە ئەھمىيەت بېرىشتىن كەلگەن تۈرلۈك قولايلىقلارنىڭ تەمىنى ھەققەتەن تېتىدى.

ئۇنداقتا، ئىناۋەت خاتىرىلەش زادى قانداق ئىش، ئۇچۇر بايلىقىنى قانداق يىغىش كېرەك، سەلبىي خاتىرە پەيدا بولۇپ قېلىشنىڭ قانداق ئالدىنى ئېلىش كېرەك، شەخسلەر كۈندىلىك ئىقتىسادىي تۇرمۇشىدا قايسى مەسىلىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك، سەلبىي خاتىرە پەيدا بولغاندىن كېيىن، قايسى ئۇسۇللارنى قوللانغاندا ئۆزىنىڭ ئىناۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرگىلى بولىدۇ؟ بۇ مەسىلىلەرگە قولىڭىزدىكى كىتاب سىزگە ئومۇمىيۈزلۈك جاۋاب بېرىدۇ. ئىناۋەت خاتىرىلەشنى چۈشىنىپ، زۆرۈر بىلىم ۋە تېخنىكا ئىقتىدارىنى ئىگىلەپ، ئۆزىڭىزنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى قوغداپ، ھازىرقى زامان ئىناۋەت مۇلازىمىتىدىن تېخىمۇ ياخشى مەنپەئەتلىنىشىڭىزگە ياردەم بېرىدۇ.

بۇ كىتاب جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى سۇ نىڭنىڭ مۇشۇ ھەقتىكى بايانلىرى ئاساسىدا تۈزۈلگەن بولۇپ، ئۇ ئوتتۇرىغا

قويغان مول بىلىم ۋە بانكا ئىناۋەت مۇئامىلىسىدە ھازىر دۇنيادا يۈرگۈزۈلۈۋاتقان تەرتىپ، تېخنىكىلار بىرقەدەر كەڭ، ئومۇميۈزلۈك تونۇشتۇرۇلغان، يەنى بۇ كىتابتا پۈل مۇئامىلە ئىشلىرىدىكى ئىناۋەتنى قانداق تىكلەشنىڭ ئومۇمىي بايانى يورۇتۇپ بېرىلگەن بولۇپ، پۈل مۇئامىلە ئىشلىرى بىلەن شوغۇللانغۇچىلار، كەڭ مۇئامىلىدارلارنىڭ قوللىنىشىغا تولىمۇ باب كېلىدۇ. بۇ كىتاب يەنە مۇشۇ ھەقتە ئۇيغۇر تىلىدا قوللانما يوق بولۇشتەك بوشلۇقنى تولدۇرۇشتا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. مەن بۇ كىتابنىڭ سىزنىڭ ۋە ئىناۋەت خاتىرىلەشنىڭ ئورتاق تەرەققىي قىلىشىدىكى قوللانما بولۇپ قالىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن.

تۇزگۈچىدىن
2008-يىلى 4-ئاي

مۇندەرىجە

بىرىنچى قىسىم شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىلەش 1
1. ئىناۋەت خاتىرىلەش دېگەن نېمە؟ 2
2. نېمە ئۈچۈن ئىناۋەت خاتىرىلىنىدۇ؟ 2
3. ئىناۋەت خاتىرىلەشتىكى «خاتىرىلەش» دېگەن نېمە؟ ...4
4. ئىناۋەت خاتىرىسىنى «كىم» يېغىدۇ؟ 5
5. سەمىمىي بولۇش، ئىناۋەت، ئىناۋەت خاتىرىلەش
بىر ئىشمۇ؟ 6
6. ئىناۋەت خاتىرىسى ئۈچۈرى قەيەردىن كېلىدۇ؟..... 8
7. نېمە ئۈچۈن شەخسىلەرنىڭ ئۆزىدىن ئۈچۈر يېغا-
يدۇ؟ 8
8. ئىجابىي ئۈچۈر دېگەن نېمە؟ 9
9. سەلبىي ئۈچۈر دېگەن نېمە؟ 10
10. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى دېگەن نېمە؟ 11
11. نېمە ئۈچۈن شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى شەخسىلەرنىڭ
«ئىقتىسادىي كىملىكى» دەيمىز؟ 12
12. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش پائالىيەتلىرىدە قانداق
ھوقۇقى بار؟ 13
13. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش پائالىيەتلىرىدە قانداق
مەجبۇرىيىتى بار؟ 14
14. باشقىلار ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى خالىغانچە كۆرسە
بولامدۇ؟ 15
15. نېمە ئۈچۈن ئىناۋەت خاتىرىلەشنى نازارەت قىلىش ۋە
باشقۇرۇش كېرەك؟ 16
16. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى سىزنى قايسى مۇلازىمەتلەر
بىلەن تەمىنلەيدۇ؟ 18
17. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋىتىنى باھالاش دېگەن نېمە؟ 18

18. نېمە ئۈچۈن ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىنىڭ باھالاپ قوي-
غان نومۇرى بىلەن بانكىنىڭ قويغان نومۇرى ئوخشاش
بولمايدۇ؟ 19
19. چەت ئەللەردە ئىناۋەت خاتىرىلەش بارمۇ؟ 20
20. چەت ئەللەردىكى ئىناۋەت خاتىرىلەشنىڭ قانداق يېڭى تە-
رەققىيات يۈزلىنىشى بار؟ 21
21. ئۈچۈر تېخنىكىسىنىڭ تەرەققىياتى ئىناۋەت خاتىرىلەشكە
قانداق تەسىر كۆرسىتىدۇ؟ 23
ئىككىنچى قىسىم ئىناۋەت خاتىرىلەش سىز بىلەن بىللە 25
22. دۆلىتىمىزدە شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمە-
سىنى قۇرۇش نېمە ئۈچۈن زۆرۈر بولدى؟ 25
23. دۆلىتىمىزدە شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېما
قۇرۇلۇشى قانداق ئىلگىرىلەشلەرگە ئېرىشتى؟ 27
24. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى دېگەن
نېمە؟ 29
25. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ قانداق
ئالاھىدىلىكى بار؟ 30
26. نېمە ئۈچۈن مەملىكەت بويىچە مەركەزلىك، بىرلىككە كەل-
گەن شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قۇ-
رۇلىدۇ؟ 31
17. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى نېمە
ئۈچۈن كۆپچىلىك بىللە قوزىدۇ؟ 33
28. نېمە ئۈچۈن شەخسىي ئۈچۈرىڭىزنى يىغىشتا قوشۇلۇشد-
ىڭىزغا ئېرىشىش ھاجەتسىز بولىدۇ؟ 34
29. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قايسى
ئۈچۈرنى يىغىدۇ؟ 35
30. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قايسى
قەرز ئۈچۈرنى يىغىدۇ؟ 36
31. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قايسى

ئىناۋەت كارتىسىنىڭ ئۇچۇرىنى يېغىدۇ؟ 36
32. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى دۆلەتنىڭ ئوقۇش ياردەم قەرز ئۇچۇرىنى يېغامدۇ؟ 37
33. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قانچاندىن باشلاپ كىرىدىت ئۇچۇرىنى يېغىشقا باشلىدى؟ 37
34. نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ساقىت بولۇپ قالغان كىرىدىت ئۇچۇرۇمنى يەنە يېغىدۇ؟ 38
35. «باشقىلارنىڭ قەرز ئېلىشىغا كېپىل بولۇش» ئۇچۇرى نېمىشقا يېغىلىدۇ؟ 38
36. تېلېگراف قاتارلىق ئاممىۋى ئىشلار چىقمىنى تۆلەش ئۇچۇرى نېمە ئۈچۈن يېغىلىدۇ؟ 39
37. كىشىلەرنىڭ قايسى تېلېگراف ھەققىنى تۆلىگەنلىك ئۇچۇرى يېغىلىدۇ؟ 40
38. ماجىرا تۆپەيلىدىن ھەق تۆلەشنى رەت قىلىشتىن كېلىپ چىققان ھەقنى قەرز قىلغان ئۇچۇر نېمە ئۈچۈن يېغىلىدۇ؟ 41
39. شەخسنىڭ جورىسىنىڭ ئۇچۇرى نېمە ئۈچۈن يېغىلىدۇ؟ 41
40. شەخس بىلەن شەخس ئوتتۇرىسىدىكى كىرىدىت مۇئامىلە ئۇچۇرى نېمىشقا يېغىلمايدۇ؟ 42
41. شەخسنىڭ باشقا جاي ياكى چەت ئەلدىكى كىرىدىت مۇئامىلە ئۇچۇرى يېغىلامدۇ؟ 43
42. چەت ئەللىكلەرنىڭ دۆلىتىمىزدىكى كىرىدىت ئۇچۇرى يېغىلامدۇ؟ 43
43. دۆلىتىمىزدىكى چەت ئەل مەبلىغىدىكى پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىنىڭ كىرىدىت ئۇچۇرى يېغىلامدۇ؟ 43
44. مەن قەرز ئالمىغان تۇرسام ھەم قەرز ئېلىش نىيىتىمۇ يوق تۇرسا، يەنە نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ئۇچۇرۇمنى يېغىدۇ؟ 44

45. نېمە ئۈچۈن شەخسلەرنىڭ پۇل ئامانەت قويغان ئۈچۈرنى يېغمايدۇ؟ 45
46. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قانچىلىك ۋاقىتتا بىر قېتىم ئۈچۈر يېڭىلايدۇ؟ 45
47. شەخسلەرنىڭ مەخپىيەتلىكى قانداق قوغدىلىدۇ؟ ... 45
48. ئۇچۇرنىڭ بىخەتەرلىكىگە قانداق كاپالەتلىك قىلىنىدۇ؟ 47
49. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا قاتناشقىنا نېمە ئۈچۈن ئىلتىماس قىلىش كېتىدۇ؟ 48
50. ئېلېمېنتنىڭ شەخسلەرنىڭ مەخپىيەتلىكىنى قوغداشقا دائىر قانداق قانۇن - قائىدىلىرى بار؟ 48
ئۈچىنچى قىسىم شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ سىرى 52
51. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى قايسى ئورۇن چىقىرىدۇ؟ 52
52. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ قانچە خىل نۇسخىسى بار؟ 52
53. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت تەكشۈرۈش دوكلاتىنىڭ قانداق پەرقى بار؟ 53
54. قەرز ئالغان ئادەمنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بولامدۇ؟ 54
55. دېھقانلارنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بولامدۇ؟ 56
56. ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى تەكشۈرگىلى بولامدۇ؟ 55
57. ئۆزىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى قەيەردە سۈرۈشتۈرگىلى بولىدۇ؟ 56
58. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى قانداق سۈرۈشتۈرۈش كېرەك، سۈرۈشتۈرگەن ۋاقىتتا قانداق ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلەيمىز؟ 56

59. باشقا جايدا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرگىلى بولامدۇ؟ 56
60. نېمە ئۈچۈن ئىنتېرنېت توربدا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى بىۋاستە سۈرۈشتۈرگىلى بولمايدۇ؟ 57
61. سۈرۈشتۈرۈش قېتىم سانىنىڭ چېكى بارمۇ؟ 57
62. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسە ھەق ئېلىنامدۇ؟ 58
63. نېمە ئۈچۈن شەخسىنىڭ سودا شېرىكىنى ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلەپ بېرىشىگە ئىلھاملاندۇرۇلىدۇ؟ 58
64. باشقىلار سىز تەمىنلىگەن ئىناۋەت دوكلاتىغا ئىشەنمىسە قانداق قىلىش كېرەك؟ 58
65. باشقىلارغا ئۆزۈمنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرگۈزۈش ئۈچۈن قانداق قىلىمەن؟ 59
66. مەن باشقىلارنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرەلمەدىمەن؟ 59
67. مەن تۈغقانلىرىم (جورام، پەرزەنتىم) نىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرەلمەدىمەن؟ 60
68. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى ئەڭ كۆپ سۈرۈشتۈرىدىغان ئاپپارات قايسى؟ 60
69. بانكا قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى قانداق ئەھۋالدا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسە بولىدۇ؟ 60
70. سودا بانكىسى خۇسۇسىي كارخانىنىڭ كىرىدىت ئىلتىماسىنى تەكشۈرگەندە، خوجايىننىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسە بولامدۇ؟ 62
71. سودا بانكىسىنىڭ ھەرقانداق خىزمەتچىسى مۇئامىلىدارلارنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى تەكشۈرسە بولامدۇ؟ 62
72. باشقا ئاپپاراتلار قانداق ئەھۋالدا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى-

نى سۈرۈشتۈرسه بولىدۇ؟ 63
73. باشقىلارنىڭ ئىجازىتىگىزنى ئالمايلا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىگىزنى سۈرۈشتۈرگەنلىكىنى بايقىسىڭىز قانداق قىلىسىز؟ 63
74. ئەدلىيە تارماقلىرى قانداق ئەھۋالدا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسه بولىدۇ؟ 64
75. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى نېمە ئۈچۈن ئەدلىيە ھۆكۈمىنىڭ ئاساسى بولالمايدۇ؟ 65
تۆتىنچى قىسىم ئىناۋەت دوكلاتىگىزنى ئوقۇپ چۈشىنىشىگىزگە ياردەم بېرىش 66
76. ئىناۋەت دوكلاتىدىكى «سۈرۈشتۈرگەن ۋاقىت» ۋە «دوكلات ۋاقتى» نىڭ قانداق پەرقى بار؟ 66
77. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ ئۈچۈرىدا قايسى سەھىپىلەر بار؟ 67
78. شەخسىي سالاھىيەت ئۈچۈرى قانداق كەلگەن؟ 68
79. «جامائەت خەۋپسىزلىك ئۈچۈرى بىلەن سېلىشتۇرۇلدى» دېگىنى زادى قانداق ئىش؟ 69
80. «تەپسىلىي ئۈچۈر» دېگەن نېمە؟ 70
81. «ئىناۋەت نورمىسى» ۋە «ئورتاق بەھرىمەن بولىدىغان ئىناۋەت نورمىسى» دېگەن نېمە؟ 70
82. نېمە ئۈچۈن ئىشلىتىلمىگەن ئىناۋەت نورمىسىمۇ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ؟ 72
83. ئىناۋەت كارتىسىنىڭ ئەڭ زور قەرز سوممىسىنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟ 73
84. «كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان قالدۇق سومما» ۋە «ئىشلىتىپ بولغان نورما» نىڭ مەنىسى نېمە؟ 73
85. «قەرەلى ئۆتۈپ كېتىش» دېگەن نېمە؟ 73
86. «نۆۋەتتىكى قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى»، «قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي قېتىم سانى» بىلەن

«ئەڭ زور قەرەلىدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى» دېگەننى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟ 74
87. «هازىرقى قەرەلىدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي سومما» هازىر قايتۇرۇشقا تېگىشلىك بولغان، ئەمما قايتۇرمىغان پۇلمۇ؟ 76
88. قەرەلنى بىر كۈن ئۆتكۈزۈۋېتىش بىلەن 180 كۈن ئۆتكۈزۈۋېتىشنىڭ قانداق پەرقى بار؟ 77
89. نېمە ئۈچۈن «غەيرىي رەسمىي كىرىدىتلىق كارتىدىن كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىپ قىلىنغىنىغا 180 كۈندىن ئاشقان تۆلىمىگەن قالدۇق سومما» ئايرىم كۆرسىتىلىدۇ؟ 77
90. ئىناۋەت كارتىسىدىكى «ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسى» دېگەن نېمە؟ 78
91. ئىناۋەت كارتىسىدىكى قەرەل بويىچە ئەڭ تۆۋەن قەرز قايتۇرۇش نورمىسىنىلا قايتۇرۇش سەلبىي ئۇچۇر هېسابلىنامدۇ؟ 79
92. «كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىنىڭ 12 ئاي ئىچىدە قايتۇرمىغان ئەڭ تۆۋەن قەرز قايتۇرۇش نورمىسىنىڭ قېتىم سانى» نېمە مەنىنى بىلدۈرىدۇ؟ 80
93. «24 ئاي ئىچىدىكى قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالى» دېگەننىڭ مەنىسى نېمە؟ 80
94. «ئۇچۇرغا ئېرىشكەن ۋاقىت» بىلەن «راسچوت يىل، ئېيى» دېگەن بۇ ئىككى ۋاقىتنىڭ قانداق پەرقى بار؟ 83
95. «ئۇچۇرغا ئېرىشكەن ۋاقىت» بىلەن شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى «سۈرۈشتۈرۈلگەن ۋاقىت» نىڭ قانداق مۇناسىۋىتى بار؟ 83
96. «ئالاهىدە مۇئامىلە ئۇچۇر خاتىرىسى

سى» دېگەن نېمە؟ 84
97. «ئالاھىدە خاتىرە» دېگەن نېمە؟ 84
98. «شەخسىي راسچوت ئىسچوتى» مېنىڭ بانكىدىكى بارلىق ئىسچوتنىمۇ؟ 84
99. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى «قانۇنىي ئىگە ئاپپارات سانى» بىلەن «ئاپپارات سانى» بىر گەپمۇ؟ 85
100. «شەخسىنىڭ تۇرالغۇ ئۆي جايلاشقان فوندى ئۇچۇرى» دىكى تۇرلۇك ئۇچۇرلارنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟ 85
101. «شەخسىنىڭ ياشاۋاتقاندا بېقىلىش سۈغۇرتىسى ئۇچۇرى» دىكى تۇرلۇك ئۇچۇرلارنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟ 87
102. شەخسنىڭ تېلېگراف ھەققى تۆلەش ئۇچۇرىدىكى «ھەققە قەرز بولۇش» نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟ 88
103. نېمە ئۈچۈن ئىناۋەت خاتىرىسىدە «ياخشى» ياكى «ناچار» دېگەن خەت كۆرۈلمەيدۇ؟ 90
104. سەلبىي ئۇچۇرنى نېمە ئۈچۈن «ناچار خاتىرە» دېيىشكە بولمايدۇ؟ 91
105. سەلبىي ئۇچۇر ئاساسلىقى قايسى سەھىپىدە كۆرۈلىدۇ؟ 91
106. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا نېمە ئۈچۈن «ياخشى نىيەت بىلەن قەرز بولۇش ۋە قەستەنلىك بىلەن قەرز بولۇش» دەپ ئايرىلمايدۇ؟ 93
107. «باشقىچە پىكىردە بولۇشنى ئەسكەرتىش» بىلەن «ئۆز بايانىتى» نىڭ قانداق پەرقى بار؟ 94
108. «سۈرۈشتۈرۈش خاتىرىسى» دېگەن نېمە؟ 95
109. نېمە ئۈچۈن «سۈرۈشتۈرۈش خاتىرىسى» دە خاتىرىلەنگەن ئۇچۇرلارغا ئالاھىدە دىققەت قىلىش كېرەك؟ 96

بەشىنچى قىسىم ئىناۋەت دوكلاتىغا بولغان باشقىچە پىكىرنىڭ بىر تەرەپ قىلىنىشى 98
110. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى ئايرىم سانلار توغرا بولماسلىق مەسىلىسىگە قانداق قاراش كېرەك؟ 98
111. سانلىق مەلۇماتنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشتە سىز قانداق ئىشلارنى قىلالايسىز؟ 99
112. باشقىچە پىكىردە بولۇش دېگەن نېمە؟ 100
113. باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا قانداق ماتېرىياللار كېتىدۇ؟ 101
114. باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسىنى تېلېفون، ئىنتېرنېت توري ئارقىلىق تاپشۇرسا بولامدۇ؟ 101
115. باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسى قانچىلىك ۋاقىتتا ھەل بولىدۇ؟ 102
116. دائىم كۆرۈلىدىغان باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسى قايسىلار؟ 103
117. سۈيىيەتكەپ سەۋەبىدىن باشقا دائىم كۆرۈلىدىغان شەخسلەرنىڭ باشقىچە پىكىردە بولۇشىدىن قايسىلار بار؟ 105
118. شەخس ئىناۋەت كارتىسى ئاكتىپلاشتۇرۇلمىغانلىقتىن كېلىپ چىققان يىللىق ھەققە قەرز بولۇش ئەھۋالىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلەنگەنلىكىگە قايىل بولمىسا، باشقىچە پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويۇش ئارقىلىق ھەل قىلغىلى بولامدۇ؟ 109
119. دوستۇم مېنىڭ كىملىكىمنى ئىشلىتىپ بانكىدىن قەرز ئېلىپ قايتۇرمىدى، مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇر مېنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىمغا خاتىرىلەنسە، باشقىچە پىكرىمنى ئوتتۇرىغا قويسام بولامدۇ؟ 110

120. شەخسنىڭ ئاساسىي ئۇچۇرغا نىسبەتەن باشقىچە پىكرى بولسا قانداق قىلىش كېرەك؟ 110
121. شەخسنىڭ ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسى ۋە تۇرالغۇ ئۆي جامائەت جۇغلانمىسى ئۇچۇرىغا قارىتا باشقىچە پىكرى بولسا قانداق قىلىدۇ؟ 111
122. شەخسنىڭ تېلېگراف ھەققىنى تۆلەش ئۇچۇرىغا قارىتا باشقىچە پىكرى بولسا قانداق قىلىدۇ؟ 112
123. شەخسنىڭ راسچوت ئىسچوت ئۇچۇرىغا قارىتا باشقىچە پىكرى بولسا قانداق قىلىدۇ؟ 112
124. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا شەخسلەرنىڭ كىرىدىت سودا ئۇچۇرىنى خاتىرىلەشتە چۈشۈرۈپ قويۇلسا قانداق قىلىش كېرەك؟ 112
125. باشقىچە پىكىرده بولۇشنىڭ سەۋەبى ئۇچۇرنىڭ كېيىن قېلىشىدىن بولغان بولسا قانداق قىلىدۇ؟ 113
126. قايسى خىل ئەھۋالدا «باشقىچە پىكىرده بولغانلىقىنى ئەسكەرتىپ قويۇش» نى ئىشلىتىش زۆرۈر بولىدۇ؟ 113
127. باشقىچە پىكرنى بىر تەرەپ قىلىشقا نىسبەتەن يەنىلا باشقىچە پىكرى بولسا قانداق قىلىدۇ؟ 114
128. قانداق ئەھۋالدا «شەخسىي بايانات» ئىشلىتىلىدۇ 115
ئالتىنچى قىسىم ئىناۋەتنى قوغداشتا ئۆزىگە تايىنىش 116
129. نېمە ئۈچۈن «ئۆزۈمنىڭ ئىناۋىتىگە ئۆزۈم ئىگە بولىمەن» دەيمىز؟ 116
130. كىرىدىت پائالىيەتلىرىدە نېمە ئۈچۈن «ئېغىزدىكى گەپكە ئاساسلانغىلى بولمايدۇ، تۆزگەن توختام ئىسپات بولىدۇ» دېگەن پىرىنسىپقا ئەمەل قىلىنىدۇ؟ 117

131. ئىمزا قويۇشتىن ئاۋۋال نېمە ئۈچۈن توختام تەپسىلىي كۆرۈپ چىقىلىدۇ؟ 118
132. نېمە ئۈچۈن تۈرلۈك ئىلتىماس جەدۋىلى ئەينەن تولدۇرۇلىدۇ؟ 118
133. ئۆي كۆچمەندىن كېيىن نېمە ئۈچۈن سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز شىركەتلىرىگە بېرىپ ئۆزگەرتىش ئېلىپ بېرىلىدۇ؟ 119
134. ئۆزىنىڭ كىملىكىنى نېمە ئۈچۈن باشقىلارغا ئىشلىتىشكە بېرىشكە بولمايدۇ؟ 120
135. شەخسىنىڭ سالاھىيىتى باشقىلار تەرىپىدىن قارىسىغا ئىشلىتىلسە، ئۆزىنىڭ مەسئۇلىيىتى بولامدۇ؟ 121
136. شەخسىي سالاھىيىتىنىڭ ئوغرىلىقچە ئىشلىتىلىشىدىن قانداق ساقلانغىلى بولىدۇ؟ 122
137. نېمە ئۈچۈن «قەرز پۇل ئالمىسا، كارتا ئىشلەتمىسە، ئىناۋەتىنىڭ ياخشى بولۇشى ناتايىن» دەيمىز؟ 122
138. قەرز پۇلنى ئالدىن قايتۇرۇپ كارتا ئوقۇتمىسا، ئىناۋەتنى ئۆستۈرگىلى بولامدۇ؟ 123
139. كۆپ پۇل قەرز ئالسا، كارتىنى كۆپ ئوقۇتسا، ئىناۋەت تېخىمۇ ياخشى بولامدۇ؟ 123
140. كۈندىلىك تۇرمۇشتىكى قايسى ئەھۋالدا سەلبىي خاتىرە ئاسان پەيدا بولىدۇ، بۇنىڭدىن قانداق ساقلانغىلى بولىدۇ؟ 124
141. ئۆسۈم نىسبىتىنىڭ تەڭشىلىشى، ئايدا قايتۇرىدىغان قەرز سوممىسىنىڭ ئۆزگىرىشى سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدىغان سەلبىي خاتىرىدىن قانداق ساقلىنىش كېرەك؟ ... 125
142. كامانداروپكىغا چىقىپ سىرتتا تۇرغان مەزگىلدە قەرز قايتۇرۇش ۋاقتى كېلىپ قالسا قانداق قىلىش كېرەك؟ 126

143. نېمە ئۈچۈن ئۇچىنچى تەرەپكە قەرزنى ۋاكالىتەن قايتۇرۇش تەكلىپى بېرىلمەيدۇ؟ 127
144. سەلبىي خاتىرە بولسىلا ئىناۋەتنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىدىن دېرەك بېرەمدۇ؟ 128
145. سەلبىي خاتىرە پەيدا بولغاندىن كېيىن، شەخسلەر قانداق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ ئۆزىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ؟ 128
146. قەرزنى قايتۇرۇپ بولغان بولسىمۇ، نېمە ئۈچۈن ئىلگىرىكى قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋەتكەن خاتىرە ئىناۋەت دوكلاتىدا ساقلىنىدۇ؟ 129
147. سەلبىي خاتىرىنى ساقلاش مۇددىتى قانچىلىك چاندىن باشلاپ ھېسابلىنىدۇ، سەلبىي خاتىرە قانچىلىك ۋاقىت ساقلىنىدۇ؟ 129
يەتتىنچى قىسىم ئىناۋەت خاتىرىلەشكە دائىر پۈل مۇئامىلە ساۋاتلىرى 131
148. قەرز پۈل ئېلىش ياكى ئالالماسلىقتا كىمنىڭ دېگىنى ھېساب بولىدۇ، سودا بانكىسىنىڭ دېگىنى ھېسابمۇ ياكى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىنىڭ دېگىنى ھېسابمۇ؟ 131
149. مەلۇم بىر ئادەم نېمە ئۈچۈن بىر بانكىدىن قەرز ئالالمىغان بىلەن، يەنە بىر بانكىدىن قەرز ئالالايدۇ؟ ... 132
150. نېمە ئۈچۈن بىرلىككە كەلگەن قەرز بېرىش ئۆلچىمى بېكىتىلمەيدۇ؟ 133
151. بانكا نېمىگە ئاساسەن سىزگە قەرز پۈل بېرىش ياكى بەرمەسلىكنى بەلگىلەيدۇ؟ 135
152. بانكا قەرز بەرگەندە نېمە ئۈچۈن شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىنى تەكشۈرىدۇ؟ 135
153. شەخسنىڭ ئىناۋىتىنى تەكشۈرۈشتە، نېمە ئۈچۈن سودا

بانكىسىنىڭ بىرلىكە كەلگەن ئۆلچىمى يوق؟ 136
154. ئىناۋەت ياخشى بولسا قانداق ئېتىبارغا ئېرىشكىلى بولىدۇ؟ 137
155. قەرەلسىزلىك ئۆتكۈزۈۋېتىش قېتىمى ۋە سوممىسى بەلگىلىك سانغا يەتسە بانكا قەرز پۇل بەرمەمدۇ؟ 137
156. تېلېگراف ھەققىنى تاپشۇرۇش ياكى تاپشۇرماسلىق نېمە ئۈچۈن بانكىنىڭ سىزنى باھالىشىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ؟ 138
157. شەخسنىڭ ئىجتىمائىي سۈغۇرتا ۋە تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندىغا قاتنىشىش ئۈچۈرىنىڭ بانكىنىڭ شەخسىي كىرىدىت ئىلتىماسىنى تەكشۈرۈشىدە قانداق پايدىسى بار؟ 138
158. سىياسەت خاراكتېرلىك قەرز پۇل تارقاتقاندا، نېمە ئۈچۈن ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى تەكشۈرىدۇ؟ 139
159. خوجايىنىڭ ئىناۋىتى نېمە ئۈچۈن ئىگىلىكىدىكى كارخانىنىڭ قەرز پۇلغا ئېرىشىشىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ؟ 139
160. كارخانا بانكىدىن ئالغان قەرز پۇلنى كەينىگە سۈرسە، خوجايىنغا تەسىرى بولامدۇ؟ 140
161. شەخسىي قەرزنى مۇددەتكە بۆلۈپ قايتۇرغاندا، قانداق قىلغاندا ۋاقتىدا قايتۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ؟ 140
162. ئالغان قەرزنى ۋاقتىدا، تولۇق قايتۇرالمىغان ۋاقىتتا ئىناۋەتكە بولغان تەسىرىنى قانداق قىلغاندا ئازايتقىلى بولىدۇ؟ 141
163. «كەڭچىلىك قىلىش ۋاقتى» دېگەن نېمە؟ 142
164. زادى قايسى كۈنى قەرز قايتۇرۇلىدۇ، «قەرز قايتۇرۇش

كۆنى» دىن بۇرۇنمۇ ياكى «كەڭچىلىك قىلىش ۋاقتى» دىن كېيىنمۇ؟ 143

165. قەرزنىڭ قەرەلسى ئۇزارتىلغان مەزگىلدە قەرز ئالغۇچىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىدە ئۆزگىرىش بولامدۇ؟ 144

166. ئالغان قەرز ئۆسۈمىنىڭ ئۆزگىرىشى قانداق ئەھۋالدا شەخسنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى تەسىرگە ئۇچرىتىشى مۇمكىن؟ 145

167. ئۆسۈمىنى بىرنەچچە كۈن كېچىكتۈرۈپ تاپشۇرسا، نېمە ئۈچۈن يەنە شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ؟ 145

168. باشقا جايدا قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋەتسە، ئۆز جايىدىكى قەرز ئېلىشقا تەسىر قىلامدۇ؟ 146

169. باشقىلارغا كېپىل بولغان ئۇچۇرمۇ نېمە ئۈچۈن ئۆزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ؟ 146

170. دۆلەتنىڭ ئوقۇشقا بەرگەن يارەەم قەرزىنى ۋاقتىدا قايتۇرمىسا شەخسنىڭ ئىناۋىتىگە تەسىرى بارمۇ؟ 147

171. ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىنى قانداق تۇرغۇزىدۇ؟ 147

172. نېمە ئۈچۈن كىرېدىت كارتىسى ئىشلىتىشنىمۇ شەخسنىڭ ئىناۋەت پائالىيىتى دەيمىز؟ 148

173. كارتا ئوقۇتقاندا سەلبىي خاتىرە پەيدا بولۇشتىن قانداق ساقلىنىش كېرەك؟ 149

174. كىرېدىت كارتىسىنىڭ ئۆسۈم ھېسابلاشتىكى ئۆلچەم سانى، كۈن سانى ۋە ئۆسۈمى قانداق ھېسابلىنىدۇ؟ 151

175. كىرېدىت كارتىسى يېتىپ كەتكەن ياكى ئوغرىلانغاندىن كېيىن پەيدا بولغان خاتىرە كارتىنىڭ ئەسلىي ئىگىسىنىڭ

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنەمدۇ؟ 153
176. «ئۇچەككە كىرگەن كارتا» ئىناۋەت خاتىرىگىزگە قانداق تەسىر كۆرسىتىدۇ؟ 153
177. يىللىق ھەققە قەرز بولۇش خاتىرىسى نېمە ئۈچۈن كىرىدىت كارتىسى ھېسابىتىن ئۆچۈرۈلگەندىن كېيىنمۇ يەنە شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا ئەكس ئەتتۈرۈلىدۇ؟ 154
178. A بانكىدىن ئالغان قەرز پۇلىنى B بانكىنىڭ پوكىيىدە قايتۇرسا بولامدۇ؟ 155
قوشۇمچە (1) شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى باشقۇرۇش ۋاقىتلىق يولغا قويۇش چارىسى 156
قوشۇمچە (2) شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى ئۆزى سۈرۈشتۈرۈش قائىدىسى 169

بىرىنچى قىسىم

شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىلەش

ئىناۋەت خاتىرىلەش دۆلىتىمىزگە نىسبەتەن ئېيتقاندا قەدىمىي ئىش ھېسابلىنىدۇ. نەچچە مىڭ يىل بۇرۇنقى «زوچۈەن» ناملىق كىتابتا: «بىر ئادەمنىڭ دېگەن گېپىنىڭ ھېساب بولۇش ياكى بولماسلىقىنى شۇ ئادەمنىڭ ئەمەلىيەتتى ئارقىلىق ئىسپاتلىغىلى بولىدۇ» دېيىلگەن. بىراق، ھازىر سىز بىلەن مەن كۈندىلىك تۇرمۇشىمىزدا ھېس قىلىۋاتقان ئىناۋەت خاتىرىلەش تېخى يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى ئىشتۇر. قەرز بېجىرگەن، خىزمەت ئىزدىگەندە بانكا خىزمەتچىلىرىنىڭ «ئىناۋەت خاتىرىڭىز قانداق؟» دېگەنلىكىنى دائىم ئاڭلاپ تۇرىسىز. بۇنداق دېگىنى ئۇلارنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى كۆزدە تۇتقانلىقى بولۇپ، ئىلگىرىكى ئىناۋەت پائالىيەتلىرىڭىزنىڭ خاتىرىسى «ئىناۋەت دوكلاتى» ئىزدا ئىپادىلىنىدۇ. «ئىناۋەت دوكلاتى» بولسا، ئىناۋەت خاتىرىلەشنىڭ ئاخىرقى نەتىجىسى بولۇپ، ئۇنى كىشىلەر «ئىقتىسادىي كىملىك» دەپ تەسۋىرلەيدۇ، بۇنى ۋەدىڭىزدە تۇرۇش ياكى تۇرماسلىقىڭىزنى ئىسپاتلاشقا ئىشلىتىدۇ. بەزىلەر ئىناۋەت خاتىرىسىنىڭ ياخشى- يامان بولۇشى، بېجىرمەكچى بولغان ئىشىڭىزنى بېجىرەلەيدىغان ياكى بېجىرەلمەيدىغانلىقىڭىز، شۇنداقلا بېجىرمەكچى بولغان ئىشىڭىزغا قانچىلىك بەدەل سەرپ قىلغاندا ئاندىن بېجىرەلەيدىغانلىقىڭىزنى بەلگىلەيدۇ دەيدۇ. دانالار «شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىنى ئۆزىنىڭ ھاياتىنى قوغدىغانغا ئوخشاش قوغداش كېرەك» دەپ ئېيتىدۇ. مانا مۇشۇنداق مۇھىم نەرسىگە نېمىشقا دىققەت قىلمايسىز، نېمىشقا چۈشەنمەيسىز؟ كىتابنىڭ بۇ قىسمىدا بىز

سزگە ئىناۋەت خاتىرىلەشكە ئائىت بەزى ئاساسىي چۈشەنچىلەرنى تونۇشتۇرىمىز. بىز بۇ چۈشەنچىلەرگە چەت ئەلنىڭ يۇز يىلدەك ۋاقىت ئېلىپ بارغان ئىناۋەت خاتىرىلەش تەجرىبىلىرىنى ئەستايىدىل تەتقىق قىلىش ئارقىلىق ئېرىشتۇق. بۇنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى چۈشىنىشىمىزگە پايدىسى بولۇشىنى ئۈمىت قىلىمىز.

1. ئىناۋەت خاتىرىلەش دېگەن نېمە؟

ئاددىي قىلىپ ئېيتقاندا، ئىناۋەت خاتىرىلەش دېگىنىمىز، كەسىپىلەشكەن، مۇستەقىل ئۇچىنچى تەرەپ ئاپپاراتىنىڭ ئىناۋەت ئارخىپىنى تۇرغۇزۇپ، ئىناۋەت ئۇچۇرىنى قانۇن بويىچە يىغىدىغان، ئوبيېكتىپ خاتىرىلەيدىغان ھەمدە سىرتتىكىلەرنى ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن قانۇن بويىچە تەمىنلەيدىغان بىر خىل پائالىيەتتۇر. ئىناۋەت خاتىرىسى ئىلگىرىكى ئىناۋەت پائالىيەتلىرىنىڭ خاتىرىلەيدۇ، بۇ پائالىيەتلەر كەلگۈسىدىكى ئىقتىسادىي پائالىيەتلىرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن، سىز بانكىدىن قەرز ئېلىشنى ئىلتىماس قىلغاندا، بانكا ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى تەمىنلىگەن ئىناۋەت دوكلاتى ئارقىلىق ئىلگىرىكى ئىناۋەت ئەھۋالىنى تېخىمۇ ياخشى چۈشىنىپ، سىز بىلەن مۇئامىلە قىلىش ياكى قىلماسلىقنى تېخىمۇ ئاسان، تېخىمۇ تېز بەلگىلەپ، ئىقتىسادىي پائالىيەتلىرىنىڭ قولايلاشتۇرىدۇ. ئىقتىساد، جەمئىيەت تەرەققىي قىلغانسېرى، ئىناۋەت خاتىرىلەش بىلەن شەخسنىڭ مۇناسىۋىتى تېخىمۇ قويۇقلىشىدۇ.

2. نېمە ئۈچۈن ئىناۋەت خاتىرىلىنىدۇ؟

ئىلگىرى شەخسلەرنىڭ ئىقتىسادىي پائالىيەت دائىرىسى تار، مۇئامىلە شەكلى ئاددىي بولۇپ، ئادەم بىلەن ئادەم ئوتتۇرىسىدىكى ئىشىنىش ئۆزئارا بىۋاستە چۈشىنىش ۋە ئىجتىمائىي رايوندىكى كىشىلەر ئارا مۇناسىۋەتتىن كېلەتتى، ھازىر بۇنىڭغا ئوخشىمايدۇ. ئاھالىنىڭ يۆتكىلىشى چاغلىقى كۆچلۈك بولۇپ، شەخسلەرنىڭ پائالىيەت رايون دائىرىسى كېڭ

كۆيدى، ئۆزى پششىق بىلىدىغان، ئۆزىنى تولۇق چۈشىنىدىغان ئادەم-لەر بىلەن ئارىلاشقاندىن باشقا، يەنە نۇرغۇن تونۇشمايدىغان ئادەملەر بىلەن ئالاقە قىلىشقا توغرا كەلدى. بۇ ئادەملەر باشقا ئۆلكە، ھەتتا باشقا بىر دۆلەتتىن كەلگەن بولۇشى مۇمكىن. ئەگەر ئەنئەنىۋى ئۇسۇلغا تايە-نىپلا ئۆزئارا چۈشىنىش ھاسىل قىلسا، ناھايىتى كۆپ ۋاقىت ۋە كۈچ سەرپ بولىدۇ، نەتىجىدە سودا قىلىشالمايدۇ، ياكى ئۆزىنىڭ تەرەققىيا-تىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. شەخسنىڭ تۇرمۇش سەۋىيەسى ۋە جەمئىيەت-نىڭ تەرەققىيات سەۋىيەسى زور تەسىرگە ئۇچرايدۇ.

مەسىلەن، سىز بىر بانكىدىن قەرز بېرىشنى ئىلتىماس قىلسىڭىز، بانكىدا سىزنى تونۇيدىغان، بىلىدىغان بىرمۇ ئادەم بولمسا، سىز ئىنتا-يىن كۆپ كۈچ سەرپ قىلىپ، بانكىغا ئۆزىڭىزنىڭ ئالىدىغان قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرالايدىغانلىقىڭىزنى ئىسپاتلاپ بېرىشىڭىزگە توغرا كېلىدۇ، شۇنداقلا بانكىمۇ زور كۈچ سەرپ قىلىپ سىزنىڭ ئالىدىغان قەرزنى قايتۇرۇش ئىقتىدارىڭىزنىڭ بار ياكى يوقلۇقىنى تەكشۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ. 10 مىليون يۈەنلەپ قەرز ئالىدىغانلارغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، بانكا مۇشۇنداق قىلسا ئىنتايىن باب كېلىشى مۇمكىن. بىراق، بىر نەچچە ئون مىڭ يۈەن قەرزگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، بانكا يەنىلا مۇشۇنداق قىلسا ئانچە مۇۋاپىق كەلمەسلىكى مۇمكىن.

ئىنسانلار بىر نەچچە مىڭ يىللىق تارىخىي تەرەققىيات داۋامىدا مۇنداق بىر يەكۈنگە، يەنى «تارىخ كەلگۈسىنىڭ ئەينىكى ئىكەنلىكى-گە»، «بىر ئادەمنىڭ ئۆتمۈشى ئارقىلىق شۇ ئادەمنىڭ كەلگۈسىنى ئال-دىن مۆلچەرلىگىلى بولىدۇ» غانلىقىغا ئېرىشكەن. ئىناۋەت خاتىرىلەش دەل مۇشۇ قاراش ئاساسىدا بارلىققا كەلگەن، كەسىپلەشكەن ئاپپارات ئىلگىرىكى ئىناۋەت ئۇچۇرىڭىزنى ئوبيېكتىپ خاتىرىلەيدۇ ھەمدە قانۇن بويىچە سىرتتىكىلەرنى ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلەيدۇ، بۇنداق قى-لىش ئارقىلىق ئىقتىسادىي پائالىيەتلەردىكى سودىدىكى ئىككى تەرەپنىڭ ئۆزئارا بىر-بىرىنى چۈشەنمەسلىك مەسىلىسىنى زور دەرىجىدە ھەل قى-لىدۇ، سودا تەننەرخىنى ئازايتىدۇ، كىشىلەرنىڭ ئىقتىساد، پۇل مۇئامىلە

پائالىيەتلىرىنى ئاسانلاشتۇرىدۇ. كۆپ ساندىكى كىشىلەرگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ۋەدىسىگە سادىقلىق بىلەن ئەمەل قىلىش ئاساسىي پىرىنسىپ بولغاچقا، ئىناۋەت خاتىرىلەش جەريانى ئۇنىڭ شەخسىي نام-ئابرۇي بايلىقى يىغىندىغان جەريانىدۇر، بۇنداق بايلىق ئۇنىڭغا تېخىمۇ كۆپ بايلىق يارىتىش پۇرسىتى يارىتىپ بېرىدۇ.

شۇڭا، ئىناۋەت خاتىرىلەشنى ھازىرقى زامان ئىگىلىكىنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشىپ تەرەققىي قىلغان دېيىشكە بولىدۇ، ئۇ سىزنىڭ تېخىمۇ چوڭ دائىرىدە ئىقتىسادىي پۇل مۇئامىلە سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىشىڭىزغا قولايلىق يارىتىپ بېرىدۇ. ئۇ ھەر بىر شەخسنىڭ ئىناۋەت بايلىقىنى توپلاشقا ياردەم بېرىش بىلەن بىللە، يەنە ھەر بىر ئادەمنى ۋەدىگە ئەمەل قىلىپ، كېلىشىمنى ئىجرا قىلىش ئادىتىنى يېتىلدۇرۇشكە ئىلھاملاندۇرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ ئىناۋەت مۇھىتىمۇ ياخشىلىنىدۇ.

3. ئىناۋەت خاتىرىلەشتىكى «خاتىرىلەش» دېگەن نېمە؟

ئىناۋەت خاتىرىلەشتىكى «خاتىرىلەش» سىزنىڭ تۆۋەندىكى بىر قانچە تەرەپتىكى ئەھۋالىڭىزنى خاتىرىلەشنى كۆرسىتىدۇ:

«سىز كىم»؟ بۇ سىزنىڭ ئاساسىي ئۇچۇرىڭىز بولۇپ، ئۇ سىزنىڭ سالاھىيىتىڭىز، ئىسىم-فامىلىڭىز، ئائىلە مۇناسىۋىتىڭىز، ئائىلە ئادرېسىڭىز، ئالاقىلىشىش ئۇسۇلى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

«نەچچە پۇل ئالدىڭىز»؟ بۇ سىزنىڭ پۈتكۈل قەرز ئەھۋالىڭىز بولۇپ، بۇ سىزنىڭ قايسى بانكىدىن قانچە يۈەن قەرز ئالغانلىقىڭىز، نەچچە پارچە ئىناۋەت كارتىسى بېجىرگەنلىكىڭىز، ھەر بىر ئىناۋەت كارتىڭىزدا قانچىلىك ئىناۋەت نورمىسى بارلىقى، ماگىزىنىدىن نېسىگە قانچىلىك مال سېتىۋالغانلىقىڭىز، ئاۋۋال ئىستېمال قىلىپ كېيىن پۇل تۆلەش مۇلازىمىتىدىن قانچىلىك بەھرىمەن بولغانلىقىڭىز قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

«سىز كېلىشىم بويىچە قەرز قايتۇردىڭىزمۇ»؟ بۇ سىزنىڭ قايسى ۋاقىتتا قانچىلىك پۇلنى قايتۇرغانلىقىڭىز، توختامدىكى بەلگىلىمە بويىچە

تولۇق قايتۇرغان ياكى قايتۇرمىغانلىقىڭىز، تۇرلۇك قەرز، ئىناۋەت كار-تىسى، تېلېگراف ھەققى قاتارلىق ئالدىن ئىستېمال قىلىپ، كېيىن پۇل تۆلەيدىغان تۇرلۇك جامائەت ئىشلىرى خىراجىتى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

«سىز قانۇن-ئىنتىزامغا رىئايە قىلدىڭىزمۇ»؟ بۇ سىزنىڭ ئىقتىسادىي پائالىيەتكە مۇناسىۋەتلىك قانۇن-نىزاملارغا رىئايە قىلغان ياكى قىلمىغانلىقىڭىز، شۇنداقلا سوت مەھكىمىسىنىڭ ھەق-تەلەپ ئىقتىسادىي دېلولاردىكى ھۆكۈم ئۇچۇرى، ئېلان قىلىنغان باج قەرزى ئۇچۇرلىرى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

تەكىتكلەپ ئۆتۈشكە تېگىشلىكى شۇكى، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى يىغقان ئۇچۇرنىڭ ھەممىسى ئىقتىسادىي پۇل مۇئامىلە پائالىيەتلىرىڭىزدە پەيدا بولغان ئىناۋەت ئۇچۇرى بولۇپ، ئىناۋەتكە مۇناسىۋەتسىز بەزى ئۇچۇرلارنى، مەسىلەن، شەخسىنىڭ ئامانەت قويغان پۇل ئۇچۇرى، شەخسىنىڭ دىنىي ئېتىقادى قاتارلىقلارنى ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى يىغمايدۇ.

4. ئىناۋەت خاتىرىسىنى «كىم» يىغىدۇ؟

ئىناۋەت خاتىرىلەشنى ئىناۋەت خاتىرىلەيدىغان ئاپپاراتلار، يەنى ئىككى تەرەپنىڭ سودىسىدىن مۇستەقىل بولغان، كەسىپلەشكەن ئۇچىنچى تەرەپ ئاپپاراتى يىغىدۇ. ئادەتتە ئىناۋەت خاتىرىلەش كەسىپى بىلەن ھەقسىز شۇغۇللىنىدىغان ئاپپاراتلارنىڭ بەزىلىرى جامائەتنىڭ ئىشەنچ كۆچىگە ئىگە ئاپپاراتلار بولۇپ، ئۇلار يۈز نەچچە يىللىق تارىخنى باشتىن كەچۈرۈپ، بازاردا ئىناۋەت تىكلىگەن، نىسبەتەن كۆچلۈك كەسىپىي سەۋىيەگە ئىگە بولغان بازارلاشقان ئاپپاراتلاردۇر، ياكى بولسا بىر دۆلەتنىڭ مەركىزىي بانكىسىدۇر: مەسىلەن، ئامېرىكىدىكى ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى بازارلاشقان ئاپپاراتلار. ياۋروپادا كۆپىنچە مەركىزىي بانكا مەخسۇس ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى قۇرغان.

5. سەمىمي بولۇش، ئىناۋەت، ئىناۋەت خاتىرىلەش بىر ئىشمۇ؟

سەمىمي بولۇش، ئىناۋەت، ئىناۋەت خاتىرىلەش بۇ ئۇچ سۆزنىڭ مەنىسى يېقىندەك بولسىمۇ، لېكىن پەرقلىنىدۇ.

سەمىمي بولۇش بولسا، كىشىلەرنىڭ سەمىمي بولۇپ، ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىدىغان ئەخلاق-پەزىلەت ۋە كىشىلىك قەدىر-قىممەت ئالاھىدىلىكى بولۇپ، بۇ بىر ئادەمنىڭ گېپىگە قاتتىق ئىشىنىشتىكى سۈبيېكتىپ تەلەپ. ئۇ ئەخلاق كاتېگورىيەسىگە تەۋە بولۇپ، بىر خىل ئىجتىمائىي ئومۇمىي ئەخلاقتۇر، شۇنداقلا ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىشتا باشقىلار ئۈچۈن ئويلاشتىكى ئاساسىي ئۆلچەمدۇر. بىر ئادەمنىڭ سەمىمي بولۇش ياكى بولماسلىقى ئۇنىڭ سۈبيېكتىپ جەھەتتىكى قەستەنلىك پائالىيىتىدۇر. شۇڭا، ئەخلاق ئەھمىيىتى جەھەتتە باھالاش ئېلىپ بارىسا بولىدۇ. مەسىلەن، باش شۇجى خۇجىنتاۋ ئوتتۇرىغا قويغان «سەكىز شەرەپ، سەككىز نومۇس» قارىشىنىڭ ئىچىدىكى بىر تۈرى بولسا، «سەمىمي بولۇپ، ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىش شەرەپ، مەنپەئەتىنى دەپ ۋىجدانىنى سېتىش نومۇس» تۇر.

ئىناۋەت ئاددىي قىلىپ ئېيتقاندا، «پۇل قەرز ئالغان بولسا، پۇلنى قايتۇرۇش» دېگەنلىك بولۇپ، مۇئامىلە قىلغان بىر تەرەپ ۋەدە بېرىپ قايتۇرمىغان ئەھۋالدا، يەنە بىر تەرەپ ئۇنى مەبلەغ بىلەن تەمىنلەيدىغان مۇلازىمەت ياكى تاۋار ھەرىكىتىنى كۆرسىتىدۇ. پۇل قەرز ئېلىپ ئىلىنىۋاتقان ئۆي-مۈلۈك سېتىۋالغانغا ئوخشاش، ئالدىدا ئىستېمال قىلىپ، كېيىن پۇل تۆلەش تۈرى كۈندىلىك تۇرمۇشتىكى تىپىك بولغان ئىناۋەت پائالىيىتىدۇر. ئىناۋەت پائالىيىتىدە قەرز ئالغان بىر تەرەپ «لەۋزىدە تۇرالماسلىق» ئەھۋاللىرىنى سادىر قىلىشى مۇمكىن، مەسىلەن، پۇلنى ۋاقتىدا قايتۇرماسلىق، ھەقنى ۋاقتىدا تاپشۇرماسلىق دېگەندەك. بۇنىڭ سەۋەبلىرى كۆپ بولۇپ، سۈبيېكتىپ جەھەتتە قەستەن قايتۇرماسلىق

ۋە سۈبيېكتىپ جەھەتتە قايتۇرۇشنى خالىغان بولسىمۇ، لېكىن ئوبيېكـ
تىپ جەھەتتە قايتۇرالماسلىق دەپ بۆلۈنىدۇ، مەسىلەن، قايتۇرىدىغانغا
پۇلى يوق بولۇش، كاماندروپكىغا چىقىپ كېتىش، ئۇنتۇلۇپ قېلىش
ياكى بىپەرۋا يۇرۇش دېگەندەك. قانداق سەۋەب بولۇشىدىن قەتئىينە-
زەر، توختامدىكى بەلگىلەنگەن مەجبۇرىيەتنى ئورۇنلىمىغانلىق بىر ھە-
قىقىي پاكىت بولۇپ، بۇنداق پاكىتقا نىسبەتەن سەۋەبلەر بەك مۇرەكـ
كەپ ۋە چىگىش بولغانلىقتىن، ئەخلاق جەھەتتە ھۆكۈم چىقىرىش
تەسكە توختايدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، تەجرىبە، قانۇنىيەت، شۇنداقلا بىر
ئادەمنىڭ ئىلگىرىكى پائالىيەت خاتىرىسىگە ئاساسەن، يەنە بەزى ماتېما-
تىكىلىق ئۇسۇللار ۋە ستاتىستىكا ئۇسۇللىرىدىن پايدىلىنىپ، مەلۇم ئـ
دەمنىڭ كەلگۈسىدە «لەۋزىدە تۇرالماسلىق»، ۋاقىت بويىچە ۋەدىسىگە
ئەمەل قىلماسلىق ئېھتىماللىقىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى ئالدىن مۆل-
چەرلىگىلى بولىدۇ.

ئىناۋەت خاتىرىلەش دېگەنلىك، سەمىمىي بولۇش، ئىناۋەت دېگەنـ
لىك ئەمەس، بەلكى كىشىلەرنىڭ ئىلگىرىكى ئىناۋەت ئۇچۇرىنى ئوبـ
يېكتىپ خاتىرىلەيدىغان ھەمدە كەلگۈسىدە ۋەدىسىگە ئەمەل قىلالايدىـ
غان ياكى قىلالمايدىغانلىقىغا ئالدىن مۆلچەرلەشكە يارىدەم بېرىدىغان بىر
خىل مۇلازىمەتتۇر. بۇ يەردە ئالاھىدە چۈشەندۈرۈپ ئۆتۈشكە تېگىشـ
لىكى شۇكى، ئىناۋەت خاتىرىسىگە خاتىرىلىنىدىغىنى شەخسنىڭ ئىنـا-
ۋەت ئۇچۇرى، يەنى شەخسىي توختام بەلگىلىمىسىدىكى مەجبۇرىيەتنى
ئورۇنلىغان ياكى ئورۇنلىمىغانلىقى بولۇپ، ئىناۋەت خاتىرىسىگە سەمـ
مىي بولۇش خاتىرىلەنمەيدۇ، چۈنكى بىر ئادەمنىڭ سەمىمىي بولۇش
ياكى بولماسلىقى شەخسنىڭ سۈبيېكتىپ تىلىكى بولۇپ، ئەخلاق كـا-
تېگورىيەسىگە تەۋە ئىشتۇر. دۇنيانىڭ ھەممە يېرىگە باب كېلىدىغان
ئۆلچەم يوق.

6. ئىناۋەت خاتىرىسى ئۇچۇرى قەيەردىن كېلىدۇ؟

ئىناۋەت خاتىرىسى يىغىدىغان ئاپپاراتلار ئۇچۇر پەيدا بولغان مەنبەدىن ئۇچۇر يىغىدۇ. كونكرېت ئېيتقاندا، ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسلىقى تۆۋەندىكى ئىككى خىل ئاپپاراتتىن كېلىدۇ:

بىرى، قەرز بىلەن تەمىنلەيدىغان ئاپپاراتلار، بۇلار ئاساسلىقى سودا بانكىسى، يېزا ئامانەت قەرز ھەمكارلىق كوپېراتىپى، ئاز سوممىلىق قەرز شىركىتى قاتارلىق قەرز بىلەن تەمىنلەيدىغان ئاپپاراتلاردۇر. بۇ ئاپپاراتلار تەمىنلىگەن ئۇچۇر ئاساسلىقى شەخسنىڭ كىرىدىت ئۇچۇرى، مەسىلەن، قەرز سوممىسى، ئالغان قەرزنى قايتۇرۇش ئەھۋالى، كېپىل بولۇش ئەھۋالى، شۇنداقلا ئىشلەتكەن ئىناۋەت كارتىسى قاتارلىق ئۇچۇرلاردۇر.

يەنە بىرى، ئالدىن ئىستېمال قىلىپ كېيىن پۇل تۆلەش مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلەيدىغان ئاپپاراتلار، بۇلار ئاساسلىقى تېلېگراف كارخانىسى، سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز شىركىتى قاتارلىق ئاممىۋى ئىشلار ئورۇنلىرىدۇر، بۇ ئورۇنلار شەخسنىڭ تېلېفون، سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز ھەقلىرىنى تۆلەش قاتارلىق ئۇچۇرلىرىنى بېجىرىدۇ.

بۇنىڭدىن باشقا، يۇقىرىقى ئاپپاراتلار شەخسنىڭ ئادرېسى، ئالاقىلىشىش ئۇسۇلى قاتارلىق ئاساسىي ئۇچۇرىنى تەمىنلەيدۇ. شەخس كەسىپ بېجىرگەن ۋاقىتتا بۇ ئاپپاراتلارنى ئۇچۇر بىلەن تەمىنلەپ بەرگەن بولىدۇ.

سوت مەھكىمىسى، ھۆكۈمەت تارماقلىرى، بۇنىڭدا ھەق-تەلەپ ئىقتىسادىي دېلولاردىكى مەسئۇلىيىتى بار بىر تەرەپنىڭ ئۇچۇرىنى ئاساسلىقى ھۆكۈم چىقارغان سوت مەھكىمىسى تەمىنلەيدۇ، شەخسنىڭ تۆلىمىگەن قەرز باج ئۇچۇرى مۇناسىۋەتلىك باج تارمىقىدىن كېلىدۇ.

7. نېمە ئۈچۈن شەخسلەرنىڭ ئۆزىدىن ئۇچۇر يىغمايدۇ؟

ئۇچۇرنىڭ ئوبيېكتىپلىقىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن شەخسلەر-

نىڭ ئۆزىدىن ئۇچۇر يىغمايدۇ. خاتىرىلەنگەن ئۇچۇرنىڭ يادروسى سىزنىڭ قەرز ئېلىپ، قەرز قايتۇرۇشتىكى قەرز ئۇچۇرىڭىزدۇر. قائىدە بويىچە ئېيتقاندا، قەرز ئۇچۇرى تۆلىتۇېلىش هوقۇقى بار يەردىن يىغىلسا، قەرزدار تەرەپتىن يىغىشقا قارىغاندا تېخىمۇ ئوبيېكتىپ بولىدۇ.

ئۇچۇر يىغىشنىڭ تېخىمۇ قوللىنىشچان بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن شەخسلەرنىڭ ئۆزىدىن ئۇچۇر يىغمايدۇ. خاتىرىلەش ئاپپاراتى ئەگەر شەخس تەرەپتىن ئۇچۇرنى تەدرىجىي يىغسا، خىزمەت ئۈنۈمى سودا بانكىسى قاتارلىق ئاپتوماتلاشقان تارماقلار مەركەزلىك يىغقان ئۇچۇردىن كۆپ تۆۋەن بولىدۇ.

ئۇچۇرنىڭ ۋاقتىچانلىقى ۋە ئۈزلۈكسىزلىكىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن شەخسلەرنىڭ ئۆزىدىن ئۇچۇر يىغمايدۇ. خاتىرىلەش ئاپپاراتى ئۇچۇرنى ۋاقتىدا يېڭىلاپ تۇرۇشى كېرەك. ئەگەر شەخستىن ئۇچۇرنى تەدرىجىي يىغسا، ئۇچۇر يېڭىلاشنى كاپالەتلەندۈرۈش تەسكە توختايدۇ.

8. ئىجابىي ئۇچۇر دېگەن نېمە؟

ئىجابىي ئۇچۇر بولسا، سىز ئىلگىرى ئېرىشكەن ئىناۋەت سودىسى ۋە ئىناۋەت سودىسىدا توختام كېلىشىمىنى ئىجرا قىلغان ئۇچۇرنى كۆرسىتىدۇ. ئادىدىي قىلىپ ئېيتقاندا، سىز قەرز ئالغان ئۇچۇر ۋە سىز ۋاقتىدا قەرز قايتۇرغان ئۇچۇرنى كۆرسىتىدۇ. سىز بەلكىم قەرز ئالسامۇ ئىجابىي ئۇچۇر بولامدۇ، دەپ هېس قىلىشىڭىز مۇمكىن. ئەمەلىيەتتە سىز بانكىدىن قەرز ئالالىسىڭىز، ئۇنداقتا سىز ئالدىن ئىستېمال قىلىپ ئاندىن پۇل تۆلەش مۇلازىمىتىدىن بەهرىمەن بولغان بولىسىز، بۇ پاكىتلار بانكا ۋە سودا قىلغان تەرەپنىڭ سىزگە ئىشەنگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ، شۇڭا بۇلارنىڭ هەممىسى سىزگە نىسبەتەن ئىجابىي ئۇچۇر هېسابلىنىدۇ. ئەگەر كىرىمىڭىزگە سېلىشتۇرغاندا، ئالغان قەرزىڭىزنىڭ سوممىسى ناهايىتى كۆپ بولسا، كەلگۈسىدە قەرزنى قايتۇرۇش ئىقتىدارىڭىزغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، بانكا سىزنى قايتىدىن

يېڭى قەرز بىلەن تەمىنلەپ بەرمەسلىكى مۇمكىن. بىراق، سىزنىڭ بانكىدىن قەرز ئالالىغانلىقىڭىزنىڭ ئۆزى سىزگە نىسبەتەن بىر ئىجابىي ئۇچۇر ھېسابلىنىدۇ.

يەنە بىر تۈرلۈك ئىجابىي ئۇچۇر بولسا، سىز توختام بەلگىلىمىسى بويىچە ئالغان قەرز، باج ھەققىنى ئۆز ۋاقتىدا تاپشۇرغان ئۇچۇرىڭىز-دۇر. كېلىشىم بويىچە بىر قېتىم مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلماق ئاسان بولغان بىلەن، بىر نەچچە يىل ۋاقىت ئىچىدە ھەر ئايدا مۇددەت بويىچە مەجبۇرىيەتنى ئۆتەش ئۇنچە ئاسان ئەمەس. بۇ نۇقتىنى ئىشقا ئاشۇرالىسىڭىز، سىزدە كۈچلۈك ئىناۋەت تۇيغۇسى بارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۆزىڭىزنىڭ مالىيەسىنى باشقۇرۇش جەھەتتە بەلگىلىك دەرىجىدىكى ئىقتىدارنى ھازىرلىيالىغان بولىسىز، سودا بانكىسى قاتارلىق قەرز تارقىتىش ئاپپاراتىغا نىسبەتەن ئىپتىقادا، ئۇلار سىزگە ئوخشاش مۇشۇنداق ئادەم بىلەن ئالاقە قىلىشنى ئەڭ ياخشى كۆرىدۇ.

بىلىۋېلىڭ: ئىناۋەتلىك سودا بولسا، سودىدا سىز سودىلاشقۇچى بىر تەرەپ بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن يەنە بىر تەرەپكە كەلگۈسىدە قايتۇرۇشنى ۋەدە قىلغان ئاساستا، قارشى تەرەپ سىزنى مەبلەغ، تاۋار ياكى مۇلازىمەت بىلەن تەمىنلەيدىغان پائالىيەتتۇر. مەسىلەن، سودا بانكىسىنىڭ سىزگە قەرز بېرىشى ياكى سىزنىڭ ئالدىن ئىستېمال قىلىپ كېيىن پۇل تۆلەش، مەھسۇلاتنى نىسىگە سېتىش، نىسىگە ئېلىش قاتارلىقلاردىن بەھرىمەن بولۇشىڭىزنىڭ ھەممىسى ئىناۋەتلىك سودىغا كىرىدۇ.

9. سەلبىي ئۇچۇر دېگەن نېمە؟

سەلبىي ئۇچۇر بولسا، سىز ئىلگىرىكى ئىناۋەتلىك سودىدا ئالغان قەرزنى ۋاقتىدا تولۇق قايتۇرمىغان، تۈرلۈك ھەقلەرنى ۋاقتىدا تولۇق تاپشۇرمىغان ئۇچۇر، يەنى كېلىشىمگە (ئەھدىگە) خىلاپلىق قىلغان ئۇ-

چۈرنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن، سىز بانكىدىن ئولتۇراق ئۆيى رەسمىگە قەرز بېرىشنى ئىلتىماس قىلسىڭىز، قەرز توختىمىدا سىزنىڭ ئاي بويىچە بەلگىلىك سوممىدا قەرز تۆلىشىڭىز بېكىتىلىدۇ، بىراق تۆرلۈك سەۋەبلەر بىلەن ۋاقتىدا تولۇق قايتۇرالمىسىڭىز، شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىدە مۇددەتنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ قەرز قايتۇرغانلىق ئۇچۇرى كۆرۈلىدۇ. بىر ئادەمنىڭ ئىناۋەت ئېڭىنى ئۆلچەشتىن ئىبارەتقاندا، بۇ ئۇچۇر سەلبىي ئۇچۇر ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر بىر مەزگىل ۋاقىت ئىچىدە مۇددەتنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالى كۆرۈلسە، ياكى كۆپ قېتىم كۆرۈلسە سىز كېيىنكى قېتىم بانكا بىلەن ئالاقە قىلغاندا بانكا تېخىمۇ ئېھتىياتچان بولۇشى مۇمكىن.

10. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى دېگەن نېمە؟

شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بولسا، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپارات‌لىرى سىزنىڭ ئىلگىرىكى ئىناۋەت ئۇچۇرىڭىزنى خاتىرىلىگەن ھۆججەت، ئۇ شەخسنىڭ «ئىقتىسادىي كىملىكى» (سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى) بولۇپ، سودا شېرىكىڭىزنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىڭىزنى چۈشىنىشىگە ياردەم بېرىپ، سىزنىڭ ئىقتىسادىي پۈل مۇئامىلە سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىشىڭىزغا قولايلىق يارىتىپ بېرىدۇ. ئادەتتە شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. بۇنىڭ بىر تۈرى، ئۆزىڭىز كۆرىدىغان تۈر بولۇپ، بۇ تۈردە ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىدا بار بولغان بارلىق ئۇچۇرىڭىزنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ، بۇ ئۇچۇرلار قايسى بانكىنىڭ سىزگە قەرز بەرگەنلىكى، قايسى تېلېگراف ئاپپاراتىنىڭ سىزنى ئالدىن تېلېفون قىلىپ ئاندىن ھەق تۆلەش مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلىگەنلىكىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يەنە بىر تۈرى بولسا، بانكا ياكى باشقا ئاپپاراتلار كۆرىدىغان تۈر بولۇپ، بۇ تۈر سىزنىڭ بارلىق ئىناۋەت سودا ئۇچۇرىڭىزنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، بىراق ئادىل رىقابەتلىشىش مەق-

سىتتىده شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا سىزنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى سۈرۈشتۈرىدىغان ئاپپاراتتىن باشقا، سىزگە قەرز ياكى باشقا ئىناۋەت مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلىگەن ئاپپاراتنىڭ نامىنى، يەنى سىز بىلەن ئىناۋەت سودىسى قىلغان باشقا ئاپپاراتنىڭ ئۇچۇرىنى چىقارمايدۇ.

11. نېمە ئۈچۈن شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى شەخسىلەرنىڭ «ئىقتىسادىي كىملىكى» دەيمىز؟

قورامغا يەتكەن بىر جۈڭگو پۇقراسى بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن، ھەممىمىزدە جۈڭخۇا خەلق جۈمھۇرىيىتىنىڭ ئاھالىلەر كىملىكى بار، ئۇنىڭغا ئىسىم-فامىلىسى، جىنسى، تۇغۇلغان ۋاقتى، تۇرۇشلۇق ئورنى ۋە كىملىك نومۇرى بېسىلغان. شۇنىڭغا ئوخشاش كىملىك باشقا دۆلەتنىڭ پۇقرالىرىدىمۇ بار بولۇپ، نامى ئوخشاشماسلىقى مۇمكىن، بىراق رولى ئوخشايدۇ. يەنى ئۇ سىزنىڭ كىم ئىكەنلىكىڭىزنى ئىسپاتلايدۇ، شۇڭا ھېچكىمۇ بۇ كىملىكتىن ئايرىلالمايدۇ.

بازار ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، ھەر بىر ئادەمنىڭ ئىقتىسادىي پائالىيەتلىرى بارغانسېرى كۆپەيدى، سىز ئۆزىڭىزنىڭ كىم ئىكەنلىكىڭىزنى ئىسپاتلاشقا ئېھتىياجلىق بولغاندىن باشقا، يەنە قولايلىق، ئىشەنچلىك ۋاستە ئارقىلىق ئۆزىڭىزنىڭ ئىقتىسادىي پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئىشەنچلىك بىر ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى ئىسپاتلىشىڭىزغا توغرا كېلىدۇ. بۇ ۋاستە شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدۇر. ئۇ سىزنىڭ بۇرۇنقى ئىناۋەت سودىسىدىكى ئىپادىڭىزنى خاتىرىلەيدۇ، شېرىكىڭىزنىڭ سىزنى تېخىمۇ ياخشى چۈشىنىۋېلىشىغا ياردەم بېرىپ، سىز بىلەن مۇئامىلە قىلىش ياكى قىلماسلىقنى تېزدىن بەلگىلەيدۇ.

شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى ياۋروپا ۋە ئامېرىكىدا ئىنتايىن كەڭ دائىرىدە ئومۇملاشقان بولۇپ، ئىقتىسادىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ھەر بىر ئادەمنىڭ دېگۈدەك شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بو-

لىدۇ. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ ئىشلىتىلىشىمۇ ئومۇملىشىپ، ھەر بىر ئادەمنىڭ قەرز ئېلىپ ئۆي سېتىۋېلىش، ئىناۋەتلىك كارتا بېجىرىش-نى ئىلتىماس قىلىش، سۇغۇرتا سېتىۋېلىش، ئۆي ئىجارىگە ئېلىش، خىزمەت ئىزدەش، ھۆكۈمەت پاراۋانلىقىدىن بەھرىمەن بولۇش قاتار-لىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەر بىر تۈردىكى پەۋقۇلئاددە زور ئىقتىسا-دىي پائالىيەتلىرىگە سىڭىپ كىردى. ئەگەر شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بولمىسا، ھېچ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولمايدۇ.

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ ئىشلىتىلىشى كۈنسايىن كېڭەيدى، ئۇنىڭ رولىمۇ بارغانسېرى بىزنىڭ «كىملىك»ىمىزگە ئوخشىدى، شۇڭا كىشىلەر ئۇنى ئوبرازلىق ھالدا «ئىقتسادىي كىملىك» دەپ ئاتىدى.

12. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش پائالىيەتلىرىدە قانداق ھوقۇقى بار؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش ئوبيېكتى بولسا شەخس، يەنى دەل سىز بولسىز. سانلىق مەلۇماتنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى بولۇش سۈ-پىتىڭىز بىلەن تۆۋەندىكىدەك ھوقۇقىڭىز بار:

ئەھۋالنى بىلىش ھوقۇقى. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىنىڭ سىز توغرىلىق ئىگىلىگەن بارلىق ئۇچۇرنى بىلىش ھوقۇقىڭىز بار. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتلىرىغا بېرىپ، ئۆزىڭىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى سۈرۈشتۈرۈش بۇنى بىلىشنىڭ ياخشى يولىدۇر. نۇرغۇن دۆلەتلەرنىڭ قانۇنىدا شەخسلەرنىڭ ئەھۋالنى بىلىش ھوقۇقى بارلىقى ئېنىق بەلگە-لەنگەن، قىسمەن دۆلەتلەرنىڭ قانۇنىدا شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرە-لەش ئاپپاراتىدىن ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا ھەر يىلى ئاز دېگەندىمۇ بىر قېتىم ھەقسىز ئېرىشىدىغانلىقى بەلگىلەندى.

باشقىچە پىكىرده بولۇش ھوقۇقى. سىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىڭىز-دىكى ئۇچۇرغا نسبەتەن ئوخشاشمىغان پىكرىڭىز بولسا، ئىناۋەت خاتە-رىلەش ئاپپاراتلىرىغا دېسىڭىز بولىدۇ، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى

تەرتىپ بويىچە بىر تەرەپ قىلىدۇ.

خاتالىقنى تۈزىتىش ھوقۇقى. ئىناۋەت دوكلاتىگىزدا خاتىرىلەنگەن ئۇچۇردا خاتالىق بارلىقى ئىسپاتلانسا، سان يوللىغان ئاپپارات ۋە ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىدىن خاتالىقنى تۈزىتىشنى تەلەپ قىلىش ھوقۇقىگىز بار.

ئەدلىيەدىن ياردەم تەلەپ قىلىش ھوقۇقى. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى تەمىنلىگەن ئىناۋەت دوكلاتىدىكى ئۇچۇرنى خاتا، مەنپەئەتىگىزگە زىيان سالغان دەپ قارىسىگىز ھەمدە سىز ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىغا باشقىچە پىكرىگىزنى ئوتتۇرىغا قويغاندىن كېيىنمۇ، سىز رازى بولغۇدەك نەتىجىگە ئېرىشەلمىگەن بولسىگىز، سىز يەنە سوت مەھكىمىسىگە ئەرز سۇنۇپ، قانۇنىي ۋاستە ئارقىلىق ئۆزىگىزنىڭ ھوقۇق-مەنپەئەتىگىزنى قوغدىسىگىز بولىدۇ.

بۇنىڭدىن باشقا، ھەر بىر ئادەمنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى قايتىدىن تۇرغۇزۇش پۇرستى بار بولۇپ، مۇددىتىنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ قەرز قايتۇرغانلىق توغرىسىدىكى سەلبىي ئۇچۇر شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا مەڭگۈ خاتىرىلەنمەيدۇ. چەت ئەلدە كۆپ ساندىكى سەلبىي خاتىرە يەتتە يىل ساقلىنىدۇ، ۋەيران بولغان خاتىرە 10 يىل ساقلىنىدۇ، سۈرۈشتۈرۈش خاتىرىسى ئىككى يىل ساقلىنىدۇ. شۇڭا، شەخسىنىڭ تۈرلۈك سەۋەبلەردىن قەرزنى ھەقىقەتەن قايتۇرالماسلىق سەلبىي ئۇچۇرىمۇ مەڭگۈ ساقلىنىپ كەتمەيدۇ. شۇڭا، مەڭگۈ بوشاشمىڭ، ھەرقانداق ئادەم ئۆزىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى قايتىدىن تۇرغۇزسا، يەنە باشتىن كەلسە بولىدۇ.

13. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش پائالىيەتلىرىدە قانداق مەجبۇرىيىتى بار؟

ئىناۋەت خاتىرىلەشنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى بولۇش سۈپىتىگىز بە-

لەن، تۆۋەندىكى مەجبۇرىيەتلەرنى ئۆز ئۈستىگىزگە ئېلىشىڭىزغا توغرا كېلىدۇ:

ئاساسىي ئۇچۇرىڭىزنى توغرا تەمىنلەش مەجبۇرىيىتىڭىز. سىز قەرز ئېلىشنى بېجىرگەن، ئىناۋەت كارتىسى بېجىرىشنى ئىلتىماس قىلغان، سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز ھەقلىرىنى تاپشۇرغان چېغىڭىزدا، سودا بانكىسى قاتارلىق ئاپپاراتلارنى ئۆزىڭىزنىڭ توغرا بولغان ئاساسىي ئۇچۇرىڭىز بىلەن تەمىنلىشىڭىز كېرەك.

ئۇچۇرىڭىزنى ۋاقتىدا يېڭىلاش مەجبۇرىيىتىڭىز. ئەگەر سالاھىيەت ئۇچۇرىڭىز، تۇرۇشلۇق ئادرېسىڭىز، خىزمەت ئورنىڭىز ۋە ئالاقىلىشىش ئۇسۇلىڭىز قاتارلىق شەخسىي ئۇچۇرىڭىزدا ئۆزگىرىش بولسا، ئالاقىدار ئاپپاراتقا ۋاقتىدا ئۇقتۇرۇشىڭىز كېرەك، ئالاقىدار ئاپپارات ئۇچۇرىڭىزنى دەرھال يېڭىلايدۇ.

ئىناۋەت خاتىرىڭىزگە كۆڭۈل بۆلۈش مەسئۇلىيىتى. سىز تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى سۈرۈشتۈرۈشىڭىز، خاتالىق سەزسىڭىز ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىغا دەرھال تۈزىتىشنى ئوتتۇرىغا قويۇشىڭىز لازىم. ئىناۋەت دوكلاتىدىكى ئۇچۇرنىڭ توغرا-خاتالىقى ئۆزىڭىزنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىگە كۆڭۈل بۆلگەن ياكى بۆلمىگەنلىكىڭىز بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ.

14. باشقىلار ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى خالىغانچە كۆرسە بولامدۇ؟

بولمايدۇ. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى نۇرغۇن ئۇچۇر ئۆزىڭىزنىڭ خۇسۇسىي ئۇچۇرى بولۇپ، باشقىلار خالىغانچە كۆرسە، خالىغانچە تەكشۈرسە بولمايدۇ. ھەرقايسى دۆلەتلەر بۇ جەھەتتە قاتتىق تۈزۈم بېكىتىپ، ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ ئىشلىتىلىشىگە چەك قويۇپ، پۇقرالارنىڭ شەخسىي مەخپىيەتلىكىنى قوغدايدۇ، بۇ جەھەتتىكى كونكرېت ئۇسۇلنى تۆۋەندىكىدەك ئۇچ خلغا بۆلۈشكە بولىدۇ:

ئۆزى ھوقۇق بېرىش. ھەرقانداق ئاپپارات ۋە شەخس ئىناۋەت

دوكلاتىڭزنى كۆرمەكچى بولسا، ئاۋۋال يازمىچە ھوقۇق بېرىسىز، بولمسا ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى ئىناۋەت دوكلاتىڭزنى ھەرقانداق شەخس ياكى ئاپپاراتقا تەمىنلەپ بېرەلمەيدۇ.

قانۇندا بەلگىلەنگەن قائىدە، يەنى قانۇن ئىناۋەت دوكلاتىنى قانداق ئەھۋالدا ئىشلىتىشكە بولىدىغانلىقىنى بەلگىلىدى. يېغىنچاقلاپ ئېيتقاندا، ئۆزىڭىز مۇئامىلە ئىلتىماسىنى ئوتتۇرىغا قويغاندىن كېيىن ئىشلىتىشكە بولىدۇ. بۇ سىز ئوتتۇرىغا قويغان پۇل قەرز ئېلىش ئىلتىماسى ۋە ئىناۋەت كارتىسى ئىلتىماسى، خىزمەت ئىلتىماسىڭزنى تەكشۈرۈشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ھەرقانداق ئاپپارات ۋە شەخس ئىناۋەت دوكلاتىڭزنى كۆرمەكچى بولسا، قانۇندا بەلگىلەنگەن قائىدە ۋە ئىشلىتىش ئورنى ماس كېلىشى كېرەك. بۇنداق تۈزۈم بولغاچقا، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى قانۇن - بەلگىلىمىلەرگە ماس كەلسە، ئاندىن ئىناۋەت دوكلاتىڭز بىلەن تەمىنلەپ بېرىدۇ. بۇنىڭدا سىزنىڭ يازمىچە ھوقۇق بېرىشىڭزنىڭ زۆرۈرىيىتى بولمايدۇ.

سىزنىڭ ھوقۇق بېرىشىڭز بىلەن قانۇنىي مەقسەتنى بىرلەشتۈرۈش. يەنى ھەرقانداق ئاپپارات ۋە شەخس ئەگەر سىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىڭزنى كۆرمەكچى بولسا، قانۇن - بەلگىلىمىدىكى ئىشلىتىش ئورنىغا ماس كەلگەن بولۇپلا قالماستىن، يەنە سىزنىڭ يازمىچە ھوقۇق بېرىشىڭزگە ئېرىشىشى كېرەك.

15. نېمە ئۈچۈن ئىناۋەت خاتىرىلەشنى نازارەت قىلىش ۋە باشقۇرۇش كېرەك؟

ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش ۋە نازارەت قىلىش كېرەك، بۇنىڭدىكى مەقسەت سانلىق مەلۇماتنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى بولغان سىزنىڭ مەنپەئەتىڭزنى قوغداش، شۇنداقلا ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىنىڭ ساغلام تەرەققىياتىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈندۇر.

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرى بولسا، شەخسنىڭ ئىقتىسادىي پائالىيەتلىرىدە پەيدا بولغان سەزگۈر ئۇچۇر بولۇپ، شەخسنىڭ مەخپىيەت-

لىكىگە چېتىشلىق بولىدۇ، شۇڭا ئاممىۋى مەھسۇلاتقا ئوخشاش شەرتسىز ئورتاق بەھرىمەن بولۇشقا بولمايدۇ. بىراق، بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا شەخسلەر بانكىدىن قەرز ئالسا، ئالغان قەرزنى مۇددەت بويىچە قايتۇرۇش ياكى قايتۇرالماسلىقى ئومۇمنىڭ مەنپەئىتىگە چېتىلىدۇ، شەخسىي مەنپەئەت بىلەن ئومۇمنىڭ مەنپەئەتىنى تەڭپۇڭلاشتۇرۇش جەريانىدا، شەخسلەرنىڭ خۇسۇسىي مەخپىيەتلىكى ۋە قانۇنلۇق ھوقۇق-مەنپەئەتىنى قوغداپ، شەخسىي ئۇچۇرنىڭ قالايمىقان ئىشلىتىلىپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئىناۋەت خاتىرىلەشنى ئۈنۈملۈك نازارەت قىلىدىغان ۋە باشقۇرىدىغان بىر سىستېمىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى ۋە كەسپىنى ئۆلچەملەشتۈرۈشگە توغرا كېلىدۇ. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشكە قارىتا باشقۇرۇش ۋە نازارەت قىلىشنىڭ بىر مەقسىتى بولسا ئۇچۇر ۋە شەخسنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ساقلاش، شۇنداقلا ئۇچۇرنى ئاشكارىلاش ۋە سودا بانكىسىدىن قەرز ئېلىشنى قولايلاشتۇرۇش ئوتتۇرىسىدىكى بىر خىل تەڭپۇڭلۇقنى ساقلاپ، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش سانلىق مەلۇماتلىرىنى «شەرتلىك» ھالدا يېغىشى، ساقلىشى ۋە ئىشلىتىشىگە كاپالەتلىك قىلىپ، شەخسىي مەنپەئەتىنى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە قوغداش ئۈچۈندۇر.

شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئىناۋەت خاتىرىلەش ياۋروپا ۋە ئامېرىكىدا بىر تۈرلۈك مۇھىم ئىجتىمائىي تۈزۈم بولۇپ قالدى، بەزى تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەرمۇ بۇ تۈزۈمنى ئورنىتىۋاتىدۇ، بۇنىڭ سەۋەبى دەل بازار ئىگىلىكىنىڭ ئىناۋەت ئىگىلىكى بولغانلىقىدا، شۇنداقلا ئىناۋەت خاتىرىلەش تۈزۈمى بازار ئىگىلىكىنىڭ بىر ئۈل تېشى بولغانلىقىدا. ئىناۋەت خاتىرىلەش تۈزۈمىنىڭ ساغلام راۋاجلىنىشى شەخسنىڭ مەنپەئەتىگىلا مۇناسىۋەتلىك بولۇپ قالماستىن، بىر دۆلەتنىڭ ئىقتىسادىغا ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتىغا تېخىمۇ مۇناسىۋەتلىك چوڭ مەسىلە. شۇڭا، ئىناۋەت خاتىرىلەشنىڭ قېلىپلىشىشى ۋە ساغلام راۋاجلىنىشىغا كاپالەتـ

لىك قىلىش ئۇچۇن، ئۇنى نازارەت قىلىش ۋە باشقۇرۇش كېرەك.

16. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى سىزنى قايسى مۇلازىمەتلەر بىلەن تەمىنلەيدۇ؟

ئۆزىگىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلەيدۇ. ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلەشنى نۇرغۇن دۆلەتلەر ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىنىڭ بىر تۈرلۈك مۇھىم مەجبۇرىيىتى قىلدى. شۇڭا، ئەگەر سىز ئۆزىگىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى كۆرمەكچى بولسىگىز، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىغا ئىلتىماس سۇنسىگىز بولىدۇ، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى چوقۇم تەلىپىگىزنى ئورۇندىپ، ئۆزىگىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلەپ بېرىدۇ. نۇرغۇن دۆلەتلەردە بۇ مۇلازىمەت ھەقلىق.

باشقىچە پىكىردە بولغانلىق ئىلتىماسىگىزنى قوبۇل قىلىدۇ. ئەگەر ئۆزىگىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدىكى قايسى ئۇچۇرنىڭ ئەمەلىيەتتىگىز بىلەن ماس كەلمىگەنلىكىنى بايقىسىگىز، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىغا ئېيتىسىز، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىدىكى مەخسۇس خادىم باشقىچە پىكىردە بولغانلىق ئىلتىماسىگىزنى قوبۇل قىلىدۇ ھەم بىر تەرەپ قىلىدۇ.

ئىناۋەت دوكلاتىدىكى خاتا ئۇچۇرغا تۈزىتىش كىرگۈزىدۇ. ئىناۋەت دوكلاتىگىزدا خاتىرىلەنگەن ئۇچۇرنى ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىنىڭ خاتا قىلىپ قويغانلىقى تەكشۈرۈپ ئېنىقلانسا، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى تېزدىن توغرىلىشى كېرەك. ئەگەر سودا بانكىسى قاتارلىق سانلىق مەلۇمات يوللايدىغان ئاپپاراتلار خاتا قىلىپ قويغان بولسا، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى خاتالىق چىققان سانلىق مەلۇماتنى يوللىغان ئاپپارات بىلەن ماسلاشتۇرۇپ، خاتالىقنى توغرىلايدۇ.

17. شەخسلەرنىڭ ئىناۋىتىنى باھالاش دېگەن نېمە؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋىتىنى باھالاش بولسا ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپا-

پاراتىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدىن باشقا تەمىنلىگەن يەنە بىر تۈرلۈك مۇھىم مۇلازىمتى بولۇپ، ئۇ ماتېماتىكىلىق ئۇسۇل بويىچە تەتقىق قىلىپ چىقىلغان، مۇئامىلىدارلارنىڭ قەرز ئېلىشتىكى ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلىش ئېھتىماللىقىنى ئالدىن مۆلچەرلەشكە ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل ئۇسۇلنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ ئادەتتە قەرز ئالغۇچىنىڭ ئىلگىرىكى قەرزنى قايتۇرۇش ئەھۋالى قاتارلىق خۇسۇسىيەت كۆرسەتكۈچىنى ئۆزگەرگۈچى مىقدار قىلىپ، ستاتىستىكا ۋە ئانالىز قىلىش ۋاستىسى ئارقىلىق، ئارقىمۇئارقا كەلگەن پۈتۈن سانلىق ماھالاش نەتىجىسىنى شەكىللەندۈرىدۇ. ئادەتتىكى ئەھۋالدا، ئالغان نومۇرىڭىز قانچە يۇقىرى بولسا، نومۇر قويۇش شەكلى بويىچە قەرز ئېلىپ كېلىشىمگە خىلاپلىق قىلىش ئېھتىماللىقىڭىز شۇنچە كىچىك بولىدۇ، شۇنىڭ بىلەن سىزنىڭ قەرز پۇلغا ئېرىشىش ئېھتىماللىقىڭىز شۇنچە يۇقىرى بولىدۇ.

18. نېمە ئۈچۈن ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىنىڭ باھالاپ قويغان نومۇرى بىلەن بانكىنىڭ قويغان نومۇرى ئوخشاش بولمايدۇ؟

ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى بىلەن سودا بانكىلىرى بولسا دائىم كۆرۈلىدىغان ئىككى چوڭ تۈردىكى باھالاپ نومۇر قويۇش ئەندىزىسىنى ئىجاد قىلغان ئاپپارات بولۇپ، ئۇلار قويغان نومۇردىكى ئەڭ چوڭ ئوخشماسلىق قويغان نومۇرنىڭ ئاساسى ئوخشمايدۇ. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى قويغان نومۇرنىڭ ئاساسىي ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى ئۆزى ئىگىلىگەن ئىناۋەت خاتىرىلەش سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدۇر، بۇ سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى سانلىق مەلۇماتلار سىزنىڭ سودا بانكىسى بىلەن بولغان كىرېدىت مۇئامىلە سانىنى ھەمدە سىزنىڭ باشقا ساھەدىكى ئىناۋەت خاتىرىڭىزنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بانكىنىڭ قويغان نومۇرى بولسا، بانكىنىڭ سىز توغرىلىق ئىگىلىگەن ئاساسىي ئۇچۇرى، شۇنداقلا بانكا بىلەن بولغان مۇئامىلە ئۇچۇرىڭىزغا ئاساسەن، ئىناۋەت

خاتىرىلەش ئاپپاراتىنىڭ سانلىق مەلۇماتلىرىغا بىرلەشتۈرۈپ قويۇلغان نومۇردىن ئىبارەت.

ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى قويغان نومۇر بىلەن بانكا قويغان نومۇرنىڭ مەقسىتى ئوخشاشمايدۇ. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى قويغان نومۇر ئاساسلىقى سىزنىڭ نۇرغۇن تۈردىكى ئىناۋەت پائالىيەتلىرىڭىز، مەسىلەن، قەرز ئېلىش، ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلىتىش بىلەن شۇغۇللىنىش جەريانىدا ئومۇمىي سەۋىيەدە كېلىشىمگە مۇددەت بويىچە ئەمەل قىلىش مۇمكىنچىلىكىڭىزنى تەكشۈرۈشكە ئىشلىتىلىدۇ. بانكىنىڭ قويغان نومۇرى سىزنىڭ بانكىدىكى مەلۇم بىر كونكرېت كەسىپتىكى خەۋپ-خەتىرىڭىزنى تەكشۈرۈشكە ئىشلىتىلىدۇ، ئۇنىڭ كۆپىنچىسى مۇئامىلىدارلارنىڭ پائالىيەتلىرى ۋە كونكرېت مۇلازىمەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك. مەسىلەن، سىز ئىشلەتكەن مەلۇم ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلىتىشتىكى خەۋپ-خەتەرنى مۇھىم نۇقتا قىلىپ تەكشۈرۈش دېگەندەك.

ئەمەلىي تۈرمۇشتا ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىنىڭ قويغان نومۇرى بىلەن بانكىنىڭ قويغان نومۇرى بىر-بىرىنى تولۇقلايدۇ، ئىككىسىنى بىرلەشتۈرۈپ ئىشلەتسە، بىر مۇئامىلىدارنىڭ خەۋپ-خەتەر سەۋىيەسىنى تېخىمۇ ئومۇمىيۈزلۈك، چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ. مەسىلەن، بەزى كىچىك بانكىلار ئۆزىنىڭ نومۇر قويۇش سىستېمىسىنى تۈرغۇزمىغان بولسا، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىنىڭ قويغان نومۇرى ئۇلارنىڭ كەسىپىنىڭ راۋاجلىنىشىغا مەدەت بېرىدۇ. يېڭى مۇئامىلىدارلارغا نىسبەتەن بانكىنىڭ نومۇر قويۇشى تەس بولىدۇ. بۇ چاغدا ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى بانكىنى ياخشى پايدىلىنىش ماتېرىيالى بىلەن تەمىنلەيدۇ.

19. چەت ئەللەردە ئىناۋەت خاتىرىلەش بارمۇ؟

بار. ياۋروپا، ئامېرىكىدىكى تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەرنىڭ 100 نەچچە يىللىق ئىناۋەت خاتىرىلەش تارىخى بار. ئەڭ دەسلەپتە نېسىگە

سېتىش مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلەيدىغان كىچىك خوجايىنلار قەرزنى قايتۇرمىغان مۇئامىلىدارلارنىڭ تىزىملىكىنى ئۆزئارا ئالماشتۇرۇپ، بۇ مۇئامىلىدارلارنى نېسىگە سېتىش مۇلازىمىتى بىلەن داۋاملىق تەمىنلەش ئارقىلىق تېخىمۇ كۆپ زىيان تارتىشتىن ساقلانغان. كېيىن ئىناۋەت خاتىرىلەش بانكا قاتارلىق ئاپپاراتلار قەرز ئالغۇچىنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرى بىلەن تەمىنلەيدىغان بىر كەسپىي مۇلازىمەتكە ئايلانغان. 20-ئەسىرنىڭ 70-يىللىرىدىن باشلاپ، غەربتىكى تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش كەسپى تېز تەرەققىي قىلدى، ھازىر مۇكەممەل سىستېما بولۇپ شەكىللىنىپ، جەمئىيەتتە مۇھىم رولنى جارى قىلدۇرۇۋاتىدۇ.

20. چەت ئەللەردىكى ئىناۋەت خاتىرىلەشنىڭ قانداق يېڭى تەرەققىيات يۈزلىنىشى بار؟

ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسىنى قۇرغان دۆلەت بارغانسېرى كۆپەيدى. نۇرغۇن دۆلەت ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسىنىڭ مۇھىم رولىنى تونۇپ يېتىپ، ئۆز دۆلىتىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسىنى قۇرۇشقا باشلىدى. دۇنيا بانكىسى ئېلىپ بارغان بىر تۈرلۈك تەكشۈرۈشكە ئاساسلانغاندا، 20-ئەسىرنىڭ 60-يىللىرىدىن بۇرۇن، پەقەت بەش دۆلەتتە مەركىزىي بانكا قاتارلىق ئورگان كىرىدىتنى تىزىملاش ئاپپاراتى قۇرۇلغان بولسا، ھازىر 68 دۆلەتتە كىرىدىتنى تىزىملاش ئاپپاراتى قۇرۇلۇپ بولدى. ئوخشاشلا 20-ئەسىرنىڭ 60-يىللىرىدىن بۇرۇن، پەقەت يەتتە دۆلەتلا بازارلاشقان ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى قۇرغان بولسا، ھازىر 50 دۆلەت بازارلاشقان ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى قۇردى.

ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتلىرى ئۇچۇرنىڭ ئىجابىي قىممىتىگە بارغانسېرى بەكرەك ئەھمىيەت بېرىشكە باشلىدى. كارخانا ۋە شەخسىـ

لەرنىڭ ئۇچۇر ئەھۋالىنى ئومۇميۈزلۈك ئىنكاس قىلىش ئۇچۇن، نۇر-غۇن ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتلىرى سەلبىي ئۇچۇر يىغىپلا قالماي، يەنە ئىجابىي ئۇچۇرلارنىمۇ يىغىشقا باشلىدى. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپ-پاراتلىرى ئۆزىدىكى سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىن پايدىلىنىپ بارغانسېرى كۆپ مەھسۇلات ۋە مۇلازىمەتنى بازارغا سالدى. ئەنئەنىۋى ئىناۋەت دوكلاتنى سۈرۈشتۈرۈشتىن سىرت، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتلىرى يەنە ئىناۋەتكە نومۇر قويۇش، بازار مۇلازىمىتى، ئالدامچىلىقنى كۆزىتىش قاتارلىق مۇلازىمەتلەرنى يولغا قويدى.

ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتلىرىنىڭ قايتىدىن تەشكىللىنىشى باشلاندى. 20-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا، ئامېرىكىدا ئەڭ كۆپ بولغانىدا 2000 دىن ئارتۇق يەرلىك خاراكتېردىكى ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى بار بولۇپ، ئۇزاق مۇددەتلىك بازار رىقابىتى ئارقىلىق ھازىر بازارنى پە-قەت دۆلەت خاراكتېرىدىكى ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىدىن بىر نەچچىسىلا ئىگىلىدى. بەزى چوڭ تېپتىكى ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپ-پاراتى يەنە دۆلەت ھالقىپ راۋاجلاندى، ئۆزئارا قوشۇۋېلىش، پايغا قات-نىشىش قاتارلىق شەكىللەر ئارقىلىق يېڭىدىن گۈللەنگەن بازار ئىگىلە-كى دۆلتىگە كىردى.

ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمىتى تەدرىجىي ھالدا غەيرىي ئەنئەنىۋى ساھەلەرگە كېڭەيدى. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتلىرى سودا بانكىسى قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىنى مۇلازىمەت بىلەن تەمىنلىگەندىن سىرت، تەدرىجىي ھالدا تېلېگراف، سۇغۇرتا قاتارلىق ئاپپاراتلارغا مۇلا-زىمەت قىلدى. چۈنكى، مۇئامىلىدارلارنىڭ ئالدىن تېلېفون ئىشلىتىپ، كېيىن ھەق تاپشۇرۇش مۇلازىمىتىدىن بەھرىمەن بولۇشىمۇ بىر خىل ئىناۋەت سودىسى بولغاچقا، بۇ تەرەپتىكى ئۇچۇر خاتىرىلەش دائىرىسى-گە كىرگۈزۈلسە، بانكىدىن قەرز ئېلىش مۇناسىۋىتى يوق كىشىلەرنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرىنى خاتىرىلەپ، بۇلارنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسى تۇرغۇ-

زۇشىغا ياردەم بېرىپ، ئۇلارنى «ئىقتىسادىي كىملىك»كە ئىگە قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە، تەكشۈرۈشتە ئىسپاتلىنىشچە، بەزى دۆلەتلەردە مۇئامىلىدارلارنىڭ ئالاقىلىشىش ھەقلىرىنى نېسى قالدۇرۇش، سۇغۇرتىنى ئالداش قاتارلىق خەۋپ-خەتەرلەر بىلەن مۇئامىلىدارلارنىڭ كىرېدىت خەۋپ-خەتىرى ئوتتۇرىسىدا بەلگىلىك مۇناسىۋەت بار. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى توپلاپ ئىنكاس قىلغان شەخسىي ئىناۋەت ئەھۋالىنىڭ سانلىق مەلۇماتلىرى سودا بانكىسى، تېلېگراف تارماقلىرى، سۇغۇرتا ئاپپاراتلىرىنىڭ خەۋپ-خەتەرنى ياخشى پەرق ئېتىشى ۋە تىزگىنلىشىگە ياردەم بېرىدۇ.

21. ئۇچۇر تېخنىكىسىنىڭ تەرەققىياتى ئىناۋەت خاتىرىلەشكە قانداق تەسىر كۆرسىتىدۇ؟

ئۇچۇر تېخنىكىسى ئىناۋەت خاتىرىلەشنىڭ تەرەققىياتىنى زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئويناپىدۇ.

ئۇچۇر يىغىشنى تېخىمۇ ئۇنۇملۇك قىلىدۇ. دەسلەپكى مەزگىلدە ئىناۋەت خاتىرىلەشتىكى ئۇچۇر يىغىشتا ئاساسلىقى قول بىلەن مەشغۇلات قىلىشقا تايىنىلاتتى. ھازىر ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى سودا بانكىسى قاتارلىق سانلىق مەلۇمات يوللايدىغان ئاپپاراتلار بىلەن مەخسۇس لىنىيە تۇتاشتۇرۇپ، ئىناۋەت خاتىرىلەش سانلىق مەلۇماتلىرى تورىنىڭ يارىدىمىدە تېز سۈرئەتتە يوللىنىدىغان بولدى. ھازىرقى ئۇچۇر يىغىش ئۇسۇلىنى ئىلگىرىكى قول بىلەن مەشغۇلات قىلغانغا سېلىشتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس.

ئۇچۇر قىممىتى تولۇق ئىشلىتىلدى. سانلىق مەلۇمات ئامبىرى تېخنىكىسىنىڭ يارىدىمىدە، ئىناۋەت خاتىرىلەيدىغان بىر قىسىم چوڭ ئاپپاراتلار چوڭ تېپتىكى سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قۇرۇپ، يۈز مىليون لىغان ئادەمنىڭ ئۇچۇرىنى يىغدى ۋە ساقلىدى. ھازىرقى زامان ماتېماتىكىلىق ئانالىز تېخنىكىسىنىڭ تۇرتكىسىدە، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى ناھايىتى نۇرغۇن ئۇچۇرلار ئىچىدىن قىممىتى بار شەخسلەرنىڭ

ھەربىر قانۇنىيەتلەرنى بايقاپ، ئىناۋەتكە نومۇر قويۇش، ئالدامچىلىق-نى كۆزىتىش قاتارلىق يۇقىرى تېخنىكىلىق قىممەتنى ئاشۇرۇش مەھ-سۇلاتلىرىنى ئېچىپ، ئۇچۇرنى تېخىمۇ چوڭقۇر ئېچىش ۋە ئىشلىتى-لىشكە ئېرىشتۇردى.

ئۇچۇر مۇلازىمەت سەۋىيەسىدىكى ھالقىشنى ئىشقا ئاشۇردى. ئۇ-چۇر تېخنىكىسىنىڭ مەدەت بېرىشى بىلەن، ئىناۋەت خاتىرىسىنى ئېلىش تورى زور دەرىجىدە كېڭىيىپ، ئەنئەنىۋى مەنىدىكى رايون چەكلىمىسى-نى بۇزۇپ تاشلىدى. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى دۆلەت دائىرىسىدە ئۇچۇر يىغىدۇ، دۆلەت ئىچىدىكى سودا بانكىلىرى قاتارلىق ئاپپاراتلارنى ئۇچۇر بىلەن تېز تەمىنلەش مۇلازىمىتىنى قىلىدۇ. بۇ خەت-چەك ياكى ئاغزاكى ئۇچۇر يەتكۈزىدىغان يىللاردىكىدىن كۆپ ياخشى.

ئىككىنچى قىسىم

ئىناۋەت خاتىرىلەش سىز بىلەن بىللە

هازىر قىسمەن دوستلار ئىناۋەت خاتىرىلەشنىڭ تۇرمۇشىغا سىڭىپ كىرگەنلىكىنى هېس قىلالايدۇ. هازىرقى زامان بازار ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى ئىناۋەت خاتىرىلەشتىن ئايرىلالمايدۇ، دۆلىتىمىزمۇ شۇنىڭ ئۈچىدە. پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەننىڭ تەلىپىگە ئاساسەن، جۇڭگو خەلق بانكىسى قىسقىغىنا ئىككى يىل ۋاقىت ئىچىدە سودا بانكىلىرىنى تەشكىللەپ، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسىنى قۇرۇپ، 600 مىليونغا يېقىن ئادەمنىڭ ئىناۋەت ئارخىپىنى تۈرغۇزۇپ، ئىقتىسادىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان هەممە ئادەمنى «ئىقتىسادىي كىملىك»كە ئىگە قىلدى. ئۇنداقتا، بۇ ئارخىپ، بۇ «كىملىك»تە نېمىلەر خاتىرىلىنىدۇ، بۇنىڭدىن كېيىن يەنە قانداق ئۇچۇرلار كىرگۈزۈلىدۇ، قانداق ئىشلىتىلىدۇ ۋە باشقۇرۇلىدۇ؟ بۇ قىسمىنى كۆرگەندىن كېيىن، چوقۇم بۇنىڭ جاۋابىغا ئېرىشەلەيدۇ.

22. دۆلىتىمىزدە شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسىنى قۇرۇش نېمە ئۈچۈن زۆرۈر بولدى؟

ئالدىنقى قىسمدا ئىناۋەت خاتىرىلەشنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى مەقسەتنىڭ ئىناۋەت ئەهۋالىنىڭ ئىسپاتلاش، سىزنىڭ پۇل مۇئامىلە سودىسى بىلەن تېخىمۇ كەڭ دائىرىدە شۇغۇللىنىشىڭىزنى قولايلاشتۇرۇپ، هازىرقى زامان بازار ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىيات ئېهتىياجىغا ماسلىشىش ئىكەنلىكى توغرىسىدا توختىلىپ ئۆتتۇق. هازىر دۆلىتىمىزنىڭ ئىسلاهات، ئېچىۋېتىشنى يولغا قويۇپ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنى

تەرەققي قىلدۇرۇش سىياسىتى ئومۇميۈزلۈك تەرەققىيات باسقۇچىغا كىردى. بۇنداق تارىخى شارائىتتا دۆلىتىمىزنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسىنى قۇرۇشى جىددىي زۆرۈر بولدى.

بىر مىسال كەلتۈرسەك، ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسى نىسبەتەن تەرەققي قىلغان ئامېرىكىدا، ئىناۋەت كارتىسى تارقىتىشتا ئىلتىماس قىلغۇچى «سەل ساقلاپ تۇرسىلا ئالالايدىغان» بولدى، ھەتتا سىز ئىلتىماس قىلمىسىڭىزمۇ، كارتا تارقاتقۇچى ئاپپارات سىزگە ئىناۋەت كارتىسى تارقىتىپ بېرىدۇ. ئولتۇراق ئۆيي رەنىلىك قەرز ئېلىشتا، ئىلتىماس قىلغاندىن تارتىپ تەستىقلانغۇچە پەقەت ئۈچ كۈن ئەتراپىدا ۋاقىت كېتىدۇ. ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، ئامېرىكا بانكىلىرىنىڭ شەخسلەرنى تەمىنلىگەن مەبلەغ يۈرۈشتۇرۇش مۇلازىمىتىنىڭ مىقدارى كۆپ، سۈرئىتى تېز، ئۆلۈك ھېساب نىسبىتى تۆۋەن. دۆلىتىمىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىدا مىقدارى چەكلىك، سۈرئىتى ئاستا، ئۆلۈك ھېساب نىسبىتى يۇقىرى بولۇۋاتىدۇ. بۇ پەرقىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان سەۋەبلەر كۆپ خىل بولسىمۇ، لېكىن ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسىنىڭ كەمچىل بولۇشى ئىنتايىن مۇھىم ئامىلدۇر. دۇنيا ئىقتىسادىي پۈل مۇئامىلىسى بىر گەۋدىلىشىپ، تېز تەرەققي قىلىۋاتقان بۇگۈنكى كۈندە، دۆلىتىمىزنىڭ پۈل مۇئامىلە سىستېمىسى شەخسكە بولغان پۈل مۇئامىلە مۇلازىمەت سەۋىيەسىنى ئۆستۈرۈشى، دۆلەتنىڭ پۇقرالارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيەسى ۋە ئىجتىمائىي پاراۋانلىقىنى ئۆستۈرۈشى، ئىناۋەت خاتىرىلەشنى راۋاجلاندۇرۇش ئارقىلىق دۆلىتىمىزنىڭ پۈل مۇئامىلە مۇلازىمەت ئاساسىي ئەسلىھەسىدىكى بىر بوشلۇقنى تولدۇرۇشى ئىنتايىن زۆرۈر بىر ئىشقا ئايلاندى.

بۇنىڭدىن باشقا، بازار ئىگىلىكى بولسا ئىناۋەت ئىگىلىكى بولۇپ، بازار ئىگىلىكىنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى بولغان شەخسلەر قانۇن-ئىنتىزامغا رىئايە قىلىپ، توختامنى ھۆرمەتلەپ، كېلىشىمدىكى ۋەدىسىگە

قاتتىق ئەمەل قىلىشى كېرەك. لېكىن ئەمەلىيەت سەمىمىي بولۇپ، ۋە-دىسىگە ئەمەل قىلىشنىڭ بىر كىشىدە تۇغۇلۇشىدىنلا بار بولماستىن، بەلكى كېيىن شەكىللىنىدىغانلىقىنى، شۇنداقلا بۇنى يالغۇز قانۇن ۋە ئەخلاق مىزانىغا تايىنىپلا شەكىللەندۈرگىلى بولمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلى-دى. ئادەمنىڭ لەۋزىدە تۇرمىغانلىقى خاتىرىلەنمىسە، جازالانمىسا، بۇ-نىڭغا بەدەل تۆلىمسە، شۇ شەخسته سەمىمىي، سادىق بولۇپ، ۋەدىسى-گە ئەمەل قىلىشنىڭ ھەربىرىدە تەلەندۈرگۈچ كۈچى ۋە چەكلەش كۈچى بولمايدۇ، ئەسلىدە سەمىمىي بولۇپ، ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىدىغان بەزى شەخسلەرمۇ لەۋزىدە تۇرمايدۇ. شۇڭا ھازىرقى زامان بازار ئىگىلىكىنىڭ ئىجتىمائىي ئىناۋەت سىستېمىسىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشىدىكى مۇھىم ھالقا بولسا، ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسىنى قۇرۇپ ۋە مۇكەممەل-لەشتۈرۈپ، شەخسنىڭ سالاھىيىتىنى توغرا پەرق ئېتىپ، ئۇلارنىڭ ئى-ناۋەت خاتىرىسىنى يىغىپ ۋە ساقلاپ، بۇ خاتىرىلەرنى قانۇن بويىچە ئىشلىتىپ، ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىش ھەربىرىنى مۇكاپاتلاپ، لەۋزى-دە تۇرمىغانلارنى جازالاشتىن ئىبارەت. شۇنىڭ بىلەن بىللە، شەخسنى ئۆزىنىڭ ياخشى ئىناۋەت خاتىرىسىنى ساقلاشقا تېخىمۇ ئەھمىيەت بې-رىدىغان قىلىش ئارقىلىق، پۈتكۈل جەمئىيەتتە سەمىمىيلىك قۇرۇلۇشى-غا پۇختا ئاساس سېلىشتىن ئىبارەت.

23. دۆلىتىمىزدە شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسى قۇرۇلۇشى قانداق ئىلگىرىلەشلەرگە ئېرىشتى؟

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرى (قىسقارتىلىپ شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى دېيىلىدۇ) قۇرۇلدى. دۆلىتىمىزدە شەخسلەر-نىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسى قۇرۇلۇشى 1999 ــ يىلى جۇڭگو خەلق بانكىسى شاڭخەيدە ئىستېمال ئىناۋىتى ئۇچۇر مۇلازىمەت نۇقتىسى قۇرۇشنى تەستىقلىغاندىن باشلانغان. 2004 -يىلى پارتىيە مەركىزىي

كومىتېتى، گوۋۇيۈەننىڭ يوليورۇقىغا ئاساسەن، جۇڭگو خەلق بانكىسى مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن، مەركەزلەشكەن شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قۇردى. بىر يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت تىرىشىش ئارقىلىق، 2006 -يىلى 1-ئايدا بۇ سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قۇرۇلدى ھەم مەملىكەت بويىچە تورلاشتۇرۇلۇپ ئىشقا سېلىندى. 2007 -يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى 600 مىليونغا يېقىن پۇقرانىڭ ئۇچۇرىنى قوبۇل قىلدى ھەمدە ئۇلارنىڭ ئىناۋەت ئارخىپىنى تۈرغۇزدى. بۇنىڭ ئىچىدە 100 مىليوندەك ئادەمنىڭ بانكا بىلەن كرېدىت تىجارەت خاتىرىسى بار. بۇ سانلىق مەلۇمات ئامبىرى مەملىكەت بويىچە بانكا تۈرىدىكى پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىنىڭ ھەر دەرىجىلىك كرېدىت تور نۇقتىسىنى قاپلىدى، بىر ئادەمنىڭ ھەر قانداق يەردىكى، ھەرقانداق بانكىنىڭ پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتىدىن ئالغان قەرزى ۋە مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇرلىرىنىڭ ھەممىسى بۇ سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا خاتىرىلىنىدۇ. قايسى پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتىدىن قەرز ئالسۇن، ئېلىمىزنىڭ قەيسىرىدىن قەرز ئالسۇن، بۇ پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى سىزنىڭ ئىناۋەت خاتىرىڭىزنى تەكشۈرۈپ تاپالايدۇ. 2007 -يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى ھەرقايسى پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىغا جەمئىي 100 مىليون ئادەم قېتىمدىن كۆپرەك شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش مۇلازىمىتى بەرمەن تەمىنلىدى. بۇ تەدرىجىي جەملەپ چىققان سان بولۇپ، 2007 -يىلى 12 -ئايدا شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ كۈندىلىك ئوتتۇرىچە سۈرۈشتۈرۈلۈش مىقدارى 300 مىڭدىن ئارتۇق بولدى، بۇنىڭ ئىچىدە ئەڭ كۆپ بولغان بىر كۈنىنىڭ 600 مىڭ بولدى. ئۇ كۈنى شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسى 600 مىڭ ئادەم قېتىم سۈرۈشتۈرۈلدى. بۇ 600 مىڭ ئادەم قېتىمنىڭ ئىچىدە بەلكىم سىز بولۇشىڭىز مۇمكىن. بۇنىڭدىن، ئۇنىڭ تەسىر كۈچىنىڭ قانچىلىك زور ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

ئىناۋەت خاتىرىلەشكە مۇناسىۋەتلىك تۈزۈم قۇرۇلۇشىدا يېڭى ئىلگىرىلەشلەر بولدى. 2005-يىلى جۇڭگو خەلق بانكىسى «شەخسلەر-نىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى باشقۇرۇش ۋاقتىلىق يولغا قويۇش چارىسى»نى تۈزۈپ تارقاتتى. ھوقۇق بېرىپ سۈرۈشتۈرۈش، ئىشلىتىلىشىگە چەك قويۇش، بىخەتەرلىككە كاپالەتلىك قىلىش، سۈرۈشتۈرۈش خاتىرىسى، بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلغانلارنى جازالاش قاتارلىق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، شەخسلەرنىڭ مەخپىيەتلىكى ۋە ئۇچۇرىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغداپ، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ ئۆلچەم بويىچە ئىشلىشىگە كاپالەتلىك قىلدى.

ئىناۋەت خاتىرىلەش چۈشەنچىسى پۈقرالارنىڭ تۇرمۇشىغا سىڭىپ كىردى. جۇڭگو خەلق بانكىسى 2005-يىلى ئىستۇدېنتلار، قەرز ئالىدىغان ئادەتتىكى ئادەم ۋە جەمئىيەتتىكى ئاما قاتارلىقلارغا يۈزلىنىپ، ئىناۋەت خاتىرىلەش ۋە مۇناسىۋەتلىك پۇل مۇئامىلە بىلىملىرى تەشۋىقات-تەربىيەسىنى سىجىل قانات يايدۇردى. بۇ خىزمەتنىڭ تۈرتكىسىدە، پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ ئىناۋەت ئېڭى تەدرىجىي ئۆستى. بارغانسېرى كۆپ ئادەم ئىناۋەت خاتىرىلەشنى چۈشىنىشكە، ئۆزىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن تەكشۈرۈشكە، ئۆزىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىغا دىققەت قىلىشقا باشلىدى.

24. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى دېگەن نېمە؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى بولسا، جۇڭگو خەلق بانكىسى سودا بانكىسىنى تەشكىللەپ قۇرغان، مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرىدىن ئورتاق بەھرىمەن بولىدىغان بىر سەھنە بولۇپ، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرىنى قانۇن بويىچە يىغىپ، ساقلاپ ۋە رەتلەپ، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت ئارخىپىنى تۇرغۇزۇپ، شەخسلەرنىڭ ئىلگىرىكى ئىناۋەت ھەرىكەتلىرىنى خاتىرلەيدىغان ئىناۋەت ھەرىكىتى بولۇپ، ئۇ سودا بانكىسى، شەخس، مۇنا-

سۈەتلىك ھۆكۈمەت تارماقلىرى ۋە قانۇندا بەلگىلەنگەن باشقا ئىشلەتىش ئورۇنلىرىنى ئىناۋەت ئۈچۈر مۇلازىمتى بىلەن تەمىنلەيدۇ. ھازىر شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت ئۈچۈرى سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ كۇنىدىلىك نورمال ئىشلىشى ۋە ئاسرىلىشىنى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىي ئۆز ئۈستىگە ئالىدۇ.

25. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدا قانداق ئالاھىدىلىكى بار؟

سانلىق مەلۇمات ئامبىرى مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى دۆلەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئوخشاشمىغان ئاپپارات، ئوخشاشمىغان تارماقلار ئىگىلىگەن شەخسىي ئىناۋەت ئۈچۈرىنى بىر سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا كىرگۈزىدۇ. نۆۋەتتە شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى 600 مىليونغا يېقىن ئادەمنىڭ ئىناۋەت ئۈچۈرىنى خاتىرىلىدى.

ئاپپاراتنىڭ قاپلىنىش دائىرىسىنى كەڭ. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى مەملىكىتىمىزنىڭ بانكا تۇرىدىكى پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى ۋە ھەر دەرىجىلىك كىرىدىت نۇقتىلىرىنى قاپلىدى. بۇ سىياسىي خاراكتېرلىك بانكىلار، دۆلەت ئىلكىدىكى سودا بانكىلىرى، يەرلىك سودا بانكىلىرى، يېزا ئامانەت-قەرز كوپېراتىپلىرى، مالىيە شىركەتلىرى، شۇنداقلا قىسمەن ئولتۇراق ئۆي فوندىنى باشقۇرۇش مەركەزلىرى، ئاز سوممىلىق كىرىدىت شىركىتى ۋە ئاپتوموبىل پۇل مۇئامىلە شىركەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سانلىق مەلۇماتنىڭ قاپلىنىش دائىرىسى كەڭ. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى ئەڭ مۇھىم ئۈچۈر بولسا، شەخسىلەر بىلەن بانكا ئوتتۇرىسىدىكى كىرىدىت مۇئامىلە ئۈچۈرى بولۇپ، ئۇنىڭدىن باشقا ئىناۋەت ئەھۋالىنىڭ ئومۇميۈزلۈك ئىنكاس قىلىش ئۇچۇن، ھازىرقى سالاھىيىتىگىزنى ئىسپاتلايدىغان يەنە بەزى ئۈچۈرلار-

نى، جۇملىدىن دۆلەتنىڭ ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسى ۋە ئولتۇراق ئۆي فوندىغا قاتنىشىش ئۈچۈرىڭزنى، بانكىسىز ئىناۋەت سودا ئۈچۈرىڭز، جۇملىدىن ئولتۇراق ئۆي فوندىدىن ئالغان قەرز ئۈچۈرىڭز، تېلېگراف قاتارلىق ئاممىۋى ئىشلاردىكى چىقىم ئۈچۈرىڭز، شۇنداقلا قانۇن-ئىنتىزامغا رىئايە قىلغان بەزى ئۈچۈرىڭز، قەرز قالغان باج ئۈچۈرىڭز ۋە سوت مەھكىمىسىنىڭ كېسىم ئۈچۈرىنى يىغىدۇ.

ئىجتىمائىي ئىقتىدارى كۆرۈنەرلىك. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت ئۈچۈرىنى ئومۇميۈزلۈك يىغىش ئارقىلىق ھەم سودا بانكىسىدىن قەرز ئېلىشىڭزنى قولايلاشتۇرۇپ، قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرۇشقا ھەيدەكچىلىك قىلىدۇ، ھەم باشقا ساھەدە ئۆزىڭزنىڭ ياخشى ئىناۋەت خاتىرىسىنى ساقلاپ، ۋەدىگە ئەمەل قىلىشتەك ياخشى ئادەتنى يېتىلدۈرۈشىڭزگە ھەيدەكچىلىك قىلىدۇ. ئەگەر ھەر بىر ئادەم ۋەدىگە ئەمەل قىلسا، پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ ئىناۋەت مۇھىتىمۇ ياخشىلانغان بولىدۇ.

26. نېمە ئۈچۈن مەملىكەت بويىچە مەركەزلىك، بىر-لىككە كەلگەن شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قۇرۇلىدۇ؟

چۈنكى، جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتى ئادەمنىڭ كۆچۈشچانلىقىنى ئاشۇردى. بارغانسېرى نۇرغۇن ئادەم ئۆمرىنىڭ ئوخشاشمىغان مەزگىلىدە ئوخشاشمىغان شەھەردە ياشىشى ۋە خىزمەت قىلىشى مۇمكىن. شەخسلەرنىڭ رايون ھالقىپ، ھەتتا دۆلەت ھالقىپ ئىقتىسادىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشىمۇ بىر قەدەر ئومۇميۈزلۈك ئەھۋال بولۇپ قالدى. بىر ئادەمنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئىسپاتلايدىغان بىر قورال بولۇش سۈپىتى بىلەن، ئىناۋەت خاتىرىلەشتە شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسى ئۈزلۈكسىزلىككە ۋە ئومۇملىققا ئىگە بولۇشى كېرەك. شۇڭا، ھازىرقى زامان ئۈچۈر تېخنىكىسىنىڭ يارىدىمىدە، ھەر بىر ئادەمنىڭ ھەرقايسى مەزگىل، ھەرقايسى جايدىكى ئىناۋەت

ئۇچۇرنى بىر سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا توپلاش بولسا، بۇ ئادەمنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئومۇميۈزلۈك ئىنكاس قىلىشنىڭ ئەڭ تېجەشلىك ۋە ئۈنۈملۈك ئۇسۇلى ھېسابلىنىدۇ.

بۇنىڭدىن باشقا، دۆلىتىمىزنىڭ كىرىدىت بازارلىرى مەملىكەت بويىچە ئاساسەن بىرلىككە كەلگەن بولۇپ، سودا بانكىسىنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى ئۇچۇر ۋە سانلارنى باشقۇرۇش جەھەتتىمۇ مەملىكەت بويىچە مەركەزلەشتۈرۈشنى ئىشقا ئاشۇرغان. كىرىدىت بازىرىنىڭ تەرەققىيات تەلىپىدىن قارىغاندىمۇ، مەملىكەت خاراكتېرلىك سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ قوللىشىغا ئېھتىياجلىق بولىدۇ. مەسىلەن، نۇرغۇن بانكىنىڭ ئىناۋەت كارتا تارقىتىشى مەملىكەت بويىچە مەركەزلىك بولۇپ، قايسى ئۆلكە، قايسى شەھەردىن كەلگەن مۇئامىلىدار بولسۇن، سودا بانكىسى مۇئامىلىدارىنىڭ ئىلتىماسىنى بىر جايغا يىغىپ تەكشۈرۈپ تەستىقلايدۇ. خەۋپ-خەتەرنى باشقۇرۇش جەھەتتىمۇ، سودا بانكىسى بىرلىككە كەلگەن ئانالىز قىلىش ئۇسۇلى ۋە ماتېماتىكىلىق قېلىپنى قوللىنىدۇ. ئويلاپ باقايلى، ئەگەر ھەرقايسى جايلاردا قۇرۇلغان ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى مۇستەقىل، تارقاق بولسا، ئۇ ھالدا ئۇلار شەخسلەرنىڭ شۇ جايدىكى ئىناۋەت ئۇچۇرىنىلا خاتىرىلەيدۇ، ئۇچۇر يىغىش، بىر تەرەپ قىلىش ۋە تەمىنلەش شەكلىمۇ ئوخشاشمايدۇ. بۇنداق بولغاندا، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئومۇميۈزلۈك ئىنكاس قىلغىلى بولمايلا قالماستىن، سودا بانكىسىنىڭ ئۇچۇر يوللاش ۋە سۈرۈشتۈرۈشىگىمۇ زور قولايسىزلىق ۋە زۆرۈر بولمىغان ئىسراپچىلىق ئېلىپ كېلىدۇ. تېخىمۇ ئېغىر بولغىنى، بۇ خىل تارقاق قۇرۇلما ئۇچۇرلاشتۇرۇش ئېلىپ كەلگەن ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ رولىنى ئۈنۈملۈك جارى قىلدۇرالمايدۇ، ئىناۋەت خاتىرىلەشنىڭ تەرەققىياتىغا ۋەكىللىك قىلالمايدۇ، پۈل مۇئامىلە، ھەتتا پۈتكۈل ئىقتىسادنىڭ ماس، سىجىل تەرەققىي قىلىشىغىمۇ پايدىسىز بولىدۇ.

چەت ئەلنىڭ ئەھۋالىدىن قارىغاندا، ئىناۋەت خاتىرىلەش ساھەسىدە مەركەزلەشكەن، بىر تۈتاش سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قۇرۇش بولـ

سا، هازىرقى زاماننىڭ تەرەققىيات تەلىپىدۇر، شۇنداقلا بىر خىل ئومۇمىي قانۇنىيەتتۇر. مەسىلەن، ئامېرىكىنىڭ داڭلىق ئۇچ چوڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى ئايرىم-ئايرىم هالدا ئامېرىكىنىڭ پۈتكۈل زېمىنىنى قاپلىغان سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى قۇردى. ئىقتىساد، پۇل مۇئامىلىنىڭ بىر گەۋدىلىشىش تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، ياۋروپا ئىتتىپاقىدىكى هەر-قايسى دۆلەتلەرمۇ بىرلىككە كەلگەن ياۋرو رايونىدا هەرقايسى دۆلەتنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشتىكى سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى قۇرۇش مەسىلىسى-نى تەتقىق قىلىۋاتىدۇ.

27. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى نېمە ئۈچۈن كۆپچىلىك بىللە قۇرىدۇ؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى قۇرۇش ۋە مۇ-كەممەللەشتۈرۈش ئۈچۈن كۆپچىلىك ئورتاق قاتنىشىشى، جەمئىيەتتە-كى هەرقايسى ساهە قوللىشى كېرەك.

بىرىنچى، هەر بىر پۇقرا ئىناۋەت خاتىرىلەش سانلىرىنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى بولۇپ، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى ئاساسلىق ئامىلدۇر. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدە-كى ئۇچۇر شەخس توغرىسىدىكى ئۇچۇر بولۇپ، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قۇرۇشنىڭ مەقسىتى - هەر بىر ئادەمنى ها-زىرقى زامان ئىقتىساد، پۇل مۇئامىلە تۈرمۇشىغا سىڭدۈرۈشتىن ئىبا-رەت. بۇ سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى ئۇچۇرنىڭ تولۇق ياكى تولۇق ئەمەسلىكى، توغرا ياكى خاتا بولۇشى ئۆزىمىزگە ئايانداۇر. ئۆزىنىڭ ئىشغا ئۆزى كۆڭۈل بۆلۈش كېرەك، شۇڭا سانلىق مەلۇماتلارنىڭ سۈبۈ-يېكتى بولۇش سۈپىتى بىلەن، بۇ سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى قۇرۇش ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈشتە ئەلۋەتتە كۆپچىلىكنىڭ ئاكتىپ قاتنىشىشى زۆرۈر بولىدۇ.

ئىككىنچى، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرىغا مۇناسىۋەتلىك نۇرغۇن ئۇچۇر هۆكۈمەت تارماقلىرى ۋە ئاممىۋى ئىشلار ئاپپاراتى دېگەندەك

پۇل مۇئامىله سىستېمىسى بولمىغان ئاپپاراتلاردىن كېلىدۇ. شەخسىلەر-نىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئومۇميۈزلۈك ئىنكاس قىلىش ئۇچۇن، شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى بۇ ئورۇن ۋە تارماقلاردىن ئۇچۇر يىغىدۇ، شۇڭا ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى قۇرۇش ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈش بۇ ئورۇنلارنىڭ قوللىشىغا ئېھتىياجلىق بولىدۇ.

ئۇچىنچى، ئۇچۇرنى ئىشلەتكەندە ئاندىن ئۇنىڭ قىممىتى بولىدۇ، قانچە كۆپ ئىشلىتىلسە، قىممىتىمۇ شۇنچە يۇقىرى بولىدۇ. پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتىدىن سىرت، باشقا ھۆكۈمەت تارماقلىرى، ئىجتىمائىي گۇرۇھلار ۋە كارخانىلارنىڭ ھەممىسى ئىناۋەت ئۇچۇرىنى ئىشلەتكۈچىلەردۇر. شۇڭا، ئىناۋەت ئۇچۇرىنى ئىشلىتىش نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، ئۇلارنىڭ قوللىشىغا ئېھتىياجلىق بولىدۇ.

تۆتىنچى، ئىناۋەت خاتىرىلەش دۆلىتىمىزدىكى بىر تۈرلۈك يېڭى تۈزۈم بولۇپ، ھەر بىر ئادەمنىڭ جانجان مەنپەئەتىگە چېتىلىدۇ، شۇڭا كەڭ، چوڭقۇر تەتقىق قىلىش ۋە ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈش ئاساسىدا، قانۇنىي شەكىل ئارقىلىق بۇ تۈزۈمنى مۇقىملاشتۇرۇش كېرەك. ھالبۇكى، بۇ جەريانىنىڭ يولغا قويۇلۇشى جەمئىيەتتىكى ھەرقايسى ساھەلەرنىڭ پائال قوللىشى ۋە قاتنىشىشغا ئېھتىياجلىق بولىدۇ.

28. نېمە ئۇچۇن شەخسىي ئۇچۇرىڭىزنى يىغىشتا قوشۇلۇشىڭىزغا ئېرىشىش ھاجەتسىز بولىدۇ؟

ئىناۋەت خاتىرىلەش تۈزۈمىنى تۇرغۇزۇش ھازىرقى زامان بازار ئىگىلىكىنىڭ مۇقەررەر تەلىپى، ئىقتىسادىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ھەر بىر ئادەم بۇنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈلۈشى كېرەك. شەخسىي ئۇچۇرنى يىغىش بولسا ئىناۋەت خاتىرىلەش تۈزۈمىنى تۇرغۇزۇشنىڭ ئىنتايىن مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمىدۇر. شۇڭا، شەخسىنىڭ قوشۇلۇشىغا ئېرىشمەسلىكىمۇ ئىناۋەت خاتىرىلەش تۈزۈمىنى يولغا قويغان نۇرغۇن دۆلەتلەر ئومۇميۈزلۈك قوللانغان ئۇسۇلدۇر. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ سىزنىڭ قوشۇلۇشىڭىزنى ئالمىغان

ئەھۋالدا سودا بانكىسى، ھۆكۈمەت تارماقلىرى قاتارلىق ئورۇنلاردىن سىزىنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرىڭىزنى يېغىشى، ئىناۋەت خاتىرىلەشنىڭ بىر خىل ئىچكى تۈزۈملۈك ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. تەكتلەپ قويىدىغىنىمىز بولسا، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى شەخسىي ئۇچۇرنى قانۇن بويىچە يېغىدۇ، شەخسلەرنىڭ قانۇنىي ھوقۇق-مەنپەئەتى تولۇق كاپالەتكە ئىرىشىدۇ.

29. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قايسى ئۇچۇرنى يېغىدۇ؟

ھازىر شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى يېغىپ بولغان ئۇچۇرنىڭ تۆۋەندىكى تۈرلىرى بار:

شەخسنىڭ ئاساسىي ئۇچۇرى. بۇ شەخسنىڭ ئىسىم-فامىلىسى، گۇۋاھنامە تۈرى ۋە نومۇرى، ئالاقىلىشىش ئادرېسى، ئالاقىلىشىش ئۇسۇلى، نىكاھ ئەھۋالى، تۇرالغۇ ئۇچۇرى، كەسىپ ئۇچۇرى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

قەرز ئۇچۇرى. بۇ قەرز بەرگەن بانكا، قەرز سوممىسى، قەرز مۇددىتى، قەرز قايتۇرۇش شەكلى، ئەمەلىي قايتۇرۇش خاتىرىسى، كېپىلنىك ئۇچۇرى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئىناۋەت كارتىسى ئۇچۇرى. بۇ ئىناۋەت كارتىسى تارقاتقان بانكا، بېرىلگەن ئىناۋەت نومۇرى، قەرز قايتۇرۇش قاتارلىق ئەھۋاللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

كىرىدىت ساھەسىدىن باشقا ئىناۋەت ئۇچۇرى. 2007-يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قىسمەن رايونلاردىكى تېلېگراف ئابونېنتچىلىرىنىڭ ھەق تۆلەش ئۇچۇرى، 26 ئۆلكە (ئاپتونوم رايون، بىۋاستە قاراشلىق شەھەر) دىكى جەمئىي 261 ۋىلايەت(شەھەر) دىكى شەخسلەرنىڭ تۇرالغۇ ئۆيى فوندى ئۇچۇرى، توققۇز شەھەردىكى شەخسنىڭ ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسىغا قاتـ

ناشقانلىق ئۇچۇرىنى يەتكۈزۈش دەپ بولدى.

شارائىتىنىڭ پىشىپ يېتىلىشىگە ئەگىشىپ، شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى تېخىمۇ كۆپ ئۇچۇرنى يىغىپ، شەخسنىڭ ئىناۋەت ھالىتىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىنكاس قىلىدۇ. بۇلار شەخسنىڭ سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز ھەقلىرىنى تۆلەش ئۇچۇرى، شەخسنىڭ قەرز قىلغان باج ئۇچۇرى، سوت مەھكىمىسىنىڭ ھۆكۈم ئۇچۇرى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

30. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قايسى قەرز ئۇچۇرىنى يىغىدۇ؟

شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى يىغىدىغان قەرز ئۇچۇرىنى ئاساسەن قايسى پۇلنى قەرز ئالغانلىق ئۇچۇرى ۋە ھەر قېتىملىق قەرز قايتۇرۇش ئۇچۇرىدىن ئىبارەت ئىككى تۈرگە بۆلۈشكە بولىدۇ. كونكرېت قىلىپ ئېيتقاندا، شەخسنىڭ قايسى ۋاقىتتا، قايسى بانكىدىن قانچىلىك قەرز ئالغانلىقى، قەرزنىڭ تۈرى، مۇددىتى ۋە قايتۇرۇش قېتىمى، ھازىرغىچە قايتۇرغىنى، يەنە قالغىنى، ھەر ئايدا قايتۇرۇشقا تېگىشلىكى، ھەر ئايدىكى قەرەلى بويىچە تولۇق قايتۇرۇش ئەھۋالى، ئۇدا بىر نەچچە ئايلىق قەرز قايتۇرماسلىق خاتىرىسى، قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرمىغان قېتىم سانى قاتارلىق ئۇچۇرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ (قوشۇمچىنىڭ 4-سىدىكى «قەرز تەپسىلىي ئۇچۇرى»غا قارالسۇن.)

31. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قايسى ئىناۋەت كارتىسىنىڭ ئۇچۇرىنى يىغىدۇ؟

شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى يىغىدىغان ئىناۋەت كارتىسى ئۇچۇرىنى ئىككى تۈرگە بۆلۈشكە بولىدۇ. بىرىنچىسى، قايسى ئىناۋەت كارتىسىنى بېجىرگەنلىك ۋە ھەر بىر ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلىتىش ئۇچۇرى، شۇنداقلا ئالغان قەرزنى قايتۇرۇش ئەھۋالىدىن ئىبارەت

رەت بولۇپ، كونكرېت قىلىپ ئېيتقاندا، ئاساسلىقى شەخسنىڭ قايسى ۋاقىتتا قايسى بانكىدىن قانداق ئىناۋەت كارتىسى بىلەن گەنىلىكى، كار-تىدىكى ئەڭ يۇقىرى كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان پۇلنىڭ قانچە-لىك (ئىشلىتەلەيدىغان ئەڭ يۇقىرى ئىناۋەت سوممىسى نەچچە پۇل) ئىكەنلىكى، ھازىرقى كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان پۇلنىڭ قانچە-لىك (ئىشلەتكەن ئىناۋەت سوممىسى قانچە پۇل) ئىكەنلىكى، بۇ ئايدا بانكىغا قايتۇرۇشقا تېگىشلىك قەرزى، يېقىنقى 24 ئاينىڭ ھەر ئېيىدىكى قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالى، ئۇدا بىر نەچچە ئايلىق قەرز قايتۇرماسلىق خاتىرىسى قاتارلىقلارنى يىغىدۇ (قوشۇمچىنىڭ 4-سىدىكى «ئىناۋەت كارتىسى تەپسىلىي ئۇچۇرى»غا قارالا).

32. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى دۆلەتنىڭ ئوقۇش ياردەم قەرز ئۇچۇرىنى يىغامدۇ؟

يىغىدۇ. دۆلەتنىڭ ئوقۇش ياردەم قەرزىنى سودا بانكىسى قا-تارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى دۆلەتنىڭ سىياسىتى بويىچە ئىق-تىسادىي جەھەتتە قىينىچىلىقى بار ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا قا-رىتا تارقاتقان شەخسىي ئىناۋەت قەرزى بولۇپ، تارقاتقان كۇنىدىن باشلاپ سودا بانكىسى قاتارلىق قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى ئوقۇش ياردەم قەرزى ۋە قەرزنى قايتۇرۇش ئەھۋالى قاتارلىق مۇ-ناسىۋەتلىك ئۇچۇرلارنى شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا كىرگۈزىدۇ.

33. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قاچاندىن باشلاپ كىرىدىت ئۇچۇرىنى يىغىشقا باشلىدى؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى 2004-يىلى 1-ئاينىڭ 1-كۇنىدىن باشلاپ شەخسلەرنىڭ كىرىدىت ئۇچۇرىنى يى-غىشقا باشلىدى، بۇنىڭدىن ئىلگىرى يۇز بەرگەن ياكى قەرزدىن ساقىت بولغان كىرىدىت ئۇچۇرىنى يىغمايدۇ. 2004-يىلى 1-ئاينىڭ 1-كۇنى

قەرزدىن ساقىت بولمىغان ياكى يېڭىدىن پەيدا بولغان كىرىدىت ئۇچۇرىنى شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى يەنىلا يىغىدۇ.

34. نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ساقىت بولۇپ قالغان كىرىدىت ئۇچۇرۇمنى يەنە يىغىدۇ؟

بەزى دوستلار مەن قەرزنى قايتۇرۇپ بولغان، مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇرلارنىڭ ھەممىسى شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىن ئۆچۈرۈۋېتىلىشى كېرەك ئىدىغۇ، نېمە ئۈچۈن يەنە خاتىرىلىنىدۇ؟ بۇ لۇپمۇ پۈتۈشكەن ۋاقىتتا قەرزنى قايتۇرماي، كېيىن قايتۇرۇش ئەھۋالى سادىر بولغان تۇرسا، يەنە نېمە ئۈچۈن خاتىرىلىنىدۇ؟ دەپ قارايدۇ.

ئالغان قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرمىغان ئۈچۈر، يەنى مۇددەتنى ئۆتكۈزۈۋەتكەن خاتىرە قەرزنى كېيىن قايتۇرغان بولسىمۇ، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدا بىر مەزگىل ساقلىنىدۇ. شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىلەشنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قۇرۇشنىڭ مەقسىتى ــ شەخسنىڭ ئىلگىرىكى ئىناۋەت پائالىيەتلىرىنى خاتىرىلەش. ئىلگىرى ۋەدىگە ئەمەل قىلغان بولسىڭىزمۇ، تۇرلۈك سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرالمىغان بولسىڭىزمۇ، بۇ ئۇچۇرلار ئىناۋەت خاتىرىڭىزگە خاتىرىلىنىپ، ئىناۋەت ئۇچۇرىنى ئىشلىتىدىغان سودا بانكىسى قاتارلىق تەرەپنىڭ كەلگۈسىدە سىزنىڭ ئوخشاش ئىشنى سادىر قىلىش ياكى قىلماسلىقىڭىزنى ئالدىن مۆلچەرلىشىگە ياردەم بېرىدۇ. شۇڭا، سىزنىڭ ئىلگىرىكى قەرز قايتۇرۇش ھەرىكەتلىرىڭىزدە مەيلى نورمال قايتۇرۇڭ ياكى مۇددىتىنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ قايتۇرۇڭ، سىز قەرزدىن ساقىت بولغان بولسىڭىز، بۇ ئۇچۇرنىڭ ھەممىسى شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدا ساقلىنىدۇ.

35. «باشقىلارنىڭ قەرز ئېلىشىغا كېپىل بولۇش» ئۇچۇرى نېمىشقا يىغىلىدۇ؟

كېپىل بولغۇچى بىلەن كېپىل بولۇنغۇچىنىڭ ھەر ئىككىلىسى

قەرزنى قايتۇرۇش مەسئۇلىيىتىنى ئۆز ئۈستىگە ئالىدۇ. كېپىل بولۇنغۇچى قەرز ئېلىش توختامىدا بەلگىلەنگەن قەرز قايتۇرۇش مۇددىتى توشسىمۇ قەرز قايتۇرۇش مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلمىغان ۋاقىتتا، كېپىل بولغۇچى كېپىل بولغان دائىرىدىكى مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك. شۇڭا، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى «باشقىلارنىڭ قەرز ئېلىشىغا كېپىل بولۇش» ئۇچۇرىنى يېغىپ، كېپىل بولغۇچىنىڭ ئىناۋەت ھالىتىنى تېخىمۇ ئومۇميۈزلۈك ئىنكاس قىلىدۇ.

36. تېلېگراف قاتارلىق ئاممىۋى ئىشلار چىقمىنى تۆلەش ئۇچۇرى نېمە ئۈچۈن يېغىلىدۇ؟

شەخسلەر تېلېگراف كارخانىسى ۋە سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز شىركىتى قاتارلىق ئاممىۋى ئىشلار ئاپپاراتلىرى تەمىنلىگەن ئالدىن ئىستېمال قىلىپ كېيىن ھەق تۆلەش مۇلازىمىتىدىن بەھرىمەن بولغاندا، ھەر ئايدا تېلېگراف ئالاقىسى ۋە سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز ھەققى قاتارلىق ئاممىۋى ئىشلارنىڭ ھەقلىرىنى تۆلىشى ماھىيەتتە بىر خىل ئىناۋەت پائالىيىتىدۇر. ئەگەر بۇ تەرەپتىكى ئۇچۇرلار شەخسنىڭ ئىناۋەت ئارخىپىغا خاتىرىلەنسە، تېخىمۇ كۆپ ئادەم ئىناۋەت خاتىرىسىگە ئېرىشىپ، شەخسنىڭ ئىناۋەت ھالىتىنى تېخىمۇ ئومۇميۈزلۈك ئىنكاس قىلغىلى بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە، شەخسنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشتىكى ھەر قېتىملىق تېلېگراف ھەققى ۋە سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز ھەققى قاتارلىق ئاممىۋى ئىشلارنىڭ ھەقلىرىنى ۋاقتىدا تۆلىگەن پائالىيەتلىرىنى جۇغلاپ ئىناۋەت بايلىقى ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ. نۆۋەتتە، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قىسمەن جايلاردىكى تېلېگراف ئابونېنتلىرىنىڭ ھەق تۆلەش ئۇچۇرىنى يېغىپ بولدى، بۇ خىزمەت ھازىر پۈتۈن مەملىكەت مىقياسىدا كېڭەيتىلىۋاتىدۇ.

ئەلۋەتتە، بۇنىڭدا بىر ئادەمنىڭ تېلېگراف ھەققى ۋە سۇ، توك، يې-

قىلغۇ گاز ھەققى قاتارلىق ئاممۇى ئىشلارنىڭ ھەقلىرىنى ئۆز ۋاقتىدا تۆلىمىگەنلىك ئەھۋالىنى خاتىرىلىنىدۇ، ئۇ كەلگۈسىدە پۇل مۇئامىلە پائالىيەتلىرىمىزگە نىسبەتەن چەكلەش كۈچى پەيدا قىلىدۇ. بىراق، بۇ چىقىملارنى ۋاقتىدا تۆلىگەنلەر ۋاقتىدا تۆلىمىگەنلەردىن زور دەرىجىدە كۆپ بولغاچقا، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ تېلېگرافى، سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز ھەققى قاتارلىق ئاممۇى ئىشلارنىڭ ھەقلىرىنى تۆلەش ئەھۋالى ئۈچۈرلىرىنى يېغىشى كۆپلىگەن شەخسلەرنىڭ مەنپەئەتىگە ئۈيغۇن كېلىدۇ.

37. كىشىلەرنىڭ قايسى تېلېگرافى ھەققىنى تۆلىگەنلىك ئۈچۈرى يېغىلىدۇ؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى تېلېگرافى كارخانىسى تەمىنلىگەن ئالدىن ئىستېمال قىلىپ كېيىن ھەق تۆلەش شەكلىدىكى مۇلازىمەت بولۇپ، شەخس بەھرىمەن بولغان تېلېگرافى ھەققىنى تۆلەش ئۈچۈرىنى يېغىدۇ.

يېغقان ھەق تۆلەش ئۈچۈرى ئاساسەن نورمال ھەق تۆلەش ئۇچۇرى ۋە ھەقنى قەرز قىلغان ئۈچۈرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە نورمال ھەق تۆلەش ئۈچۈرى پەقەت تۆلەش ھالىتىگە چېتىشلىق بولۇپ، كونكرېت سوممىسى يوق. شۇڭا، سىزنىڭ نورمال ھەق تۆلەپ ئاشقان قىسمىنى باشقىلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرىمەيسىز. ھەقنى قەرز قىلغان ئۈچۈر بولسا، تېلېگرافى ئابونېنتلىرى تېلېگرافى كارخانىسى ئاي ئاخىرىدىكى تالون چىققان كۈنىدىن باشلاپ ھېسابلاپ، ئىككى ئاي (60 كۈن) ئۆتكۈزۈۋېتىپمۇ تۆلىمەي سادىر بولغان ھەقنى قەرز قىلغان ئۈچۈرنى كۆرسىتىدۇ.

بۇنىڭدىن باشقا، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى شەخسنىڭ تېلېگرافى قوشۇلما قىممەت كەسپى ھەققى ئۈچۈرىنى يېغايدۇ.

38. ماجىرا تۇپەيلىدىن ھەق تۆلەشنى رەت قىلىشتىن كېلىپ چىققان ھەقنى قەرز قىلغان ئۇچۇر نېمە ئۇچۇن يەغلىدۇ؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى شەخسنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئەينەن خاتىرىلەيدۇ، شۇڭا شەخسلەر بانكا، تېلېگراف، كۆچمە ئالاقىلىشىش شىركىتى، توك بىلەن تەمىنلەش قاتارلىق تارماقلار بىلەن جېدەللىشىپ قېلىش سەۋەبىدىن ئالاقىدار ھەقلەرنى تۆلەشنى رەت قىلسا، بۇنداق ھەقلەرگە قەرز بولۇش ئۇچۇرىمۇ شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا كىرىدۇ. ئەگەر بۇنىڭغا قارىتا سىزنىڭ باشقىچە پىكرىڭىز بولسا، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىگە ئىنكاس قىلسىڭىز، ئىناۋەت دوكلاتىڭىزدا ھەقلەرگە قەرز بولۇپ قېلىش ئەھۋالىڭىز توغرىسىدا چۈشەنچە بەرسىڭىز بولىدۇ.

39. شەخسنىڭ جورىسىنىڭ ئۇچۇرى نېمە ئۇچۇن يىغىلىدۇ؟

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ نىكاھ قانۇنى»نىڭ بەلگىلىمىسى بويىچە، نىكاھ مۇناسىۋىتى بار مەزگىلدە ئېرىشكەن مال-مۈلۈك ئەر-خوتۇن ئىككىسىنىڭ ئورتاق ئىلكىدە بولۇپ، بولغان قەرزنى ئەر-خوتۇن ئىككىسى ئورتاق ئۈستىگە ئالىدۇ. ئەر-خوتۇن ئىككى تەرەپ قانۇندا بىر ئىقتىسادىي ئەمەلىي گەۋدە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، سودا بانكىسى شەخسنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش ئارقىلىق قەرزنى تارقىتىش ياكى تارقاتماسلىقنى بەلگىلىگەندە، بىرلا ۋاقىتتا قەرز ئالماقچى بولغان شەخسنىڭ جورىسىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى تەكشۈرىدۇ. شۇڭا شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى شەخسنىڭ جورىسىنىڭ ئىسىم-فامىلىسى، گۇۋاھنامە نومۇرى، خىزمەت ئورنى، ئالاقىلىشىش تېـ

لىفونى قاتارلىق ئۇچۇرلارنى يىغىدۇ. بۇ ئۇچۇرلارنى سىز سودا بانكىسىدا كەسىپ بېجىرگەن ۋاقىتىڭىزدا بانكىغا مەلۇم قىلغان بولسىڭىز. شۇڭا، بانكا بىلەن كىرىدىت مۇناسىۋىتى پەيدا بولغاندا، ئۆزىڭىزنىڭ نىكاھ ئەھۋالىڭىز ۋە جورىڭىزنىڭ ئەھۋالىنى بانكىغا ئەينەن ئېيتىشىڭىز كېرەك.

40. شەخس بىلەن شەخس ئوتتۇرىسىدىكى كىرىدىت مۇئامىلە ئۇچۇرى نېمىشقا يىغىلمايدۇ؟

شەخس بىلەن شەخس ئوتتۇرىسىدىكى كىرىدىت مۇئامىلە ئۇچۇرىنىڭ تەننەرخى يۇقىرى، كۆچكە ئىگە بولۇش ۋاقتى قىسقا، توغرىلىقىغا كاپالەتلىك قىلىش قىيىن بولغاچقا يىغىلمايدۇ. كونىلاردا «ھەر كىمنىڭ سۆزى ئۆزىگە راست» دېگەن گەپ بار، ئەگەر كىرىدىت سودىسىدىكى بىر تەرەپنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ، مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇرلار يەنە بىر تەرەپنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەنسە، يەنە بىر تەرەپنىڭ مەنپەئەتى زىيانغا ئۇچرىشى مۇمكىن. شۇڭا، باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش تەرەققىياتىنىڭ تەجرىبىلىرىنى ئەينەك قىلغان ئاساستا، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى شەخسلەر ئارا كىرىدىت مۇئامىلە ئۇچۇرىنى يىغمايدۇ. ئەگەر شەخسلەر ئارىسىدىكى كىرىدىت سودىسىدا بىر تەرەپ سوت مەھكىمىسىگە يەنە بىر تەرەپ ئۇستىدىن ئەرز قىلسا، سوت مەھكىمىسى جاۋابكار تەرەپنىڭ مەسئۇلىيەتنى ۋە تۆلەش مەجبۇرىيىتىنى ئۇستىگە ئالىدىغانلىقى توغرىسىدا ھۆكۈم چىقارسا، بۇنداق ئۇچۇرلارنى ھەرقايسى دۆلەتلەرنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپارات‌لىرى يىغىدۇ. ھازىر جۇڭگو خەلق بانكىسى ئالىي خەلق سوت مەھكىمىسى بىلەن شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ بۇ تۈردىكى ئۇچۇرلارنى يىغىشىغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلار ئۇستىدە پىكىر ئالماشتۇرۇۋاتىدۇ.

41. شەخسىنىڭ باشقا جاي ياكى چەت ئەلدىكى كىرىدىت مۇئامىلە ئۇچۇرى يىغىلامدۇ؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى شەخسنىڭ باشقا جايدىكى كىرىدىت مۇئامىلە ئۇچۇرىنى يىغىدۇ. بۇ سانلىق مەلۇمات ئامبىرى مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن سانلىق مەلۇمات ئامبىرى بولۇپ، پۈتۈن مەملىكەت مىقياسىدىكى بانكا تۇرىدىكى پۇل مۇئامىلە ئاپارات-لىرىنىڭ ھەر دەرىجىلىك كىرىدىت مۇئامىلە تور نۇقتىلىرىنى قاپلىغان. سىز مەيلى تۇرۇشلۇق جايىڭىزدا ياكى باشقا جايدا بولۇڭ، پەقەت سودا بانكىسى قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىدىن قەرز ئېلىش، ئىناۋەت كارتىسى بېجىرىش قاتارلىق كىرىدىت سودىسى قىلىشقان بولسىڭىزلا، سىزنىڭ مۇناسىۋەتلىك شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىڭىزنى شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا ئاپتوماتىك يوللايدۇ.

ھازىرچە شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى شەخسنىڭ چەت ئەلدىكى كىرىدىت مۇئامىلە ئۇچۇرىنى يىغمايدۇ.

42. چەت ئەللىكلەرنىڭ دۆلىتىمىزدىكى كىرىدىت ئۇچۇرى يىغىلامدۇ؟

چەت ئەللىكلەر دۆلىتىمىز ئىچىدە كىرىدىت مۇئامىلە پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللانسا، مەسىلەن، دۆلىتىمىزدىكى سودا بانكىسى قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىدىن قەرز ئېلىش قاتارلىق كىرىدىت مۇئامىلە كەسپىنى بېجىرسە، مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇر شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا يوللىنىدۇ.

43. دۆلىتىمىزدىكى چەت ئەل مەبلىغىدىكى پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىنىڭ كىرىدىت ئۇچۇرى يىغىلامدۇ؟

يىغىلىدۇ. «شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى باشقۇرۇش ۋاقتىلىق يولغا قويۇش چارىسى»نىڭ تەلەپى بويىچە، بارلىق سودا بانكىلىرى مەيلى ئېلىمىز مەبلىغىدىكى پۇل مۇ-

ئامىلە ئاپپاراتلىرى بولسۇن، ياكى چەت ئەل مەبلىغىدىكى پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى بولسۇن، پەقەت دۆلىتىمىز ئىچىدىلا بولۇپ، شەخسىي كىرىدىت بېجىرىلا، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇرنى يوللىشى كېرەك. 2006 -يىلى 11-ئايدا دۆلىتىمىزنىڭ دۇنيا سودا تەشكىلاتىغا كىرگەن ۋاقتىتىكى ۋەدىسىگە ئاساسەن، دۆلىتىمىز چەت ئەل مەبلىغىدىكى بانكىلارغا شەخسىي بانكا كەسپىنى ئومۇميۈزلۈك ئېچىۋەتتى. ھازىر شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى چەت ئەل مەبلىغىدىكى قىسمەن پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى بىلەن ئۇلىنىپ بولدى. قەرز ئالغانغا مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇرلار شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا كىرگۈزۈلىدى. شەخسىي كىرىدىت كەسپىنى بېجىرىپ بولغان ياكى قانات يايدۇرۇشنى پىلانلىغان چەت ئەل مەبلىغىدىكى پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىمۇ ھازىر مۇناسىۋەتلىك كەسىپ ۋە تېخنىكا جەھەتتە پائال تەييارلىق قىلىپ، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى بىلەن تور ھاسىل قىلىۋاتىدۇ ھەم ئالاقىدار ئۇچۇرلارنى يوللاۋاتىدۇ.

44. مەن قەرز ئالمىغان تۇرسام ھەم قەرز ئېلىش نىيىتىمۇ يوق تۇرسا، يەنە نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ئۇچۇ-رۇمنى يىغىدۇ؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قۇرۇشنىڭ بىر ئاساسىي مەقسىتى، ئىقتىسادىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ھەر بىر ئادەمنىڭ شەخسىي ئىناۋەت ئارخىپىنى تۇرغۇزۇش، شەخسنىڭ ئىقتىسادىي پائالىيەتلىرىگە قولايلىق يارىتىپ بېرىشتىن ئىبارەت، يەنى سىز قەرز ئالمىغان بىلەن سىزنىڭ باشقا ساھەدە ئىناۋەت ئۇچۇرىڭىز بولۇشى مۇمكىن، بۇ ئۇچۇرنى توپلاپ بۇرۇنراق ئىناۋەت خاتىرىسى تۇرغۇزۇلسا، سىزنىڭ كەلگۈسىدىكى ئىقتىسادىي پائالىيەتلىرىڭىزگە قولايلىق يارىتىپ بېرەلەيدۇ.

45. نېمە ئۈچۈن شەخسلەرنىڭ پۇل ئامانەت قويغان ئۇچۇرىنى يىغمايدۇ؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ مەركىزىي ئۇچۇرى شەخسنىڭ قەرز ئۇچۇرى بولۇپ، پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىنىڭ قەرز ئۇچۇرىدىن ئورتاق بەھرىمەن بولۇشى شەخسىي كىرىدىت بازىرى تەرەققىياتىنىڭ مۇقەررەر تەلىپى. شەخس ئامانەت قويغان پۇل شەخسنىڭ مال-مۈلكى بولۇپ، ئىناۋەت خاتىرىلەش دائىرىسىگە تەۋە ئەمەس. شۇنىڭ بىلەن بىللە، «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى سودا بانكىسى قانۇنى» قاتارلىق قانۇن- بەلگىلىمىلەرنىڭ تەلىپى بويىچە، سودا بانكىسى قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى پۇل ئامانەت قويغان شەخسنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ساقلاپ، ھەرقانداق ئورۇن ۋە شەخسنىڭ شەخسىي پۇل ئامانىتىنى سۈرۈشتۈرۈش، توڭلىتىش، تۇتۇپ قېلىشىغا قەتئىي يول قويمايدۇ. شۇڭا، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى شەخسلەرنىڭ پۇل ئامانەت قويغان ئۇچۇرىنى يىغمايدۇ.

46. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قانچىلىك ۋاقىتتا بىر قېتىم ئۇچۇر يېڭىلايدۇ؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى ھەرقايسى ئۇچۇر مەنبەسىنىڭ ئۆز كەسپىدىكى دەۋرى بويىچە ئۇچۇر يېڭىلايدۇ، يەنى ھەرقايسى تارماقلاردىكى يېڭىلىنىش ۋاقتى بويىچە يېڭىلىنىدۇ. ئادەتتە قەرز ئېلىش قاتارلىق دائىم ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان ئۇچۇر ئاي بويىچە يېڭىلىنىدۇ. تېخنىكىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، يېڭىلاش تېزلىكى تەدرىجىي ئاشۇرۇلىدۇ.

47. شەخسلەرنىڭ مەخپىيەتلىكى قانداق قوغدىلىدۇ؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى ئىشلەش جەريانىدا شەخسلەرنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ساقلاشقا يۈكسەك دەرىجىدە ئەھمىيەت

يەت بېرىدۇ. سانلىق مەلۇمات يىغىش جەھەتتە، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى قانۇنىي يوللار ئارقىلىق شەخسلەرنىڭ سانلىق مەلۇماتلىرىنى يىغىدۇ، سانلىق مەلۇماتنى يىغىش دائىرىسىنى ئېنىق بېكىتىدۇ، ئىناۋەتكە مۇناسىۋەتسىز بولغان شەخسىي مەخپىيەتلىك، مەسىلەن، كېسەللىك تارىخى، بانكىغا ئامانەت قويغان پۇلنىڭ قالدۇق سوممىسى قاتارلىق ئۇچۇرلارنى يىغمايدۇ، شۇڭا شەخسىي مەخپىيەتلىككە چېقىلمايدۇ.

سانلىق مەلۇماتنى ئىشلىتىش جەھەتتە، يىغىپ ئامبارغا كىرگۈزۈلگەن سانلىق مەلۇماتقا قارىتا، جۇڭگو خەلق بانكىسى ھوقۇق بېرىپ سۈرۈشتۈرۈش، ئىشلىتىلىشگە چەك قويۇش، بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىش، خاتىرىنى سۈرۈشتۈرۈش، بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلغانلارنى جازالاش قاتارلىق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، شەخسلەرنىڭ مەخپىيەتلىكى ۋە ئۇچۇر بىخەتەرلىكىنى قوغدايدۇ. سودا بانكىسىدىكى ئالاقىدار ئادەم يازمىچە ھوقۇق بەرگەندىن كېيىن قەرز ئېلىش، ئىناۋەت كارتىسى بېجىرىش ئىلتىماسىنى تەكشۈرگەن ياكى شەخسنىڭ كېپىل بولۇشىنى قوبۇل قىلىش ياكى قىلماسلىق قاتارلىق شەخسىي كىرىدىت كەسپىنى تەكشۈرگەن، شۇنداقلا شەخسكە بەرگەن قەرز ۋە ئىناۋەت كارتىسىنىڭ خەۋپ-خەتىرىگە قارىتا ئىز قوغلاپ باشقۇرۇش ئېلىپ بارغاندا، ئاندىن شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى تەكشۈرەلەيدۇ.

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى يەنە شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى تەكشۈرگەن سودا بانكىسىنىڭ كىرىدىت خادىملىرى (سانلىق مەلۇمات ئابۇنىچىسى) نى باشقۇرىدۇ، ھەر بىر ئابۇنىچى بۇ سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا كىرگەندە تىزىمغا ئالدۇرىدۇ، شۇنداقلا كومپيۇتېر سىستېمىسى يەنە ھەر بىر ئابۇنىچىنىڭ ھەر قېتىملىق ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش مەشغۇلاتىنىڭ ئىزىغا ئاپتوماتىك چۈشىدۇ ۋە خاتىرىلەيدۇ. سودا بانكىسى ئەگەر بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلىپ شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسە ياكى سۈرۈشتۈ-

رؤش نەتىجسى بەلگىلەنگەن دائىرىدىن سىرت باشقا جايغا ئىشلىتىلسە، تۈزىتىشكە بۇيرۇلىدۇ ھەمدە ئىقتىسادىي جازا قويۇلىدۇ. جىنايەتكە چېتىلىپ قالسا، ئەدلىيە تارماقلىرىنىڭ قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىشىغا يوللاپ بېرىلىدۇ.

48. ئۇچۇرنىڭ بىخەتەرلىكىگە قانداق كاپالەتلىك قىلىنىدۇ؟

شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى تۈزۈم ۋە تېخنىكىدىن ئىبارەت ئىككى جەھەتتىن ئۇچۇرنىڭ بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىدۇ.

تۈزۈم جەھەتتىكى ئورۇنلاشتۇرۇش. جۇڭگو خەلق بانكىسى «شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى باشقۇرۇش ۋاقتىلىق يولغا قويۇش چارىسى»نى تارقاتتى. بۇنىڭ 5-بابىدىكى «بىخەتەر باشقۇرۇش» قىسمىدا مەخسۇس سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ نورمال ئىشلىشى ۋە باشقۇرۇلۇشىغا قارىتا تەپسىلىي بەلگىلىمە بار. شۇنىڭ بىلەن بىللە، جۇڭگو خەلق بانكىسى يەنە سودا بانكىسىنىڭ سانلىق مەلۇماتلارنى يوللاش ۋە ئىشلىتىش ئەھۋالىغا قارىتا قەرەلسىز تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدۇ، مەسىلە بايقالسا ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىدۇ. تۈزۈم ۋە نازارەت قىلىش، باشقۇرۇش جەھەتتە شەخسىي ئۇچۇرنىڭ بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىدۇ.

تېخنىكا قاتلىمى بويىچە قوغداش. شەخسىي ئۇچۇر مەخسۇس لىنىيە ئارقىلىق سودا بانكىسى قاتارلىق ئاپپاراتلاردىن جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىدىكى شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا يەتكۈزۈلىدۇ. بۇ جەريانغا ھېچقانداق ئادەم ئارىلاشماي، كومپيۇتېردا ئاپتوماتىك بىر تەرەپ قىلىنىدۇ. پۈتكۈل شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى سىستېمىسىغا كومپيۇتېر ۋىرۇسىنىڭ ۋە خەيكېرنىڭ ھۇجۇمىدىن ساقلىنىدىغان ئىلغار بىخەتەرلىك سىستېمىسى ئىشلىتىلگەن. بۇنىڭدىن باشقا، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىي يەنە نۇرغۇن تېخنىكىلىق

كاپالەت تەدبىرلىرىنى قوللىنىپ، تەكشۈرگۈچىنىڭ سالاھىيىتى، تەكشۈرۈش مەقسىتى ۋە تەكشۈرۈش دائىرىسىنى تەكشۈرىدۇ. بۇ تەدبىرلەر شەخسىلەرنىڭ ئۇچۇر بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىدۇ.

49. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا قاتنىشىشىغا نېمە ئۈچۈن ئىلتىماس قىلىش كەتمەيدۇ؟

شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرىنى ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى تەشەببۇسكارلىق بىلەن يىغىدىغان بولغاچقا، شەخسىلەرنىڭ ئىلتىماس قىلىشىغا ئېھتىياجلىق بولمايدۇ. سودا بانكىسىدا ھېساباتى ئېچىلغان مۇئامىلدار ياكى بانكا بىلەن كىرىدىت سودىسى قىلغان شەخسنىڭ ھەممىسى شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا قاتنىشىدۇ.

بىلىۋېلىڭ: جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ 2003-يىلى ئېلان قىلغان «خەلق پۇلى بانكا راسچوت ئىسچوتىنى باشقۇرۇش چارىسى»غا ئاساسەن، راسچوت ئىسچوتى بانكىنىڭ پۇل ئامانەت قويغۇچى ئۈچۈن ئېچىپ بەرگەن، مەبلەغنى كىرىم-چىقىم بويىچە ھېساب خاتىرىلەش ئۈسۈلىدا راسچوت بېجىرىدىغان، خەلق پۇلى ئىشلىتىدىغان قەرەلسىز ئامانەت ئىسچوتىنى كۆرسىتىدۇ.

50. ئېلىمىزنىڭ شەخسىلەرنىڭ مەخپىيەتلىكىنى قوغداشقا دائىر قانداق قانۇن-قائىدىلىرى بار؟

ئېلىمىزنىڭ نۇرغۇن قانۇن-قائىدىلىرىدە شەخسىي سىرنى قوغداشقا دائىر ۋاستىلىك، پىرىنسىپال بەلگىلىمىلەر چىقىرىلغان. كونكرېت مەزمۇنى تۆۋەندىكىچە:

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئاساسىي قانۇنى»نىڭ 38-، 39-، 40-ماددىسىدا كىشىلىك ئىززەت-ئابرۇيى، تۇرالغۇ، ئالاقىلىشىش ئەركىنلىكى ۋە ئالاقىلىشىش مەخپىيەتلىكىنىڭ قوغدىلىدىغانلىقى بەلگىلەندى، بۇ ئېلىمىز قانۇنلىرىنىڭ شەخسىي مەخپىيەتلىك ھوقۇقىنى قوغداشتىكى ئەڭ تۆپكى ئاساسىدۇر. 38-ماددىسىدا «جۇڭخۇا خەلق

جۇمھۇرىيىتى پۇقرالىرىنىڭ كىشىلىك ئىززەت - ئابرۇيى دەخلى-تە-رۇزغا ئۇچرىمايدۇ، ھەرقانداق ئۇسۇل بىلەن پۇقرالارنى كەمسىتىشكە، ئۇلارغا تۆھمەت چاپلاشقا ۋە قارا چاپلاپ زىيانكەشلىك قىلىشقا بولمايدۇ» دەپ بەلگىلەنگەن. 39-ماددىسىدا «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى پۇقرالىرىنىڭ تۇرالغۇسى دەخلى-تەرۇزغا ئۇچرىمايدۇ، پۇقرالارنىڭ تۇرالغۇسىنى قانۇنسىز ئاقتۇرۇش ۋە قانۇنسىز بېسىپ كىرىشكە يول قويۇلمايدۇ» دەپ بەلگىلەنگەن. 40-ماددىسىدا «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى پۇقرالىرىنىڭ ئالاقىلىشىش ئەركىنلىكى ۋە ئالاقىلىشىش سىرلىرى قانۇن بويىچە قوغدىلىدۇ، دۆلەت بىخەتەرلىكى ياكى جىنايى ئىشلار دېلولىرىنى تەكشۈرۈش ئېھتىياجى بىلەن جامائەت خەۋپسىزلىك تارماقلىرى ياكى تەپتىش تارماقلىرى قانۇندا بەلگىلەنگەن تەرتىپ بويىچە ئالاقىلىشىشكە قارىتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندىن سىرت، ھەرقانداق تەشكىلات ياكى شەخسنىڭ ھەرقانداق باھانە-سەۋەب بىلەن پۇقرالارنىڭ ئالاقىلىشىش ئەركىنلىكى ۋە ئالاقىلىشىش سىرىغا دەخلى يەتكۈزۈشىگە بولمايدۇ» دەپ بەلگىلەنگەن.

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئىقتىسادىي توختام قانۇنى»نىڭ 60-ماددىسى 2- تارمىقىدا «ئالاقىدار تەرەپتىكى ئادەملەر سەمىمىي، ئىشەنچلىك بولۇش پرىنسىپىغا ئەمەل قىلىپ، توختامنىڭ خاراكتېرى، نىشانى ۋە سودا ئادىتىگە ئاساسەن ئۇقتۇرۇش، ھەمكارلىشىش، سىر ساقلاش قاتارلىق مەجبۇرىيەتنى ئىجرا قىلىشى كېرەك» دەپ بەلگىلەنگەن. 60-ماددىسىدا يەنە «ئالاقىدار ئادەملەر كېلىشىم بويىچە ئۆزئارا مەجبۇرىيىتىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىجرا قىلىشى كېرەك. ئالاقىدار ئادەملەر سەمىمىي، ئىشەنچلىك بولۇش پرىنسىپىغا ئەمەل قىلىپ، توختامنىڭ خاراكتېرى، نىشانى ۋە سودا ئادىتىگە ئاساسەن، ئۇقتۇرۇش، ھەمكارلىشىش، سىر ساقلاش قاتارلىق مەجبۇرىيەتنى ئىجرا قىلىشى كېرەك» دەپ بەلگىلەندى.

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ سودا بانكىسى قانۇنى»نىڭ 5-، 29-، 30- ۋە 53-ماددىسىدىمۇ سودا بانكىسىنىڭ مۇئامىلىدارلارنىڭ سىرىنى ساقلاش مەجبۇرىيىتى بەلگىلەنگەن. 5-ماددىسىدا «سودا بانكىسى مۇئامىلىدارلار بىلەن بولغان كەسىپىي ئالاقىدە باراۋەر، ئىختىيارىي، ئادىل ۋە سەمىمىي، ئىشەنچلىك بولۇش پىرىنسىپىغا ئەمەل قىلىشى كېرەك» دەپ بەلگىلەنگەن. 29-ماددىسىدا «سودا بانكىسى شەخسىي پۇل ئامانەت كەسپىنى بېجىرگەندە، ئامانەت قويۇشتا ئىختىيارىي بولۇش، ئېلىشتا ئەركىن بولۇش، ئامانەت پۇلىنىڭ ئۆسۈمى بولۇش، پۇل ئامانەت قويغۇچىنىڭ سىرىنى ساقلاش پىرىنسىپىغا ئەمەل قىلىشى كېرەك. سودا بانكىسىنىڭ ھەرقانداق ئورۇن ياكى شەخسىنىڭ پۇقرالار پۇل ئامانىتىنى سۈرۈشتۈرۈش، توڭلىتىۋېتىش، تۇتۇپ قېلىشنى رەت قىلىش ھوقۇقى بار، قانۇندا باشقا بەلگىلىمە بولغانلىرى بۇنىڭ سىرتىدا» دەپ بەلگىلەنگەن. 30-ماددىسىدا «سودا بانكىسىنىڭ ھەرقانداق ئورۇن ياكى شەخسىنىڭ ئامانەت پۇلىنى سۈرۈشتۈرۈشنى رەت قىلىش ھوقۇقى بار، قانۇندا باشقا بەلگىلىمە بولغانلىرى بۇنىڭ سىرتىدا. ھەرقانداق ئورۇن ياكى شەخسىنىڭ ئورۇننىڭ ئامانەت پۇلىنى سۈرۈشتۈرۈش، توڭلىتىۋېتىش، تۇتۇپ قېلىشنى رەت قىلىش ھوقۇقى بار، قانۇندا باشقا بەلگىلىمە بولغانلىرى بۇنىڭ سىرتىدا» دەپ بەلگىلەنگەن. 53-ماددىسىدا «سودا بانكا خىزمەتچىلىرى خىزمەت قىلىۋاتقان مەزگىلدە پىشىشق بىلىدىغان دۆلەت مەخپىيىتى ۋە سودا مەخپىيىتىنى ئاشكارىلىشىغا بولمايدۇ» دەپ بەلگىلەنگەن.

ئۇنىڭدىن باشقا، جۇڭگو خەلق بانكىسى يەنە «شەخسىنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى باشقۇرۇش ۋاقتىلىق يولغا قويۇش چارىسى»، «شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىنىڭ ئابونېنتلىرىنى باشقۇرۇش چارىسى»، «شەخ-

سىي ئىنە پىكىردە بولۇشنى بىر تەرەپ قىلىش تەرتىپى» قاتارلىق بىر قاتاۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى ئۇچۇرغا باشقىچتار قائىدە-تۈزۈمنى تۈزۈپ، شەخسنىڭ ئۇچۇرىنى يىغىش، ساقلاش ۋە ئىشلىتىش قاتارلىقلارنى قىلىپلاشتۇردى. ھوقۇق بىرىپ سۈرۈشتۈرۈش، ئىشلىتىلىشىگە چەك قويۇش، بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىش، خاتىرىسىنى تەكشۈرۈش، بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلغانلارنى جازالاش قاتارلىق تەدبىرلەرنى بەلگىلەپ، شەخسىي مەخپىيەتلىك ۋە شەخسىي ئۇچۇرنىڭ بىخەتەرلىكىنى ھەقىقي قوغدايدۇ.

ئۇچىنچى قىسىم

شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ سىرى

ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى ھەر بىر ئادەم ئۈچۈن «ئىناۋەت ئارخىپى» تۇرغۇزدى، بۇ ئارخىپ يەنە «شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى» دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇ ھەر بىر ئادەمنىڭ «ئىقتىسادىي كىملىكى» بولۇپ، ئۇ بولسىلا قەرز ئېلىش، خىزمەت ئىزدەش، ئۆي ئىجارىگە ئېلىش قاتارلىق نۇرغۇن پائالىيەتلەردە قارشى تەرەپ سىزنى ئاسانلا چۈشىنەلەيدىغان بولۇپ، سىزگە قولايلىق يارىتىلىدۇ. بۇ قىسىمدا سىز بىلەن بىرلىكتە شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ سىرى ئۈستىدە ئىزدىنىپ، ئۆزىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى قانداق سۈرۈشتۈرۈش كېرەكلىكى، ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى كىمنىڭ، قانداق ۋاقىتتا كۆرەلەيدىغانلىقىنى، قانداق قىلغاندا ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنىڭ قانۇنسىز ئىشلىتىلىشىدىن ساقلانغىلى بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىمىز.

51. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى قايسى ئورۇن چىقىرىدۇ؟

نۆۋەتتە جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى مەملىكەت دائىرىسىدە شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى چىقىرىدۇ.

52. شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ قانچە خىل نۇسخىسى بار؟

جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى بانكىنىڭ ئۆلچەملىك نۇسخىسى ۋە شەخسىنىڭ سۈرۈشتۈرۈش نۇسخىسىدىن ئىبارەت ئىككى خىل نۇسخىدىكى شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن

تەمىنلەيدۇ. بۇ ئىككى نۇسخىنىڭ ئورتاقلىقى شۇكى، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى يىغقان شەخسكە مۇناسىۋەتلىك ئىناۋەت ئۇچۇرلىرىنى ئومۇميۈزلۈك ئىنكاس قىلىشتۇر. ئاساسلىق پەرقى بولسا، بانكىنىڭ ئۆلچەملىك نۇسخىسى سودا بانكىسىنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. بۇ دوكلاتنىڭ كىرىدىت مۇئامىلە ئۇچۇرىدا تەكشۈرگۈچى ئاپپاراتتىن باشقا قەرز بەرگەن ياكى كىرىدىت بەرگەن ئاپپاراتنىڭ نامى ئاشكارىلانمايدۇ، بۇنىڭدىكى مەقسەت، مۇئامىلە مەخپىيەتلىكى ۋە ئادىل رىقابەتلىشىشنى قوغداش ئۈچۈندۇر. شەخسنىڭ سۈرۈشتۇرۇش نۇسخىسى ئۆزىنىڭ سۈرۈشتۇرۇپ ئىشلىتىشى ئۈچۈن تەمىنلىنىدىغان بولۇپ، بۇ نۇسخىسىدا قەرز بەرگەن بانكا قاتارلىق كىرىدىت بەرگەن ئاپپاراتنىڭ ھەممىسى ئاشكارلىنىدۇ.

بىلىۋېلىڭ: ئىناۋەت بەرگەن ئاپپارات سىزنى كىرىدىت مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلىگەن ئاپپاراتنى كۆرسىتىدۇ. بۇ سىزگە قەرز بەرگەن سودا بانكىسى، نېسىگە سېتىش مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلەيدىغان تۈرلۈك مالىلار ماگىزىنى، ئالدىن ئىستېمال قىلىپ ئاندىن ھەق تۆلەش مۇلازىمى بىلەن تەمىنلەيدىغان تېلېگراف قاتارلىق ئاممىۋى ئىشلار ئورۇنلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

53. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت تەكشۈرۈش دوكلاتىنىڭ قانداق پەرقى بار؟

پەيدا بولۇش شەكلى ئوخشىمايدۇ. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بولسا، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى سودا بانكىسى، ھۆكۈمەت تارماقلىرى قاتارلىقلاردىن ئىگىلىگەن شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنى خۇلاسىلەپ، تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق قايتىدىن تەشكىللەپ شەكىللەندۈرگەن بىر ھۆججەتتۇر. شەخسىي ئىناۋەت تەكشۈرۈش دوكلاتى بولسا، مەخسۇس ئىناۋەت تەكشۈرۈش ئاپپاراتى مۇئامىلىدارنىڭ ھاۋالىسىگە

ئاساسەن قانۇن بويىچە ئۇچۇر سۇرۇشتۇرۇش، زىيارەت قىلىش ۋە نەق مەيداننى تەكشۈرۈش قاتارلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق، تەكشۈرۈش ئوبيېكـتىغا مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇرلارغا ئېرىشىپ شەكىللەندۈرگەن تەكشۈرۈش دوكلاتىدۇر.

مەزمۇنى ئوخشمايدۇ. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ نېگىزى بولسا، شەخس بىلەن سودا بانكىسى قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى ئوتتۇرىسىدىكى كىرىدىت مۇئامىلە ئۇچۇرىدۇر. شەخسىي ئىناۋەت تەكشۈرۈش دوكلاتى، شەخسنىڭ كىرىدىت ساھەسىدىن سىرتقى ئىناۋەت ئۇچۇرىنى ئاساسلىق خاتىرىلەيدۇ.

ئىشلىتىلىشى ئوخشمايدۇ. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى ئاساسلىقى كىرىدىت بازارلىرىغا ئىشلىتىلىپ، سودا بانكىسى قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىنىڭ شەخسنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئومۇميۈزلۈك ئىگىلىشىگە ياردەم بېرىدۇ. شەخسىي ئىناۋەت تەكشۈرۈش دوكلاتى ئاساسلىقى ھاۋالە قىلغۇچى باشقىلارنى كىرىدىت بىلەن تەمىنلەش، قەرەلى ئۆتۈپ كېتىشكەن ھېسابتىكى پۇل ۋە ئىقتىسادىي ماجىرانى بىر تەرەپ قىلىش، سودا شېرىكىنى تاللاش، كېلىشىم ئىمزالاش قاتارلىق جەھەتلەردە تەدبىر بەلگىلەش جەريانىدا پايدىلىنىش ئۇچۇن ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىرىدىغان ئاپپارات ئوخشمايدۇ. جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى مەملىكەت دائىرىسىدە شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى چىقىرىدۇ. شەخسىي ئىناۋەت تەكشۈرۈش دوكلاتىنى كەسىپلەشكەن ئىناۋەت تەكشۈرۈش شىركەتلىرى چىقىرىدۇ.

54. قەرز ئالمىغان ئادەمنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بولامدۇ؟

ھازىر ئومۇمەن بانكا بىلەن كىرىدىت مۇناسىۋىتى بولغان ياكى شەخسىي راسچوت ئىسچوتى بېجىرگەن شەخسنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بار. بۇنىڭدىن باشقا، شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قىس-

مەن جايلاردىكى شەخسلەرنىڭ تۇرالغۇ ئۆي فوند ئۇچۇرى، شەخسلەر قاتناشقان ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسى ئۇچۇرى ۋە تېلېگراف ئابونېنتلىرىنىڭ ھەق تۆلەش ئۇچۇرىنى يىغىدىغان بولغاچقا، بۇ ئۇچۇرغا چېتىلغان شەخسلەردە سودا بانكىسى بىلەن كىرىدىت مۇناسىۋىتى يۈز بەرمىگەن بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا ئۇنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بار. ئوخشاشمايدىغىنى شۇكى، شەخسنىڭ ئىناۋەت پائالىيەتلىرى ئوخشاشمىغاچقا، ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ مەزمۇنى كۆپ ياكى ئاز بولىدۇ، ئىناۋەت پائالىيەتلىرى نىسبەتەن كۆپ بولغان شەخسنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ مەزمۇنى تەبىئىيلا كۆپ بولىدۇ، ئىناۋەت پائالىيەتلىرى نىسبەتەن ئاز بولغان شەخسنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ مەزمۇنى مۇناسىپ ھالدا ئاز بولىدۇ.

55. دېھقانلارنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بولامدۇ؟

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قۇرۇشنىڭ مەقسىتى ـ دېھقان قېرىنداشلارنى ئۆز يۇرتىدا توپلىغان ئىناۋەت خاتىرىسىنى ئېلىپ شەھەرگە كىرىپ ئىشلەيدىغان ۋە شەھەرگە كىرىپ راۋاج تاپالايدىغان قىلىشتىن ئىبارەت. شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى كەڭ يېزا-قىشلاقلارنى قاپلاپ بولدى، سودا بانكىسى، ئامانەت-قەرز كوپېراتىپى قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىدىن قەرز ئېلىپ باققان ياكى شەخسىي راسچوت ئىسچوتى بېجىرگەن دېھقانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بولىدۇ، شۇنداقلا بۇ دوكلاتنى قەيەرگە بارسا ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

56 ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى تەكشۈرگىلى بولامدۇ؟

ئەلۋەتتە بولىدۇ، بۇ ئىناۋەت دوكلاتى سۇبېيكتنىڭ ئاساسىي ھوقۇقىدۇر. «شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى باشقۇرۇش ۋاقتىلىق يولغا قويۇش چارىسى»دا جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ

ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى شەخسنى ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلەيدىغانلىقى بېكىتىلگەن.

57. ئۆزىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى قەيەردە سۈرۈشتۈرگىلى بولىدۇ؟

سىز جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىگە ياكى ئۆزىڭىز تۇرۇشلۇق جايدىكى خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا بېرىپ سۈرۈشتۈرسىڭىز بولىدۇ.

58. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى قانداق سۈرۈشتۈرۈش كېرەك، سۈرۈشتۈرگەن ۋاقىتتا قانداق ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلەيمىز؟

بۇنى ئۆزىڭىز بېرىپ سۈرۈشتۈرىسىز. سۈرۈشتۈرگەندە ئۆزىڭىزنىڭ ئۇنۇملۇك سالاھىيەت ئىسپاتىڭىزنىڭ ئەسلىي نۇسخىسى ۋە كۆپەيتىلگەن نۇسخىسىنى ئېلىۋالسىڭىزلا بولىدۇ، بۇنىڭ ئىچىدە كۆپەيتىلگەن نۇسخىسىنى سۈرۈشتۈرۈش ئاپپاراتىنىڭ تەكشۈرۈشىگە قالدۇرىسىز. ئۇنۇملۇك سالاھىيەت ئىسپاتى كىملىك، ئوفىتسېرلىق گۇۋاھنامىسى، ئەسكەرلىك كىنىشكىسى، پاسپورت، شاڭگاڭ، ئاۋمېن ئاھالىلىرىنىڭ ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە كېلىپ - كېتىش يول خېتى، تەيۋەنلىكلەرنىڭ قېرىنداشلارنىڭ ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە كېلىپ - كېتىش يول خېتى، چەت ئەللىكلەرنىڭ تۇرۇپ قېلىش كىنىشكىسى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا، سۈرۈشتۈرگەندە شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى ئۆزى سۈرۈشتۈرۈش ئىلتىماس جەدۋىلىنى ئەينەن تولدۇرىسىز.

59. باشقا جايدا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرگىلى بولامدۇ؟

سۈرۈشتۈرگىلى بولىدۇ. شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ تورى پۈتۈن مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا تۇتاشقان بو-

لۇپ، قەيەردە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، شۇ جايدىكى خەلق بانكىسىنىڭ تارماق ئاپپاراتىغا بېرىپ سۈرۈشتۈرەلەيسىز.

60. نېمە ئۈچۈن ئىنتېرنېت توربىدا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى بېۋاستە سۈرۈشتۈرگىلى بولمايدۇ؟

سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىپ، شەخسىي مەخپىيەتلىكنىڭ دەخلى-تەرۇزغا ئۇچرىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى ئىنتېرنېت توربىغا تۇتاشتۇرۇلمىغان. شۇڭا، ھەرقانداق ئادەم ئىنتېرنېت توربى ئارقىلىق شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى بېۋاستە زىيارەت قىلىپ، ئۆزىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرەلمەيدۇ.

بىراق، چەت ئەلدە شەخسلەر ئىنتېرنېت توربى ئارقىلىق ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىغا ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش ئىلتىماسىنى تاپشۇرىدۇ. ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى ھەر خىل ۋاسىتىلەر ئارقىلىق ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ سالاھىيىتىنىڭ راستلىقىنى تەكشۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، پوچتا يوللانمىسى يوللاش، پوچتىدىن ئەۋەتىش قاتارلىق يوللار ئارقىلىق ئىلتىماس قىلغۇچىنى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلەيدۇ. جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىمۇ ھازىر مۇشۇنداق مۇلازىمەتنى يولغا قويۇشنى تەتقىق قىلىۋاتىدۇ.

61. سۈرۈشتۈرۈش قېتىم سانىنىڭ چېكى بارمۇ؟

يوق. بىراق سۈرۈشتۈرۈش قېتىم سانى كۆپ بولۇپ كەتسە بەلگىلىك ھەق تۆلىشى مۇمكىن. مەسىلەن، ئىناۋەت خاتىرىلەش بىر قەدەر تەرەققىي قىلغان ئامېرىكىنى مىسالغا ئالساق، بۇ دۆلەتنىڭ «ئادىل ئىناۋەت دوكلاتى قانۇنى»دا شەخسنىڭ ئەھۋالىنى بىلىش ھوقۇقىنى قوغداش ئۈچۈن، ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتى ھەر يىـ

لى شەخسكە بىر قېتىم ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش مۇلازىمىتى بىلەن ھەقسىز تەمىنلەيدۇ، بىر قېتىملىق تەشەببۇسكارلىق بىلەن سۈرۈشتۈرۈشتىن ئاشۇرۇۋەتسە، بەلگىلىك ھەق تۆلەيدۇ، دەپ بەلگىلەنگەن.

62. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسە ھەق ئېلىنامدۇ؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش بولسا جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى تەمىنلەيدىغان بىر خىل مۇلازىمەت بولۇپ، پىرىنسىپ جەھەتتىن ئېيتقاندا بەلگىلىك ھەق ئېلىش كېرەك ئىدى، بىراق ھازىر ۋاقتىلىق ھەق ئېلىنمايدۇ.

63. نېمە ئۈچۈن شەخسنىڭ سودا شېرىكىنى ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلەپ بېرىشىگە ئىلھاملاندۇرۇلىدۇ؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بولسا شەخسنىڭ «ئىقتىسادىي كىملىك»ى بولۇپ، ئۇ شەخسنىڭ ئىناۋەت تارىخىنى ئوبيېكتىپ خاتىرىلەيدۇ، شەخسلەر ئۆزىنىڭ مۇئامىلە شېرىكىنى ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلەپ بەرسە، مۇئامىلە شېرىكى ئۇنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى تېز، ئومۇمىيۈزلۈك چۈشىنىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئىككى تەرەپ تېزدىن ئۆزئارا چۈشىنىش ھاسىل قىلىپ، تېزدىن سودىلىشىپ كېتىدۇ. ئەگەر سىز ئالغان قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرىدىغان، كېلىشىمگە ئەستايىدىل ئەمەل قىلىدىغان بولسىڭىز، ئۇنداقتا، سىزنىڭ بۇ ئىناۋەت دوكلاتىڭىز سىزگە تېخىمۇ كۆپ مۇئامىلە پۇرسىتى يارىتىشى مۇمكىن.

64. باشقىلار سىز تەمىنلىگەن ئىناۋەت دوكلاتىغا ئىشەنمىسە قانداق قىلىش كېرەك؟

ئەگەر باشقىلار سىز تەمىنلىگەن ئىناۋەت دوكلاتىغا ئىشەنمىسە، سىز ئۇنىڭغا ھوقۇق بېرىڭ. ئۇ سىزگە ۋاكالەتچى بولۇپ، جۇڭگو

خەلق بانكسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا بېرىپ سىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى سۈرۈشتۈرسە بولىدۇ.

سۈرۈشتۈرگەندە تۆۋەندىكى ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلەش كېرەك:

(1) ھاۋالە قىلغۇچى (ئۆزىڭىز) ۋە ۋاكالەتچى (مەسىلەن، سىزنىڭ سودىدىكى ھەمكارلىشىدىغان شېرىكىڭىز) نىڭ ئۇنۇملۇك سالاھىيەت ئىسپاتىنىڭ ئەسلىي نۇسخىسى ۋە كۆپەيتىلگەن نۇسخىسى بىلەن تەمىنلەيسىز، بۇنىڭ ئىچىدە كۆپەيتىلگەن نۇسخىسىنى تەكشۈرۈشكە قالدۇرۇپ قويىسىز.

(2) سۈرۈشتۈرۈش ھوقۇقى بېرىش توغرىسىدىكى ئۆزىڭىز ئىمزا قويغان ھاۋالىنامە.

(3) ۋاكالەتچى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى ئۆزى سۈرۈشتۈرۈش ئىلتىماس جەدۋىلىنى ئەينەن تولدۇرىدۇ.

65. باشقىلارغا ئۆزۈمنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرگۈزۈش ئۈچۈن قانداق قىلىمەن؟

ئەگەر جۇڭگو خەلق بانكىسىغا شەخسەن ئۆزىڭىز بېرىپ ئىناۋەت خاتىرىسىنى سۈرۈشتۈرۈشكە قولايسىز بولۇپ قالسا، باشقىلارغا ھاۋالە قىلىپ (تۆۋەندە ۋاكالەتچى دەپ ئېلىنىدۇ)، ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى سۈرۈشتۈرسىڭىز بولىدۇ. ۋاكالەتچى سىزنىڭ سۈرۈشتۈرۈش ھوقۇقى بېرىش توغرىسىدىكى ئىمزا قويغان ھاۋالىنامە، سىزنىڭ ۋە ئۆزىنىڭ ئۇنۇملۇك سالاھىيەت ئىسپاتلىرىنىڭ ئەسلىي نۇسخىسى ۋە كۆپەيتىلگەن نۇسخىسىنى ئېلىپ، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا بېرىپ سىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى سۈرۈشتۈرىدۇ.

66. مەن باشقىلارنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرەلەمدىمەن؟

باشقىلار ھوقۇق بەرمىگەن ئەھۋالدا، ھەرقانداق شەخس باشقىلار-

نىكاھ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرەلمەيدۇ. بىراق، سىز باشقىلارنىڭ ھوقۇق بېرىشىگە ئېرىشسىڭىز، ۋاكالەتچى بولۇپ ئۆزىڭىز ۋە ھاۋالە قىلغۇچىنىڭ ئۇنۇملۇك سالاھىيەت ئىسپاتلىرىنىڭ ئەسلىي نۇسخىسى ۋە كۆپەيتىلگەن نۇسخىسى، ھاۋالە قىلغۇچىنىڭ سۈرۈشتۈرۈش ھوقۇقىنى بېرىش توغرىسىدىكى ئىمزا قويغان ھاۋالىنامىسىنى ئېلىپ، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا بېرىپ ھاۋالە قىلغۇچىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرەلەيسىز.

67. مەن تۇغقانلىرىم (جورام، پەرزەنتىم) نىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرەلەمدىمەن؟

سىز يەنىلا تۇغقانلىرىڭىز (جورىڭىز، پەرزەنتىڭىز) نىڭ ھوقۇق بېرىشىگە ئېرىشسىڭىز، ئاندىن ئۇلارنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرەلەيسىز، شۇنداقلا بۇنىڭ ئۈسۈلى ئالدىنقى تۈردىكى باشقىلارنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش ئۈسۈلى بويىچە بولىدۇ.

68. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى ئەڭ كۆپ سۈرۈشتۈرىدىغان ئاپپاراتى قايسى؟

سودا بانكىسى قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى بىلەن ئاساسلىق تەمىنلىگۈچى ۋە ئىشلەتكۈچى، شۇنداقلا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى ئەڭ كۆپ سۈرۈشتۈرىدىغان ئاپپاراتتۇر.

69. بانكا قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى قانداق ئەھۋالدا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسە بولىدۇ؟

«شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇر ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى باشقۇرۇش ۋاقتىلىق چارىسى»دىكى بەلگىلىمىگە ئاساسەن، سودا بانكىسى شەخسىنىڭ پۇل قەرز ئېلىش، شەخسىنىڭ كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا، غەيرىي رەسمىي كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا، شەخسىنىڭ كېپىل بولغۇچى بولۇش ئىلتىماسىنى تەكشۈرۈپ بېكىتكەن

ده، شەخسلەرگە تارقىتىلىپ بولۇنغان قەرز پۇلغا نىسبەتەن، قەرز بەر-گەندىن كېيىنكى خەۋپ-خەتىرىنى باشقۇرغاندا، قانۇنىي ئىگە، باشقا تەشكىلاتلارنىڭ قەرز ئېلىش ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلغاندا، كېپىل بول-غۇچى قانۇنىي ۋەكىل ۋە مەبلەغ چىقارغۇچىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى تەكشۈرۈشى زۆرۈر بولسا، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسە بولىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە قەرز بەرگەندىن كېيىنكى خەۋپ-خەتىرىنى باشقۇرغاندا، تەكشۈرۈلىدىغان ئادەمنىڭ يازمىچە قوشۇلۇشىغا ئېرىشىش ھاجەتسىز بولغاندىن سىرت، باشقا كەسىپ بېجىرىشكە شەخسىنىڭ ئى-ناۋەت دوكلاتىنى تەكشۈرۈش لازىم بولسا، چوقۇم تەكشۈرۈلىدىغان ئا-دەمنىڭ يازمىچە ھوقۇق بېرىشىگە ئېرىشىش كېرەك.

بىلىۋېلىڭ: كىرېدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا بولسا، كىشىلەر دائىم دەيدىغان ئىناۋەتلىك كارتىدۇر. ئۇ كارتا تارقىتى-دىغان ئاپپارات ئىمزا قويۇپ تارقىتىدىغان بىر خىل دوكۇمېنت بولۇپ، كارتا ئىگىسىنىڭ ئىناۋەت نورمىسىنىڭ بىر قىسمىنى يا-كى ھەممىسىنى دەۋرىي ھالدا ئىشلىتىشىگە رۇخسەت قىلىنىدۇ. ئىشلىتىپ بولغان ئىناۋەت نورمىسىنى قايتۇرغاندىن كېيىن، كار-تا تارقىتىدىغان ئاپپارات كارتا ئىگىسىنىڭ ئىناۋەت نورمىسىنى ئاپتوماتىك ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ. دۆلەت ئىچىدە يەنە بىر خىل غەيرىي رەسمىي كىرېدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا بار بولۇپ، كارتا ئىگىسى ئالدى بىلەن بەلگىلىك زاپاس سومما (كاپالەت پۇ-لى) تاپشۇرىدۇ. زاپاس سومما قالدۇقى تۆلەشكە يەتمىگەندە، بەلگىلىك نورمىدا كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىنىدۇ. بۇنىڭ-دىن باشقا يەنە دېبىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا دەيدىغان بىر خىل بانكا كارتىسى بار بولۇپ، ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى ئالدىن پۇل تۆلەپ ئاندىن ئىستېمال قىلىنىدۇ، بۇنىڭدا كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىنمايدۇ.

70. سودا بانكىسى خۇسۇسىي كارخانىنىڭ كىرىدىت ئىلتىماسىنى تەكشۈرگەندە، خوجايىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسە بولامدۇ؟

بولىدۇ. خۇسۇسىي كارخانا، بولۇپمۇ چەكسىز مەسئۇلىيەت كارخانىسىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنىڭ بۇ كارخانىنىڭ خوجايىنى ياكى ئاساسلىق باشقۇرغۇچىسىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالى بىلەن ئىنتايىن باغلىنىشلىقى بار. بۇ كارخانىنىڭ خوجايىنى ياكى ئاساسلىق باشقۇرغۇچىسىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش سودا بانكىسىنىڭ بۇ كارخانىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىغا قارىتا ئومۇمىيۈزلۈك ھۆكۈم چىقىرىشىغا پايدىلىق. سودا بانكىسىنىڭ كىرىدىت بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىپ، كىرىدىت خەۋپ-خەتىرىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، سودا بانكىسى خۇسۇسىي كارخانىنىڭ قەرز پۇل ئىلتىماسىنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلىغان چاغدا، بۇ كارخانىنىڭ خوجايىنى ياكى ئاساسلىق باشقۇرغۇچىنىڭ ھوقۇق بېرىشى بىلەن كارخانىنىڭ خوجايىنى ياكى ئاساسلىق باشقۇرغۇچىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسە بولىدۇ.

71. سودا بانكىسىنىڭ ھەرقانداق خىزمەتچىسى مۇئامىلدارلارنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى تەكشۈرسە بولامدۇ؟

سودا بانكىسىنىڭ ھەممە خىزمەتچىسى مۇئامىلدارلارنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى تەكشۈرسە بولۇۋېرىدۇ. سودا بانكىسى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ مۇناسىۋەتلىك تۈزۈم، بەلگىلىمىلىرى بويىچە مەخسۇس خىزمەت ئورنى تەسىس قىلىپ، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈشكە مەخسۇس ئادەم بېكىتىدۇ. سودا بانكىسىدىكى ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرىدىغانلار خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا ئەنگە ئالدۇرىدۇ.

72. باشقا ئاپپاراتلار قانداق ئەھۋالدا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسە بولىدۇ؟

سودا بانكىسى قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىدىن باشقا، شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى بارغانسېرى كەڭ دائىرىدە ئىشلىتىلمەكتە. ھازىر قىسمەن جايلار خەلق ۋەكىللىرى ۋە سىياسىي كېڭەش ئەزالىرىنىڭ سالاھىيىتىنى تەكشۈرگەندە، بىر قىسىم ئورۇنلار مەمۇرىيلارنى قوبۇل قىلغان ۋە ۋەزىپىگە قويغاندا، قىسمەن كارخانا ۋە كەسىپىي ئورۇنلار ماليە قاتارلىق ئالاھىدە ئىش ئورنىغا خىزمەتچى خادىم قوبۇل قىلغاندا، تەكشۈرۈلىدىغان نامزاتنىڭ سالاھىيىتىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىگىلەش ئۈچۈن شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈۋاتىدۇ. بۇ ئاپپاراتلارنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈشى ئۇچۇن چوقۇم تەكشۈرۈلگۈچى ھوقۇق بەرگەن بولۇشى كېرەك، ھوقۇق بېرىش ئۇقتۇرۇش خاراكتېرلىك بولسا بولىدۇ. مەسىلەن، ئوچۇق-ئاشكارا قوبۇل قىلىش چارىسى ياكى ۋەكىل سالاھىيىتىدىكى تەلەپتە تەكلىپ قىلىنغۇچى ياكى نامزات ۋەكىلنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈلىدىغانلىقىنى بىۋاستە ئەسكەرتسە بولىدۇ، ئالاھىدە يازمىچە ھوقۇق بېرىلسىمۇ بولىدۇ.

73. باشقىلارنىڭ ئىجازىتىڭىزنى ئالمايلا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى سۈرۈشتۈرگەنلىكىنى بايقىسىڭىز قانداق قىلىسىز؟

باشقىلارنىڭ ئىجازىتىڭىزنى ئالمايلا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى بايقىسىڭىز، دەرھال جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى ياكى شۇ جايدىكى خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقى بىلەن ئالاقىلىشىڭ ھەمدە ئەھۋالنى ئىنكاس قىلىڭ. «شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇر ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى باشقۇرۇش ۋاقتىلىق يولىغا قويۇش چارىسى»دىكى بەلگىلىمىگە ئاساسەن، سودا بانكىسى ۋە باشقا ئاپپاراتلاردىن بەلگىلىمە-

گه خىلاپلىق قىلىپ، شەخسنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرگەنلەر تۈزىتىشكە بۇيرۇلىدۇ ھەمدە 10 يۈەندىن يۇقىرى، 30 مىڭ يۈەندىن تۆۋەن جەريمانە قويۇلىدۇ، جىنايەتكە چېتىلىپ قالغانلار مۇناسىۋەتلىك ئەدلىيە تارماقلىرىغا تاپشۇرۇپ بېرىلىدۇ.

74. ئەدلىيە تارماقلىرى قانداق ئەھۋالدا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسە بولىدۇ؟

ئەدلىيە تارماقلىرىنىڭ دېلونى تەكشۈرۈشىگە ماسلىشىش بولسا ھەر بىر پۇقرا ۋە ئاپپاراتنىڭ مەجبۇرىيىتىدۇر. بۇ مەجبۇرىيەتنى ياخشى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن، «جۇڭگو خەلق بانكىسى ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش كەسپىي مەشغۇلاتىنى باشقۇرۇش نىزامى»دىكى بەلگىلىمىگە ئاساسەن، ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى (ناھىيە دەرىجىلىكنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) ئەدلىيە تارماقلىرى ۋە باشقا قانۇن-بەلگىلىمىلەر بويىچە سۈرۈشتۈرۈش ھوقۇق دائىرىسىدىكى مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرى (تۆۋەندە قىسقارتىلىپ ئەدلىيە ئورگانلىرى دەپ ئېلىنىدى) شۇ جايدىكى خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا بېرىپ، دېلوغا چېتىشلىق ئالاقىدار خادىمنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈشنى ئىلتىماس قىلسا بولىدۇ. ئەدلىيەلىك سۈرۈشتۈرۈشنى ئىلتىماس قىلغاندا تۆۋەندىكى ماتېرىياللارنى تاپشۇرىدۇ:

(1) ئەدلىيە ئورگانلىرىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى تەكشۈرۈش توغرىسىدىكى ئالاقىسى ياكى تونۇشتۇرۇش خېتى (ئەھۋال چۈشەندۈرۈش ۋە سۈرۈشتۈرۈش سەۋەبى، سۈرۈشتۈرۈلگۈچىنىڭ ئىسىم-فامىلىسى، ئۇنۇملۇك سالاھىيەت ئىسپات نومۇرى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ).

(2) ئەدلىيەلىك سۈرۈشتۈرۈشنى ئىلتىماس قىلغان خىزمەت بېجىرگۈچىنىڭ خىزمەت كىنىشكىسىنىڭ ئەسلى نۇسخىسى ۋە كۆپەيتىلگەن نۇسخىسى.

(3) ئەدلىيەدىن سۈرۈشتۈرۈشنى ئىلتىماس قىلغان خىزمەت بېجىرگۈچى «شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى ئەدلىيىلىك سۈرۈشتۈرۈش ئىلتىماس جەدۋىلى»نى ئەينەن تولدۇرىدۇ.

75. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى نېمە ئۈچۈن ئەدلىيە ھۆكۈمىنىڭ ئاساسى بولالمايدۇ؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ قانۇنىي كۈچى يوق بولۇپ، ئەدلىيە ئىسپاتى بولالمايدۇ. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى ئۇچۇرلار سودا بانكىسى ۋە ئالاقىدار ھۆكۈمەت تارمىقىدىن كەلگەن بولۇپ، دەسلەپكى سانلىق ئاساس بولمىغاچقا، ئەدلىيە تەكشۈرۈشىدە پايدىلىنىشقىلا بولىدۇ، ئەدلىيە ھۆكۈمىنىڭ ئاساسى بولالمايدۇ، ئۈچىنچى ئادەمگە قارشى تۇرۇشقا بۇاستە ئىشلىتىشكىمۇ بولمايدۇ.

تۆتىنچى قىسىم

ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى ئوقۇپ چۈشىنىشىڭىزگە ياردەم بېرىش

نۇرغۇن كىشىلەر ئىناۋەت دوكلاتىنى مۇرەككەپ، چۈشىنىش قىيىن دەپ ھېس قىلىدۇ. بۇنىڭدىكى ئاساسلىق سەۋەب بولسا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى شەخسىڭ پۇل قەرز ئېلىش، ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلىتىش قاتارلىق كۆپ خىل ئىناۋەت پائالىيەتلىرىنىڭ ئۇچۇرىنى خاتىرىلەيدىغان بولۇپ، نۇرغۇن كەسپىي ئاتالغۇلارغا چېتىلىدۇ، گەرچە ھەممە ئادەم بۇ سۆزلۈكلەرنى ئانچە-مۇنچە چۈشەنگەن بىلەن، بىراق ئۇنى تولۇق چۈشىنىشكە توغرا كەلگەندە بەلكىم بەزى كەسپىي خىادىملارمۇ ئويلىنىپ قېلىشى مۇمكىن. ئۇنىڭدىن باشقا، بىر قىسىم بەلگە ۋە ئاتالغۇلار شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىلا كۆرۈلىدىغان خاس ئاتالغۇلاردۇر، مەسىلەن، سىزنىڭ يېقىنقى 42 ئاينىڭ ھەر بىر ئېيىدا تۆلىگەن قەرزنى خاتىرىلىگەن ۋاقىتتا مەخسۇس ئىشلىتىلىدىغان بەلگە ۋە سانلار. مەخسۇس بەلگە ۋە سانلارنىڭ مەنىسى زادى قانداق؟ بۇنى چۈشىنىش ئۈچۈن بۇ قىسمنى سەۋرچانلىق بىلەن ئوقۇپ چىقىڭ.

76. ئىناۋەت دوكلاتىدىكى «سۈرۈشتۈرگەن ۋاقىت» ۋە «دوكلات ۋاقتى»نىڭ قانداق پەرقى بار؟

ئىناۋەت دوكلاتىدىكى «سۈرۈشتۈرگەن ۋاقىت» بولسا سىستېما سۈرۈشتۈرگۈچىنىڭ سۈرۈشتۈرۈش ئىلتىماسىنى تاپشۇرۇۋالغان ۋاقتىنى كۆرسىتىدۇ. «دوكلات ۋاقتى» بولسا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى شەكىللەنگەن ۋاقىتنى كۆرسىتىدۇ. نورمال ئەھۋالدا بۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىدىكى ۋاقىت پەرقى ئىنتايىن قىسقا بولۇپ، بەش سېكۇنت ئەتراپ

پىدا بولىدۇ. ئادەتتە ئىناۋەت دوكلاتىدا ئىنكاس قىلىنغان ئۇچۇر شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى «دوكلات ۋاقتى»غىچە شەكىللەنگەن، شەخسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى سۈرۈشتۈرۈلىدىغان ئادەمگە مۇناسىۋەتلىك بارلىق ئەڭ يېڭى ئۇچۇرنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن:

دوكلات نومۇرى: 200670316000000558399

سۈرۈشتۈرۈش ۋاقتى: 2007_3_16 16:14:20

دوكلات ۋاقتى: 2007_3_16 16:16:21

دېگەندەك.

77. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ ئۇچۇرىدا قايسى سەھىپىلەر بار؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ ئۇچۇرىدا تۆۋەندىكىدەك سەھىپىلەر بار:

(1) شەخسنىڭ ئاساسىي ئۇچۇرى: بۇ، شەخسنىڭ ئىسىم-فامىلىسى، ئادرېسى، خىزمەت ئورنى، ئولتۇرۇشلۇق جايى، كەسپى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

(2) كىرېدىت مۇئامىلە ئۇچۇرى: بۇ، شەخسنىڭ قەرز پۇلى، ئىناۋەت كارتىسى، باشقا كىشىنىڭ قەرز ئېلىشىغا كېپىل بولۇش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

(3) شەخسنىڭ بېجىرگەن راسچوت ئىسچوت ئۇچۇرى: بۇ، شەخسنىڭ بېجىرگەن راسچوت ئىسچوت سانى، ھېساب ئاچقان بانكا قاتارلىقلارنى كۆرسىتىدۇ.

(4) شەخسنىڭ غەيرىي بانكا ئاپپاراتلىرى ئۇچۇرى: بۇ، شەخسنىڭ تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى ئۇچۇرى، شەخسنىڭ ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسى ئۇچۇرى، شەخسنىڭ تېلېگراف ھەققىنى تۆلەش ئۇچۇرى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

(5) ئالاهىده مۇئامىله ئۇچۇرى.

(6) ئالاهىده خاتىره.

(7) سۇرۇشتۇرۇش خاتىرىسى.

ئىزاهلاپ ئۆتۈشكە تېگىشلىكى شۇكى، نۆۋەتتە جۇڭگو خەلق بانكسىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇماتلار ئامبىرى قىسمەن ئۆلكە (شەھەر) نىڭ تۇرالغۇ ئۆيي جامائەت فوندى مەركىزى، ئەمگەك ۋە ئىجتىمائىي كاپالەت تارماقلىرىدىن شەخسىنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرىنى توپلاۋاتىدۇ ۋە بۇ خىزمەت تەدرىجىي ھالدا مەملىكەت بويىچە كېڭەيتىلىدۇ. شۇڭا، بەزى شەھەرلەردىكى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا تۇرالغۇ ئۆيي جامائەت فوندى ئۇچۇرى، شەخسىنىڭ ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسى ئۇچۇرى، شەخسىنىڭ تېلېگراف ھەققىنى تۆلەش ئۇچۇرى قاتارلىق ئۇچۇرلار بار، بەزى شەھەرلەردە يوق.

78. شەخسىي سالاھىيەت ئۇچۇرى قانداق كەلگەن؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى شەخسىي سالاھىيەت ئۇچۇرىنى ھەرقايسى سودا بانكىلىرى يۇقىرىغا يوللىغان. سۇرۇشتۇرۇپ كەلسەك، بۇلار شەخسلەر سودا بانكىسىدا ئىناۋەت كارتىسى ياكى پۇل قەرز ئېلىش كەسپىنى بېجىرگەن چاغدا تولدۇرغان ئىلتىماس جەدۋىلىدىكى شەخسىي ئاساسىي ئۇچۇرلاردۇر. بىر ئادەم ئوخشاشمىغان ۋاقىتتا، ئوخشاشمىغان سودا بانكىسىدىن ئىناۋەت كارتىسى ئىلتىماس قىلسا، ياكى قەرز ئېلىش كەسپىنى بېجىرسە، ئوخشاشمىغان ۋاقىتتا تولدۇرغان شەخسىي سالاھىيەت ئۇچۇرىمۇ ئوخشاشماسلىقى مۇمكىن. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى شەخسىي سالاھىيەت ئۇچۇرى ھەرقايسى سودا بانكىسى يۇقىرىغا يوللىغان ئوخشاش تۈردىكى ئۇچۇرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ يېڭىسىدۇر، بىراق بۇ سىزنىڭ شۇ چاغدىكى ئەمەلىي ئەھۋالىڭىزغا ماس كەلمەسلىكى مۇمكىن. بۇنىڭ سەۋەبى، سىز يېقىندا بىر قېتىم ئۇچۇرنى بانكىغا قالدۇرغاندىن كېيىن، شەخسىي ئەھۋالىڭىزدا ئۆزگىرىش بولغان

بولۇشى مۇمكىن. شۇڭا، شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىدا ئۆزگىرىش بولسا، كەسىپ بېجىرگەن بانكىغا ۋاقتىدا بېرىپ مۇئامىلىدارلار ماتېرىيالىنى ئۆزگەرتىپ، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى سالاھىيەت ئۇچۇرىنىڭ ئۆز ۋاقتىدا بولۇشچانلىقى ۋە توغرىلىقىغا كاپالەتلىك قىلىشكىنى كېرەك.

79. «جامائەت خەۋپسىزلىك ئۇچۇرى بىلەن سېلىشتۇرۇلدى» دېگىنى زادى قانداق ئىش؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى «جامائەت خەۋپسىزلىك ئۇچۇرى بىلەن سېلىشتۇرۇلدى» دېگەن سۆز شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى ئىسىم-فامىلە، كىملىك نومۇرى ئۇچۇرىنىڭ جامائەت خەۋپسىزلىك تارماقلىرىنىڭ ئاھالىلەر سالاھىيەت ئۇچۇر سانلىق مەلۇمات ئامبىرى بىلەن تەكشۈرۈپ سېلىشتۇرۇلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. نۆۋەتتە جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى جامائەت خەۋپسىزلىك مىنىستىرلىقىنىڭ ئاھالىلەر سالاھىيىتىنى تەكشۈرۈش سىستېمىسى بىلەن تۇتاشتۇرۇلغان بولۇپ، كىملىك نومۇرى ئارقىلىق ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسى يىغقان شەخسىي سالاھىيەت ئۇچۇرىنى جامائەت خەۋپسىزلىك تارماقلىرىنىڭ شەخسىي سالاھىيەت ئۇچۇرى بىلەن سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئەگەر سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈش ئاخىرلاشسا، شەخسىي ئۇچۇر سەھىپىسىدە «جامائەت خەۋپسىزلىك مىنىستىرلىقىنىڭ گۇۋاھلىق بېرىش نەتىجىسى: جامائەت خەۋپسىزلىك ئۇچۇرى بىلەن سېلىشتۇرۇلدى» دېگەن سۆز بولىدۇ. سېلىشتۇرۇش نەتىجىسى تۆۋەندىكىدەك بىر نەچچە خىل بولۇشى مۇمكىن:

(1) ئىسىم-فامىلىسى، كىملىك نومۇرى بىردەك ھەمدە كىملىك تارقاتقان ئورۇن ۋە شەخسنىڭ سۈرىتى كۆرۈنۈش.

(2) ئىسىم-فامىلىسى، كىملىك نومۇرى بىردەك ھەمدە كىملىك تارقاتقان ئورۇن كۆرۈنۈش.

(3) كىملىك نوموٚرى ماس كەلگەن بولسىمۇ، ئىسىم-فامىلىسى ماس كەلمەسلىك، يەنى جامائەت خەۋپسىزلىك تارماقلىرىنىڭ سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدا بۇ كىملىك نوموٚرىنى تەكشۈرگەندە ئىسىم-فامىلىسى باشقا ئادەمنىڭ بولۇپ چىقىش.

(4) كىملىك نوموٚرىنى تاپالماسلىق. بۇنىڭدا ئىككى خىل ئەھۋال بار، بىر خىلى، بۇ ئادەمنىڭ ئىسىم-فامىلىسى بىلەن كىملىك نوموٚرى جامائەت خەۋپسىزلىك تارماقلىرىنىڭ سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا كىرگۈزۈلمىگەن، يەنە بىر خىلى، بۇ كىملىك ساختا بولىدۇ.

(5) ئەگەر تۇرلۇك سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈش ئورۇنلانمىغان بولسا، «جامائەت خەۋپسىزلىك تارماقلىرىنىڭ گۇۋاھلىق بېرىش نەتىجىسى: تەكشۈرۈپ ئېنىقلانمىغان» دەپ چىقىدۇ.

80. «تەپسىلىي ئۇچۇر» دېگەن نېمە؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى تەپسىلىي ئۇچۇر ئاساسلىقى كىرىدىت مۇئامىلىسى ئۇچۇرىدىكى ھەر بىر ئىناۋەت كارتىسىنىڭ (كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا ۋە غەيرىي رەسمىي كىرىدىتلىق كارتىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) ئىناھەت بەرگەن نورمىسى، ھەر قېتىم ئىشلەتكەن (كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان) ۋە قەرز قايتۇرغان ئەھۋالىنىڭ كونكرېت ئۇچۇرى، ھەر قېتىملىق قەرزنىڭ سوممىسى، ھەر قېتىملىق قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالى قاتارلىق كونكرېت ئۇچۇرنى كۆرسىتىدۇ. ئالدىنقىسى شەخسنىڭ ھەر بىر ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلىتىش ئەھۋالىنى ئىنكاس قىلىدۇ، كېيىنكىسى شەخسنىڭ ھەر قېتىمقى قەرزىگە مۇناسىۋەتلىك ئەھۋاللارنى ئىنكاس قىلىدۇ.

81. «ئىناۋەت نورمىسى» ۋە «ئورتاق بەھرىمەن بولغان ئىناۋەت نورمىسى» دېگەن نېمە؟

ئىناۋەت نورمىسى بولسا بانكا ئىناۋەت كارتىسى ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ كىرىم ئەھۋالى، ئىناۋەت خاتىرىسىگە ئاساسەن ئىشتىن بۇرۇن

ئىلتىماس قىلغۇچىغا بېكىتىپ بەرگەن ئەڭ يۇقىرى ئىشلىتىش نورمىسىدۇر. بۇ، سودا بانكىسىنىڭ شەخسىنىڭ ئىناۋەت دەرىجىسىنى مۇئەييەيدىغانلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. ئىلتىماس قىلغۇچى كارتىنىڭ ئۇنۇملۇك مەزگىلى ۋە كىرىدىت نورمىسى ئىچىدە ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلىتىدۇ ھەمدە پۇلنى قايتۇرغاندىن كېيىن، ئىناۋەت نورمىسى ئۆزلۇكىدىن ئەسلىگە كېلىدۇ، شۇ ئارقىلىق ئىناۋەت كارتىسىنى تەكرار ئىشلەتسە بولىدۇ. ئورتاق بەھرىمەن بولىدىغان ئىناۋەت نورمىسى بولسا، ئىككى ياكى ئىككىدىن كۆپ ئىناۋەت كارتىسى ياكى ئىسچوتىنىڭ ئوخشاش بىر ئىناۋەت نورمىسىدىن ئورتاق بەھرىمەن بولۇشنى كۆرسىتىدۇ. بۇنىڭدىكى ھەرقانداق كارتا ياكى ئىسچوت بەلگىلىك سوممىنى ئىشلەتكەندىن كېيىن، بۇ بىر نەچچە كارتا ياكى ئىسچوت ئىشلىتەلەيدىغان ئىناۋەت نورمىسى مۇناسىپ ئازلايدۇ.

مىسال ئۈچۈن ئېيتساق، مەلۇم بىر مۇئامىلىدا بىر بانكا تارقاتقان ئىككى پارچە ئىناۋەت كارتىسى بار بولۇپ، بۇنى ئايرىم ئايرىم ھالدا A ۋە B كارتا دەپ پەرەز قىلايلى. ئىككى كارتا 10000 يۈەنلىك ئىناۋەت نورمىسىدىن ئورتاق بەھرىمەن بولىدىغان بولسا، بۇ مۇئامىلىدار A كارتا بىلەن 3000 يۈەننى ئىشلەتكەندىن كېيىن، ئۇ يەنە B كارتىنى ئىشلەتكەن چاغدا، B كارتىنىڭ نورمىسى بىلەن Aكارتا بىر ئىناۋەت نورمىسىدىن ئورتاق بەھرىمەن بولىدىغان بولغاچقا، ئۇ Bكارتىدىن پەقەت 7000 يۈەن نورمىنى ئىشلىتەلەيدۇ. Aكارتىنى خەلق پۇلى ۋە ئامېرىكا دوللىرىدىن ئىبارەت ئىككى ئىسچوتتىن تەركىب تاپقان قوش پۇللۇق دەپ پەرەز قىلساق، بۇ ئىككى ئىسچوت 10000 يۈەن خەلق پۇلىدىن ئورتاق بەھرىمەن بولسا، ئامېرىكا دوللىرى ئىسچوتىنىڭ ئىناۋەت نورمىسىنىڭ قىممىتى خەلق پۇلىغا باراۋەر بولىدۇ. يۇقىرىدىكى ئەھۋال ئىناۋەت دوكلاتىدا تۆۋەندىكىدەك ئىپادىلىنىدۇ.

ئىناۋەت كارتىسىنىڭ تۈرى	ئىسچوت	پۇل تۈرى	ئىسچوت ئېچىش ۋاقتى	ئىناۋەت نورمىسى (يۈەن)	ئورتاق بەھرىمەن بولىدىغان ئىناۋەت نورمىسى (يۈەن)
A كارتا	1- ئىسچوت	خەلق پۇلى	2003-5-20	10000	10000
	2- ئىسچوت	ئامېرىكا دوللىرى	2003-5-20	10000	0
B كارتا	3- ئىسچوت	خەلق پۇلى	2003-6-20	10000	0

82. نېمە ئۈچۈن ئىشلىتىلمىگەن ئىناۋەت نورمىسىمۇ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ؟

بەزىلەر بانكىنىڭ مۇئامىلىدارىغا 20 مىڭ يۈەنلىك كېرىدىت نورمىسى بەرگەنلىكىنى، گەرچە بۇنى ئىشلەتمىگەن بولسىمۇ، بىراق يەنىلا بۇ مۇئامىلىدارىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىپ قالغانلىقىنى ئېيتىشىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇ يۇقىرىدىكى مەسىلىنى چۈشەندۈرگەنگە ئوخشايدۇ. بەرگەن ئىناۋەت نورما بانكىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈشى بولۇپ، سىز بانكا بەرگەن كېرىدىتنىڭ ئۇنۇملۇك مەزگىلى ۋە كېرىدىت نورمىسى ئىچىدە، ئىناۋەت كارتىسىنى تەكرار ئىشلەتسىڭىزمۇ ياكى قەرز ئالسىڭىزمۇ بولىدۇ، ئىناۋەت كارتىسىدىكى ئىستېمال سوممىسى ياكى قەرز پۇلنى قايتۇرغان چاغدا، بېرىلگەن ئىناۋەت نورمىسى ئاپتوماتىك ئەسلىگە كېلىدۇ. شۇڭا، ئىناۋەت نورمىسى بېرىش سىزنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىڭىزنىڭ ئىجابىي ئۈچۈرى بولۇپ، سىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىڭىزغا خاتىرىلىنىدۇ.

83. ئىناۋەت كارتىسىنىڭ ئەڭ زور قەرز سوممىسىنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟

ھەر بىر ئىسچوت دەۋرىدە كارتا تارقاتقان ئاپپارات ئادەتتە كارتا ئىگىسىنىڭ بىر ئىسچوت دەۋرىدىكى قايتۇرىدىغان قەرزىنى ستاتىستىكا قىلىدۇ. ئىناۋەت كارتىسىنىڭ ئەڭ زور قەرز سوممىسى دەل ھەرقايسى ئىسچوت دەۋرىدە قايتۇرۇلىدىغان سوممىنىڭ ئەڭ يۇقىرى قىممىتىنى كۆرسىتىدۇ.

بىلۈۋىلىڭ: بانكا سىزنىڭ ئىناۋەت كارتىسى ئىلتىماسىڭىزنى تەستىقلىغاندىن كېيىن، بىر ئاينىڭ مەلۇم بىر كۈنىنى ئىسچوت كۈنىڭىز قىلىپ بېكىتىدۇ، ئىككى ئىسچوت كۈنى ئوتتۇرىسى بىر ئىسچوت دەۋرى بولىدۇ. دىققەت قىلىشقا تېگىشلىكى شۇكى، بۇ دەۋرنىڭ باشلىنىدىغان كۈنى تەبىئىي كۈنگە ئوخشىمايدۇ.

84. «كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان قالدۇق سومما» ۋە «ئىشلىتىپ بولغان نورما»نىڭ مەنىسى نېمە؟

كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان قالدۇق سوممىنى بىلەن ئىشلىتىپ بولغان نورما كارتا بار ئادەمنىڭ نۆۋەتتىكى قەرز ئەھۋالىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ، چۈشىنىشلىكرەك قىلىپ ئېيتقاندا، كارتا ئىگىسىنىڭ بانكىغا قانچىلىك قەرزدار ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان قالدۇق سوممىغا غەيرىي رەسمىي كىرىدىتلىق كارتىغا قارىتا دېيىلگەن. ئىشلىتىپ بولغان نورما كىرىدىتلىق كارتىغا قارىتا دېيىلگەن. دىققەت قىلىشقا تېگىشلىكى شۇكى، بۇ سانلار دىرى ۋە ئۆسۈمنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

85. «قەرەلى ئۆتۈپ كېتىش» دېگەن نېمە؟

قەرەلى ئۆتۈپ كېتىش، يەنى مۇددىتى ئۆتۈپ كېتىش بولسا، قەرزىنى قايتۇرۇش بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىن ئېشىپ كەتسىمۇ، قەرزنى تولۇق قايتۇرماسلىقنى كۆرسىتىدۇ. دىققەت قىلىشقا تېگىشلىكى شۇكى، تۆ-

ۋەندىكى ئەھۋاللار قەرەلى ئۆتۈپ كېتىشكە تەۋە بولۇپ، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ:

(1) قەرزنى قايتۇرۇش مۇددىتى توشقاندىن كېيىنكى بىر ئىككى كۈندە قايتۇرۇش.

(2) قەرزنى قايتۇرۇش مۇددىتى ئۆتۈپ كېتىپ، بانكا خىزمەتچىلىرى تېلېفون قىلىپ قايتۇرۇشنى سۈيلىگەندىن كېيىن، قەرزنى تولۇق قايتۇرۇش.

(3) قەرزنى قايتۇرۇش مۇددىتى توشۇشتىن بۇرۇن قايتۇرۇش، لېكىن قايتۇرۇشقا تېگىشلىك سوممىنى ئېنىق بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن توڭلۇق قايتۇرماسلىق.

ئەسكەرتىش: ئوخشاشمىغان سودا بانكىلىرىنىڭ قەرز قايتۇرۇش كۈنى ئوخشاشمايدۇ. مۇئامىلىدارلار ئۆزى ئالغان قەرزنى قايتۇرىدىغان كۈندىن بۇرۇن ۋاقتىدا، تولۇق ھېسابقا كىرگۈزۈش، ياكى قايتۇرىدىغان قەرزنىڭ قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، بانكىغا بېرىپ قەرزنى قايتۇرۇش كەسپىنى بېجىرىشى كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىللە، سىز يەنە قەرەلى ئۆتۈپ كېتىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، قەرز قايتۇرىدىغان كۈندىن بىر نەچچە كۈن بۇرۇن قەرز قايتۇرۇش رەسمىيىتىنى بېجىرىڭ، چۈنكى سودا بانكىسىنىڭ پۇل تۆتۈۋېلىش ۋاقتى پۇل قايتۇرىدىغان كۈنىنىڭ ئەتىگىنى بولۇشى مۇمكىن، ئەگەر سىز قەرزنى شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن قايتۇرسىڭىز، بانكا سىزنىڭ پۇلىڭىزنى تۆتۈۋالالمايدۇ، بۇنداق بولسا سىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىڭىزغا خاتىرىلىنىدۇ.

86. «نۆۋەتتىكى قەرەلىدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى»، «قەرەلىدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي قېتىم سانى» بىلەن «ئەڭ زور قەرەلىدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى» دېگەننى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟

بۇ ئۇچ تۈر ئاسان ئارىلىشىپ كېتىدۇ. بىز بىر مىسال ئارقىلىق چۈشىنىپ باقساق بولىدۇ: 2006-يىلى 1-ئايدا مەلۇم مۇئامىلىدار

تۇرالغۇ ئۆي قەرزى بېرىشنى ئىلتىماس قىلدى. توختام بويىچە ھەر ئايدا 2000 يۈەن قايتۇراتتى. بىراق، پۇلنىڭ دەۋرىيلىك ئوبوروتى ۋاقتلىق ياخشى بولماي، 3-ئايدىن 7-ئايغىچە ئۇدا بەش ئاي قەرز قايتۇرمىدى. تۆۋەندە بىز بۇ مۇئامىلىدارنىڭ 7-ئايلىق نۆۋەتتىكى قەرىدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى، قەرىلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي قېتىم سانى ۋە ئەڭ زور قەرىلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانىنى ھېسابلاپ باقايلى. نۆۋەتتىكى قەرىلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى بىر ئۇزلۇكسىز ئۇقۇم بولۇپ، نۆۋەتتىكى ئۇدا قايتۇرمىغان ئەڭ تۆۋەن قەرز سوممىسى ياكى نۆۋەتتىكى ئۇدا قايتۇرمىغان توختامدا بەلگىلەنگەن سوممىنىڭ قېتىم سانىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ مۇئامىلىدار ئۇدا بەش ئاي، يەنى بەش قېتىم پۇل قايتۇرمىدى. شۇڭا ھازىرقى قەرىلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى بەش بولىدۇ. قەرىلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي قېتىم سانى بولسا بىر جەمئىي سان بولۇپ، قەرىلدىن بىر قېتىم ئۆتكۈزۈۋەتسىلا ئۇنىڭغا بىر قېتىم دەپ خاتىرىلىنىدۇ، شۇڭا قەرىلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي قېتىم سانى بەش بولىدۇ. ئەڭ زور قەرىلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى نۆۋەتتىكى قەرىلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانىنىڭ تارىخى ئەڭ يۇقىرى قىممىتىنى كۆرسىتىدۇ، يەنى 3-ئايدىن 7-ئايغىچە بولغان ھازىرقى قەرىلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانىدىن ئەڭ زور يۇقىرى قىممىتى ئېلىنىدۇ، بۇنىڭ بەش ئىكەنلىكىنى ئاسانلا چۈشىنىۋالغىلى بولىدۇ.

2006-يىلى 5-ئايدا بۇ مۇئامىلىدار ئالدىنقى بەش ئايدا قايتۇرىدىغان پۇلدىن جەمئىي 10000 يۈەننى قايتۇردى دەپ پەرەز قىلساق، بۇ ۋاقىتتا بۇ ئۇچ ساندا قانداق ئۆزگىرىش بولىدۇ؟ ئالدى بىلەن نۆۋەتتىكى قەرىلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانىنى كۆرۈپ باقايلى. 8-ئايدىن بۇرۇن قەرزدار بولمىغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ مۇئامىلىدار 8-ئايدا قايتۇرىدىغان 2000 يۈەننى قايتۇرمىغان، يەنى 8-ئايدا قەرىلدىن بىر قېتىم

ئۆتكۈزۈۋەتكەن، شۇڭا هازىرقى قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى بىر بولىدۇ. قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي قېتىم سانىغا كەلسەك، ئالدىنقى بەش ئايلىق قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن جەمئىي سان بەش بولىدۇ، بۇنىڭغا ئالتىنچى قېتىم قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن بىر قېتىمنى قوشساق قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن جەمئىي قېتىم سانى ئالتە بولىدۇ. ئەڭ زور قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى 3-ئايدىن 8-ئايغىچە بولغان بولغان هازىرقى قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانىنىڭ ئەڭ يۇقىرى تارىخى قىممىتى بولغان بولغان 7-ئاينىڭ بەش قېتىم بولىدۇ.

87. «هازىرقى قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي سومما» هازىر قايتۇرۇشقا تېگىشلىك بولغان، ئەمما قايتۇرمىغان پۇلمۇ؟

هازىرقى قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي سومما بولسا، ئۇ چۈرغا ئېرىشكەن ۋاقىتتىن بۇرۇنقى ئەڭ ئاخىرقى بىر راسچوت كۈنىگە قەدەر قايتۇرمىغان قايتۇرۇشقا تېگىشلىك قەرزنى كۆرسىتىدۇ. كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىغا نسبەتەن ئېيتقاندا، قايتۇرمىغان ئەڭ تۆۋەن قەرزنىڭ ئومۇمىي سوممىسىنى كۆرسىتىدۇ. قەرز ئېلىشقا نسبەتەن ئېيتقاندا، نۆۋەتتە قايتۇرۇشقا تېگىشلىك بولغان، ئەمما قايتۇرمىغان قەرزنىڭ ئومۇمىي سوممىسىنى كۆرسىتىدۇ. قايتۇرۇشقا تېگىشلىك پۇل سوممىسى (دىرى ۋە ئۆسۈمنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) توختامدىكى بەلگىلىمىگە ئاساسەن بېكىتىلگەن بولىدۇ. غەيرىي رەسمىي كىرىدىتلىق كارتىغا نسبەتەن ئېيتقاندا، بۇ تۈرنىڭ ئەھمىيىتى يوق، شۇڭا نۆل كۆرسىتىلىدۇ.

ئەسكەرتىش: هازىرقى قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي سومىمدىن سىرت، ئۇچۇرغا ئېرىشكەن ۋاقىتتىن كېيىن يۇز بەرگەن قايتۇرۇشقا تېگىشلىك پۇل تۈرىمۇ هازىر قايتۇرۇشقا تېگىشلىك پۇلغا كىر-

گۈزۈلۈشى كېرەك. پۈل قايتۇرۇش پىلانىنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇپ، يېڭىدىن قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىش يۈز بېرىشتىن ساقلىنىش لازىم.

88. قەرەلنى بىر كۈن ئۆتكۈزۈۋېتىش بىلەن 180 كۈن ئۆتكۈزۈۋېتىشنىڭ قانداق پەرقى بار؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ بىر ئوبيېكتىپ خاتىرە ئىكەنلىكى ھەققىدە توختىلىپ ئۆتتۇق. قەرەلنى بىر كۈن ئۆتكۈزۈۋېتىش بولسۇن ياكى 180 كۈن ئۆتكۈزۈۋېتىش بولسۇن، ھەممىسى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا ئەينەن ئىپادىلىنىدۇ. ئەگەر مەلۇم بىر قەرز ئاي بويىچە قايتۇرۇلىدىغان بولۇپ، بۇنىڭدىن بۇرۇن قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئەھۋال يوق بولسا، ئۇنداقتا بۇ قېتىم قەرەلنى بىر كۈن ئۆتكۈزۈۋەتسە، ئىناۋەت دوكلاتىدا نۆۋەتتىكى قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى بىر بولىدۇ، ئەمما قەرەلنى 180 كۈن ئۆتكۈزۈۋەتسە، بۇ سان ئالتە بولىدۇ. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بۇ ئۇچۇرنى باھالايدۇ، ئەينەن خاتىرىلەيدۇ، بىراق، ئىناۋەت دوكلاتىنى ئىشلەتكۈچى بۇنىڭغا ئوخشىمايدىغان ھۆكۈم چىقىرىدۇ. ئەمما بۇ يەردە ئىزاھلاپ قويۇشقا تېگىشلىكى شۇكى، بۇ يەردىكى بىر ۋە ئالتە ئوتتۇرىسىدا سودا بانكىسىنىڭ خەۋپ-خەتەرنى ھۆكۈم قىلىشىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا ئادەتتە چوڭ پەرق مەۋجۇت.

89. نېمە ئۈچۈن «غەيرىي رەسمىي كىرىدىتلىق كارتىدىن كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىنغىنىغا 180 كۈندىن ئاشقان تۆلىمىگەن قالدۇق سوممىا» ئايرىم كۆرسىتىلىدۇ؟

غەيرىي رەسمىي كىرىدىتلىق كارتىدىن كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىنغىنى 180 كۈندىن ئاشقان تۆلىمىگەن قالدۇق سوممىا بولسا، بۇ غەيرىي رەسمىي كىرىدىتلىق كارتىدىن كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قە-

لىنغىنغا 180 كۈندىن ئېشىپ كەتكەن بولسىمۇ تۆلىمىگەن قالدۇق سوممىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ غەيرىي رەسمىي كىرىدىتلىق كارتا تۈنجى قېتىم كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈندىن باشلاپ ھېسابلانغان كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈن سانى 180 كۈندىن ئېشىپ كەتكەن چاغدا، كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈن سانى 180 كۈندىن ئاشقان تۆلىمىگەن قالدۇق سومما كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىنغان ئومۇمىي سومما ۋە ئۈنۈدىن شەكىللەنگەن ئۆسۈمنىڭ يىغىندىسى بولىدۇ. ئەگەر تۈنجى قېتىم كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈندىن باشلاپ ھېسابلىغاندا، كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈن سانى 180 كۈندىن ئېشىپ كەتمىگەن بولسا، كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىنغا 180 كۈندىن ئاشقان تۆلىمىگەن قالدۇق سوممىسى نۆل بولىدۇ.

ئەمەلىي مەشغۇلات جەريانىدا نۇرغۇن سودا بانكىسى كىرىدىتلىق كارتا مۇئامىلىدارلىرىنىڭ 60 كۈن ئىچىدە قەرزىنى قايتۇرۇشنى نورمال قايتۇرۇش، مۇئامىلىدارلارنىڭ يېڭى كىرىدىت بېرىشىگە تەسىر يەتمەيدۇ، دەپ قارايدۇ. بىراق كارتا ئىگىسى 180 كۈندىن ئېشىپ كەتسىمۇ قەرز قايتۇرمىسا، قەرز قايتۇرۇش ئېڭى كۈچلۈك ئەمەس ياكى قەرز قايتۇرۇش ئىقتىدارىدا مەسىلە بار دەپ قارىلىدۇ. بۇ قالدۇق سومما يېڭى چىقىرىلسا، بانكىنىڭ كارتا ئىگىسىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئايرىشى، ئىناۋەت خەۋپ-خەتىرىنى كونترول قىلىشىغا پايدىلىق.

90. ئىناۋەت كارتىسىدىكى «ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسى» دېگەن نېمە؟

ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسى كىرىدىتلىق كارتىغا نىسبەتەن ئېيتىلغان بولۇپ، بانكىنىڭ ئىسچوت كۈندە ھېسابلاپ چىققان ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسىنى كۆرسىتىدۇ. ئادەتتە شۇ ئىسچوت كۈنى

گىچە ئىشلەتكەن نورمىنىڭ بەلگىلىك نىسبىتى بولىدۇ. قىسقا مۇددەتلىك مەبلەغ يۆرۈشتۈرۈش قورالى بولۇش سۈپىتى بىلەن، مۇئامىلىدار كىـ رېدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىنىڭ نورمىسنى ئىشلەتكەندىن كېيىن، بانكا قەرز قايتۇرىدىغان كۈنى مۇئامىلىداردىن بارلىق سوممىنى قايتۇـ رۇشنى تەلەپ قىلماي، مۇئامىلىدارنىڭ ئىشلەتكەن نورمىسنىڭ بەلگـ لىنىڭ نىسبەتتىكى سوممىسنى قايتۇرۇشقا يول قويىدۇ. مەسىلەن 50% دېگەندەك، مانا بۇ، ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش نورمىسىدۇر.

بىراق دىققەت قىلىشقا تېگىشلىكى شۇكى، قەرز پۇلنىڭ ھەممىسى قايتۇرۇلمىسا، بارلىق ئىشلەتكەن نورمىنى ئىشلەتكەن كۈندىن باشلاپ ھېسابلايدۇ.

91. ئىناۋەت كارتىسىدىكى قەرەل بويىچە ئەڭ تۆۋەن قەرز قايتۇرۇش نورمىسىنىلا قايتۇرۇش سەلبىي ئۇچۇر ھېسابلىنامدۇ؟

ھېسابلانمايدۇ. قەرەل بويىچە ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش نورمىسنى قايتۇرسا، قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋەتكەن بولمايدۇ. چۈنكى، بانكا ئىناۋەت كارتىسى تارقاتقان چاغدا، مۇئامىلىدارلار بىلەن كېلىشىم ئىمزالايدىغان بولۇپ، مۇئامىلىدارلار ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش نورمىسى بويىچە قەرز قايتۇرسىمۇ بولىدىغانلىقى ئۈچۈن، قەرەلى بويىچە ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش نورمىسنى قايتۇرسا، كېلىشىمنى نورمال ئىجرا قىلغان بولىدۇ، بۇنىڭدىن سەلبىي ئۇچۇر شەكىللەنمەيدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، مۇئامىلىدارلار بانكىغا تېخىمۇ كۆپ ئۆسۈم كىرىمى ئېلىپ كېلىدىغان بولغاچقا، ئەكسىچە بانـ كىنىڭ ئىناۋەت كارتىسى تارقىتىدىغان ئوبيېكتىغا ئايلىنىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن.

92. «كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىنىڭ 12 ئاي ئىچىدە قايتۇرمىغان ئەڭ تۆۋەن قەرز قايتۇرۇش نورمىسىنىڭ قېتىم سانى» نېمە مەنىنى بىلدۈرىدۇ؟

بۇ ئاساسلىقى مۇئامىلدارنىڭ شۇ كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىنى راسچوتلىغان ئايدىن ئىلگىرىكى 12 ئاي ئىچىدە قايتۇرمىغان ئەڭ تۆۋەن قەرز قېتىم سانىنى كۆرسىتىدۇ. ئاي بويىچە ھېسابلىنىدۇ، «كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىنىڭ 12 ئاي ئىچىدە قايتۇرمىغان ئەڭ تۆۋەن قەرز قايتۇرۇش نورمىسىنىڭ قېتىم سانى» مۇئامىلدارنىڭ كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىدىكى ئەڭ تۆۋەن قەرز قايتۇرۇش نورمىسىنى نەچچە ئاي قايتۇرمىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

93. «24 ئاي ئىچىدىكى قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالى» دېگەننىڭ مەنىسى نېمە؟

بۇ كۆرسەتكۈچ كارتا ئىگىسىنىڭ راسچوت قىلغان يىل، ئايدىن ئىلگىرىكى 24 ئاي ئىچىدىكى ھەر ئايلىق قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالىنى كۆرسىتىدۇ. ئادەتتە سودا بانكىسى بۇ كۆرسەتكۈچ ئارقىلىق شەخسنىڭ قەرز قايتۇرۇش ئېڭى ۋە ئىقتىدارىغا ھۆكۈم قىلىدۇ.

بۇنىڭدا «C» ۋە «G»غا دىققەت قىلىش كېرەك. بۇنىڭدىكى «C» ھېسابات‌تىنىڭ نورمال تۈگەپ، ئىسچوت ئۆچۈرۈلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ، يەنى نورمال ئەھۋالدىكى ئىسچوتنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەمما «G» ئاخىرلاشقانلىقىنى بىلدۈرۈپ، قەرزنى قايتۇرۇپ بولغاندىن باشقا شەكىلدىكى ئىسچوتنىڭ ئاخىرلاشتۇرۇلغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن، ئۆلۈك ھېسابات‌نى تەكشۈرۈپ، ھېسابتىن ئۆچۈرۈۋېتىش دېگەندەك، بۇ ئىككىسىنى پەرقلەندۈرۈشكە دىققەت قىلىش كېرەك. بۇنىڭدىن باشقا «#» بەلگىسىگە دىققەت قىلىش لازىم، بۇ ئىسچوتنىڭ بېجىرىلگەنلىكىنى، بىراق شۇ ئايدىكى ئەھۋالنىڭ نامەلۇم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىناۋەت كارتىسىنىڭ 24 ئايلىق قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالىدىكى تۈرلۈك بەلگە ۋە سانلارنىڭ مەنىسى

بەلگە	غەيرىي رەسمىي كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا	كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا
/	بېجىرمىگەن ئىسچوت	بېجىرمىگەن ئىسچوت
*	ئۆتكەن ئايدىكى قالدۇق سومما نۆل، بۇ ئايدا يەنە كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان ئەھۋال يوق	ئۆتكەن ئايدىكى قالدۇق سومما نۆل، بۇ ئايدا ئىشلەتمىگەن
N	كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىنغانلىقى كېيىنكى قەرزنى تولۇق قايتۇرغان	شۇ ئايلىق ئەڭ تۆۋەن قەرز قايتۇرۇش سوممىسىنى قايتۇرۇپ بولغان ياكى كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىنغاندىن كېيىنكى ئۆسۈمسىز قەرىلى
1	كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈن سانى 1 ~ 30 كۈن	ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسىنى بىر قېتىم قايتۇرمىغان
2	كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈن سانى 31 ~ 60 كۈن	ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسىنى ئۈدا ئىككى قېتىم قايتۇرمىغان
3	كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈن سانى 61 ~ 90 كۈن	ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسىنى ئۈدا ئۈچ قېتىم قايتۇرمىغان
4	كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈن سانى 91 ~ 120 كۈن	ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسىنى ئۈدا تۆت قېتىم قايتۇرمىغان
5	كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈن سانى 121 ~ 150 كۈن	ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسىنى ئۈدا بەش قېتىم قايتۇرمىغان
6	كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈن سانى 151 ~ 180 كۈن	ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسىنى ئۈدا ئالتە قېتىم قايتۇرمىغان
7	كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان كۈن سانى 180 كۈندىن ئارتۇق	ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسىنى ئۈدا يەتتە قېتىمدىن كۆپ قايتۇرمىغان
C	ئىسچوت ئۆچۈرۈش	ئىسچوت ئۆچۈرۈش
G	تەكشۈرۈپ ھېسابتىن ئۆچۈرۈش	تەكشۈرۈپ ھېسابتىن ئۆچۈرۈش
#	قەرز قايتۇرغانلىق ئەھۋالى ۋاقتىنچە نامەلۇم	قەرز قايتۇرغانلىق ئەھۋالى ۋاقتىنچە نامەلۇم

شەخسلەرنىڭ 24 ئايلىق قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالىدىكى تۈرلۈك بەلگە ۋە سانلارنىڭ مەنىسى

بەلگە	بېجىرىلمىگەن ئىسچوت	بەلگە	چۈشەندۈرۈش
/	بېجىرىلمىگەن ئىسچوت	#	قەرز قايتۇرغانلىق ئەھۋالى ۋاقتىنچە نامەلۇم
*	بۇ ئايلىق قەرز قايتۇرۇلغانلىق تارىخى يوق. قەرز قايتۇرۇش دەۋرى بىر ئايدىن كۆپ، قايتۇرۇش قېتىمى قەرەللىك ئەمەس، ئىسچوت ئاچقان ئايدا قەرز قايتۇرۇش ھاجەتسىز	D	كېپىل بولغۇچى ۋاكالىتەن تۇلگەن (قەرز ئالغۇچىنىڭ بۇ قەرزىنى كېپىل بولغۇچى ۋاكالىتەن تۇلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ، كېپىل بولغۇچىنىڭ قەرەلى بويىچە ۋاكالىتەن قايتۇرغىنى ۋە كېپىل بولغۇچىنىڭ ۋاكالىتەن قايتۇرغان قەرزىنى تۇز ئىچىگە ئالىدۇ)
N	نورمال	G	ئاخىرلاشتى (قەرزنى قايتۇرۇپ بولغاندىن باشقا شەكىلدىكى ئىسچوتنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى تۇز ئىچىگە ئالىدۇ)
1	قەرەلىدىن تۇتكۇزۇۋەتكەن كۇن سانى 1 ~ 30 كۇن	5	قەرەلىدىن تۇتكۇزۇۋەتكەن كۇن سانى 121 ~ 150كۇن
2	قەرەلىدىن تۇتكۇزۇۋەتكەن كۇن سانى 31 ~ 90 كۇن	6	قەرەلىدىن تۇتكۇزۇۋەتكەن كۇن سانى 151 ~ 180 كۇن
3	قەرەلىدىن تۇتكۇزۇۋەتكەن كۇن سانى 61 ~ 90 كۇن	7	قەرەلىدىن تۇتكۇزۇۋەتكەن كۇن سانى 180 كۇندىن ئارتۇق
4	قەرەلىدىن تۇتكۇزۇۋەتكەن كۇن سانى 91 ~ 120 كۇن		
C	ھېسابنى ئۇزگەن (نورمال ئۇزۇش، مۇددەتتىن بۇرۇن ئۇزۇش، مۇلۇكنى قەرزگە ھېسابلاش، كېپىل بولغۇچى ۋاكالىتەن تۇلەش قاتارلىقلارنى تۇز ئىچىگە ئالىدۇ)	Z	مۇلۇكنى قەرزگە ھېسابلىغان (قەرز ئالغۇچىنىڭ بۇ قەرزى مۇلۇكنى قەرزگە ھېسابلاش شەكلىدە قايتۇرۇلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ، پەقەت مۇلۇكنى قەرزگە ھېسابلىغان قىسمىغىلا ئىشلىتىلىدۇ)

94. «ئۇچۇرغا ئېرىشكەن ۋاقىت» بىلەن «راسچوت يىل، ئېيى» دېگەن بۇ ئىككى ۋاقىتنىڭ قانداق پەرقى بار؟

ئۇچۇرغا ئېرىشكەن ۋاقىت بولسا، جۇڭگو خەلق بانكىسى ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىنىڭ شۇ ئۇچۇرغا ئېرىشكەن ۋاقىتىدۇر، شۇنداقلا شۇ ئۇچۇرنىڭ شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا كىرگۈزۈلگەن ۋاقىتىدۇر. راسچوت يىل ئېيى بولسا، ئىناۋەت دوكلاتىدىكى شۇ ئۇچۇر يېڭىلانغان ئاي بولۇپ، يېقىنقى 24 ئايدىكى قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالىنى خاتىرىلەشتە پايدىلانغان ۋاقىتتۇر. مىسالغا ئالساق، مەلۇم بىر ئىسچوتنىڭ 24 ئايلىق قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالىدا ئۇنىڭ راسچوت يىل، ئېيى 2005-يىلى 8-ئاي، تەرتىپ نومۇرى بىر بولسا 2005-يىلى 8-ئاي ئىكەنلىكىنى، تەرتىپ نومۇرى ئىككى بولسا ئالدىغا بىر ئاي سۈرۈلگەنلىكىنى، يەنى 2005-يىلى 7-ئاي ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ ۋە مۇشۇ بويىچە سۈرۈپ ھېسابلىنىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە راسچوت يىل، ئېيى يەنە بۇ خاتىرىنىڭ ئەڭ يېقىنقى يېڭىلانغان ۋاقتىنىڭ قايسى ۋاقىت ئىكەنلىكىنمۇ كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

95. «ئۇچۇرغا ئېرىشكەن ۋاقىت» بىلەن شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى «سۈرۈشتۈرۈلگەن ۋاقىت»نىڭ قانداق مۇناسىۋىتى بار؟

ئۇچۇرغا ئېرىشكەن ۋاقىت ئادەتتە شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى «سۈرۈشتۈرۈلگەن ۋاقىت»تىن بۇرۇن بولىدۇ. شۇڭا، ئىناۋەت ئۇچۇرىغا ئېرىشىپ بولغاندىن كېيىنكى بەزى كىرېدىت سودىلىرى، مەسىلەن، مەلۇم قەرز قايتۇرۇش ھەرىكەتلىرى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرگەن ۋاقىتتا ئىنكاس قىلىنمىغان بولۇشى مۇمكىن.

96. «ئالاهىدە مۇئامىلە ئۇچۇر خاتىرىسى» دېگەن نېمە؟

ئالاهىدە مۇئامىلە ئۇچۇر خاتىرىسى بولسا، كىرىدىت كەسپى جەر-يانىدا پەيدا بولغان قەرەلىنى ئۇزارتىش، كېپىل بولغۇچى ۋاكالىتەن قايتۇرۇش، مۇلۇكنى قەرزگە ھېسابلاش جەھەتتىكى مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇردۇر.

97. «ئالاهىدە خاتىرە» دېگەن نېمە؟

ئالاهىدە خاتىرە بولسا سودا بانكىسى قاتارلىق سانلىق مەلۇمات يوللايدىغان ئاپپاراتلار يوللىغان، ئالاهىدە دىققەت-ئېتىبارىنى قوزغايدىغان (بولۇپمۇ سەلبىي) ئۇچۇرنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن، ئالدامچىلىق قىلىش، ئەرز قىلىنىش، ۋەيران بولۇش، ئىز-دېرەكسىز يوقىلىش، ئۆلۈپ كېتىش قاتارلىقلار. تەكشۈرۈپ ھېسابتىن ئۆچۈرۈۋېتىلىدىغان كېسەل، مۇئامىلىدارنىڭ تەشەببۇسكارلىق بىلەن قەرز قايتۇرۇشى قاتارلىق سەلبىي ئۇچۇرمۇ «ئالاهىدە خاتىرە» سەھىپىسىگە خاتىرىلىنىدۇ.

98. «شەخسىي راسچوت ئىسچوتى» مېنىڭ بانكىدىكى بارلىق ئىسچوتممۇ؟

ياق. بۇ پەقەت نەق پۇل ساقلاش ئىقتىدارى بار پۇقرالارنىڭ پۇل ئامانىتى ئىسچوتى بىلەن ئوخشاشمايدىغان بولۇپ، شەخسىلەر راسچوت ئىسچوتى خەلق پۇلىدىكى قەرەلسىز ئىسچوتىنىڭ بىر تۈرىدۇر، ئۇ پۇل چېكى قاتارلىق كىرىدىت تۆلەش قوراللىرىنى ئىشلىتىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولۇپ، پېرېزوت قىلىش، مېمورىئال قىلىش قاتارلىق كەسىپلەرگە ئىشلىتىشكە بولىدۇ. ئەنئەنىۋى مەنىدىكى دېبىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا شەخسىلەر راسچوت ئىسچوتىغا تەۋە. سىزنىڭ بانكىدىكى قەرەللىك ئامانەت پۇلىڭىزنىڭ ئىسچوتى «شەخسىي راسچوت ئىسچوتى» سەھىپىسىدە بولمايدۇ.

99. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى «قانۇنىي ئىگە ئاپ-پارات سانى» بىلەن «ئاپپارات سانى» بىر گەپمۇ؟

ياق. قانۇنىي ئىگە ئاپپارات بولسا، سىزدىكى بارلىق ئىناۋەت كار-تىسى ۋە ئالغان قەرزىڭىز قاراشلىق بولغان ئوخشاشمىغان قانۇنىي ئىگە ئاپپارات ساننىڭ جەمئىيسى بولۇپ، سىزنىڭ كىرىدىت كەسپىڭىزنىڭ ئوخشاشمىغان قانۇنىي ئىگە ئاپپاراتىغا تارقىلىش ئەھۋالىنى ئەكس ئەت-تۈرىدۇ. ئاپپارات سانى بولسا، سىزنىڭ ئىگىدارلىقىڭىزدىكى قەرز ۋە ئى-ناۋەت كارتىسى قاراشلىق بولغان ئوخشاشمىغان ئاپپارات ساننىڭ جەمئىيسىنى كۆرسىتىدۇ.

ھەر بىر سودا بانكىنىڭ باش بانكىسى بىر قانۇنىي ئىگە ئاپپارات-تۇر. مەسىلەن، سىز سودا-سانائەت بانكىسىنىڭ بېيجىڭ تارماق بانكا-سى، جۇڭگو بانكىسىنىڭ بېيجىڭ تارماق بانكىسىدىن ئىناۋەت كارتىسى بېجىرىسىڭىز، سودىگەر چاقىرىش بانكىسىنىڭ بېيجىڭ تارماق بانكىسى، سودىگەر چاقىرىش بانكىسىنىڭ چاڭشا تارماق بانكىسىدىن رەنىلىك ئۆي قەرز ئېلىشنى بېجىرىسىڭىز، ئىناۋەت دوكلاتىڭىزدىكى قانۇنىي ئىگە ئاپ-پارات سانى ئۇچ، ئاپپارات سانى تۆت بولىدۇ.

«قانۇنىي ئىگە ئاپپارات سانى» ۋە «ئاپپارات سانى» شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ بانكا ئۆلچەملىك نۇسخىسىدا كۆرۈلىدۇ، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ شەخسلەر سۈرۈشتۈرۈش نۇسخى-سىدا بۇ ئۇچۇر يوق.

100. «شەخسىنىڭ تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى ئۇچۇ-رى»دىكى تۇرلۇك ئۇچۇرلارنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟

شەخسنىڭ تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى ئۇچۇرى سىزنىڭ شەخ-

سي تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى تاپشۇرغان ئورۇن، تاپشۇرغان ۋاقىت، ئايلىق تاپشۇرۇش سومىسى، تاپشۇرۇش نىسبىتى قاتارلىق ئۇچۇرلىرىنى يىغىدۇ. شەخسىي تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى ئۇچۇر-رىنىڭ يادروسى شەخسىنىڭ تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى تاپشۇرغان ئورۇن نامىدۇر. ئۇ سودا بانكىسىنىڭ شەخسىنىڭ ھەقىقىي خىزمەت ئورنىنى ئايرىشىغا ياردەم بېرىدۇ.

ئەمدى نېمىنىڭ شەخسىنىڭ تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى ئىسپو-تىنىڭ پېچەتلىنىپ ساقلىنىشى ۋە پېچەتنىڭ ئېچىلىشى ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ ئۆتىمىز. تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى ئىسپوتىنىڭ پې-چەتلىنىپ ساقلىنىشى بولسا، ئىشچى-خىزمەتچى تۇرلۇك سەۋەبلەر تۈ-پەيلىدىن تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندىنى تاپشۇرۇشنى توختىتىپ قوي-سا، تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى ئىسپوتىنى يۆتكەشكە ئامالسىز قالغان ھەمدە ئىسپوت ئۆچۈرۈۋېتىش شەرتىگە مۇۋاپىق كەلمىگەن چاغدا تۇرغان بىر خىل ھالەت. پېچەتلەپ ساقلانغان تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى ئىسپوتى پېچەتلەپ ساقلىغان ئىسپوت بولىدۇ.

تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى ئىسپوتىنىڭ پېچىتىنى ئېچىش بۇل-سا، ئەسلىدە ساقلانغان تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندىنى ئەسلىگە كەلتۈ-رۈشنى كۆرسىتىدۇ. تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى ساقلىغان ئىشچى-- خىزمەتچىنى قايتىدىن ئىشقا ئورۇنلاشتۇرغان ياكى ئەسلىي ئورنىدىكى مائاش مۇناسىۋىتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن چاغدا، ئىشچى-خىزمەتچى ۋە تۇرۇشلۇق ئورۇن بەلگىلىمە بويىچە تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندىنى تۆلەيدۇ. ئىشچى-خىزمەتچى تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندىنى تۆلەشنى ئەسلىگە كەلتۈرگەن چاغدا، تۇرالغۇ ئۆي جامائەت فوندى ئىسپوتى نورمال ھالەتكە كېلىدۇ.

ۋاكالەت نومۇرىنىڭ چۈشەندۈرۈلۈشى

/	بېجىرىلمىگەن ئىسچوت
*	ھېساب ئاچقان، لېكىن تاپشۇرۇشنى باشلىمىغان
M	تاپشۇرۇشنى باشلىغان، بىراق شۇ ئايدا تۆلىمىگەن (نورمال تۆلەش ۋە تولۇقلاپ تۆلەشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)
N	نورمال (پۇل تاپشۇرغۇچى بۇ ئايدا تاپشۇرىدىغان سوممىنىڭ ھەممىسىنى ۋاقتىدا تاپشۇرۇپ بولغان)
S	تولۇقلاپ تاپشۇرغان (پۇل تاپشۇرغۇچى شۇ ئايدا شۇ ئايلىق جامائەت فوندىنى ۋاقتىدا تاپشۇرمىغان، لېكىن شۇ ئايدىن كېيىنكى ئايدا شۇ ئايدىكى نېسى قالغان جامائەت فوندىنى تولۇقلاپ تاپشۇرغان)
K	پېچەتلىنىپ ساقلىنىش

101. «شەخسىنىڭ ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسى ئۇچۇرى»دىكى تۈرلۈك ئۇچۇرلارنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟

شەخسىنىڭ ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسى ئۇچۇرى تاپشۇرۇش ۋە تارقىتىش دەپ ئىككى خىل بولىدۇ. تاپشۇرۇش ئۇچۇرى ئاساسلىقى ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسىنى تاپشۇرغان ئورۇن، تاپشۇرۇش ھالىتى قاتارلىق ئۇچۇرنى كۆرسىتىدىغان بولۇپ، ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسى تاپشۇرغان ئورۇن ئارقىلىق شەخسىنىڭ خىزمەت ئورنى ۋە خىزمىتىنىڭ تۇراقلىقلىق دەرىجىسىنى ئايرىغىلى بولىدۇ. تارقىتىش ئۇچۇرى ئاساسلىقى ئەسلىدىكى خىزمەت ئورنىنىڭ نامى، دەم ئېلىشقا، پېنسىيەگە چىقىش ئايرىمىسى، شۇ ئايدا ئەمەلىي تارقاتقان ياشانغاندا بېقىلىش سوممىسىنىڭ جەمئىيىسى قاتارلىق ئۇچۇرلاردۇر. شەخسىنىڭ ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسى ئۇچۇرى يەنە ياشانغاندا بېقىلىش سوممىسىنىڭ يېقىنقى 24 ئاي ئىچىدىكى تاپشۇرۇش (تارقىتىلىش) ئەھۋالىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، بىراق چۈشەندۈرۈپ ئۆتۈشكە تېگىشلىكى شۇكى، تاپشۇرۇلغان ۋە تارقىتىلغان ئەھۋال شەخسىنىڭ ياشانغاندا بېقىلىش سوم-

مسىنىڭ تاپشۇرۇلۇش ۋە تارقىتىلىش ئەھۋالىنىلا چۈشەندۈرىدۇ، ئالاھىدار كىشىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىغا ۋەكىللىك قىلمايدۇ. ۋاكالەت نومۇرىنىڭ مەنىسى تۆۋەندىكىچە:

	ئامانەتكە قويۇش		تارقىتىش
ۋاكالەت نومۇرى	چۈشەندۈرۈلۈشى	ۋاكالەت نومۇرى	چۈشەندۈرۈلۈشى
0	قاتناشمىغان	1	
1	قاتنىشىپ ھەق تۆلىگەن	2	ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسىنى تارقىتىش ۋاقتىنچە توختىغان (توختاپ قالغان)
2	تۆلەشنى ۋاقتىنچە توختاتقان (توختاپ قالغان)	3	ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسىنى تارقىتىشنى ئاخىرلاشتۇرغان
3	ھەق تۆلەشنى ئاخىرلاشتۇرغان	#	نامەلۇم، بۇ مەزگىللىك سانلىق مەلۇمات يوق
#	نامەلۇم، بۇ مەزگىللىك سانلىق مەلۇمات يوق		

102. شەخسنىڭ تېلېگراف ھەققى تۆلەش ئۇچۇرىدىكى «ھەققە قەرز بولۇش» نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟

شەخسنىڭ تېلېگراف ھەققى تۆلەش ئۇچۇرىدىكى «ھەققە قەرز بولۇش» بولسا، تېلېگراف ئابونېنتىسى تېلېگراف كارخانىسىنىڭ ئاي ئاخىرىدىكى ئىسچوت كۈنىدىن باشلاپ، ئىككى ئاي (60كۈن) ئېشىپ كەتسىمۇ ھەق تاپشۇرماي پەيدا بولغان ھەققە قەرز بولۇشنى كۆرسىتىدۇ. مىسال ئۈچۈن، 6-ئايدا تېلېگراف كەسپىنى ئىشلىتىپ بارلىققا كەلگەن چىقىمنى ئېيتساق، 7-ئاي ۋە 8-ئايدىن ئىبارەت بۇ ئىككى ئاي ئىچىدە مۇناسىپ ھەقلەرنى تولۇق تاپشۇرسا، شەخسىي ئىناۋەت دوكلا-

تىدا ھەققە قەرز بولۇپ قېلىش خاتىرىلەنمەيدۇ. شۇڭا، سىرتقا چىقىپ كېتىش سەۋەبىدىن غەرەزسىز پەيدا بولغان قىسقا ۋاقىت ئىچىدىكى ھەققە قەرز بولۇپ قېلىش ئالاقىدار ئادەمنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىگە تەسىر يەتكۈزمەيدۇ.

شۇنىڭ بىلەن بىللە، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا كىرگۈزۈلگەن تېلېگراف ئابونېنتلىرىنىڭ ھەق تۆلەش ئۇچۇرى تېلېگرافنىڭ قوشۇلما قىممەت كەسپى ھەققىنى تۆلەشنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ، شۇڭا قوشۇلما قىممەت كەسپى ھەققى جەھەتتىكى تالاش-تارتىش تۇپەيلىدىن بۇ تۇرنىڭ ھەققىگە قەرزدار بولۇشمۇ شۇ كىشىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىگە تەسىر يەتكۈزمەيدۇ.

بىز بۇ يەردە «ھەققە قەرز بولۇش»قا «60 كۈندىن ئېشىپ كەتسىمۇ ھەق تۆلىمىگەن» دەپ ئېنىقلىما بەرمەكچى بولغىنىمىزدا، ئاساسلىقى شەخسىنىڭ كاماندروپكىغا چىقىپ كېتىش قاتارلىق سەۋەبلەر تۇپەيلىدىن ھەقنى ۋاقتىدا تۆلىيەلمىگەندە، يېتەرلىك دەرىجىدىكى تولۇقلاپ تاپشۇرۇش ۋاقتىنى قالدۇرۇپ قويۇشنى ئويلىشىمىز. شۇنىڭ بىلەن بىللە كۆپچىلىكنىڭ سەمىگە سېلىشقا تېگىشلىك بىر ئىش شۇكى، شەخسلەر تېلېگراف مۇلازىمىتىنى ئىشلەتكەن چاغدا، تېلېگراف كارخانىسى بىلەن مۇلازىمەت توختىمى ئىمزالايدۇ، توختامغا ھۆرمەت قىلىش، توختامنى ئىجرا قىلىشتەك ئىشەنچ ئېڭىنى تۇرغۇزۇپ، تېلېگراف ھەققىنى ۋاقتىدا تۆلەش كېرەك. ئۇزاق ۋاقىت سىرتقا چىقماقچى بولسا، باشقىلارغا ۋاكالىتەن تاپشۇرۇشنى ۋاقتىدا ھاۋالە قىلىش ياكى تېلېفوندىن، بانكىدىن ۋاكالىتەن تۇتۇش قاتارلىق ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ، ۋاقتىدا ھەق تۆلىۋېتىش كېرەك.

103. نېمە ئۈچۈن ئىناۋەت خاتىرىسىدە «ياخشى» ياكى «ناچار» دېگەن خەت كۆرۈلمەيدۇ؟

نۇرغۇن دوستلار: «بانكىنىڭ كىرېدىت خادىمى مېنىڭ ناچار ئىناۋەت خاتىرەم بارلىقىنى دېدى، لېكىن مەن ئۆزۈمنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدىن نېمە ئۈچۈن ياخشى ياكى ناچار دېگەن خەتنى ئۇچرىتالمايمەن؟» دەپ سورىشىدۇ. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى شەخسىنىڭ ئىناۋەت پائالىيەتلىرىنى ئوبيېكتىپ خاتىرىلەيدىغان ھۆججەت بولۇپ، جۈملىگە خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى ئوبيېكتىپ، بىتەرەپلىك پىرىنسىپى بويىچە يىغىقان ئۇچۇرلارنى خۇلاسىلەش ئارقىلىق قايتا تەشكىللەيدۇ، ئۇچۇر پەيدا قىلمايدۇ، شەخسىنىڭ ئىناۋەت ھەرىكەتلىرىنىمۇ باھالىمايدۇ، شۇڭا ئىناۋەت دوكلاتىدا «ياخشى» ياكى «ناچار» دېگەن خەت كۆرۈلمەيدۇ. مەسىلەن، بىر ئادەم ئالغان قەرزنى قەرەلدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتكۈزۈۋېتىپ قايتۇرمىغان بولسا، ئۇنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا بۇ قەرزنىڭ قەرەلسىز ئۆتكۈزۈۋەتتى دەپ خاتىرىلەيدۇ (ئاساسلىقى «ھازىرقى قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى»، «ھازىرقى قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي سومما»، «24 ئايدىكى قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالى»، «قەرەلدىن 31–60 كۈن ئۆتكۈچە قەرزنىڭ دىرىنى قايتۇرمىغان» دېگەن تۈرلەردە كۆرۈلىدۇ)، ھەرگىزمۇ «بۇ ئادەم قەرەلسىز ئۆتكۈزۈۋېتىپ قەرز قايتۇردى، خاتىرىسى ناچار» دېگەن خەتلەرنى خاتىرىلىمەيدۇ. شۇڭا، سىز سودا بانكىسىنىڭ كىرېدىت خادىمى ياكى باشقا ماتېرىياللاردا «ئىناۋەت دوكلاتىدىكى ناچار خاتىرە ئۇنداقكەن ياكى مۇنداقكەن» دېگەن گەپلەرنى ئاڭلىسىڭىز، بۇ خىل قاراش مۇڭاپىق بولمىغان بولىدۇ.

ئەلۋەتتە سىز بانكىدىن قەرز بېرىشنى ئىلتىماس قىلغان چاغدا،

بانكىنىڭ خىزمەتچىلىرى «سىزنىڭ ناچار خاتىرىڭىز بار، شۇڭا قەرز بېرىلمەيدۇ» دېيىشى مۇمكىن. بۇ ئەمەلىيەتتە بانكا خىزمەتچىلىرى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىڭىزدىكى ئوبيېكتىپ خاتىرىگە ئاساسەن سىزنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىڭىزغا قارىتا چىقارغان سۈبيېكتىپ ھۆكۈمدۇر. ئوخشاشمىغان بانكا، ئوخشاشمىغان كىرىدىت خادىملىرىنىڭ ھۆكۈم قىلىش ئۆلچىمىمۇ ئوخشاش بولماسلىقى مۇمكىن، شۇنداقلا ئوخشاش بىر ئادەمنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىغا قارىتا چىقارغان ھۆكۈمىمۇ ئوخشاشماسلىقى مۇمكىن.

104. سەلبىي ئۇچۇرنى نېمە ئۈچۈن «ناچار خاتىرە» دېيىشكە بولمايدۇ؟

سەلبىي ئۇچۇر بولسا بىر ئوبيېكتىپ خاتىرە، «ناچار خاتىرە» بولسا بىر سۈبيېكتىپ باھا، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى پەقەت ئوبيېكتىپ خاتىرىلەيدۇ، ئىناۋەتنى باھالىمايدۇ. ئەمەلىيەت داۋامىدا سىز شەخسىي ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلەتكەندە ياكى قەرز ئېلىشتا تاسادىپىي ھالدا بىر - ئىككى قېتىم قىسقا ۋاقىت قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىش قاتارلىق سەلبىي ئۇچۇرنى پەيدا قىلسىڭىز، ئادەتتىكى ئەھۋالدا سودا بانكىسى ئىناۋەت كارتىسى بېجىرىش ياكى قەرز ئېلىش ئىلتىماسىڭىزنى تەكشۈرۈپ بېكىتكەن چاغدا ئۇنى «ناچار خاتىرە» دەپلا سىزگە ئىناۋەت كارتىسى بېجىرىپ بېرىشنى ياكى قەرز بېرىشنى رەت قىلىپ يۈرمەيدۇ.

105. سەلبىي ئۇچۇر ئاساسلىقى قايسى سەھىپىدە كۆرۈلىدۇ؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى سەلبىي ئۇچۇر بولسا، كېلىشىم

بويىچە توختامنى ئىجرا قىلمىغان ئۇچۇرنى كۆرسىتىدۇ، بۇ ئۇچۇر ئا-ساسلىقى تۆۋەندىكى تەرەپلەردە كۆرۈلىدۇ:

(1) «قەرزنىڭ تەپسىلىي ئۇچۇرى»دىكى «هازىرقى قەرەللىدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى»، «قەرەللىدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئومۇمىي قېتىم سانى» بىلەن «ئەڭ زور قەرەللىدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سا-نى»دا سەلبىي ئۇچۇر دائىم كۆرۈلىدۇ.

(2) «يېقىنقى 42 ئاي ئىچىدىكى قەرز قايتۇرۇش خاتىرىسى»دە كۆرۈلگەن «/»، «*»، «N»، «C»دىن باشقا بەلگە، مەسىلەن، «1»دىن «7»گىچە بولغان، ياكى «D»، «Z» بولغانلىرىدا قەرەللىنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ قەرز بولۇپ قالغانلىق ئۇچۇرى بولىدۇ.

(3) «ئىناۋەتلىك كارتىنىڭ تەپسىلىي ئۇچۇرى»دىكى كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىنىڭ «ئەڭ تۆۋەن نورمىدىكى قەرز سوممىسىنى قايتۇرمىغان قېتىم سانى»دا كۆرۈلگەن نۆلدىن باشقا ئەھۋال، مەسە-لەن، «1»دىن «7»گىچە بولغان ساندا سەلبىي ئۇچۇر كۆرۈلىدۇ.

(4) «ئىناۋەتلىك كارتىنىڭ ئېنىق تەپسىلىي ئۇچۇرى»دىكى «غەيرىي رەسمىي كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىدىن كىرىمدىن ئا-شۇرۇپ چىقىم قىلغان ۋاقتى 180 كۈندىن ئاشقان تۆلىمىگەن قالدۇق سوممىسى»دا كۆرۈلگەن نۆلدىن باشقا ئەھۋال، مەسىلەن «1»دىن «7»گىچە بولغان ساندا سەلبىي ئۇچۇر كۆرۈلىدۇ.

(5) «ئالاھىدە خاتىرە»دە «ئەگەر بۇ ئادەم بۇرۇن كېپىل بولۇش مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلمىغاچقا ئەرز قىلىنغان»، «بۇ ئادەم بۇرۇن كۆپ سوممىلىق قۇرۇق پۇل چېكىنى چىقىرىپ جازالانغان» دېگەندەك ئۇ-چۇرلار ساقلانغان بولسا، سەلبىي ئۇچۇر ھاسىل قىلىشى مۇمكىن.

بىلىۋىلىك: غەيرىي رەسمىي كىرىدىت خاتىرلىنىدىغان كارتىنىڭ 42 ئايلىق قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالىدا «1» ياكى «2» كۆرۈلسە، نېمە ئۈچۈن سەلبىي ئۇچۇر خاتىرىسى دېيىشكە بولىمايدۇ؟ بۇنى غەيرىي رەسمىي كىرىدىت خاتىرلىنىدىغان كارتىنىڭ خاراكتېرى بەلگىلىگەن. 42 ئايلىق قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالىدا كۆرۈلگەن «1» ياكى «2» غەيرىي رەسمىي كىرىدىتلىق كارتىنىڭ نورمال بولمىغان ھالەتتە تۇرغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئەمەلىيەت داۋامىدا كۆپ قىسىم سودا بانكىسى غەيرىي رەسمىي كىرىدىت خاتىرلىنىدىغان كارتا مۇئامىلىدارلىرىنىڭ 60 كۈن ئىچىدە قەرز قايتۇرۇشنى نورمال قەرز قايتۇرۇش، بۇ مۇئامىلىدارنىڭ يېڭىدىن ئىناۋەت بېرىشنى ئىلتىماس قىلىشىغا ئەسىر قىلمايدۇ دەپ قارايدۇ. مۇئامىلىدار شۇ ئايدا غەيرىي رەسمىي كىرىدىت خاتىرلىنىدىغان كارتىنى ئىشلىتىپ، سودا بانكىسى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىگە سانلىق مەلۇمات يوللاشتىن بۇرۇن قەرزنى قايتۇرمىغان بولسا، قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالىدا كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان دەپ خاتىرلىنىدۇ، يەنى قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالى «1» بولۇپ ئىپادىلىنىدۇ. ئەگەر مۇئامىلىدار كېيىنكى ئايدا قەرزنى قايتۇرۇپ بولسا، ھەم كېيىنكى ئايدا كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلمىغان بولسا، كېيىنكى ئاينىڭ قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالى «*» بولىدۇ.

106. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا نېمە ئۈچۈن «ياخشى نىيەت بىلەن قەرز بولۇش ۋە قەستەنلىك بىلەن قەرز بولۇش» دەپ ئايرىلمايدۇ؟

ئالدى بىلەن جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى چىقارغان شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بولسا شەخسنىڭ ئىلگىرىكى ئىناۋەت پائالىيەتلىرىنىڭ ئوبيېكتىپ خاتىرىسى بولۇپ، شەخسنىڭ ئىناۋىتىنىڭ ياخشى - يامان بولۇشىغا ھۆكۈم قىلمايدۇ،

ئۇچۇرنىڭ ئوبيېكتىپلىقىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، قەرز بولۇش «ياخشى نىيەت بىلەن» ياكى «قەستەنلىك بىلەن» دەپ ئايرىمايدۇ. ئاندىن قالسا سودا بانكىسى قاتارلىق شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى ئىشلىتىدىغان ئاپپارات شەخسىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالى ۋە باشقا ئۇچۇرلىرىغا قاراپ تۇرۇپ، خېرىدارلارنىڭ كېلىشمىنى ئىجرا قىلىش ئىقتىدارى ۋە ئارزۇسىنى ئۇنىۋېرسال ئايرىيدۇ. شۇڭا، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا «ياخشى نىيەت بىلەن» قەرز بولۇش ۋە «قەستەنلىك بىلەن» قەرز بولۇش دەپ ئايرىلمايدۇ.

107. «باشقىچە پىكىردە بولۇشنى ئەسكەرتىش» بىلەن «ئۆز بايانىتى»نىڭ قانداق پەرقى بار؟

«باشقىچە پىكىردە بولۇشنى ئەسكەرتىش»نىڭ ئىككى خىل تىپى بار، بىر خىلى، باشقىچە پىكىرنى قوبۇل قىلغۇچى خادىم باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا باشقىچە پىكىردە بولغانلىقىنى ئەسكەرتىپ، شەخسنىڭ شۇ ئىناۋەت دوكلاتىدا خاتا ئۇچۇر ساقلانغان بولۇش مۇمكىنچىلىكىنى بىلدۈرۈپ قويىدۇ. باشقىچە پىكىردە بولغانىنى بىر تەرەپ قىلىشتىن بۇرۇن ئەسكەرتىشتە كۆرسىتىلگەن خاتىرە مەزمۇنىدىكى ئۇچۇر توغرا بولۇشمۇ، خاتا بولۇشمۇ مۇمكىنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. يەنە بىر خىلى بولسا باشقىچە پىكىرگە قارىتا سودا بانكىسى تەمىنلىگەن جاۋاب خەتتە ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدىكى ئۇچۇرنىڭ ھەقىقىي خاتا بولغانلىقى ئىسپاتلانسا، بىراق تېخنىكا سەۋەبىدىن سودا بانكىسى تۈزەتكەن ئۇچۇرنى ۋاقتىدا يوللاشقا ئامالسىز قالسا ياكى جۈگۈ خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىي ۋاقتىنچە ئۇچۇرنى ۋاقتىدا تۈزىتەلمىسە، باشقىچە پىكىردە بولغان ئىلتىماسنى قوبۇل قىلغۇچى خادىم شۇ باشقىچە پىكىردە بولغان تۈرنى تەكشۈرگەن ئەمەلىي ئەھۋالى، شۇنداقلا ۋاقتىنچە تۈزىتىلمەسلىك سەۋەبىنى ئالاھىدە

دىرەك ئەسكەرتىپ قويىدۇ. ئۇچۇرنىڭ مەزمۇنىدا باشقىچە پىكىردە بو-
لۇشقا ئەسكەرتىش بېرىپ چۈشەندۈرگەن مەزمۇن ئۆلچەم قىلىنىدۇ. بۇ
تىپتىكى باشقىچە پىكىردە بولغانلىقنى ئەسكەرتىشكە سودا بانكىسى قا-
تىق دىققەت قىلىدۇ ھەمدە شەخسنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ ئەھۋالىغا
ھۆكۈم قىلىشتا پايدىلىنىدۇ.

«ئۆزىنىڭ باياناتى» بولسا ئادەتتە باشقىچە پىكىردە بولغان ئىلتى-
ماس قىلغۇچى ئۆزىنىڭ باشقىچە پىكىردە بولغان ئىلتىماسىغا قايتۇرۇل-
غان جاۋابقا نسبەتەن ئوخشاشمىغان پىكىرى بولسا ياكى چۈشەندۈ-
رۈشكە تېگىشلىك ئالاھىدە ئەھۋال بار دەپ قارىسا، جۇڭگو خەلق با-
كىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىي باشقىچە پىكىردە بولغان ئىل-
تىماس قىلغۇچىنىڭ باشقىچە پىكىردە بولغان ئالاقىدار ئۇچۇر ئىزاھات-
ىغا 100 خەت ئىچىدىكى ھەجمىدە ئۆز بايانىتىنى، يەنى «ئۆزىنىڭ بايانا-
تى»نى ئەسكەرتىپ قويۇشقا يول قويىدۇ. بۇنىڭ ھەقىقىلىكىگە باش-
قىچە پىكىردە بولغان ئىلتىماس قىلغۇچى مەسئۇل بولىدۇ. جۇڭگو خەلق
بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىي باشقىچە پىكىرنى قوبۇل
قىلىدىغان ۋە بېجىرىدىغان خادىم باشقىچە پىكىردە بولغانغا جاۋاب قا-
تۇرۇش ئىلتىماسى، كىملىكى ۋە بايانات مەزمۇنىنىڭ بەلگىلىمىگە ماس
كەلگەن ياكى كەلمىگەنلىكىنى تەكشۈرۈشكە مەسئۇل بولىدۇ، بىراق
مەزمۇنىنىڭ ھەقىقىيلىكىگە مەسئۇل بولمايدۇ. شۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا،
ئۆزىنىڭ بايانىتىنىڭ سودا بانكىسىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىغا ھۆكۈم قى-
لىشتىكى پايدىلىنىش رولىمۇ نسبەتەن چەكلىك بولىدۇ.

108. «سۈرۈشتۈرۈش خاتىرىسى» دېگەن نېمە؟

سۈرۈشتۈرۈش خاتىرىسى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ ئۆتكەن
ئىككى يىلدا سۈرۈشتۈرۈلگەن ئەھۋالىنى خاتىرىلەيدۇ، بۇ سۈرۈشتۈ-
رۈش ۋاقتى، سۈرۈشتۈرگۈچى ۋە سۈرۈشتۈرۈش سەۋەبى قاتارلىق

مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئاممىباب قىلىپ ئېيتقاندا، ئۇ ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ قاچان، قايسى سەۋەبتىن، كىم تەرىپىدىن تەكشۈرۈلگەنلىك تارىخى خاتىرىسىدۇر. ئادەتتىكى ئەھۋالدا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ تەكشۈرۈلۈشىدە تۆۋەندىكى سەۋەبلەر بار: قەرز ئېلىشنى تەكشۈرۈپ تەستىقلاش، ئىناۋەت كارتىسىنى تەكشۈرۈپ تەستىقلاش، كېپىل بولغۇچىنىڭ سالاھىيىتىنى تەكشۈرۈش، قەرز بەرگەندىن كېيىن تەكشۈرۈش، ئۆزى سۈرۈشتۈرۈش ۋە باشقىچە پىكىردە بولغانلىقتىن سۈرۈشتۈرۈش قاتارلىقلار.

109. نېمە ئۈچۈن «سۈرۈشتۈرۈش خاتىرىسى»دە خاتىرىلەنگەن ئۇچۇرلارغا ئالاھىدە دىققەت قىلىش كېرەك؟

سۈرۈشتۈرۈش خاتىرىسىدە سۈرۈشتۈرۈش ۋاقتى، سۈرۈشتۈرگۈچى، سۈرۈشتۈرۈش سەۋەبى قاتارلىق ئۇچۇرلار خاتىرىلەنگەن بولىدۇ، بۇ ئارقىلىق ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ سۈرۈشتۈرۈلۈش ئەھۋالىنى بىلگىلى بولىدۇ. شەخسكە نىسبەتەن ئېيتقاندا، سىز «سۈرۈشتۈرۈش خاتىرىسى»دە خاتىرىلەنگەن ئۇچۇرغا، بولۇپمۇ تۆۋەندىكى ئىككى سەۋەبكە ئالاھىدە دىققەت قىلىشىڭىز كېرەك. بىرىنچىدىن، باشقا ئادەم يالغان ئاپپارات ئىناۋەت دوكلاتىنىڭىزنى سۈرۈشتۈرۈشتە سىزنىڭ هوقۇق بېرىشىڭىزگە ئېرىشكەنمۇ - يوق؟ ئىككىنچىدىن، ئەگەر مەلۇم مەزگىل ئىچىدە ئىناۋەت دوكلاتىڭىز قەرز ئېلىش، ئىناۋەت كارتىسىنى تەستىقلىتىش قاتارلىق سەۋەبتىن كۆپ قېتىم ئوخشاشمىغان بانكا تەرىپىدىن سۈرۈشتۈرۈلگەن، بىراق ئىناۋەت دوكلاتىڭىز بۇ مەزگىلدە سىزنىڭ يېڭىدىن قەرز پۇلغا ياكى ئىلتىماس قىلغان ئىناۋەت كارتىسىغا ئېرىشەلمىگەنلىكىڭىزنى خاتىرىلىگەن بولسا، بۇ بەلكىم سىزنىڭ كۆپلىگەن بانكىدىن قەرز پۇل ئېلىش ياكى ئىناۋەت كارتىسى بېجىرىشنى ئىلتىماس قىلغان بولسىڭىزمۇ، لېكىن مۇۋەپپەقىيەتلىك بولمىغانلىقىنى چۈشەندۈ-

رۇشى مۇمكىن، بۇنداق ئۇچۇر سىزنىڭ يېڭىدىن قەرز پۇلغا ئېرىشىش ياكى ئىناۋەت كارتىسى بېجىرىشىڭىزگە پايدىسىز تەسىر پەيدا قىلىشى مۇمكىن. ئەسكەرتىپ قويۇشقا تېگىشلىكى شۇكى، قەرز ئالغاندىن كېيىنكى باشقۇرۇشتا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈشمۇ «سۈرۈشتۈرۈش خاتىرىسى»گە خاتىرىلىنىدىغان بولسىمۇ، لېكىن ھەقۇق بېرىشىڭىزنىڭ ھاجىتى يوق. ئەگەر ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنىڭ ھەقۇقىنى ھالقىپ سۈرۈشتۈرۈلگەنلىگىنى بايقىسىڭىز، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا ئىنكاس قىلسىڭىز بولىدۇ. جۇڭگو خەلق بانكىسى «شەخسىي ئىناۋەت ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ باشقۇرۇش ۋاقتىلىق يولغا قۇيۇش چارىسى»گە ئاساسەن بىر تەرەپ قىلىدۇ. ئەمەلىي زىيان پەيدا قىلسا، سىز سوت مەھكىمىسىگە ئەرز قىلسىڭىز بولىدۇ.

ئىناۋەت دوكلاتىغا بولغان باشقىچە پىكىرنىڭ بىر تەرەپ قىلىنىشى

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا خاتالىق كۆرۈلسە قانداق قىلىش كېرەك؟ بۇ قىسمدا ئاساسلىق مۇشۇ مەسىلە ئەتراپلىق تونۇشتۇرۇلىدۇ. ئالدى بىلەن سىزگە شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا خاتىرىلەنگەن مەزمۇننىڭ نېمە ئۈچۈن ئويلىغىنىڭىزدەك بولمىغانلىقى بايان قىلىنىدۇ، ئاندىن كېيىن شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىڭىزدىكى مەزمۇنغا باشقىچە پىكىرىڭىز بولسا قانداق بىر تەرەپ قىلىشىڭىزنى، ئۆزىڭىزنىڭ قانۇنىي هوقۇق مەنپەئەتىڭىزنى قوغداشنى ئەسكەرتىدۇ.

110. شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى ئايرىم سانلار توغرا بولماسلىق مەسىلىسىگە قانداق قاراش كېرەك؟

شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى قۇرۇش ۋە قوغداش بولسا زور بىر سىستېما قۇرۇلۇشى، بولۇپمۇ سانلىق مەلۇمات ئامبىرى قۇرۇشنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە سانلىق مەلۇماتنىڭ توغرا بولماسلىقىدەك ئەھۋالنىڭ كۆرۈلۈشىدىن ساقلانغىلى بولمايدۇ، لېكىن بۇ ئايرىم ئەھۋال، جۈملىگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى سودا بانكىسى قاتارلىق پۈل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى بىلەن زىچ هەمكارلىشىپ، سانلىق مەلۇماتنىڭ توغرىلىقىغا كاپالەتلىك قىلىدۇ. تۈرلۈك تۈزۈمنىڭ تەدرىجىي ئورنىتىلىشى ۋە مۇكەممەلشتۈرۈلۈشىگە ئەگىشىپ، شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈلىدۇ.

111. سانلىق مەلۇماتنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشتە سىز قانداق ئىشلارنى قىلالايسىز؟

شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى سانلىق مەلۇماتنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش زور كۈچ بىلەن قوللىشىڭىزغا ئېھتىياجلىق. سىز تۆۋەندىكى بىر قانچە تەرەپتىن ياردەم بىلەن تەمىنلىيەلەيسىز:

تۇغرا، مۇكەممەل ئۇچۇر بىلەن تەمىنلەش. سىز بانكىدىن قەرز ئېلىش ۋە ئىناۋەت كارتىسى بېجىرىشنى ئىلتىماس قىلغان چاغدا، ئۆزىڭىزنىڭ ماتېرىيالىنى توغرا، مۇكەممەل يېزىڭ.

ئۇچۇردا ئۆزگىرىش بولسا بانكىغا خەۋەر قىلىش. ئەگەر ئاساسىي ئۇچۇرىڭىز، يەنى تۇرۇۋاتقان ئورۇن، نىكاھلىنىش ئەھۋالى، ئالاقلىشىش ئۇسۇلىدا ئۆزگىرىش بولسا، ۋاقتىدا بانكا ئاپپاراتىغا بېرىپ ئۇچۇرىڭىزنى يېڭىلايسىز. مۇشۇنداق قىلسىڭىز سودا بانكىسى ئەڭ يېڭى ئۇچۇرىڭىزنى شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا كىرگۈزۈلىدۇ. سانلىق مەلۇمات ئامبىرى ئەھۋالىڭىزنى ئومۇميۈزلۈك توغرا خاتىرىلەيدۇ.

شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىگە كۆڭۈل بۆلۈش. شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىگە كۆڭۈل بۆلۈپ، ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن سۈرۈشتۈرۈڭ. سىز ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ سۈبيېكتى بولۇپ، ئۆزىڭىزنىڭ ئەھۋالىنى ئېنىق بىلسىز، ئىناۋەت دوكلاتىڭىزدا ساقلانغان مەسىلىلەرنى ئاسان بايقىيالايسىز، شۇڭا ئىناۋەت دوكلاتىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن سۈرۈشتۈرۈڭ، بولۇپمۇ بانكىدىن پۇل قەرز ئېلىش ياكى ئىناۋەت كارتىسى بېجىرىشنى ئىلتىماس قىلىشتىن بۇرۇن، ئۆزىڭىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى تەكشۈرۈڭ. بۇنداق قىلسىڭىز سودا بانكىسى بىلەن سودا قىلغان چاغدا ئۆزىڭىزنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىگە نىسبەتەن «كۆڭلىڭىزدە سان» بولىدۇ.

خاتالىقنى سەزگەندە ۋاقتىدا تۈزىتىلگەن خاتالىقنى بىلگەن ھامان، جۈرگىگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى، خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقى ياكى خاتا ئۇچۇرنى تەمىنلىگەن سودا بانكىسى قاتارلىق ئاپپارات بىلەن ئالاقىلىشىپ، خاتالىقنى ۋاقتىدا تۈزىتىپ، شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدا خاتىرىلەنگەن ئۇچۇرنىڭ تېخىمۇ توغرا بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈڭ.

112. باشقىچە پىكىرده بولۇش دېگەن نېمە؟

باشقىچە پىكىرده بولۇش دېگىنىمىز شەخسلەر ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ئۇچۇرغا قارىتا ئىنكار قىلىش ياكى ئوخشاشمىغان پىكىرنى ساقلاش دېگەنلىكتۇر. باشقىچە پىكىرده بولۇشنى ئاساسەن تۆۋەندىكى سەۋەبلەر كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ: بىرىنچى، شەخسنىڭ ئاساسىي ئۇچۇرىدا ئۆزگىرىش بولسىمۇ، بىراق سىز ئۆزگىرىش بولغاندىن كېيىنكى ئۇچۇرنى سودا بانكىسى قاتارلىق سانلىق مەلۇمات يوللايدىغان ئاپپاراتقا ۋاقتىدا تەمىنلىمەي، ئۇچۇرىڭىزنى يېڭىلاشقا تەسىر كۆرسەتسىڭىز؛ ئىككىنچى، سانلىق مەلۇمات يوللايدىغان ئاپپاراتلار سانلىق مەلۇمات ئۇچۇرىنى خاتا كىرگۈزۈپ قويسا ياكى ۋاقتىدا يېڭىلىمىغان بولسا، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا ئەكس ئەتتۈرۈلگەن مەزمۇننىڭ خاتالىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىش؛ ئۈچىنچى، تېخنىكىلىق ئامىللار سانلىق مەلۇماتنى بىر تەرەپ قىلىشتا خاتالىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىش؛ تۆتىنچى، باشقىلار باشقا شەخسنىڭ سالاھىيىتىنى سۈيىئىستېمال قىلىپ ياكى قارىسىغا ئىشلىتىپ، قەرز پۇل ياكى ئىناۋەت كارتىسىغا ئىگە بولۇش، شۇنداقلا بۇنىڭدىن شەكىللەنگەن ئىناۋەت خاتىرىسىنى زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچى بىلمەسلىك؛ بەشىنچى، شەخس ئىلگىرى سانلىق مەلۇمات يوللايدىغان ئاپپاراتلار بىلەن ئىناۋەت

كارتىسى بېجىرىش، قەرز پۇل ئېلىش دېگەندەك ئىقتىسادىي مۇئامىلە قىلغان بولسىمۇ، لېكىن بۇنى ئۇنتۇپ قېلىپ، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى ئۇچۇرنى خاتا دەپ قاراش.

ئەسكەرتىش: ئۆزىگىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ئۇچۇرغا نسبەتەن باشقىچە پىكىردە بولغان ۋاقتىڭىزدا، خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا بېرىپ باشقىچە پىكىردە بولۇش توغرىسىدىكى ئىلتىماسىنى سۇنسىڭىز بولىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا، يەنە ئۆزىڭىز بىلەن كەسپىي ئالاقىدە بولغان سانلىق مەلۇمات يوللىغۇچى ئاپپاراتقا بېرىپ ئەھۋالنى ئېنىقلىسىڭىز ۋە كېڭىشىپ ھەل قىلسىڭىزمۇ بولىدۇ.

113. باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا قانداق ماتېرىياللار كېتىدۇ؟

ئەگەر شەخسەن ئۆزىڭىز جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا بېرىپ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىڭىزغا نسبەتەن باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسىنى ئوتتۇرىغا قويسىڭىز، ئۆزىڭىزنىڭ كىملىكىنى كۆرسىتىسىز، كىملىكىڭىزنىڭ كۆپەيتىلگەن نۇسخىسىنى تاپشۇرۇپ بېرسىڭىز بولىدۇ، ئەگەر باشقىلارغا باشقىچە پىكىردە بولۇش توغرىسىدا ئىلتىماس قىلىشنى ھاۋالە قىلسىڭىز، ۋاكالەتچى ھاۋالە قىلغۇچى (سىز) ۋە ئۆزىنىڭ كىملىكى ۋە كىملىكىنىڭ كۆپەيتىلگەن نۇسخىسى، ھاۋالە قىلغۇچىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى، قانۇنىي كۈچى بار ھوقۇق بەرگەنلىك ھاۋالىنامىسى قاتارلىقلار بىلەن تەمىنلەيدۇ.

114. باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسىنى تېلېفون، ئىنتېرنېت توري ئارقىلىق تاپشۇرسا بولامدۇ؟

ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسى ئىشقا چۈشكەن دەسلەپكى مەز-

گىل بولغاچقا، تېلېفون ۋە ئىنتېرنېت توری لىنىيەسىدە سالاھىيىتىنى تەكشۈرۈش ئىقتىدارىنى تېخى ھازىرلىمىدى، شۇڭا ھازىر ۋاقىتنىچە باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسىنى تېلېفون ياكى ئىنتېرنېت توری ئارقىلىق قوبۇل قىلالمايدۇ. جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرە-لەش مەركىزى ھازىر بۇ جەھەتتە تەتقىقات ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. ئۇزۇنغا بارماي تېلېفون، ئىنتېرنېت توری قاتارلىق تېخنىكا كۆپ يوللار ئارقىلىق ئۆزىڭىزنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش ۋە باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسىڭىزنى تاپشۇرالايدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىڭ.

115. باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسى قانچىلىك ۋاقىتتا ھەل بولىدۇ؟

سىز تاپشۇرغان شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا باشقىچە پىكىردە بو-لۇش ئىلتىماسىڭىز ئادەتتە 15 خىزمەت كۈنى ئىچىدە جاۋابقا ئېرىشىدۇ.

كونكرېت جەريانى تۆۋەندىكىدەك بولىدۇ: جۇڭگو خەلق بانكىسى-نىڭ شۆبە ئاپپاراتىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىنىڭ خىزمەتچىلىرى شۇ كۈنى باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسىڭىزنى تور ئارقىلىق جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىگە يوللايدۇ. جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى باشقىچە پىكىردە بولۇش ئۇچۇرىنى بېكىتىش خىزمىتىنى تېزلىكتە ئو-رۇنلايدۇ، ئەگەر باشقىچە قاراشتىكى ئۇچۇر ھەقىقەتەن مەۋجۇت بولسا، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى شەخسىي ئى-ناۋەت دوكلاتىڭىزدىكى باشقىچە قاراشتا بولغان ئۇچۇرنى ئەسكەرتىدۇ ھەمدە دەرھال سىزنىڭ باشقىچە قاراشتا بولغان ئۇچۇرىڭىزنى مۇناسى-ۋەتلىك كەسپىي سانلىق مەلۇمات يوللايدىغان ئاپپاراتقا يوللاپ بېرلىكە تەكشۈرىدۇ. تەكشۈرۈپ بېكىتىش ئارقىلىق باشقىچە قاراشتا بولغان ئۇچۇردا ھەقىقەتەن خاتالىق بولسا، تۆۋەندىكى ئىككى خىل بىر تەرەپ

قىلىش ئۇسۇلىنى قوللىنىدۇ: بىرىنچى، كەسپىي سانلىق مەلۇمات يوللايدىغان ئاپپارات جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىگە توغرىلانغان ئۇچۇرنىڭ سانلىق مەلۇماتلىرىنى يوللايدۇ، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى ئېلىش مەركىزىي ئىككى خىزمەت كۈنى ئىچىدە باشقىچە قاراشتا بولغان ئۇچۇرنى توغرىلايدۇ، ئىككىنچى، تېخنىكىلىق سەۋەب تۈپەيلىدىن سانلىق مەلۇماتنى توغرىلاشقا ۋاقتىنچە ئامالسىز قالسا، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى باشقىچە قاراشتا بولغان بۇ ئۇچۇرغا باشقىچە قاراشتا بولغان باشقا ئۇچۇرلاردىن ئالاھىدە تۇرىدىغان ئەسكەرتىش بېرىدۇ.

باشقىچە قاراشتا بولغان ئۇچۇر تۈزىتىلىپ توغرىلانغاندىن كېيىن، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى ياكى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ شۆبە ئاپپاراتىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقى شەخسكە باشقىچە پىكىرده بولۇشقا قارىتا جاۋابنى ئېلىپ كېتىشنى ئۇقتۇرىدۇ.

ئەسكەرتىش: باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىڭىزنىڭ بىر تەرەپ قىلىنىش نەتىجىسىنى تېز تاپشۇرۇۋېلىشقا قولايلىق بولۇشى ئۈچۈن، توغرا ئالاقىلىشىش ئۇسۇلىڭىزنى قالدۇرۇپ قويۇڭ.

116. دائىم كۆرۈلىدىغان باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسى قايسىلار؟

ھازىر باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى بىر تەرەپ قىلىش خىزمىتىده دائىم يولۇقۇپ تۇرىدىغان ئىلتىماسنىڭ تۆۋەندىكى بىر نەچچە تۈرى بار.

بىرىنچى، مەلۇم قەرز ياكى ئىناۋەت كارتىسى ئېلىشنى ئەسلىدىنلا ئۆزى ئىلتىماس قىلىپ باقمىغان. بۇنىڭدا تۆۋەندىكىدەك بىر نەچچە ئەھۋال بار: باشقىلار سالاھىيىتىڭىزدىن پايدىلىنىپ ئوغرىلىقچە كىرىپ

دىت ياكى ئىناۋەت كارتىسغا ئېرىشىش؛ بەزى ئىناۋەت كارتىسنى ئو-رۇن ياكى دوستلىرى شەخس ئۈچۈن بېجىرىپ بەرگەن بىلەن، بىراق ئىناۋەت كارتىسى شەخسنىڭ قولىغا تەگمەسلىكى؛ ئۆزى قەرز ئېلىش ياكى ئىناۋەت كارتىسى رەسمىيەتنى بېجىرىش، لېكىن ئۇنتۇپ قېلىش.

ئىككىنچى، قەرز ئېلىش ياكى ئىناۋەت كارتىسنىڭ قەرەلنى ئۆتـ-كۈزۈۋېتىش خاتىرىسى ئەمەلىيەتكە مۇۋاپىق كەلمىگەن دەپ قاراش؛ بۇنىڭدا تۆۋەندىكىدەك بىر نەچچە ئەھۋال بار: شەخسنىڭ قەرزىنى كې-لىشىم بويىچە ئورنى ياكى كېپىل بولغان شىركەت ۋە ياكى باشقا ئا-پارات شەخسكە ۋاكالىتەن قايتۇرۇش، بىراق ئورۇن ياكى كېپىل بولغان شىركەت ۋە ياكى باشقا ئاپپارات تۆلەيدىغان بولسىمۇ، لېكىن ئورۇن ياكى كېپىل بولغان شىركەت ۋە ياكى باشقا ئاپپارات بانكىنىڭ قەرزىنى ۋاقتىدا قايتۇرماي قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىش؛ شەخس بېجىرگەن ئىناۋەت كارتىسىنى ئەزەلدىن ئىشلىتىپ باقمىغانلىق سەۋەبى بىلەن يىللىق ھەق-قىگە قەرز بولۇپ، قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىش؛ شەخس بانكا بېكىتكەن قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىشنىڭ قائىدىسىنى ئېنىق بىلمەي، ئاڭسىزلىقتىن قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىش. مەسىلەن، قەرز پۇل ئېلىش توختامىدا ھەر ئاينىڭ 20-كۈنى قايتۇرۇش بەلگىلەنگەن بولسا، بەزىلەر ئاي ئاخىرىدىن بۇرۇن قايتۇرسىلا بولىدۇ دەپ قارىغانلىقتىن، شەخسنىڭ ھەر ئايدا قە-رەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ قەرز قايتۇرۇش خاتىرىسىنىڭ پەيدا بولۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

ئۈچىنچى، سالاھىيىتى، تۇرۇشلۇق جايى، كەسپى قاتارلىق شەخسنىڭ ئاساسىي ئۇچۇرى ئەمەلىي ئەھۋالغا ئۇيغۇن كەلمەسلىك. باشقىچە پىكىردە بولۇشنى ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ ئەڭ دەسلەپكى مەز-گىلدە ئىلتىماس ماتېرىيالىنى تولدۇرغاندا يازغىنى خاتا ئۇچۇر بولسا ياكى كېيىن ئاساسىي ئۇچۇردا ئۆزگىرىش بولسا، ۋاقتىدا بانكىغا بېرىپ يېڭىلىماسلىق؛ شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى ھەر ئايدا

بىر قېتىم ئۇچۇر يېڭىلايدىغان بولۇپ، سىستېما نورمال يېڭىلاش ۋاقتىغا كەلمىگەن.

تۆتىنچى، كېپىل بولۇش ئۇچۇرىغا باشقىچە پىكىردە بولۇش. بۇنىڭدا ئادەتتە تۆۋەندىكى بىر نەچچە ئەھۋال مەۋجۇت: شەخسنىڭ ئورۇق-تۇغقىنى ياكى دوستى شەخسنىڭ نامىدا كېپىل بولۇش رەسمىيىتىنى بېجىرىش، ئەمما شەخسلەر ئۇنتۇپ قېلىش ياكى پەقەتلا بىلمەسلىك؛ شەخس ئۆزىنىڭ گۇۋاھنامىلىرىنى پۇختا ساقلىمىغانلىقتىن، باشقىلار ئۇنىڭ گۇۋاھنامىلىرىنى ئىشلىتىپ كېپىل بولۇش رەسمىيىتىنى بېجىرىۋېلىش؛ شەخسلەر ئىلگىرى باشقىلارنىڭ قەرز پۇلى ياكى ئىناۋەت كارتىسى ئېلىش ئىلتىماسىغا كېپىل بولغانلىقىنى ئۇنتۇپ قېلىش.

بىلىۋېلىڭ: ھازىر ھەرقايسى بانكىنىڭ كىرېدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىسىنىڭ يىللىق ھەققىنى تۆتۈپ قېلىش ئۇسۇلى ئوخشاشمىغاچقا، شەخسلەر كىرېدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا بېجىرگەندە، بېجىرىشنى ئىلتىماس قىلىش كېلىشىمى ۋە توختام مەزمۇنىنى تەپسىلىي ئوقۇپ، يىللىق ھەققنى تۆتۈپ قېلىش ئۇسۇلىنى ئېنىق بىلۋېلىشى، ھەرگىزمۇ تەشۋىق قىلىدىغان خىدمىنىڭ ئاغزاكى ۋەدىسىگە ئىشىنىپ قالماسلىقى، شۇ ئارقىلىق يىللىق ھەققە قەرز بولۇپ قېلىپ سەلبىي ئىناۋەت خاتىرىسى پەيدا بولۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىشى كېرەك.

117. سۇبيېكتىپ سەۋەبتىن باشقا دائىم كۆرۈلىدىغان شەخسلەرنىڭ باشقىچە پىكىردە بولۇشىدىن قايسىلار بار؟

شەخسلەرنىڭ سۇبيېكتىپ سەۋەبتىن بولغان «باشقىچە پىكىرى» شەخسنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ، بۇنىڭدىن شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ سۇبيېكتى بولغان ئالاقىدار ئادەم بەك ئۇۋاللىق ھېس

قىلىشى مۇمكىن، بىراق ئاددىي قىلىپ ئېيتقاندا، بۇ تۈردىكى ئىشلار تەكشۈرۈپ ئېنىقلانغاندىن كېيىن، ھەممىسى ھەقىقەتەن يۈز بەرگەن ئىشلار بولۇپ چىقىدىغان بولۇپ، ئالاقىدار ئادەمنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ. دائىم كۆرۈلىدىغان دېلو مسالى تۆۋەندىكى بىر قانچە خىل بولىدۇ:

(1) شەخسلەر ئاپتوموبىل قەرز پۇلى ئېلىش دېگەندەك ئىستېمال كىرېدىت كەسپى، شۇنداقلا ئۆي-زېمىن تەرەققىيات سودىگىرى ۋاكالىتەن بېجىرىپ بەرگەن رەنە مال كەسپىنى بېجىرىپ، كېلىشىم بويىچە ئاپتوموبىل سېتىش سودىگىرى، ئۆي زېمىن تەرەققىيات سودىگىرى، ۋاكالەتلىك قىلغان تەرەپ قاتارلىق ئۇچىنچى تەرەپكە قەرزنى قايتۇرغان بولسا، ئۇچ تەرەپ قەرزنى قايتۇرمىغانلىقتىن، ھەتتا يۆتكەپ ئىشلىتىۋالغانلىقتىن شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا قەرزنىڭ قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىش خاتىرىسىنىڭ پەيدا بولۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

(2) شەخسلەر ئۆي سېتىۋېلىشتا رەنە مالىلىق قەرز پۇلى ئېلىشنى بېجىرگەندىن كېيىن، يەنە ھەر خىل سەۋەب تۈپەيلىدىن ئۆينى قايتۇرۇۋېتىدۇ، تەرەققىيات سودىگىرى شەخسنىڭ تۇنجى تۆلىگەن پۇلىنى قايتۇرۇپ بېرىدۇ، بىراق بانكىدىن رەنە مالىلىق ئالغان قەرز پۇلىنى تولۇق قايتۇرۇپ تۈگەتمەي، پۇلىنى داۋاملىق ئىشلىتىپ ھەم قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرماي، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىش خاتىرىسىنىڭ پەيدا بولۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

(3) شەخسلەر رەنە مالىلىق قەرز پۇلى ئېلىپ ئۆي سېتىۋالغاندىن كېيىن ئۆينى سېتىۋېتىپ، بانكىغا بېرىپ رەنە مالىلىق قەرز پۇلىنى يۆتكەش رەسمىيىتىنى بېجىرمەيدۇ، كېيىن ئۆي خوجايىنى ۋاقتىدا قەرز پۇلىنى قايتۇرماي شەخسنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىش خاتىرىسىنىڭ پەيدا بولۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

(4) شەخسلەر بېجىرگەن تۇرالغۇ جايلاشتۇرۇش ئورنىنىڭ پۇلى ھەر ئايدا تۇرالغۇ جايلاشتۇرۇش جۇغلانمىسىدىن تۆتتىن قىلىنىدۇ، لېكىن خىزمەت ئورنىنىڭ پۇل تاپشۇرۇشى ۋاقتىدا بولمىغانلىقى ياكى جايلاشتۇرۇش جۇغلانمىسى مەركىزىي ۋە بانكا ئوتتۇرىسىدىكى ھېساب ئاغدۇرۇشتا ۋاقىت پەرقى ساقلىنىدىغانلىقى ئۈچۈن، قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىلگەنلىك خاتىرىسى پەيدا بولىدۇ.

(5) شەخسلەر بانكىنىڭ قەرىنى قايتۇرۇش كۈنى توغرىسىدىكى بەلگىلىمىسىنى چۈشەنمىگەنلىكى ياكى بانكا خىزمەتچىلىرىنىڭ قەرز پۇلنى قايتۇرۇش كۈنىنى ئېنىق بىلدۈرمىگەنلىكى ۋە ياكى قەرز پۇلنىڭ ئۆسۈمىنىڭ تەڭشەلگەنلىكى، قەرز پۇل قايتۇرىدىغان كۈنىنىڭ ئۆزگەرگەنلىكىنى بانكا شەخسكە ئۇقتۇرۇپ قويمىغانلىقى ئۈچۈن، شەخسنىڭ توختام كېلىشىمى بويىچە ۋاقتىدا قەرز پۇلنى قايتۇرالماسلىقىنى پەيدا قىلىدۇ، نەتىجىدە شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىلگەنلىك خاتىرىسى كۆرۈلىدۇ.

(6) شەخسلەر ئىناۋەت دوكلاتىدا شەخس تاپشۇرۇپ ئالمىغان ئىناۋەت كارتىسىنىڭ يىللىق ھەققىنى تۆتۈپ قېلىشقا چېتىشلىق بولغان قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىلگەنلىك خاتىرىسى پەيدا بولىدۇ.

(7) مال ساتقۇچى سودىگەر ياكى بانكىدا بەزى تالاش-تارتىش پەيدا بولۇش تۈپەيلىدىن قەرەلى بويىچە قەرز قايتۇرۇلماسلىقمۇ قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىلگەنلىك خاتىرىسىنى پەيدا قىلىدۇ.

(8) شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا چېتىلىدىغان تۇرۇشلۇق ئادرېسى، خىزمەت ئورنى قاتارلىقلاردا ئۆزگىرىش بولغاندىن كېيىن، بانكىدا ۋاقتىدا يېڭىلانمىغانلىقتىن، ئاساسىي ئۇچۇرنىڭ مەزمۇنى ئەمەلىيەتكە ماس كەلمەسلىكىنى پەيدا قىلىدۇ.

(9) شەخس يېقىنقى مەزگىلدە بېجىرگەن قەرز ۋە ئىناۋەت كارتىسى ھېسابىنى ئۇزۇش كەسپى ئۇچۇرى ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسىنىڭ ئۇچۇرنى يېڭىلاش دەۋرىنىڭ سەۋەبىدىن ۋاقتىنچە ئىنكاس قىلىنمايدۇ.

بىلىۋېلىش: تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئىناۋەت دوكلاتىدا خاتىرىلەنگىنى بىلەن ئەمەلىي ئەھۋال ئوتتۇرىسىدا خاتالىق بار دەپ بېكىتىلسە، جۈڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ تۈزىتىشىگە ھەيدەكچىلىك قىلىدۇ، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان (1) دىن (4) كىچە بولغان ئەھۋالدا، باشقىچە پىكىرنى بىر تەرەپ قىلمىش تەرتىپى بويىچە تەكشۈرگەندىن كېيىن، دوكلات خاتىرىسىدە خاتالىق چىقمىغانلىقى، ئۇچىنچى تەرەپنىڭ ھەرىكىتىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىنىڭ زىيانغا ئۇچرىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغانلىقى بېكىتىلسە، سوت مەھكىمىسىگە شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىگە يامان تەسىر قىلغان مۇناسىۋەتلىك ئادەملەر ئۈستىدىن ئايرىم-ئايرىم ئەرز قىلىشقا بولىدۇ. ئەدلىيە ئورگانلىرى كېسىم چىقىرىپ ئۆزگىرىشنىڭ مەسئۇلىيىتى ئەمەلىكىنى بېكىتسە، مۇناسىۋەتلىك پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىدىن ئىناۋەت ئۇچۇرىنى توغرىلاشنى تەلەپ قىلىشقا بولىدۇ. (5) ئەھۋالدا زور كۆپ قىسىم سودا بانكىسى بىلەن پۇل قەرز ئالغۇچىنىڭ توختام مەزمۇنىغا ئاساسەن قەرزنىڭ ئۆسۈمنى تەڭشەش تۈپەيلىدىن قەرز پۇل قايتۇرۇشتا ئۆزگىرىش بولسا، بانكا ئايرىم ئۇقتۇرمايدۇ، شۇڭا ئۆزگىرىشنىڭ قەرز قايتۇرىدىغان ۋاقتى ۋە قايتۇرىدىغان سوممىغا دىققەت قىلىڭ. (6) ~ (7) ئەھۋالغا قارىتا، قەرز قايتۇرۇش رەسمىيىتىنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ، قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرۇڭ. شۇنىڭ بىلەن بىللە قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋەتكەنلىك خاتىرىسىنىڭ سەۋەبىگە قارىتا، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىڭىزغا شەخسىي بايانات قوشۇپ چۈشەندۈرۈشنى ئىلتىماس قىلسىڭىز بولىدۇ. (8) ئەھۋالغا قارىتا سىز بېجىرگەن بانكا بىلەن ۋاقتىدا ئالاقىلىشىپ، ئاساسىي ئۇچۇرىڭىزنى يېڭىلاڭ. (9) ئەھۋال نورمال بولۇپ، بەلگىلىك دەۋرگە كەلگەندە، شەخسىنىڭ كىرىدىت كەسپى ئۇچۇرى تەبىئىي يېڭىلىنىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، سىز يەنە بېجىرگەن بانكىغا بېرىپ سىزگە پۇل قايتۇرۇش ئىسپاتى يازدۇرۇڭ.

118. شەخس ئىناۋەت كارتىسى ئاكتىپلاشتۇرۇلمىغان-لىقتىن كېلىپ چىققان يىللىق ھەققە قەرز بولۇش ئەھۋالى-نىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلەنگەنلىكىگە قايىل بولماسا، باشقىچە پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويۇش ئارقىلىق ھەل قىلغىلى بولامدۇ؟

بۇنىڭدا ئاۋۋال توختامغا قارىلىدۇ، ئەگەر توختامدا ئىناۋەت كارتىسىنى ئاكتىپلاشتۇرغاندىن كېيىن ئاندىن كۆچكە ئىگە بولىدىغانلىقى بەلگىلەنگەن بولسا، باشقىچە پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويسا بولىدۇ. ئەگەر توختامدا ئىناۋەت كارتىسى ئاكتىپلاشتۇرۇلمىسىمۇ كۆچكە ئىگە بولىدىغانلىقى بەلگىلەنسە، يىللىق ھەقنى تۆتۈپ قېلىش كەلتۈرۈپ چىقارغان قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋېتىش خاتىرىسى باشقىچە پىكىردە بولۇش ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلىش دائىرىسىگە كىرمەيدۇ.

ئەسكەرتىش: ئىگىلىنىشچە، نۇرغۇن سودا بانكىسى ئاكتىپلاشتۇرۇلمىغان ياكى ئىشلىتىلمىگەن ئىناۋەت كارتىسىنىڭ ھەممىسىدىن بەلگىلىك يىللىق ھەق ئېلىۋېتىپتۇ، سودا بانكىسى كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىنى بېجىرىش توختامىدا ئېنىق قىلىپ A تەرەپ (بانكا تەرەپ) دۆلەتنىڭ ئالاقىدار بەلگىلىمىسىگە ئاساسەن يىللىق ھەق، يىتكەنلىكىنى مەلۇم قىلىش چىقىمىنى ئېلىشقا ھوقۇقلۇق دەپ بەلگىلىگەن. بەزى بانكىلار ئىناۋەت كارتىسىنى ئاكتىپلاشتۇرۇپ بىر نەچچە قېتىم ئىشلەتكەندىن كېيىن يىللىق ھەقنى ئالماسلىقتەك ئېتىبار بېرىش سىياستىنى چىقارغان، بىراق بۇ ئىناۋەت كارتىسى ئاكتىپلاشتۇرۇلمىسا، يىللىق ھەق ئېلىنمايدۇ دېگەننى بىلدۈرمەيدۇ. ئەگەر يىللىق ھەققە قەرز بولسا، مۇناسىپ قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋېتىش ئۇچۇرى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ، شۇڭا زۆرۈر بولمىغان ئاۋارىچىلىكتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، سىز ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلەتمەيدىغان بولسىڭىز، ئاكتىپلاشتۇرۇلمىغان، شۇنداقلا يىللىق ھەق پەيدا بولمىغان كارتىنى بىكار قىلدۇرۇۋېتىڭ.

119. دوستۇم مېنىڭ كىملىكىمنى ئىشلىتىپ بانكىدىن قەرز ئېلىپ قايتۇرمىدى، مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇر مېنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىمغا خاتىرىلەنسە، باشقىچە پىكرىمنى ئوتتۇرىغا قويسام بولامدۇ؟

بولمايدۇ، ئىنكاس قىلغان مەسىلىدىن قارىغاندا، كىملىكىڭىزنى ئاشكارىيەت بېرىش بولسا ئۆزىڭىزنىڭ تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئېلىپ بارغان ئاڭلىق ھەرىكىتىڭىز بولۇپ، ئۆزىڭىزنىڭ نامىدا ئېلىپ بارغان پائالىيەتلەرگە مەسئۇل بولۇشىڭىز كېرەك. قانۇن نۇقتىسىدىن قارىغاندا، «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى كىملىك قانۇنى»دا كىملىكنى ئىجارىگە، ئارىيەتكە بېرىش، ئۆتۈنۈپ بېرىش قانۇنسىز ھەرىكەت بولۇپ، جامائەت خەۋپسىزلىك تارماقلىرى ئاگاھلاندۇرىدۇ ھەم 200 يۈەندىن تۆۋەن جەرىمانە قويىدۇ، قانۇنسىز تاپاۋىتى بولسا مۇسادىرە قىلىنىدۇ، دەپ بەلگىلەنگەن.

120. شەخسنىڭ ئاساسىي ئۇچۇرغا نىسبەتەن باشقىچە پىكرى بولسا قانداق قىلىش كېرەك؟

شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا چېتىشلىق بولغان ئاساسىي ئۇچۇرنىڭ مەزمۇنى: ئىسىم فامىلىسى، جىنسى، كىملىك نومۇرى، تۇغۇلغان ۋاقتى، خىزمەت ئورنى، ئالاقىلىشىش ئادرېسى، پوچتا نومۇرى، نوپۇسى تۇرۇشلۇق ئورۇن، ئالاقىلىشىش تېلېفونى، ئېلېكترونلۇق خەت سانduقى، ئەڭ يۇقىرى ئوقۇش تارىخى، ئەڭ يۇقىرى ئىلمىي ئۇنۋانى، نىكاھلىنىش ئەھۋالى، جورىسىنىڭ ئىسىم-فامىلىسى، جورىسىنىڭ كىملىك نومۇرى، جورىسىنىڭ خىزمەت ئورنى، جورىسىنىڭ ئالاقىلىشىش تېلېفونى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئەگەر ئىناۋەت دوكلاتىغا چېتىشلىق ئىسىم-فامىلىسى، جىنسى، كىملىك نومۇرى قاتارلىق ئۇچۇرغا نىسبەتەن باشقىچە پىكرىڭىز بولسا، سىز جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى ياكى

جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ شۆبە تارماق بانكىسىدىكى ئىناۋەت خاتىرە-لەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا باشچىلىق قىلىدۇ. ئەگەر تەكشۈرۈش ئارقىلىق شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا ئەكس ئەتتۈرۈلگەن بەزى ئۇچۇردا خاتالىق بارلىقى ئىسپاتلانسا، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى سانلىق مەلۇمات يوللىغان سودا بانكىسى قاتارلىق ئاپپاراتنىڭ خاتا ئۇچۇرىنى توغرىلىشىغا ھەيدەكچىلىك قىلىدۇ.

ئەگەر شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى ئالاقىدار ئۇچۇرغا باشچىلىق قىلىدىغان بولسا، بۇنىڭدىكى ئەڭ ئاددىي چارە، سىز كەسپىي مۇئامىلە قىلغان سودا بانكىسىغا بېرىپ ئۆزىڭىزنىڭ ئۇچۇرىنى يېڭىلاڭ ۋە توغرىلاڭ. سودا بانكىسى كېيىنكى قېتىم سانلىق مەلۇمات يوللىغاندا سىزنىڭ يېڭىلىغان ۋە توغرىلىغان ئۇچۇرىڭىزنى يوللايدۇ، شۇنىڭ بىلەن سىزنىڭ شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى ئاساسىي ئۇچۇرىڭىزمۇ يېڭىلىنىدۇ ۋە توغرىلىنىدۇ.

121. شەخسىنىڭ ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسى ۋە تۇرالغۇ ئۆيى جامائەت جۇغلانمىسى ئۇچۇرىغا قارىتا باشچىلىق قىلىدۇ؟

ئەگەر سىز ئۆزىڭىزنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا ئىنكاس قىلىنغان شەخسىنىڭ ياشانغاندا بېقىلىش سۇغۇرتىسى ئۇچۇرى ياكى تۇرالغۇ ئۆيى جامائەت فوندى ئۇچۇرىنى ئەمەلىي ئەھۋالىڭىزغا ماس كەلمەيدۇ دەپ قارىسىڭىز، بىۋاستە ئۆز جايىڭىزدىكى ئىجتىمائىي كاپالەت ئاپپاراتى يا-كى ئۆز جايىڭىزدىكى تۇرالغۇ ئۆيى جامائەت فوندى مەركىزىگە بېرىپ ئەھۋالنى تەكشۈرۈشنى ۋە ئۇچۇرنى ئۆزگەرتىشنى ئىلتىماس قىلسىڭىز بولىدۇ، ئۆز جايىڭىزدىكى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرە-لەشنى باشقۇرۇش ئاپپاراتىغا باشچىلىق قىلىدە بولغانلىق ئىلتىماسىڭىزنى يازمىچە تاپشۇرسىڭىزمۇ بولىدۇ.

ئەسكەرتىش: ئەگەر ئىجتىمائىي كاپالەت ئۇچۇرى ياكى جامائەت

فوندى ئۇچۇرى ئەسلىدىكىگە ئوخشىماي قېلىش سەۋەبىدىن قەرز پۇل ئېلىش ياكى ئىناۋەت كارتىسى كەسپى بېجىرىشكىزگە تەسىر يەتكۈزمەسلىكى ئۈچۈن جايىدىكى ئىجتىمائىي كاپالەت تارمىقى ياكى تۇرالغۇ جامائەت فوندى جۇغلانمىسى مەركىزىدىن يازمىچە ئىسپات ئېلىۋېلىڭ.

122. شەخسىنىڭ تېلېگراف ھەققىنى تۆلەش ئۇچۇرىغا قارىتا باشقىچە پىكرى بولسا قانداق قىلىدۇ؟

ئەگەر سىزنىڭ تېلېگراف ھەققىنى تۆلىگەن ئۇچۇرغا باشقىچە پىكرىڭىز بولسا، ئۆزىڭىزنىڭ سالاھىيەت ئىسپاتلىرى ۋە تېلېگراف ھەققى تالونىنى ئېلىپ بېۋاستە تېلېگراف شىركىتىگە بېرىپ ئەھۋالنى تەكشۈرسىڭىز ۋە ئۇچۇرنى ئۆزگەرتسىڭىز بولىدۇ، ئۆز جايىدىكى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا بېرىپ باشقىچە پىكىردە بولغانلىقىڭىزنى بىر تەرەپ قىلىشنى ئىلتىماس قىلسىڭىزمۇ بولىدۇ.

123. شەخسىنىڭ راسچوت ئىسچوت ئۇچۇرىغا قارىتا باشقىچە پىكرى بولسا قانداق قىلىدۇ؟

ئەگەر سىزنىڭ شەخسىي راسچوت ئىسچوت ئۇچۇرىغا باشقىچە پىكرىڭىز بولسا، ئۆزىڭىزنىڭ ئۇنۇملۇك سالاھىيەت ئىسپاتلىرىنى ئېلىپ شەخسىي راسچوت ئىسچوت ئاچقان پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتىغا بېرىپ ئەھۋالنى تەكشۈرسىڭىز ۋە ئۇچۇرنى ئۆزگەرتسىڭىز بولىدۇ، ئۆز جايىدىكى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا بېرىپ باشقىچە پىكرىڭىزنى بىر تەرەپ قىلىشنى ئىلتىماس قىلسىڭىزمۇ بولىدۇ.

124. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا شەخسىلەرنىڭ كىرىدىت سودا ئۇچۇرىنى خاتىرىلەشتە چۈشۈرۈپ قويۇلسا قانداق قىلىش كېرەك؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا شەخسنىڭ كىرىدىت سودا ئۇچۇرىنى

خاتىرىلەشتە چۈشۈرۈپ قويۇلسا، سىز ئۆز جايىڭىزدىكى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا بېرىپ باشقىچە پىكىردە بولغانلىقىڭىزنى بىر تەرەپ قىلىش ئىلتىماسىنى سۇنسىڭىز بولىدۇ، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقى ياكى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى سودا بانكىسى قاتارلىق ئاپپاراتتىن چۈشۈرۈپ قويغان ئۇچۇرنى تولۇقلاپ قويۇشنى تەلەپ قىلىدۇ، باشقىچە پىكىردە بولغانلىق ئىلتىماسىنى تاپشۇرغاندا مۇناسىۋەتلىك مۇئامىلىگە دائىر تەپسىلىي ئەھۋال بىلەن تەمىنلەشنى ئۇنتۇماڭ.

125. باشقىچە پىكىردە بولۇشنىڭ سەۋەبى ئۇچۇرنىڭ كېيىن قېلىشىدىن بولغان بولسا قانداق قىلىدۇ؟

چەت ئەلدە ئىناۋەت خاتىرىلەش ئاپپاراتىنىڭ شەخسىلەرنىڭ ئۇچۇرنى يېڭىلاش ۋاقتى ئۇچ خىل بولىدۇ، يەنى شۇ ۋاقىتتا يېڭىلاش، ئىككىنچى كۈنى يېڭىلاش ياكى كېيىنكى ئايدا يېڭىلاشتىن ئىبارەت. دۆلىتىمىزدە سودا بانكىسىنىڭ راسچوتى كۆپ ھاللاردا ئايىنى بىرلىك قىلغانلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى ئايدا بىر قېتىم سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى ئۇچۇرنى يېڭىلايدۇ، شۇڭا ئەڭ يېڭى ئىناۋەت ئۇچۇرى ئادەتتە بىر ئايدىن كېيىن شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا ئىپادىلىنىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن تېخنىكىنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ، شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى ئۇچۇرنى يېڭىلاش ۋاقتىنى تەدرىجىي تېزلىتىپ، ئۇچۇرنىڭ كېيىن قېلىش مەسىلىسىنى تەدرىجىي ھەل قىلىدۇ.

126. قايسى خىل ئەھۋالدا «باشقىچە پىكىردە بولغانلىقىنى ئەسكەرتىپ قويۇش»نى ئىشلىتىش زۆرۈر بولىدۇ؟

«باشقىچە پىكىردە بولغانلىقىنى ئەسكەرتىپ قويۇش» بولسا جۇڭ-

گو خەلق بانكسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىي ئېھتىياجغا ئاساسەن شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا قوشۇپ قويغان چۈشەندۈرۈشتۇر. «باشقىچە پىكىردە بولغانلىقىنى ئەسكەرتىپ قويۇش»نى ئىشلىتىدىغان ئەھۋال تۆۋەندىكى ئىككى خىلدىن ئىبارەت: بىر خىلى، باشقىچە پىكىرنى بىر تەرەپ قىلىش جەريانىدىكى ئۇچۇر بولۇپ، جۇڭگو خەلق بانكسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى ئەسكەرتىش يېزىپ بۇ ئۇچۇرنىڭ باشقىچە پىكىرنى بىر تەرەپ قىلىش باسقۇچىدا تۇرۇۋاتقانلىقى، ئاخىرقى نەتىجىنىڭ چىقمىغانلىقىنى ئەسكەرتىدۇ، يەنە بىر خىل ئەھۋال بولسا، تەكشۈرۈپ بېكىتكەندىن كېيىن، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدىكى بەزى ئۇچۇرنىڭ خاتا بولۇپ قالغانلىقى ئىسپاتلانغان بولسىمۇ، لېكىن تۈرلۈك سەۋەب تۈپەيلىدىن تېزدىن توغرىلاشقا ئامالسىز قالىدۇ.

127. باشقىچە پىكىرنى بىر تەرەپ قىلىشقا نىسبەتەن يەنىلا باشقىچە پىكىرى بولسا قانداق قىلىدۇ؟

ئەگەر سىزنىڭ باشقىچە پىكىرنى بىر تەرەپ قىلىش نەتىجىسىگە قارىتا يەنە باشقا پىكىرىڭىز بولسا, تۆۋەندىكى ئۇچ قەدەم-باسقۇچ بويىچە بىر تەرەپ قىلسىڭىز بولىدۇ.

بىرىنچى باسقۇچتا, ئۆز جايىڭىزدىكى جۇڭگو خەلق بانكسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىڭىزغا شەخسىي بايانات بېرىشنى ئىلتىماس قىلىسىز. «شەخسىي بايانات» بولسا، ئالاقىدار ئادەمنىڭ باشقىچە پىكىردە بولۇشنى بىر تەرەپ قىلىش نەتىجىسىگە بولغان قارىشى ۋە تونۇشى بولۇپ، جۇڭگو خەلق بانكسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزى «شەخسىي بايانات»نى شەخسنىڭ ئۆزىنىڭ ئېلان قىلغانلىقىغا كاپالەتلىك قىلىدۇ، ئەمما باشقىچە پىكىردە بولۇش بايانات مەزمۇنىنىڭ توغرىلىقىغا مەسئۇل بولمايدۇ.

ئىككىنچى باسقۇچتا، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرە-لەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا ئىنكاس قىلىڭ.

ئۈچىنچى باسقۇچتا، سوت مەھكىمىسىگە ئەرز سۇنۇپ قانۇن ۋاستىسىنىڭ يارىدىمىدە ھەل قىلىڭ.

128. قانداق ئەھۋالدا «شەخسىي بايانات» ئىشلىتىلىدۇ؟

مەلۇم ئەھۋالدا قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىش سىز ئۆزىڭىزنىڭ سەۋە-بىڭىزدىن پەيدا بولمىغان، ھەم سودا بانكىسى قاتارلىق سانلىق مەلۇمات يوللايدىغان ئاپپاراتنىڭ خاتالىقىدىن بولمىغان چاغدا، «شەخسىي بايا-نات» تىن پايدىلىنىپ مۇناسىۋەتلىك ئەھۋاللارنى چۈشەندۈرسىڭىز بو-لىدۇ، مەسىلەن، شەخسلەر ئۆي سېتىۋېلىش ئۈچۈن رەنە مال قەرز پۇلى ئالغاندىن كېيىن، يەنە ھەر خىل سەۋەب تۈپەيلىدىن ئۆيىنى قايتۇرۇ-ۋەتسە، ئۆي-مۈلۈك تەرەققىيات سودىگىرى شەخسلەر دەسلەپ تۆلىگەن پۇلنى قايتۇرۇپ بەرگەندىن كېيىن، بانكىدىن ئالغان رەنە مال قەرز پۇلنى تۈگەتمەسلىكتىن سەلبىي ئىناۋەت خاتىرىسىنى پەيدا قىلسا، بۇ ۋاقىتتا سىز شەخسىي بايانات قوشسىڭىز بولىدۇ.

ئەسكەرتىش: بەزى ئەھۋاللار «شەخسىي بايانات» ئېلان قى-لىشقا ماس كەلمەيدۇ. مەسىلەن، كاماندروپكىغا چىقىش، خىزمەت ئال-دىراش بولۇش قاتارلىق شەخسىي سەۋەبلەر پەيدا قىلغان قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىشتە شەخسىي بايانات ئېلان قىلىشقا بولمايدۇ.

ئالتىنچى قىسىم

ئىناۋەتنى قوغداشتا ئۆزىگە تايىنىش

ئىناۋەت بولسا ھەر بىر ئادەمدە بولىدىغان ئەمەلىي بايلىق. سىزدە ياخشى ئىناۋەت بولسا بانكىدىن قەرز ئېلىش، خىزمەت ئىزدەش قاتارلىق نۇرغۇن تەرەپتە قولايلىقلاردىن بەھرىمەن بولىسىز. بىراق، بۇ بايلىققا قىسقا ۋاقىتتىلا ئېرىشكىلى بولمايدۇ، بەلكى ھەر بىر ئادەم كۈندىلىك تۇرمۇشتا ئاستا-ئاستا يىغىشى كېرەك. بۇ قىسىمدا سىزگە ئۆزىڭىزنىڭ ياخشى ئىناۋەت خاتىرىسىنى قانداق قوغداشنى ئېيتىپ بېرىپ، ئۆزىڭىزنىڭ سالاھىيىتىنى قوغداشنى، ياخشى كىرىدىت سودا ئادىتىنى يېتىلدۈرۈشكە دىققەت قىلىشنى ئېسىڭىزگە سالىدۇ. ئېسىڭىزدە بولسۇنكى، ئىناۋەت ئۆزىڭىزنىڭ ياخشى قوغدىشىغا باغلىق.

129. نېمە ئۈچۈن «ئۆزۈمنىڭ ئىناۋىتىگە ئۆزۈم ئىگە بولىمەن» دەيمىز؟

سىز بەلكىم «مەلۇم بانكىنىڭ ئىناۋىتىمگە بەرگەن باھاسى ياخشى ئەمەس» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ باققان بولۇشىڭىز مۇمكىن. ئاڭلىماققا بۇ سىزگە ئىناۋىتىڭىزنىڭ ياخشى-يامانلىقىدا مەلۇم بانكىنىڭ دېگىنى ھېساب بولىدىغاندەك تۇيغۇ بېرىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇ بىر خاتا چۈشەنچە، چۈنكى مەلۇم بانكا ئىناۋىتىڭىزنى باھالىغاندا ئاساسلىنىدىغىنى سىزنىڭ ئىلگىرىكى ئىناۋەت پائالىيىتىڭىزنىڭ خاتىرىسى. شۇڭا، ئىناۋەت ئەھۋالىڭىزنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نەتىجىسىنى يەنىلا سىزنىڭ ئىلگىرىكى ئىناۋەت پائالىيىتىڭىز بەلگىلەيدۇ. بۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، «ئۆزۈمنىڭ ئىناۋىتىگە ئۆزۈم ئىگە بولىمەن» دەيمىز.

130. كىرىدىت پائالىيەتلىرىدە نېمە ئۈچۈن «ئېغىزدىكى گەپكە ئاساسلانغىلى بولمايدۇ، تۈزگەن توختام ئىسپات بولىدۇ» دېگەن پىرىنسىپقا ئەمەل قىلىنىدۇ؟

كىرىدىت پائالىيەتلىرىدە «ئېغىزدىكى گەپكە ئاساسلانغىلى بولمايدۇ، تۈزگەن نوختام ئىسپات بولىدۇ» دېگەن پىرىنسىپقا ئەمەل قىلىش دېگەنلىك، كىرىدىت پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان ئادەم يازمىچە توختام ئىمزالاش ئارقىلىق كىرىدىت پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان ئادەمنىڭ هوقۇقى ۋە مەجبۇرىيىتىنى ئېنىق بېكىتىش، زىيانىنى تۆلىتىشتە ئۈنۈملۈك ئىسپاتقا ئىگە بولۇش، شۇ ئارقىلىق لەۋزىدە تۇرماسلىق سەۋەبىدىن زىيان پەيدا بولۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش دېگەنلىكتۇر. ئەگەر ئېغىزچە تۈزگەن توختام بولسا «ئېغىزچە ئېيتقان گەپ ئىسپات بولالمايدۇ» غانلىقتىن، بۇنداق توختام بىلەن كىرىدىت پائالىيىتىدىكى ئاساسقا ئىگە بولغىلى بولمىغاچقا، لەۋزىدە تۇرماسلىق هەرىكىتىنى چەكلەش تەسكە توختايدۇ.

مەسىلەن، بانكىدىكى تىجارەت خادىمى ئىناۋەت كارتىسىنى چۈشەندۈرگەن چاغدا، دائىم ئىناۋەت كارتىسى ئىشلىتىشنىڭ پايدىلىق ئالىرىنى بەكرەك چۈشەندۈرىدۇ، ئەمما ئىشلىتىش جەريانىدىكى يوشۇرۇن خەۋپ-خەتەرنى خېرىدارلارغا ئىنتايىن ئاز تونۇشتۇرىدۇ ياكى تونۇشتۇرمايدۇ، شۇنىڭ بىلەن مۇئامىلىدارنىڭ كارتا بېجىرىشتە ئاقىلانە بولماي قارىغۇلارچە كارتا بېجىرىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئەگەر ئىناۋەت كارتىسى كۆپ بولۇپ كەتسە، شەخسلەر هەر بىر كارتىنىڭ ئۆسۈمسىز مۇددىتى، قەرز قايتۇرۇش ۋاقتى، ئىستېمال سوممىسىنى ئېسىدە ساقلاپ بولالماي، ئاسانلا ئىناۋەت كارتىسىنىڭ يىللىق هەققىگە قەرز بولۇپ قېلىش ياكى قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ پۇل قايتۇرۇش هادىسىسىنى پەيدا قىلىپ، سەلبىي خاتىرە شەكىللەندۈرىدۇ.

131. ئىمزا قويۇشتىن ئاۋۋال نېمە ئۇچۇن توختام تەپسىلىي كۆرۈپ چىقىلىدۇ؟

ئىناۋەت خاتىرىسى ئېلىش سىستېمىسى يىغقان كىرېدىت مۇئامىلە ئۇچۇرى ئاساسىي جەھەتتىن مۇئامىلە قىلغان ئىككى تەرەپنىڭ يازمىچە توختامىدىكى مەزمۇنىدىن ئىبارەت. ئىمزا قويغان توختامنىڭ ماددىلىرىنى چۈشەنمەسلىك، ئۆزلىرىنىڭ مەجبۇرىيەتلىرىنى ئېنىق بىلمەسلىك بولسا نۆۋەتتە مۇئامىلىدارلارنىڭ سەلبىي خاتىرىنى داۋاملىق پەيدا قىلىشىنىڭ دائىملىق سەۋەبلىرىدىن بىرىدۇر. شۇڭا، كېلىشىم بويىچە قەرز پۇل قايتۇرمىغاندا سەلبىي خاتىرىنى پەيدا قىلىپلا قالماي، ئۆزىمۇ ئىنتايىن ئۇۋۇال قىلىنغاندەك بولۇپ قالىدۇ، شۇڭا توختام ئىمزالاشتىن ئاۋۋال، ئىككى تەرەپ ئۆزىنىڭ قانۇنىي ھوقۇق-مەنپەئەتىنىڭ زىيانغا ئۇچرىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، توختامنىڭ ماددىلىرىنى تەپسىلىي ئوقۇپ چىقىشى، بولۇپمۇ كەچۈرۈم جاۋابكارلىق ماددىلىرىنى ئىنچىكە ئوقۇپ چىقىشى كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۆزىنىڭ قانۇنىي مەسئۇلىيىتىنى ۋە مەجبۇرىيىتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىپ، مەسئۇلىيىتى ۋە مەجبۇرىيىتىنى چۈشەنمەسلىك سەۋەبىدىن سەلبىي خاتىرە سادىر بولۇشنىڭ ئالدىنى ئالسا بولىدۇ. ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، ئىمزا قويغان ئىكەن، توختامىدىكى مەجبۇرىيەتنىڭ ھەممىسىنى ئورۇنلىشى كېرەك، بولمىسا «ئەھۋالنى بىلمىگەن» تەقدىردىمۇ، ئىناۋەت خاتىرىلەش سىستېمىسى يەنىلا خاتىرىلەۋېرىدۇ.

132. نېمە ئۇچۇن تۇرلۇك ئىلتىماس جەدۋىلى ئەينەن تولدۇرۇلىدۇ؟

1. تۇرلۇك ئىلتىماس جەدۋىلىگە ئىلتىماس قىلغۇچى، كېپىل بولغۇچى ۋە ئالاقىدار شەخسنىڭ ئاساسىي ئۇچۇرى خاتىرىلەنگەن. بۇ ئۇچۇر بىلەن ئەينەن تەمىنلەش شەخسنىڭ سەمىمىي، ئىشەنچلىك بولۇشىدىكى بىر ئاساسىي تەلەپتۇر.

2. ئەگەر ماتېرىيال ھەققىي بولمىسا ياكى خاتالىق بولسا، ئىناۋەت

خاتىرىلەش ئاپپاراتى ۋە ئۇچۇرنى ئىشلەتكۈچىگە نۇرغۇن ئاۋارىچىلىك تۇغدۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۆزىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىگە زىيان يەتكۈزىدۇ. ھەتتا تالاش-تارتىش تۈپەيلىدىن قانۇنىي مەسئۇلىيىتى سۈرۈشتۈرۈلۈشىمۇ مۇمكىن. مەسىلەن، ئائىلە ئادرېسى، تېلېفون نومۇرى ئۆزگەرگەندە بانكىغا ۋاقتىدا ئۇقتۇرۇپ قويمىسا، بانكىنىڭ ھېساب سېلىشتۇرۇش تالونى شەخسنىڭ قولىغا تەگمەيدۇ. مۇشۇ سەۋەبتىن قەرز قايتۇرۇش كېچىكىپ كەتسە، ئاسانلا سەلبىي خاتىرە پەيدا قىلىپ، ئۆزىگە قولايسىزلىق پەيدا قىلىدۇ. يەنە مەسىلەن، ئەگەر قەسىتەنلىك بىلەن باشقىلارنىڭ نامىنى قارىسىغا ئىشلىتىپ بانكىدىن قەرز ئالسا، قانۇنغا خىلاپلىق قىلىپ، ئالدامچىلىق جىنايىتى ئۆتكۈزگەن بولىدۇ.

133. ئۆي كۆچكەندىن كېيىن نېمە ئۇچۇن سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز شىركەتلىرىگە بېرىپ ئۆزگەرتىش ئېلىپ بېرىلىدۇ؟

سىز ئۆي كۆچكەندىن كېيىن، بولۇپمۇ نىمكەش ئۆيگە يېڭىدىن كۆچۈپ كىرگەندىن كېيىن، سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز شىركەتلىرىگە بېرىپ سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز ھەقلىرىنى ئىشلەتكۈچى، يەنى ئۆي خوجايىنىنىڭ ئىسىم-فامىلىسى ۋە ئالاقىلىشىش ئۇسۇلىنى ئۆزگەرتىۋېتىلگ، بولمىسا شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىدا بىرسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىگە يەنە بىرسىنىڭ ئىناۋەت پائالىيىتى خاتىرىلىنىپ قېلىشتەك ئاۋارىچىلىك كېلىپ چىقىشى مۇمكىن. سەۋەبى نۆۋەتتە بىر قىسىم شەھەردىكى سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز شىركەتلىرى شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا شۇ جايدىكى ئاھاللىرنىڭ تۆلەيدىغان سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز ھەقلىرىنىڭ ئۇچۇرى بىلەن، جۈملىدىن ھەققە قەرز بولۇپ قېلىش ئۇچۇرى بىلەن تەمىنلەيدىغان بولدى. بۇ ئۇچۇرنىڭ ھەممىسى ئەسلىي خوجايىنىنىڭ نامىدا بولىدۇ، شۇڭا سىز ئۆي كۆچكەندە سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز

شىركەتلىرىگە بېرىپ ئۆزگەرتىش ئېلىپ بارمىسىڭىز، ئەسلىي ئولتۇرۇشلۇق جايىڭىزدىكى سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز ھەقلىرىنىڭ ئۈچۈرى يەنىلا سىزنىڭ نامىڭىزغا خاتىرىلىنىدۇ، شۇنداقلا يېڭى ئۆيىڭىزدىكى سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز ھەقلىرىنىڭ ئۈچۈرى ئوخشاشلا ئەسلىي ئىگىسىنىڭ نامىغا خاتىرىلىنىدۇ. بۇنداق بولسا ۋاقتىدا تۆلىمەسلىك ئەھۋالى چىقسا ھەممىسى خاتا ھالدا بىگۇناھ ئادەمنىڭ نامىغا خاتىرىلىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىكى سان توغرا بولماي قالىدۇ، ئېغىر بولغاندا قانۇنىي جەھەتتىن ئېغىر تالاش-تارتىش پەيدا قىلىشى مۇمكىن. بۇ خىل ئەھۋالنىڭ پەيدا بولۇشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، سىز ئۆي كۆچمەندىن كېيىن سۇ، توك، يېقىلغۇ گاز شىركەتلىرىگە بېرىپ مۇناسىپ ئۆزگەرتىش ئېلىپ بېرىشنى ئۇنتۇماڭ.

134. ئۆزىنىڭ كىملىكىنى نېمە ئۈچۈن باشقىلارغا ئىشلىتىشكە بېرىشكە بولمايدۇ؟

ئالدى بىلەن بۇنداق قىلىش قانۇنغا خىلاپ، ئاندىن قالسا ئىناۋەت خاتىرىسىنىڭ ھەقىقىي بولماسلىقىنى پەيدا قىلىدۇ. بىر مىسال ئالساق، ھەرقانداق ھەربىرتەنىڭ سۈبېيېكتى بولىدۇ. بۇ سۈبېيېكت چوقۇم بىرسى بولۇشى كېرەك، بۇ سۈبېيېكت سىز بولمىسىڭىز يەنە بىرسى بولىدۇ، ئەگەر بىرسىنىڭ ۋەدىگە ئەمەل قىلىش ھەربىرتى يەنە بىرسىنىڭ نامىغا خاتىرىلەنسە، بۇ كېيىنكىسىگە ئىناۋەت بايلىقى توپلاپ بەرگەن بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەسلىدىكى ئادەم ئۆزىنىڭ ۋەدىگە ئەمەل قىلىشى ئېلىپ كەلگەن پايدىلىق تەرەپكە ئېرىشەلمەيدۇ. ئەگەر بىرسىنىڭ ۋەدىگە ئەمەل قىلماسلىق ھەربىرتى يەنە بىرسىنىڭ نامىغا خاتىرىلەنسە، ئەسلىدىكى ئادەم كېيىنكى ئادەمنىڭ قارىسىغا كېتىپ قالىدۇ. بۇنداق بولسا ئەسلىدىكى ئادەم بىلەن كېيىنكى ئادەمنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسى ھەقىقىي بولماي قالىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى دەل ئىناۋەت ئۈچۈرىنىڭ سۈبېيېكتىنىڭ ئالمىشىپ قالغانلىقىدا. بۇنداق ئەھۋالدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ھەر بىر ئادەم ئۆزىنىڭ سالاھىيىتىنى ئاسرىشى، كىمنىڭ ھەربىرتى

بولسا شۇنىڭ نامىغا خاتىرىلىنىشى، باشقىلارغا ئىناۋەت بايلىقى توپلاپ بەرمەسلىكى ھەم باشقىلارنىڭ ئورنىدا مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالماسلىقى كېرەك. مانا بۇ، شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىنى قوغداشنىڭ تۈنجى قەدىمىدۇر.

135. شەخسىنىڭ سالاھىيىتى باشقىلار تەرىپىدىن قارىسىغا ئىشلىتىلسە، ئۆزىنىڭ مەسئۇلىيىتى بولامدۇ؟

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ كىملىك قانۇنىنى»نىڭ 36-مادىسىدىكى «ئۆزىنىڭ ئاھالىلەر كىملىكىنى ئىجارىگە بېرىش، ئارىيەتكە بېرىش ۋە ئۆتۈنۈپ بېرىش قانۇنسىز ھەرىكەت بولۇپ، ج خ تارماقلىرى ئاگاھلاندۇرىدۇ ھەم 200 يۈەندىن تۆۋەن جەرىمانە قويىدۇ. قانۇنسىز تاپاۋىتى بولسا، تاپاۋىتى مۇسادىرە قىلىنىدۇ» دېگەن بەلگىلىمىسى بويىچە، ئەگەر سالاھىيەت باشقىلار تەرىپىدىن قارىسىغا ئىشلىتىلىپ ئۇچىنچى تەرەپكە زىيان پەيدا قىلسا، سالاھىيەتنىڭ ئەسلىي ئىگىسى ياكى سالاھىيەتنى قارىسىغا ئىشلەتكۈچى مۇناسىپ قانۇنىي مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالىدۇ. ئەگەر سالاھىيەتنىڭ ئەسلىي ئىگىسى كىملىكىنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن قارىسىغا ئىشلىتىلىش ئەھۋالىنى بىلىدىغان بولسا، سالاھىيەتنىڭ ئەسلىي ئىگىسى مۇناسىپ قانۇنىي مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالىدۇ. بۇ خىل ئەھۋالدا سالاھىيىتى باشقىلار تەرىپىدىن قارىسىغا ئىشلىتىلىپ، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا سەلبىي خاتىرىنىڭ پەيدا بولۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقارسا، سالاھىيەتنىڭ ئەسلىي ئىگىسى مۇناسىۋەتلىك ئاقىۋەتكە ئىگە بولىدۇ. سەلبىي خاتىرىنىڭ ئۆزىگە زىيان كەلتۈرۈشىنى ئازايتىپ، ئىناۋەت ئەھۋالىنىڭ ناچارلىشىپ كېتىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، سالاھىيەتنىڭ ئەسلىي ئىگىسى سالاھىيىتىنى قارىسىغا ئىشلەتكەن ئادەم بىلەن ۋاقتىدا ئالاقىلىشىپ، ئۇنىڭ تەزدىن قەرز قايتۇرۇشىغا نازارەت قىلىشى ۋە ھەيدەكچىلىك قىلىشى كېرەك. ئەگەر ئۆزىگە نامەلۇم بولغان ئەھۋالدا كىملىكىنى باشقىلار ئوغرىلىقچە ئىشلەتسە، تەزدىن جامائەت خەۋپسىزلىك تارماقلىرىغا مەلۇم قىلىپ، قانۇنىي ھوقۇق مەنپەئەتىنى قوغدىشى كېرەك.

136. شەخسي سالاھىيىتىنىڭ ئوغرىلىقچە ئىشلىتىلىشىدىن قانداق ساقلانغىلى بولىدۇ؟

(1) كۆچكە ئىگە تۇرلۇك سالاھىيەت ئىسپاتلىرى (كىملىك، ئۇيغۇرلۇق كىنىشكىسى، نوپۇس دەپتىرى، ساقچىلىق كىنىشكىسى، مەمۇرىي ئەمەلدارلىق كىنىشكىسى، ئوقۇغۇچىلىق كىنىشكىسى، پاسپورت قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) نى ۋە ئۇنىڭ كۆپەيتىلگەن نۇسخىلىرىنى ياخشى ساقلاپ، بۇ گۇۋاھنامىلەرنى باشقا ئادەمگە خالىغانچە ئارىيەتكە بەرمەڭ.

(2) باشقىلارغا كىملىكىنىڭ كۆپەيتىلگەن نۇسخىسىنى بەرگەندە، ئەڭ ياخشىسى كۆپەيتىلگەن نۇسخىسىنىڭ يېنىغ بار يېرىگە ئىشلىتىلىش ئورنىنى يېزىپ قويۇڭ، شۇنىڭ بىلەن بىللە «كۆپەيتىلگىنى ئىناۋەتسىز» دەپ قوشۇپ قويۇڭ.

(3) شەخسي ئىناۋەت دوكلاتىنى قەرەللىك سۈرۈشتۈرۈپ، ئۆزىڭىزنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىگە دىققەت قىلىڭ.

(4) ئۆز سالاھىيىتىڭىزنىڭ ئوغرىلىقچە ئىشلىتىلگەنلىكىنى بىلگەن ھامان، دەرھال جامائەت خەۋپسىزلىك تارماقلىرىغا مەلۇم قىلىڭ.

137. نېمە ئۈچۈن «قەرز پۇل ئالمىسا، كارتا ئىشلەتمەسە، ئىناۋەتنىڭ ياخشى بولۇشى ناتايىن» دەيمىز؟

ئالدىدا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، بىر ئادەمنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى باھالىغان ۋاقتىتا، ھەمىشە شۇ ئادەمنىڭ ئىلگىرىكى ئىناۋەت خاتىرىسى ئاساس قىلىنىدۇ. ئۇ ئاساسلىقى شەخسىنىڭ ئىلگىرىكى قەرز قايتۇرۇش، ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلىتىش قاتارلىق كىرىدىت مۇئامىلە خاتىرىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، بىر ئادەم قەرز پۇل ئالمىغان، ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلەتمىگەن بولسا، نەتىجىدە بۇ ئادەمنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى باھالاشنىڭ ئاساسى بولمىغانلىقتىن، بۇ ئادەمنىڭ ئىناۋىتىگە ياخشى ياكى يامان دەپ باھا بەرگىلى بولمايدۇ.

138. قەرز پۇلنى ئالدىن قايتۇرۇپ كارتا ئوقۇتمىسا، ئىناۋەتنى ئۆستۈرگىلى بولامدۇ؟

قەرزنى ئالدىن قايتۇرۇشنىڭ شەخسىي ئىناۋەتنى ئۆستۈرۈشكە قارىتا ئۇنچە بەك پايدىسى بولمايدۇ. بۇ، سىزنىڭ كىرىدىت ئەھۋالىڭىزغا ھۆكۈم قىلغاندا ئاساسلىقى سىزنىڭ ئىلگىرىكى كىرىدىت پائالىيەتلىرىڭىزنىڭ خاتىرىسىنى تەكشۈرىدىغانلىقىدىن بولىدۇ، مۇنداقچە ئېيتقاندا، سىزنىڭ ئىلگىرىكى قەرزنى قايتۇرغان ياكى ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلەتكەن خاتىرىڭىزنى تەكشۈرىدىغانلىقىدىن بولىدۇ. ئادەتتە سىزنىڭ كىرىدىت تارىخىڭىز قانچە ئۇزاق بولسا، ئىلگىرىكى كىرىدىت پائالىيەتلىرىڭىزنىڭ خاتىرىسى شۇنچە مول بولىدۇ، سىزنىڭ ئىلگىرىكى كىرىدىت ئەھۋالىڭىزنىمۇ شۇنچە ئېنىق چۈشەندۈرگىلى بولىدۇ. قەرزنى نورمال قايتۇرغاندىكى كىرىدىت خاتىرىسى قەرزنى ئالدىن قايتۇرغاندىكى كىرىدىت خاتىرىسىدىن كۆپ مول بولىدۇ، بۇنىڭ بىلەن سىزنىڭ (پۇل قەرز ئالغۇچى) نىڭ كىرىدىت ئەھۋالىنى ئىنكاس قىلىشقا تېخىمۇ پايدىلىق بولىدۇ. بۇ قائىدە ئىنتايىن ئاددىي، چۈنكى نۇرغۇن كىشىلەر-گە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئالغان قەرز پۇلنى بىر-ئىككى قېتىم قايتۇرۇش نىسبەتەن ئاسان ئىش بولسىمۇ، بىراق ئۇزاق مۇددەت ئۆز ۋاقتىدا قەرز قايتۇرۇش بىرقەدەر تەس بولىدۇ. ئەكسىچە، كېيىنكىسى سىزنىڭ توختامغا رىئايە قىلىپ ۋە ۋەدىڭىزنى ئەملىيەتتە كۆرسىتىدىغان كىرىدىت ئېڭىڭىزنى تېخىمۇ توغرا ئىنكاس قىلىدۇ.

«كارتىنى ئوقۇتماسلىق» ئىناۋەت كارتىسىنى ئىشلەتمەسلىك بولىدۇ، بۇ ئالاقىدار كىرىدىت سودا پائالىيىتىنىڭ يوقلۇقىدىن بېشارەت بېرىدۇ، يەنى ئۆزىڭىزنىڭ كىرىدىت بايلىقىنى توپلىيالمايسىز، شۇنىڭ بىلەن كىرىدىت بايلىقى توپلاش پۇرسىتىنى يوقاتقان بولسىز.

139. كۆپ پۇل قەرز ئالسا، كارتىنى كۆپ ئوقۇتسا، ئىناۋەت تېخىمۇ ياخشى بولامدۇ؟

ئېنىقنى ئېيتقاندا، بانكا بىلەن بولغان كىرىدىت ئالاقىسى قانچە

كۆپ بولسا، قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىشنىڭ مۇمكىنچىلىكىمۇ شۇنچە كۆپ بولىدۇ. بىراق، ئەتراپلىق بولغان قەرز قايتۇرۇش لايىھەسى تۈزۈپ، قەرز قايتۇرۇشنىڭ مۇۋاپىق ئۇسۇلىنى تاللىسا ھەمدە ئۇنۇملۈك ئەسلەتىش تەدبىرلىرىنى قوللانسا، ھەر قېتىملىق قەرزنى تولۇق، ۋاقتىدا قايتۇرۇشقا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ. ھەر قېتىملىق قەرزنى ۋاقتىدا، تولۇق قايتۇرغانلىقىڭىز سىزنىڭ كېلىشىمنى ئىجرا قىلىش قابىلىيىتىڭىزنىڭ كۈچلۈك ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. سودا بانكىسى مۇشۇنىڭغا ئاساسەن ئىناۋىتىڭىزنىڭ ياخشىلىقىغا ھۆكۈم چىقىرىدۇ. ئەكسىچە، كۆپ قېتىم قەرز ئالسىڭىز، كارتىنى كۆپ قېتىم ئوقۇتسىڭىز، ئەمما قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرمىسىڭىز، شەكسىللەنگەن سەلبىي خاتىرىمۇ كۆپ بولىدۇ، بۇ سىزنىڭ كېلىشىمنى ئىجرا قىلىش ئېڭىڭىزنىڭ ناچارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. سودا بانكىسى ئىناۋەت ئەھۋالىغا ھۆكۈم قىلغاندىمۇ، سىزنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىڭىزغا ناچار دەپ ھۆكۈم قىلىدۇ.

ئەسكەرتىش: سىز قەرز ئېلىش تاكى ئىناۋەت كارتىسى بىجىرىشنى ئىلتىماس قىلغاندا، چوقۇم ھالىڭىزغا بېقىپ ئىش قىلىپ، قالايمىقان بېجىرىپ، كەلسە-كەلمەس ئىشلىتىشتىن ساقلىنىش ئارقىلىق، سەۋەنلىك تۈپەيلىدىن شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىڭىزگە تەسىر يەتكۈزۈشتىن ساقلىنىڭ.

140. كۈندىلىك تۇرمۇشتىكى قايسى ئەھۋالدا سەلبىي خاتىرە ئاسان پەيدا بولىدۇ، بۇنىڭدىن قانداق ساقلانغىلى بولىدۇ؟

(1) ئىناۋەت كارتىسىدا كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىنغان پۇلنى ۋاقتىدا قايتۇرماسلىقتىن پەيدا بولغان قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىش خاتىرىسى؛ (2) رەنە مالىلىق قەرزنى قەرەلى بويىچە قايتۇرماستىن پەيدا بۇلغان سەلبىي خاتىرە؛ (3) رەنە مالىلىق قەرز، ئىستېمالىلىق قەرز قاتارلىقلارنىڭ ئۆسۈم نىسبىتى ئۆرلىگەندىن كېيىن، ئايدا يەنىلا ئەسلىدىكى سومما بويىچە قايتۇرۇشتىن پەيدا بولغان ئۆسۈمگە قەرز بولۇپ قەرەلنى ئۆتكۈ-

زۇۋېتىش؛ (4) ئۇچىنچى تەرەپكە كېپىل بولغاندا، ئۇچىنچى تەرەپنىڭ قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرماسلىقىدىن پەيدا بولغان قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىش خاتىرىسى؛ (5) يانفوننى ئىشلىتىشنى توختاتقاندىن كېيىن، مۇناسىۋەتلىك رەسمىيەتلەرنى بېجىرمەي ئايلىق ئىجارە ھەققىگە قەرز بولۇپ قېلىش پەيدا قىلغان قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىش. كۇندىلىك تۇرمۇشتا شەخسلەر كىرېدىت سودىسى قىلغاندىن كېيىن، قەرز قايتۇرىدىغان ۋاقىتقا ھەر ۋاقىت دىققەت قىلىپ، پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتىدىكى كىرېدىت خادىمى قاتارلىق مۇناسىۋەتلىك كەسپىي خادىملار بىلەن بولغان ئالاقىنى كۆچەيتىپ، ئالغان قەرز پۇلنىڭ دىرى ۋە ئۆسۈمنى ياكى ئىناۋەت كارتىسىدا كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان پۇلنى ۋاقتىدا قايتۇرۇشى كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئىناۋەت كارتىسى، يانفون قاتارلىقلارنى ئىشلىتىشتىن توختاتقاندىن كېيىن، دەرھال مۇناسىۋەتلىك تارماقلارغا بېرىپ ئىشلىتىشنى توختاتقانلىق ياكى ھېسابتىن چىقىرىۋېتىش رەسمىيىتىنى بېجىرىشى كېرەك.

141. ئۆسۈم نىسبىتىنىڭ تەڭشىلىشى، ئايدا قايتۇرىدىغان قەرز سوممىسىنىڭ ئۆزگىرىشى سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدىغان سەلبىي خاتىرىدىن قانداق ساقلىنىش كېرەك؟

بۇنىڭدا سودا بانكىسى بىلەن ئىمزالىغان قەرز ئېلىش توختامىدىكى ئۆسۈم نىسبىتى تارمىقىغا دىققەت قىلىڭ. ئەگەر قوللىنىدىغىنى تۇراقسىز ئۆسۈم نىسبىتى بولسا، سىز قايتۇرىدىغان قەرز پۇلنىڭ ئۆسۈم نىسبىتى ئۆلچەملىك ئۆسۈم نىسبىتىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىدۇ. بۇ ۋاقىتتا دىققەت قىلىشقا تېگىشلىكى شۇكى، ئۆسۈم نىسبىتىنىڭ ئۆزگىرىشى ئايدا قايتۇرىدىغان قەرز پۇل سوممىسىنىڭ ئۆزگىرىپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئەگەر توختام ئىمزالىغاندىن كېيىن، ئىككىنچى يىلى 1-ئاينىڭ 1-كۈنى جۇڭگو خەلق بانكىسى قەرز پۇلنىڭ ئۆسۈم نىسبىتىنى ئۆستۈرگەن بولسا، سودا بانكىسىمۇ شۇ يىلى 1-ئاينىڭ 1-كۈنىدىن باشلاپ قەرز پۇلنىڭ ئەڭ يېڭى ئۆسۈم نىسبىتى بويىچە ئۆسۈم ھېسابلاپ ئالىدۇ. بۇ ۋاقىتتا سىز قەرز قايتۇرىدىغان پۇلنى

كۆپرەك تاپشۇرۇپ، قەرزنى تولۇق قايتۇرۇشقا كاپالەتلىك قىلىڭىز بولىدۇ.

142. كاماندىروپكىغا چىقىپ سىرتتا تۇرغان مەز-گىلده قەرز قايتۇرۇش ۋاقتى كېلىپ قالسا قانداق قىلىش كېرەك؟

توختامدىكى كېلىشىمگە ئاساسەن قەرز پۇلنى قايتۇرۇش قەرز ئالغۇچىنىڭ مەجبۇرىيىتىدۇر. ھەر قانداق سەۋەب بىلەن قەرىلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىشنىڭ ھەممىسى كېلىشىمگە خىلاپلىق قىلىش ھەرىكىتى بولىدۇ. قەرز بولغۇچى ئىمكانقەدەر بۇنداق ئەھۋالنىڭ سادىر بولۇشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشى كېرەك. ئەگەر كاماندىروپكىغا چىققان مەزگىللەردە قەرز قايتۇرۇش قەرىلىگە توغرا كېلىپ قېلىش ئېھتىمالى بولسا، كاماندىروپكىغا چىقىشتىن بۇرۇن مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك، بۇنىڭدا ئالدىن قايتۇرسىمۇ بولىدۇ، باشقىلارغا ھاۋاله قىلىپ قايتۇرۇۋەتسىمۇ بولىدۇ. ئەگەر كاماندىروپكىغا چىققان مەزگىلده يادىغا يەتكەن بولسا، تور ئارقىلىق ياكى يانفون ئارقىلىق بانكىغا قايتۇرىدىغان قەرز سومما-سىنى بانكىنىڭ قەرز قايتۇرۇش ھېساب نومۇرىغا ئاجراتسا بولىدۇ، ياكى ئۇرۇق-تۇغقان ۋە دوستلىرىغا قايتۇرىدىغان قەرز سوممىسىنى ھاۋاله قىلسىمۇ بولىدۇ.

ئەسكەرتىش: سىز قەرز ئالغان بانكا ياكى ئىناۋەت كارتىسى تارقىتىش نۇقتىسىدا مۇناسىۋەتلىك دېپىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا بېجىرەلەيسىز، ئالغان قەرز ياكى ئىناۋەت كارتىسى بىلەن دېپىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىنى باغلاش كەسپىنى بېجىرىپ، بانكىنىڭ قالغان قەرزىنى قايتۇرۇشتا ئۆزلۇكىدىن پۇل ئاجرىتىشنى ئىشقا ئاشۇرۇڭ. بۇنداق بولمىغاندا، ئادەتتىكى ۋاقىتلاردا دېپىت خاتىرىلىنىدىغان كارتىدا بەلگىلىك سوممىدىكى پۇلنى ساقلاشقا دىققەت قىلىڭىزلا بولىدۇ.

143. نېمە ئۈچۈن ئۈچىنچى تەرەپكە قەرزنى ۋاكالىتەن قايتۇرۇش تەكلىپى بېرىلمەيدۇ؟

ھازىر نۇرغۇن ئاپتوموبىل سېتىش سودىگىرى، ئۆي- زېمىن تەرەققىيات سودىگىرى، ئىناۋەت كېپىللىكى شىركىتى قاتارلىق ئۈچىنچى تەرەپ ئاپپاراتى بانكىدا ۋاكالىتەن شەخسلەر ئىستېمال كىرېدىت كەسپىنى بېجىرىۋاتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە، كېلىشىم بويىچە شەخسكە ۋاكالىتەن قەرزنى قايتۇرۇۋاتىدۇ، يەنى قەرز ئالغۇچى ئاۋۋال قايتۇرىدىغان قەرز سوممىسىنى ئۈچىنچى تەرەپ ۋاكالەت ئاپپاراتىغا تاپشۇرىدۇ، ئاندىن ئۇلار بانكىغا ۋاكالىتەن قايتۇرىدۇ. دەققەت قىلىشقا تېگىشلىكى شۇكى، كىرېدىت كەسپىنى ئۈچىنچى تەرەپ ئارقىلىق بېجىرگەن تەقدىردىمۇ، قەرز قايتۇرۇش مەسئۇلىيىتىنى ئاخىرىدا يەنىلا قەرز ئالغان ئادەم ئادا قىلىدۇ، يەنى قەرز ئالغۇچى ھەرقايسى قەرەلدىكى قايتۇرىدىغان قەرز سوممىسىنى ئۆي- زېمىن تەرەققىيات سودا كارخانىسى، ئاپتوموبىل سېتىش كارخانىسى، كېپىل بولغۇچى ئاپپارات قاتارلىق ئۈچىنچى تەرەپ ئاپپاراتىغا تاپشۇرۇپ بېرىدىغان بولسىمۇ، ئەگەر بۇ ۋاكالەت ئاپپاراتلىرى بانكىغا قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرمىسا، بانكا قەرزنىڭ قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىشنى يەنىلا شەخسنىڭ نامىغا خاتىرىلەيدۇ، بۇ شەخسنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىدە سەلبىي خاتىرە پەيدا قىلىدۇ. بۇ خىل ئەھۋالنىڭ سادىر بولۇشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئەگەر ياخشىسى شەخسلەر بېۋاستە ئۆزى بانكىدىن مۇناسىۋەتلىك كىرېدىت كەسپىنى بېجىرىشى كېرەك، ئەگەر ئۈچىنچى تەرەپ ۋاكالەتچىلىكىدىن پايدىلانسا، ۋاكالەت توختامىنىڭ مۇناسىۋەتلىك ماددىلىرىغا ئالاھىدە دەققەت قىلىشى ھەمدە ئۆزىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىگە دەققەت قىلىشى كېرەك. ناۋادا ئۈچىنچى تەرەپ ئاپپاراتىنىڭ بانكىغا ۋاقتىدا قەرزنى قايتۇرمىغانلىق ئەھۋالى كۆرۈلۈپ قالسا، دەرھال ئۈچىنچى تەرەپ ئاپپاراتى بىلەن ئالاقىلىشىشى كېرەك، زۆرۈر تېپىلغاندا ئەدلىيە ئورۇنلىرى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ قانۇنلۇق ھوقۇق- مەنپەئەتىنى قوغدىسىمۇ بولىدۇ.

144. سەلبىي خاتىرە بولسىلا ئىناۋەتنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىدىن دېرەك بېرەمدۇ؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا سەلبىي خاتىرە پەيدا بولسا، شەخسىتە توختام كېلىشىمى بويىچە مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلالمىغان پاكىتنىڭ بارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئىناۋەتنىڭ ياخشى ياكى ياخشى ئەمەسلىكىنى، سودا بانكىسىنىڭ خادىملىرى قەرز ئالغۇچىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى ئاساس قىلىپ ھەمدە قەرز ئالغۇچىنىڭ باشقا جەھەتتىكى ئۇچۇرلىرىدىن پايدىلىنىپ ئۈنۈمبرسال ئايرىيدۇ. سەلبىي خاتىرە بىلەن ئىناۋەتنىڭ ياخشى بولماسلىقىنى تەڭ دەرىجىدە قىلىپ ئايرىشقا بولمايدۇ.

145. سەلبىي خاتىرە پەيدا بولغاندىن كېيىن، شەخسلەر قانداق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ ئۆزىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ؟

شەخسلەر كۈندىلىك تۇرمۇشتا ياخشى ئاڭ ۋە ئادەت يېتىلدۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىپ، سەلبىي خاتىرە پەيدا بولۇش سەۋەبىدىن ئۆزىگە پايدىسىز تەسىر پەيدا بولۇشنىڭ تۈپتىن ئالدىنى ئېلىشى كېرەك. ئالدى بىلەن ياخشى ئىستېمال ئادىتى ۋە قەرز قايتۇرۇش ئادىتىنى يېتىلدۈرۈشكە دىققەت قىلىپ، كۈندىلىك ئىستېمال، قەرز ۋە تۆلەيدىغان تۈرلۈك ھەقلەرگە نىسبەتەن قەرز قايتۇرۇش قەرىلىگە دىققەت قىلىپ، قەرىلى ئۆتۈپ كېتىشتىن ساقلىنىشى كېرەك. بۇنىڭدا سەممىي بولۇپ، ۋەدىگە قاتتىق ئەمەل قىلىپ، ياخشى كىرىدىت ئېڭىنى تىكلىشى لازىم. ئاندىن قالسا، مۇناسىۋەتلىك كىرىدىت پائالىيەتلىرىنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇش ھەمدە مۇناسىۋەتلىك ئاگاھلاندۇرۇش كۆرسەتمىسى بويىچە ئىش قىلىش كېرەك. قەرز قايتۇرۇشقا قارىتا مۇۋاپىق ئۇسۇلنى تاللاپ، ئۈنۈملۈك تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، ھەر قېتىم ئالغان قەرز ۋە ئىناۋەت كارتىسىدىكى كىرىمدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىنغان پۇلنىڭ ۋاقتىدا قايتۇرۇلۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك.

ئەگەر نۆۋەتتە ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا سەلبىي خاتىرە ساقلانغان بولسا، ئالدى بىلەن سەلبىي خاتىرىنىڭ يەنە پەيدا بولۇشىدىن ساقلىنىش، ئاندىن قالسا شەخسىنىڭ ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىش خاتىرىسىنى تېزلىكتە قايتىدىن تۇرغۇزۇپ چىقىش كېرەك. سودا بانكىسى قاتارلىق پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرى بىر ئادەمنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى باھالىغاندا، بۇ ئادەمنىڭ يېقىنقى كىرىدىت سودا پائالىيىتىنى ئاساسلىق تەكشۈرىدۇ. ئەگەر بىر ئادەمدە تاسادىپىي ھالدا قەرەلسىز ئۆتكۈزۈۋېتىپ قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالى كۆرۈلسە، لېكىن شۇنىڭدىن كېيىن قەرزنى ۋاقتىدا، تولۇق قايتۇرسا، بۇ ئۇنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنىڭ ياخشى يۈزلىنىشكە قاراپ تەرەققىي قىلىۋاتقانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ.

146. قەرزنى قايتۇرۇپ بولغان بولسىمۇ، نېمە ئۈچۈن ئىلگىرىكى قەرەلسىز ئۆتكۈزۈۋەتكەن خاتىرە ئىناۋەت دوكلاتىدا ساقلىنىدۇ؟

شەخسىنىڭ ئەھۋالىنى ئوبيېكتىپ، ھەقىقىي ئەكس ئەتتۇرۇش ئۈچۈن، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى شەخسىنىڭ كىرىدىت سودىسىدىكى ھازىرقى ئەھۋالىنى ئەكس ئەتتۇرۇپلا قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ كىرىدىت سودىسىدىكى تارىخىي ئەھۋالىنىمۇ ئەكس ئەتتۇرىدۇ. شۇڭا، قەرزنى قايتۇرۇپ بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئىلگىرىكى قەرەلسىز ئۆتكۈزۈۋەتكەن خاتىرىسى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا ساقلىنىدۇ، بۇنىڭ مۇددىتى ئادەتتە ئىككى يىل بولىدۇ.

147. سەلبىي خاتىرىنى ساقلاش مۇددىتى قاچاندىن باشلاپ ھېسابلىنىدۇ، سەلبىي خاتىرە قانچىلىك ۋاقىت ساقلىنىدۇ؟

سەلبىي خاتىرىنى ساقلاش مۇددىتى ئالغان قەرزنى قايتۇرۇپ تۈ-

گەتكەن ۋاقىتتىن باشلاپ ھېسابلىنىپ، بەلگىلىك مۇددەت ساقلىنىدۇ. ئامبرىكىدا ئادەتتىكى سەلبىي ئۇچۇر يەتتە يىل ساقلىنىدۇ، ۋەيران بولغان ياكى ئىنتايىن ئېغىر ۋە روشەن يامان غەرەزدە بولغان سەلبىي ئۇچۇر ئون يىل ساقلىنىدۇ. ساقلاش مۇددىتىدىن ئېشىپ كەتسە، سەلبىي ئۇچۇر شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىن چىقىرىۋېتىلىدۇ. دۆلىتىمىزمۇ سەلبىي خاتىرىنى ساقلاش مۇددىتىگە قارىتا تېزدىن بەلگىلىمە چىقارماقچى.

يەتتىنچى قىسىم

ئىناۋەت خاتىرىلەشكە دائىر پۇل مۇئامىلە ساۋاتلىرى

بۇ قىسىمدا سودا بانكىسىنىڭ پۇل مۇئامىلە مۇلازىمىتىدىن بەھرە-مەن بولۇش بىللە، ئۆزىڭىزنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى قوغدىشى-ڭىزغا قولايلىق بولۇشى ئۈچۈن، سىزگە ئىناۋەت كارتىسى، قەرز ئېلىش قاتارلىق كىرىدىت تۈرلىرىنى ئىلتىماس قىلىش، ئىشلىتىشتىن تارتىپ تاكى قەرزنى قايتۇرۇشنىڭ ھەرقايسى ھالقىلىرىغىچە بولغان ئىناۋەت خاتىرىلەشكە مۇناسىۋەتلىك پۇل مۇئامىلە بىلىملىرى، دىققەت قىلىدىغان ئىشلار ۋە بەزى ماھارەتلەر تونۇشتۇرۇلىدۇ.

148. قەرز پۇل ئېلىش ياكى ئالالماسلىقتا كىمنىڭ دې-گىنى ھېساب بولىدۇ، سودا بانكىسىنىڭ دېگىنى ھېسابمۇ ياكى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەر-كىزىنىڭ دېگىنى ھېسابمۇ؟

سودا بانكىسىنىڭ دېگىنى ھېساب بولىدۇ. جۇڭگو خەلق بانكى-سىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىي پەقەت سودا بانكىسى قەرز پۇل ئېلىش ئىلتىماسىڭىزنى تەكشۈرۈپ تەستىقلاشتا پايدىلىنىدىغان شەخسى ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلەيدۇ. ئاخىردا قەرز پۇل ئېلىش ياكى ئالالماسلىقىڭىز سودا بانكىسىنىڭ قەرز ئېلىش ئىلتىماسىڭىزنى

تەكشۈرۈپ تەستىقلاش نەتىجىسىگە باغلىق بولىدۇ.

149. مەلۇم بىر ئادەم نېمە ئۈچۈن بىر بانكىدىن قەرز ئالالمىغان بىلەن، يەنە بىر بانكىدىن قەرز ئالالايدۇ؟

بەزى دوستلار بىر بانكىدىن قەرز بېرىشنى ئىلتىماس قىلسا تەستىقلانماسلىق، بىراق يەنە بىر بانكىدا تەستىقلىنىشتەك ئەھۋالغا يولۇققان بولۇشى مۇمكىن، ئوخشاشمىغان بانكا ئوخشاش بىر ئادەمگە قەرز پۇل بېرىشتە تامامەن قارىمۇقارشى قارار چىقىرىشى مۇمكىن. نېمە ئۈچۈن بۇنداق بولىدۇ؟

ئالدى بىلەن ئوخشاشمىغان بانكىنىڭ مۇئامىلىدارلارنىڭ خەۋپ-خەتىرىنى باھالاش ئۇسۇلى ۋە بۇنى باھالاشتا پايدىلىنىدىغان سانلىق ئاساسلىرى ئوخشاشمايدۇ، خەۋپ-خەتەرنى باھالىشى ۋە مۆلچەرلىشىمۇ پۈتۈنلەي ئوخشىشىپ كەتمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىككى بانكىنىڭ بىر ئادەمنىڭ ئىناۋىتىنى باھالاش نەتىجىسىمۇ ئوخشاشماسلىقى مۇمكىن. ئاندىن قالسا، ئوخشاشمىغان سودا بانكىلىرىنىڭ قەرز بېرىش سىياسىتى، خەۋپ-خەتەرگە بولغان مايىللىقىمۇ ئوخشاشمايدۇ. خەۋپ-خەتەرنى كونترول قىلىش ۋاستىسى، تىجارىتىنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى قاتارلىق جەھەتلەردىمۇ بەلگىلىك پەرق مەۋجۇت. گەرچە بىر ئادەمنىڭ ئىناۋىتىگە بېرىلگەن باھا ئوخشاش بولسىمۇ، قەرز بەرمىگەن بانكا شۇ ئادەمنىڭ خەۋپ-خەتىرى بەك چوڭ دەپ قارىغانلىقتىن، ئۇنىڭ قەرز ئېلىش ئىلتىماسىنى رەت قىلغان، لېكىن يەنە بانكا شۇ ئادەمنىڭ خەۋپ-خەتىرىنى يەنىلا تىزگىنلىگىلى بولىدۇ، دەپ قارىغانلىقى ئۈچۈن قەرز بەرگەن.

بىلىۋېلىڭ: خەۋپ-خەتەر دېگىنىمىز بىر خىل ئېنىق-سىزلىق بولۇپ، خەۋپ-خەتەرگە بولغان مايىللىق دېگىنىمىز ئۇنداق ئېنىقسىزلىققا بولغان پوزىتسىيەنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر ئۇنداق ئېنىقسىزلىق پۈرسەت يارىتىدۇ، دەپ قارالسا، ئۇنداقتا ئۇنداق خەۋپ-خەتەر مايىللاشقان خەۋپ-خەتەر تىپىغا تەۋە بولىدۇ. ئەگەر ئۇنداق ئېنىقسىزلىق ئەنسىزلىك ياكى ئاپەت پەيدا قىلىدۇ، دەپ قارالسا، ئۇنداقتا ئۇنداق خەۋپ-خەتەر چەكلەيدىغان خەۋپ-خەتەر تىپىغا تەۋە بولىدۇ. شۇڭا، خەۋپ-خەتەرگە بولغان مايىللىق مەبلەغ سالغۇچىنىڭ خەۋپ-خەتەرگە تۇتقان پوزىتسىيەسىنى كۆرسىتىدۇ، يەنى مايىللاشقان خەۋپ-خەتەر تىپلىق ياكى چەكلەيدىغان خەۋپ-خەتەر تىپلىق ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. سودا بانكىسىنىڭ «خەۋپ-خەتەر جەھەتتىكى مايىللىقى» بولسا، سودا بانكىسىنىڭ ئېرىشكەن تاپاۋىتى ئۈچۈن ئۇستىگە ئېلىشنى خالايدىغان خەۋپ-خەتەر ۋە ئەڭ يۇقىرى زىيانداۋۇر، ئوخشاشمىغان بانكىلارنىڭ خەۋپ-خەتەر جەھەتتىكى يولىمۇ ئوخشاشمايدۇ.

«سودا بانكىسىنىڭ قەرز سىياسىتى» بولسا، سودا بانكىسىنىڭ قەرز بېرىش كەسىگە يېتەكچىلىك قىلىش ۋە ئۇنى قېلىپلاشتۇرۇش، خەۋپ-خەتەرنى باشقۇرۇش ۋە كونترول قىلىشتىكى تۈرلۈك فاكتورلار، تەدبىر ۋە تەرتىپىنىڭ ئومۇمىي ئەۋزىسىدۇر. سودا بانكىسىنىڭ قەرز بېرىش سىياسىتى ئۇنىڭ تىجارەت تۈرى، ئۇسۇلى، كۆلىمى، شۇ جايدىكى بازار مۇھىتىنىڭ ئوخشاشماسلىقىغا ئاساسەن پەرقلىنىدۇ. بۇنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى بولسا كىرىدىت كەسىپى تەرەققىيات ئىستراتېگىيەسى، كىرىدىت خىزمەت قائىدىسى ۋە ھوقۇق دائىرىسىنىڭ بۆلۈنۈشى، كىرىدىتنىڭ كۆلىمى ۋە نىسبەت قىممىتىنىڭ تىزگىنلىنىشى، كىرىدىتنىڭ ئومۇمىي تىپى ۋە رايونلىرى، كىرىدىت كېپىللىكى، كىرىدىت باھاسى، كىرىدىتنىڭ كۈنلۈك باشقۇرلۇشى ۋە قايتۇرۇشقا ھەيدەكچىلىك قىلىش تۈزۈمى، ناچار قەرزنى باشقۇرۇش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

150. نېمە ئۈچۈن بىرلىككە كەلگەن قەرز بېرىش ئۆلچىمى بېكىتىلمەيدۇ؟

بەزىلەر جۇڭگو خەلق بانكىسى نېمە ئۈچۈن ئاشۇ ئادەملەرگە قەرز بەرمەيدۇ، نېمە ئۈچۈن ئۇلارغا قەرز بېرىشتە بىرلىككە كەلگەن قەرز

ئۆلچىمى بېكىتىپ بېرىلمەيدۇ؟ دەپ سورايدۇ. بىرىنچىدىن، مەلۇم شەخسكە قەرز پۇل بېرىش ياكى بەرمەسلىكنى پەقەت سودا بانكىسىلا بېكىتىدۇ. ئەگەر بېرىلگەن قەرز يىغىۋېلىنمسا، قەرز بەرگەن بانكا زىيان ۋە مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالىدۇ. ھوقۇق بىلەن مەجبۇرىيەت باراۋەر بولۇش نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، كىم مەسئۇل بولسا شۇ قارار قىلىدۇ. ئىككىنچىدىن، ھەر قايسى سودا بانكىسىنىڭ قەرز ئالغۇچىنىڭ خەۋپ-خەتىرىگە قارىتا چىقارغان ھۆكمى ۋە خەۋپ-خەتەرگە بولغان مايىللىقى ئوخشاشمايدۇ. بۇ شۇنداقلا پۇل مۇئامىلە تەرەققىياتىنىڭ گەۋدىلىنىشىدۇر. ھۆكۈمەت تارماقلىرى مەجبۇرىي ئىجرا قىلىدىغان قاتتىق بەلگىلىمە تۈزسە بولمايدۇ. ئۇچىنچىدىن، جۇڭگو خەلق بانكىسى دۆلىتىمىزنىڭ مەركىزىي بانكىسى بولۇپ، ھۆكۈمەتنىڭ قانۇن بويىچە فۇنكسىيەلىك رولىنى جارى قىلدۇرىدىغان مەمۇرىي ئورگىنىغا تەۋە، شۇڭا ماكرولۇق سىياسەت تۈزىدۇ، بىراق شەخسكە قەرز تارقاتمايدۇ.

بىلىۋېلىڭ: *جۇڭگو خەلق بانكىسى دۆلىتىمىزنىڭ مەركىزى بانكىسىدۇر. سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا، دۆلىتىمىزنىڭ مەركىزىي بانكىسى ئاساسلىقى دۆلەتنىڭ كىرىدىت ئومۇمىي مىقدارى ۋە كىرىدىت كۆلىمىنى ماكرولۇق تەڭشەيدۇ ۋە تىزگىنلەيدۇ، مىكرو جەھەتتىكى كونكرېت قەرز بېرىش سىياسەتلىرىگە نىسبەتەن ئاز ئارىلىشىدۇ. قايسى ئادەملەرگە، قايسى كارخانىلارغا قەرز پۇل بېرىش، قايسى ئادەملەرگە، قايسى كارخانىلارغا قەرز پۇل بەرمەسلىكتە قەرز بېرىدىغان سودا بانكىسىنىڭ دېگىنى ھېساب بولىدۇ. جۇڭگو خەلق بانكىسى پەقەت پۇل سىياستىنى تۈزۈش ۋە ئىجرا قىلىش، پۇل مۇئامىلىنىڭ مۇقىملىقىنى قوغداش، پۇل مۇئامىلە مۇلايىمتى بىلەن تەمىنلەشنى چىقىش قىلغان ھالدا ئۆسۈم نىسبىتى، ئامانەت پۇل زاپاس قوندى، بازار مەشغۇلاتىنى ئاشكارىلاش ۋە «كۆزنەكتە بېتەكچىلىك قىلىش» قاتارلىق ۋاستىلەر ئارقىلىق، سودا بانكىسىنىڭ تىجارەت ئىستراتېگىيەسىگە بېتەكچىلىك قىلىدۇ ۋە تەسىر كۆرسىتىدۇ، شۇ ئارقىلىق ماكرولۇق تەڭشەش-تىزگىنلەش ۋە پۇل مۇئامىلە مۇقىملىقىنى قوغداش مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرىدۇ.*

151 . بانكا نېمىگە ئاساسەن سىزگە قەرز پۇل بېرىش ياكى بەرمەسلىكنى بەلگىلەيدۇ؟

بانكا سىزنىڭ قەرز پۇل ئېلىش ئىلتىماسىڭىزنى تەكشۈرۈپ تەسەۋۋۇر قىلغان ۋاقىتتا، ئاساسلىقى تۆۋەندىكى ئامىللارنى تەكشۈرىدۇ: بۇلار قەرز ئېلىش سۈبيېكتى بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن، قانۇنىي سالاھىيىتىڭىز ۋە پۈتۈنلەي ھەق-تەلەپ ئىقتىدارىڭىزنىڭ بار ياكى يوقلۇقى، سىزدە قانۇنلۇق، ئۇنۇملۇك سالاھىيەت ئىسپاتلىرىنىڭ بار ياكى يوقلۇقى، بۇ شەھەردە دائىم تۇرۇشلۇق نوپۇسىڭىز ياكى ئۇنۇملۇك ئولتۇراقلىشىش سالاھىيىتىڭىز، شۇنداقلا مۇقىم تۇرالغۇڭىزنىڭ بار ياكى يوقلۇقى، سىزدە مۇقىم خىزمەت ۋە مۇقىم ئىقتىسادىي كىرىم مەنبەسىنىڭ بار ياكى يوقلۇقى، سىزنىڭ ئالغان قەرز پۇلىنىڭ دەسمايە ۋە ئۆسۈمىنى قەرەلى بويىچە قايتۇرۇش ئىقتىدارىنى ھازىرلىغان ياكى ھازىرلىمىغانلىقىڭىز، سىزدە ياخشى شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىنىڭ بار ياكى يوقلۇقى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

152. بانكا قەرز بەرگەندە نېمە ئۈچۈن شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىنى تەكشۈرىدۇ؟

كەلگۈسىنى مۆلچەرلەشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى ئىلگىرىكىنى ئەسلەش بولۇپ، ئىلگىرى يۈز بەرگىنى كەلگۈسىدىمۇ يۈز بېرىپ قېلىشى مۇمكىن. سودا بانكىسى تىجارەت خەۋپ-خەتىرى بار ئاپپاراتبولۇپ، شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىسىنى تەكشۈرۈش ئارقىلىق قەرز ئېلىشنى ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ۋاقتىدا ئىگىلەپ، كەلگۈسىدە خەۋپ-خەتەر يۈز بېرىش ئېھتىماللىقىنى ئەڭ تۆۋەن دەرىجىگە چۈشۈرىدۇ. جۈملىگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىدىكى شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش ئارقىلىق، سودا بانكىسى بىر تەرەپتىن ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ ئىلگىرىكى

يۇز بەرگەن بانكىدىن قەرز ئېلىش ئەھۋالى، ھازىرقى قەرزدارلىق ئەھۋالىنى ئىگىلەيدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە، قەرز ئېلىشنى ئىلتىماس قىلغۇچى تەمىنلىگەن كەسىپ، كىرىم، كېپىل بولىدىغان مال-مۈلۈك قاتارلىق ئەھۋالغا ئاساسەن، قەرز ئالغۇچىنىڭ قەرز قايتۇرۇش ئىقتىدارىغا ھۆكۈم قىلىپ، قەرز بېرىش ياكى بەرمەسلىك، بەرگەندىمۇ قانچىلىك قەرز بېرىشنى بەلگىلەيدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىدا تەمىنلەنگەن ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ تارىخىي ئىناۋەت خاتىرىسى يەنە سودا بانكىسىنىڭ قەرز ئالماقچى بولغان ئادەمنىڭ قەرز قايتۇرۇش ئېڭىنى ئانالىز قىلىپ ئايرىشىغا، كىرىدىت خەۋپ-خەتىرىنىڭ تېخىمۇ ياخشى ئالدىنى ئېلىشى ۋە تىزگىنلىشىگە ياردەم بېرىدۇ.

153. شەخسنىڭ ئىناۋىتىنى تەكشۈرۈشتە، نېمە ئۈچۈن سودا بانكىسىنىڭ بىرلىككە كەلگەن ئۆلچىمى يوق؟

سودا بانكىسىنىڭ شەخسلەرنىڭ ئىناۋىتىگە بەرگەن باھاسى ئاساسلىقى شۇ بانكا ئىگىلىگەن ئالاقىدار سانلىق مەلۇماتلار، ئانالىز قىلىش ئىقتىدارى ۋە خەۋپ-خەتەرنى باشقۇرۇش تەلىپىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ، شۇڭا بىرلىككە كەلگەن ئۆلچەمنى يولغا قويغىلى بولمايدۇ، جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىي چىقارغان شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا قارىتا، ئوخشاشمىغان ئىشلەتكۈچى ئوخشاشمىغان مەقسەتتە ئىشلىتىدۇ، ئوخشاش بىر ئىناۋەت دوكلاتىغا بولغان چۈشەنچىسىمۇ ئوخشاشماسلىقى مۇمكىن. ئاندىن قالسا، ھەر قانداق بىر شەخسنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالى ئۆزلۈكسىز تەرەققىي قىلىپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. ھەرقانداق بىر تارماقنىڭ ئىناۋەتكە بەرگەن باھاسى كەلگۈسىدىكى ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلمەي ناتايىن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇنىڭدىن كېيىن سودا بانكىسىنىڭ كەسىپلىرىدە داۋاملىق يېڭىلىق يارىتىلىشى، كىرىدىتنىڭ يېڭى تۈرلىرىنىڭ داۋاملىق مەيدانغا كېلىشىگە ئەگىشىپ، ئوخشاشمىغان كىرىدىت تۈرىنىڭ خەۋپ-خەتەر پايىسى جەھەتتىكى تەلىپىمۇ ئوخشاش بولماسلىقى

مۇمكىن، بۇلارنىڭ ھەممىسى سودا بانكىسىنىڭ شەخسلەرنىڭ ئىناۋەتىـ كە بەرگەن باھاسىنى قىسقا مۇددەتلىك قىلىپ قويىدۇ. شۇڭا، سودا بانكىسى شەخسلەرنىڭ ئىناۋىتىنى تەكشۈرگەندە، بىرلىككە كەلگەن ئۆلچەمنى بېكىتكىلى بولمايدۇ.

154. ئىناۋەت ياخشى بولسا قانداق ئېتىبارغا ئېرىشىـ كىلى بولىدۇ؟

ئەگەر شەخسلەرنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالى ياخشى بولسا، سودا بانكىـ سىدىن قەرز ئېلىشنى بېجىرگەن ۋاقىتتا تېخىمۇ كۆپ ئېتىبارغا ئېرىشەـ لەيدۇ. ئالدى بىلەن سودا بانكىسىنىڭ قەرز بېرىشنى تەكشۈرۈپ بېكىـ تىش ۋاقتى تېجىلىپ، شەخس قەرز پۇلغا تېزرەك ئېرىشەلەيدۇ. ئاندىن قالسا ئالغان قەرزنىڭ ئۆسۈم نىسبىتى، قەرەلى، سوممىسى قاتارلىق جەـ ھەتتە ئېتىبارغا ئېرىشىشى مۇمكىن. مەسىلەن، سودا بانكىسىنىڭ ئېتىبار ئۆسۈم نىسبەتلىك قەرز پۇلىدىن بەھرىمەن بولالىشى، قەرز مۇددىتى تېخىمۇ ئۇزۇنراق، ئالغان قەرز سوممىسى تېخىمۇ كۆپرەك بولۇشى مۇمكىن. ئەگەر شەخسنىڭ ئىناۋىتى ياخشى بولسا ۋە باشقا شەرتلەر تەـ لەپكە ئۇيغۇن كەلسە، سودا بانكىسى ھەتتا شەخسكە رەنىسىز قەرز پۇل ياكى كېپىلسىز شەخسىي كىرىدىت قەرز پۇل تارقىتىپ بېرىشى مۇمكىن.

155. قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىش قېتىمى ۋە سوممىسى بەلگىلىك سانغا يەتسە بانكا قەرز پۇل بەرمەمدۇ؟

بەزىلەر: «بانكا قەرز پۇل بېرىشتىن ئاۋۋال تەكشۈرۈش ئېلىپ بارـ غاندا، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىم سانى ۋە سوممىسىغا قارىتا بەلگىلىمە بارمۇ-يوق، قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋېـ تىش بەلگىلىك قېتىم ۋە سوممىدىن ئېشىپ كەتسە، بانكا قەرز بېرەمدۇ - يوق؟» دەپ سورايدۇ. بۇ مەسىلىگە قارىتا، ئوخشاشمىغان بانكا ئوخشاشمىغان جاۋاب بېرىدۇ، شۇنداقلا ئوخشاش بىر بانكىغا نىسبەتەن

ئېيتقاندا، قەرز پۇلىنىڭ تۇرى ئوخشاشمسا، بېرىدىغان جاۋابمۇ ئوخشايدۇ. بىراق، ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، ھازىر بانكىلار شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈشنى بانكىنىڭ قەرز پۇل بېرىشتىن ئاۋۋال تەكشۈرىدىغان مۇقىم تەرتىپى قىلدى، بىراق ھەر قايسى بانكىلارنىڭ قەرز پۇل بېرىش سىياستى ئوخشاشمىغانلىقتىن، ئىلتماس قىلغۇچىنى تەكشۈرۈشتىمۇ بىرلىككە كەلگەن ئۆلچىمى يوق، شۇڭا ھەرقايسى بانكىلار قەرز پۇل بېرىشتىن ئاۋۋالقى تەكشۈرۈشتە، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى قەرىلىنى ئۆتكۈزۈۋەتكەن قېتىمى ۋە سوممىسىغا قارىتا بىرلىككە كەلگەن بەلگىلىمىسى يوق.

156. تېلېگراف ھەققىنى تاپشۇرۇش ياكى تاپشۇر - ماسلىق نېمە ئۈچۈن بانكىنىڭ سىزنى باھالىشىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ؟

تېلېگراف قاتارلىق ئاممىۋى ئىشلار ھەققىنى تاپشۇرۇش ياكى تاپشۇرماسلىق بولسا، بىر ئادەمنىڭ قەرز قايتۇرۇش ئېڭىنى ئۆلچەيدىغان مۇھىم كۆرسەتكۈچتۇر. ئەگەر بىر ئادەم تېلېگراف قاتارلىق ئاممىۋى ئىشلار ھەققىنى ئۇزاق ۋاقىت، نورمال تاپشۇرالىسا، بۇ شۇ ئادەمنىڭ كېلىشىمنى ئىجرا قىلىش ئېڭى كۈچلۈك ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ، ئەگەر ئاممىۋى ئىشلار ھەققىنى ئۇزاق ۋاقىت تاپشۇرمايلا قەرز بولسا، ئۇنداقتا بۇ ئادەمنىڭ ئالغان قەرزنى قايتۇرۇش ئېڭى ۋە قايتۇرۇش ئىقتىدارىدا مەسىلە بارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. شۇڭا، ئاممىۋى ئىشلار ھەققىنىڭ تاپشۇرۇلۇش ئەھۋالى بانكىنىڭ مەلۇم شەخسنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئومۇمىيۈزلۈك چۈشىنىشگە پايدىلىق.

157. شەخسنىڭ ئىجتىمائىي سۈغۇرتا ۋە تۇرالغۇ ئۆيى جامائەت فوندىغا قاتنىشىش ئۈچۈرىنىڭ بانكىنىڭ شەخسىي كىرىدىت ئىلتماسىنى تەكشۈرۈشىدە قانداق پايدىسى بار؟

ئاساسلىقى بانكىنىڭ خىزمەت ئورنىڭىزنى بىلىۋېلىشىغا ياردەم بېرىدۇ. بانكا شەخسنىڭ ئىجتىمائىي سۈغۇرتا ۋە تۇرالغۇ جامائەت

جۇغلانمىسغا قاتناشقانلىق ئۇچۇرىدىن شەخسىنىڭ خىزمەت ئورنىنى بىلىش ئارقىلىق، خىزمەت ۋە كىرىمىنىڭ تۇراقلىقلىق دەرىجىسىگە ھۆكۈم قىلىدۇ. شۇڭا، شەخسىنىڭ ئىجتىمائىي سۇغۇرتا ۋە تۇرالغۇ جاي ماتېرىيالىغا قاتناشقانلىق ئۇچۇرى بانكىنىڭ قەرز قايتۇرۇش ئىقتىدارىنى تېخىمۇ ياخشى ئىگىلىشىگە ياردەم بېرىدۇ.

158. سىياسەت خاراكتېرلىك قەرز پۇل تارقاتقاندا، نېمە ئۈچۈن ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى تەكشۈرىدۇ؟

تۇرالغۇ جامائەت فوندى قەرز پۇلى تارقىتىش، ئىش ئورنىدىن قالغانلارنىڭ قايتا ئىشقا ئورۇنلىشىش قەرز پۇلى تارقىتىش قاتارلىقلار گەرچە سىياسەت خاراكتېرلىك قەرز پۇل تارقىتىش بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا قەرز ئالغۇچىنىڭ كەلگۈسىدە قەرزنى قايتۇرۇشىنى ئالدىنقى شەرت قىلىدۇ، شۇڭا قەرز ئالغۇچىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسى يەنىلا سىياسەت خاراكتېرلىك قەرز پۇل تارقىتىش ياكى تارقاتماسلىقىنى بەلگىلەيدىغان مۇھىم ئامىل. سىياسەت خاراكتېرلىك قەرز پۇلىنىڭ خەۋپ-خەتىرىنى ئازايتىپ، سىياسەت خاراكتېرلىك قەرز پۇل كەسپىنىڭ سىجىللىقىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، سىياسەت خاراكتېرلىك قەرز پۇل تارقاتقۇچى ئاپپاراتلار قەرز پۇل ئېلىش ئىلتىماسىنى تەكشۈرگەن ۋاقىتتا، ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش ۋە ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش ئىنتايىن زۆرۈر بولغان ئالدىنقى شەرتتۇر.

159. خوجايىنىنىڭ ئىناۋىتى نېمە ئۈچۈن ئىگىلىكىدىكى كارخانىنىڭ قەرز پۇلغا ئېرىشىشىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ؟

ئوتتۇرا-كىچىك كارخانىلار ئادەتتە چەكسىز مەسئۇلىيەت شىركىتى بولۇپ، يەككە سودا سانائەتچىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئوتتۇرا-كىچىك كارخانا خوجايىنىنىڭ شەخسىي پائالىيەت ئادىتى ۋە ئىناۋەت

ئەھۋالى دائىم كارخانىنىڭ مالىيە ئۇسلۇبى ۋە ئىگىلىك باشقۇرۇش ئەھۋالىنى بەلگىلەيدۇ، ئەمما مەشغۇلاتتا خوجايىنىنىڭ شەخسىي مال-مۈلكى ۋە كارخانىنىڭ مال-مۈلكىنى ئايرىش تەس، شۇڭا ئوتتۇرا - كىچىك كارخانىنىڭ قەرز پۇل ئېلىش ئىلتماسىنى تەكشۈرىدىغان ۋاقىتتا، بانكا ئادەتتە خوجايىنىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى تەكشۈرۈشنى ئىنتايىن مۇھىم ئورۇنغا قويىدۇ.

160. كارخانا بانكىدىن ئالغان قەرز پۇلنى كەينىگە سۈرسە، خوجايىنغا تەسىرى بۇلامدۇ؟

بەزىلەر: «مەن تۇرغان ئوتتۇرا - كىچىك كارخانىنىڭ ئىگىلىك باشقۇرۇشى راۋاج تاپالماي بانكىدىن ئالغان قەرز پۇلنى كەينىگە سۈرگەنلىكتىن، بانكا مېنىڭ قەرز پۇل ئېلىش ئىلتماسىمنى رەت قىلدى، كارخانا بولسا كارخانا، مەن بولسام مەن ئۆزۈم، نېمە ئۈچۈن كارخانا بانكىدىن ئالغان قەرزنى كەينىگە سۈرسە ماڭا تەسىرى بولىدۇ؟» دەپ سورىشىدۇ، ئەمەلىيەتتە بۇ مەسىلە ئالدىنقى مەسىلىگە ماھىيەت جەھەتتىن ئوخشايدۇ، مەسئۇلىيىتى چەكسىز بولغان ئوتتۇرا-كىچىك كارخانىنىڭ خوجايىنى بولۇش سۈپىتى بىلەن، مالىيە ۋە ئىقتىسادىي ئالاقىدە خوجايىن ۋە كارخانا ئەمەلىيەتتە بىر پۈتۈن گەۋدە ھېسابلىنىدۇ، شۇڭا بانكىغا نىسبەتەن، كارخانىنىڭ قەرزنى كەينىگە سۈرگەنلىكى خوجايىنىڭ قەرزنى كەينىگە سۈرگەنلىكىگە باراۋەر بولۇپ، قايتۇرۇشنى كەيىنىگە سۈرگەن قەرز پۇل بار ئەھۋالدا، يەنە قەرز ئالماقچى بولسا، بانكا ئەلۋەتتە تېخىمۇ بەكرەك ئېھتىيات قىلىدۇ.

161. شەخسىي قەرزنى مۇددەتكە بۆلۈپ قايتۇرغاندا، قانداق قىلغاندا ۋاقتىدا قايتۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ؟

ئالدى بىلەن ئالغان قەرز مۇۋاپىق بولۇشى، يەنى ئالغان قەرز پۇل سوممىسى ئۆزىنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتىكى قايتۇرۇش ئىقتىدارىدىن ئېشىپ كەتمەسلىكى، ھەر قېتىملىق قەرىلدە قايتۇرىدىغان سومما يۇقىرى بولۇپ، بېسىم چوڭ بولۇپ كېتىش سەۋەبىدىن، نورمىلىق قايتۇ-

رۇشقا تەسىر يېتىشىدىن ساقلىنىش كېرەك.

ئاندىن قالسا ئۆزىنىڭ راسچوت ئىسچوتىغا باغلاش ئۈسۈلىنى قوللىنىش ئارقىلىق، بانكىغا قەرز پۇل قايتۇرىدىغان كۈنى ئاپتوماتىك هالدا راسچوت ئىسچوتىكىزدىن قايتۇرىدىغان قەرزنى تۈتۈۋېلىشنى هاۋاله قىلىپ، ئىشلار ئالدىراش بولۇپ كېتىش ياكى باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن قەرزنى قايتۇرىدىغان ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋېتىشتىن ساقلىنىش كېرەك. ئەسكەرتىپ قويۇشقا تېگىشلىكى شۇكى، بۇ خىل ئۈسۈلنى قوللانغاندا، سىزنىڭ بانكىدىكى راسچوت ئىسچوتىكىزدا قەرزنى قايتۇرۇشقا تولۇق يەتكۈدەك ئامانەت پۇلى بولۇشىغا هەر ۋاقىت دىققەت قىلىڭ.

162. ئالغان قەرزنى ۋاقتىدا، تولۇق قايتۇرالمىغان ۋاقىتتا ئىناۋەتكە بولغان تەسىرىنى قانداق قىلغاندا ئازايتىقىلى بولىدۇ؟

شەخسىنىڭ ئىقتىسادىدا ۋاقىتلىق قېينىچىلىق ياكى كىرىمى تۆۋەنلەپ كېتىش كۆرۈلۈپ، ئالغان قەرزنى ۋاقتىدا، تولۇق قايتۇرالمىغان ۋاقىتتا، شەخسىي ئىناۋەتكە بولغان تەسىرىنى ئازايتىش ئۈچۈن بانكا بىلەن تەشەببۇسكارلىق بىلەن كېلىشىپ، قەرز توختامىنى تەڭشىشى كېرەك، بۇنىڭدا تۆۋەندىكى ئۈسۈللاردىن پايدىلانسا بولىدۇ:

ئەگەر قەرز ئالغان دەسلەپكى مەزگىلده هەر ئايدا قايتۇرىدىغان قەرز پۇلىنىڭ سوممىسى نىسبەتەن يۇقىرى بولسا، بانكا بىلەن كېڭىشىپ توختام ئامىللىرىنى تەڭشەپ، قەرز قايتۇرۇش ئۈسۈلىنى ئۆزگەرتسە بولىدۇ. مەسىلەن، تەڭ سوممىلىق دىرىنى قايتۇرۇش ئۈسۈلىنى تەڭ سوممىلىق دىرى بىلەن ئۆسۈمنى قايتۇرۇش ئۈسۈلغا ئۆزگەرتسە بولىدۇ.

قەرز قايتۇرۇش مۇددىتىنى ئۇزارتىش ئارقىلىق هەر قېتىم قايتۇرىدىغان قەرز سوممىسىنى ئازايتىشنى ئىلتىماس قىلسا بولىدۇ. مەسىلەن، 10 يىل قەرەلدىكى قەرزنى 15 يىللىق قەرەلگە ئۆزگەرتسە بولىدۇ. بىراق، دىققەت قىلىشقا تېگىشلىكى شۇكى، ئەگەر شەخس قەرزنى

ۋاقتىدا، تولۇق قايتۇرالمسا، ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرمەسلىكى كېرەك. جۈڭگو خەلق بانكىسىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى شەخسىنىڭ قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالىنى ئەينەن خاتىرىلەيدۇ. ئەگەر شەخس قەرزدىن قېچىپ قايتۇرمىسا، ئىناۋەت دوكلاتىدا مۇناسىپ سەلبىي خاتىرە كۆرۈلۈپ، شەخسنىڭ كەلگۈسىدىكى ئىقتسادىي پائالىيەتلىرىگە تەسىر قىلىدۇ.

بىلىۋېلىڭ: شەخسلەر ئالغان قەرزنى قايتۇرۇشنىڭ ئۇچ خىل ئۇسۇلى بار: بىرىنچىسى، ئالغان قەرز ۋە ئۆسۈمنى بىر قېتىملىق ياكى قايتۇرۇپ تۇگىتىش؛ ئىككىنچىسى، تەڭ سوممىلىق قەرز ۋە ئۆسۈمنى قايتۇرۇش بولۇپ، بۇ ھەر ئايدا ئوخشاش سوممىدىكى قەرز ۋە ئۆسۈمنى قايتۇرۇش دېگەنلىكتۇر، بۇنىڭدا ھەر قېتىملىق سومما ئېنىق بولۇپ، قەرزنى قايتۇرۇشتىكى بۇ ئۇسۇل كەلگۈسىدىكى كىرىمى مۇقىم بولغان قەرز ئالغۇچىغا باب كېلىدۇ. ئۇچىنچىسى، تەڭ سوممىلىق دىرىنى قايتۇرۇش ئۇسۇلى، يەنى ھەر ئايدا ئوخشاش سوممىدىكى دىرىنى قايتۇرۇش ئۇسۇلى بولۇپ، بۇنىڭ ئۆسۈمى ھەر ئايدا ئايرىم ھېسابلىنىدۇ. بۇ خىل ئۇسۇلدا ئۆسۈمنىڭ ئومۇمىي چەمى ئالدىنقى ئۇسۇلدىكىدىن ئاز بولىدۇ. بىراق، ئالدىنقى مەزگىلىدە قەرز قايتۇرۇشنىڭ بېسىمى نىسبەتەن چوڭ بولىدۇ.

163. «كەڭچىلىك قىلىش ۋاقتى» دېگەن نېمە؟

«كەڭچىلىك قىلىش ۋاقتى» بولسا شەخسىي قەرز تارقىتىلغاندىن كېيىن، توختامدا بەلگىلەنگەن بەلگىلىك ۋاقىت ئىچىدە قەرز ئالغۇچى ئاي بويىچە ئۆسۈمنىلا تۆلەيدىغان، ئالغان قەرزنىڭ دىرىنى ۋاقتىنچە قايتۇرمايدىغان، كېلىشىمنىڭ مۇددىتى توشقاندىن كېيىن تارقىتىلغان قەرز سوممىسىنى توختامدا بەلگىلەنگەن تەڭ سوممىلىق دىرىنى قايتۇرۇش ئۇسۇلى بويىچە ياكى تەڭ سوممىلىق دىرى ۋە ئۆسۈمنى قايتۇ-

رۇش ئۇسۇلى بويىچە قايتۇرىدىغان ۋاقىت «كەڭچىلىك قىلىش ۋاقتى»دۇر.

مەسىلەن، بىر خېرىدارنى 800 مىڭ يۈەنگە تۇرالغۇ سېتىۋالدى، دەسلەپتە 300 مىڭ يۈەن تۆلىدى، 500 مىڭ يۈەن قەرز قالدى، بۇنىڭ قەرەلى 20 يىل، يىللىق ئۆسۈم نىسبىتى 6.12% دەپ پەرەز قىلىساق، ئەگەر خېرىدار قەرز ئالغان دەسلەپكى مەزگىلدە تەڭ سوممىلىق دىرى ۋە ئۆسۈمى بىلەن قايتۇرۇش ئۇسۇلىنى تاللىسا، ئۇنداقتا خېرىدارنىڭ بىرىنچى ئايدىن باشلاپ قايتۇرىدىغان قەرزى 3616.86 يۈەن، بىرىنچى يىلى قايتۇرىدىغان قەرزنىڭ دىرى ۋە ئۆسۈمى 43402.32 يۈەن بولىدۇ، ئەگەر خېرىدار قەرز ئالغان دەسلەپكى مەزگىلدە كەڭچىلىك قىلىش ۋاقتى بار بولغان قەرز قايتۇرۇش ئۇسۇلىنى تاللىسا، كەڭچىلىك قىلىش ۋاقتى بىر يىل بولسا، كەڭچىلىك قىلىش ۋاقتى توشقاندىن كېيىن تەڭ سوممىلىق قەرز ۋە ئۆسۈمنى قايتۇرۇش ئۇسۇلىنى تاللىسا، خېرىدار بىرىنچى يىلى پەقەت ئاي بويىچە ئۆسۈمنى قايتۇرىدۇ، ۋاقتىنچە قەرز پۇل دىرىنى قايتۇرمايدۇ. ئىككىنچى يىلدىن باشلاپ ئاي بويىچە دىرى ۋە ئۆسۈمنى قايتۇرىدۇ، شۇڭا خېرىدار بىرىنچى يىلى ھەر ئايدا پەقەت قەرز ئۆسۈمى بولغان 2550 يۈەننلا قايتۇرسا، بىرىنچى يىلى جەمئىي 306000 يۈەن قايتۇرىدۇ، ئىككىنچى يىلدىن باشلاپ ھەر ئايدا قەرزنىڭ دىرى ۋە ئۆسۈمى بولۇپ 3714.68 يۈەن قايتۇرىدۇ. ئىككىنى سېلىشتۇرغاندا، كەڭچىلىك قىلىش ۋاقتىنى تاللىغان خېرىدار بىرىنچى يىلى 20821.23 يۈەن ئاز تۆلەيدۇ.

164. زادى قايسى كۈنى قەرز قايتۇرۇلىدۇ، «قەرز قايتۇرۇش كۈنى»دىن بۇرۇنمۇ ياكى «كەڭچىلىك قىلىش ۋاقتى»دىن كېيىنمۇ؟

بەزى دوستلار زادى قايسى كۈنى قەرز قايتۇرسا سەلبىي خاتىرە پەيدا بولمايدۇ، توختاماغا بەلگىلەنگەن قەرز قايتۇرۇش كۈنىدە قايتۇرۇش كېرەكمۇ ياكى بانكا خىزمەتچىلىرى دېگەن «كەڭچىلىك قىلىش

ۋاقتى»دىن كېيىن قايتۇرۇش كېرەكمۇ؟ دەپ سورايدۇ. سودا بانكىسىنىڭ كەسىپىي سىستېمىسى قەرز توختامىدا بەلگىلەنگەن «قەرز قايتۇرۇش كۇنى» بويىچە قەرز ئالغۇچىنىڭ قەرزنى قايتۇرغان ياكى قايتۇرمىغانلىقىنى ئاپتوماتىك بېكىتىدۇ. ئەگەر قەرز ئالغۇچى قەرز قايتۇرىدىغان كۇنى قەرز توختامى بويىچە قەرزنى تولۇق قايتۇرسا سەلبىي خاتىرە پەيدا بولمايدۇ، بۇنىڭ ئەكسىچە قەرزنى ۋاقتىدا، تولۇق قايتۇرمىسا، سودا بانكىسىنىڭ كەسىپ سىستېمىسى قەرەلنى ئۆتكۇزۇۋېتىشنى خاتىرىلەيدۇ ھەمدە مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇرنى شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا يوللايدۇ. لېكىن، ئەمەلىي تۇرمۇشتا بەزى سودا بانكىلىرى كەسىپ سىستېمىسىنىڭ مۇناسىۋەتلىك پروگراممىلىرىنى ئىشلىگەندە، ئادەملىك نۇقتىسىنى چىقىش قىلىپ، سىستېمىنىڭ قەرز قايتۇرۇش ئەھۋالىنى بېكىتىش ۋاقتىنى قەرز توختامىدا بېكىتىلگەن قايتۇرۇش كۇنىدىن بىر- ئىككى كۇن كېيىن قىلىپ تەڭشەپ قويىدۇ. قەرز پۇل ئالغۇچىنىڭ قەرز قايتۇرغان ئەمەلىي ۋاقتى بۇ قەرەلدىن كېيىنكىسە، سودا بانكىسىنىڭ كەسىپ سىستېمىسى بۇنى نورمال قايتۇرۇش دەپ قارايدۇ. مانا بۇ، بانكا خىزمەتچىلىرى دېگەن «كەڭچىلىك قىلىش ۋاقتى»دۇر. بىراق، ئېھتىيات قىلىش نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، قەرز قايتۇرىدىغان كۇنىدىن بۇرۇن قايتۇرسا ياخشى بولىدۇ، چۇنكى توختامدا بەلگىلەنگەن قەرز قايتۇرۇش كۇنى قانۇنىي كۇچكە ئىگە قايتۇرۇش كۇنى ھېسابلىنىدۇ.

165. قەرزنىڭ قەرەلى ئۇزارتىلغان مەزگىلدە قەرز ئالغۇچىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىدە ئۆزگىرىش بولامدۇ؟

بولىدۇ. شەخسنىڭ قەرز قەرەلنىڭ ئۇزارتىلىشى قەرز ئالغۇچىنىڭ توختامدا بەلگىلەنگەن قەرەلدە قەرز پۇلنى قايتۇرالماسلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدىكى «ئالاھىدە سودا» تۈرىدە قەرەلى ئۇزارتىلغان ئۇچۇر بولىدۇ. بىراق، بۇنداق ئۇچۇرنىڭ سەلبىي ئۇچۇر بولۇشى ناتايىن.

166. ئالغان قەرز ئۆسۈمىنىڭ ئۆزگىرىشى قانداق ئەھۋالدا شەخسنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى تەسىرگە ئۇچرىتىشى مۇمكىن؟

ئالغان قەرزنىڭ ئۆسۈمى ئۆرلىسە، قەرز ئالغۇچىنىڭ ھەر ئايدا قايتۇرىدىغان قەرز سوممىسىنى كۆپەيتىۋېتىدۇ. بىراق، قەرز ئالغۇچى بىلەن **مەسلىك سەۋەبىدىن ئايدا قايتۇرىدىغان قەرز سوممىسىنى ۋاقتىدا تاپشۇرمىسا**، قەرز ئالغۇچىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىسىنى تەسىرگە ئۇچرىتىدۇ، چۈنكى ۋاقتىدا، تولۇق قايتۇرمىغان ئۇچۇر شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ.

ئەسكەرتىش: مەركىزىي بانكىنىڭ ئۆسۈم تەڭشەش خەۋىرىگە بەك دىققەت قىلىڭ، ئۆسۈم ئۆسكەندىن كېيىن، شەخسنىڭ تۇراقسىز ئۆسۈملۈك قەرزىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۆسۈم نىسبىتى تەڭشەلگەن ئىككىنچى يىلدىن باشلاپ يېڭى ئۆسۈم نىسبىتى بويىچە قەرز قايتۇرۇۋالىدۇ، سىزنىڭ ۋاكالىتەن تۆتۈپ قېلىش پۇل ئامانىتىڭىزدا كۆپرەك زاپاس پۇل قالدۇرۇپ، ئامانەت ئىسچوتىڭىزدىكى مەبلەغ يېتىشمەي، شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىڭىزگە تەسىر يېتىشتىن ساقلىنىڭ.

167. ئۆسۈمنى بىرنەچچە كۈن كېچىكتۈرۈپ تاپشۇرسا، نېمە ئۈچۈن يەنە شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ؟

شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى ئىلگىرىكى ھەرىكەتلەرنىڭ ئوبيېكتىپ خاتىرىسى، قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ قەرز قايتۇرمىغانلىق بولسا يۈز بەرگەن ھەقىقىي ئىش، شۇڭا خاتىرىلىنىدۇ. ئادەتتە شەخسنىڭ قايتۇرىدىغان قەرزنى قەرەلدىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ياكى ئۆتكۈزۈۋەتمىگەنلىكىنى ئايرىشنىڭ ئاچقۇچى قەرز توختامىدا بەلگىلەنگەن «قەرز قايتۇرىدىغان كۈن» بولۇپ، مەيلى ئۆسۈم ياكى دىرى بولسۇن، شۇ كۈندىن بۇرۇن توختامدا بەلگىلەنگەن سوممىنى تولۇق قايتۇرۇشى كېرەك، بولمىسا قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋەتكەنلىك دەپ قارىلىپ، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ.

168. باشقا جايدا قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋەتسە، ئۆز جايىدىكى قەرز ئېلىشقا تەسىر قىلامدۇ؟

بەزىلەر: مەن باشقا جايدىن قەرز ئالغانىدىم، قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ قالدىم، بۇ مېنىڭ ئۆز جايىمدا قەرز ئېلىشىمغا تەسىر يەتكۈزەمدۇ؟ دەپ سورىشىدۇ. بۇنىڭغا قارىتا «مۇقەررەر ھالدا تەسىر يەتكۈزىدۇ» دەپ جاۋاب بېرىلىدۇ. شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى مەملىكەت بويىچە مەركەزلىك بىرلىككە كەلگەن بولۇپ، مەيلى سىز باشقا جايدا قەرز ئېلىڭ ياكى ئۆز جايىڭىزدا قەرز ئېلىڭ، قەرز پۇل ئېلىش ئۇچۇرى كېيىنكى ئايدا بانكىنىڭ كەسىپ سىستېمىسى ئارقىلىق شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا يوللىنىدۇ. ئېلىمىزدىكى ھەرقانداق بىر سودا بانكىسى پەقەت سىز ھوقۇق بەرسىڭىزلا، سىزنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىڭىزنى سۈرۈشتۈرۈش ئارقىلىق سىزنىڭ باشقا جايدىكى قەرز ئالغانلىق ئەھۋالىڭىزنى ئىگىلەيدۇ.

169. باشقىلارغا كېپىل بولغان ئۇچۇرمۇ نېمە ئۇچۇن ئۆز نىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ؟

باشقىلارنىڭ قەرز ئېلىشىغا كېپىل بولۇشىڭىز ئۆزىڭىزنىڭ ئابرۇيىنى قەرز ئالغۇچىنىڭ قەرز قايتۇرۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۇچۇن بەرگەنلىكىڭىز بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ كېپىللىك قانۇنى» نىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلىرىگە ئاساسەن، كېپىل بولغۇچى بۇ قەرزنى قايتۇرۇشنىڭ چاتما جاۋابكارلىقىنى ئۈستىگە ئالىدۇ. قەرز ئالغۇچى قەرزنى قايتۇرۇش مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلالمسا، بانكا كېپىل بولغۇچىدىن كېپىللىك مەجبۇرىيىتىنى ئورۇندىتىپ قەرز ئالغۇچىنىڭ قەرزىنى ۋاكالىتەن قايتۇرۇشنى تەلەپ قىلسا بولىدۇ. شۇڭا سىزنىڭ باشقىلارغا كېپىل بولۇشىڭىز ئەمەلىيەتتە سىزنىڭمۇ قەرز بولۇشىڭىز بولۇپ، كەلگۈسىدىكى قايتۇرۇش ئىقتىدارىڭىزغا تەسىر يەتكۈزۈشى مۇمكىن، شۇڭا بۇ سىزنىڭ شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىڭىزگە خاتىرىلىنىدۇ.

170. دۆلەتنىڭ ئوقۇشقا بەرگەن يارەم قەرزىنى ۋاقتىدا قايتۇرمىسا شەخسنىڭ ئىناۋىتىگە تەسىرى بارمۇ؟

تەسىرى بار. دۆلەتنىڭ ئوقۇشقا بەرگەن يارەم قەرزىنى سودا بانكىسى تارقىتىدۇ. تارقاتقان ۋاقىتتا سودا بانكىسى بۇ ئۇچۇرنى شەخسي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا يوللايدۇ، ئەگەر دۆلەتنىڭ ئوقۇشقا بەرگەن يارەم قەرزىنى قايتۇرمىسا، قەرز ئالغاندا پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتى بىلەن تۇرغۇزغان قەرزنى ئۆسۈمى بىلەن ۋاقتىدا قايتۇرۇش كېلىشىمگە خىلاپلىق قىلغان بولۇپ، شەخسي ئىناۋەت دوكلاتىدا سەلبي خاتىرە پەيدا قىلىدۇ. بۇ، شەخسنىڭ كەلگۈسىدىكى ئىقتىسادي پۇل مۇئامىلە پائالىيەتلىرىگە تەسىر قىلىدۇ.

171. ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى شەخسي ئىناۋەت خاتىرىسىنى قانداق تۇرغۇزىدۇ؟

بىرەيلەن:«مەن بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى، قەرز ئالمىدىم، ئايلىق ئىستېمال سوممام 1000 يۈەنگە يەتمەيدۇ. كۆپىنچە مەكتەپ ئىچىدە نەق پۇل ئىستېمالىنى قىلمەن، قانداق قىلغاندا ئاندىن ئىناۋەت خاتىرىسى تۇرغۇزالايمەن» دەپ سورىدى. ئومۇمەن ئېيتقاندا، شەخسي ئىناۋەت خاتىرىسىنى تۇرغۇزۇشنىڭ ئاساسلىق ئۇسۇلى بولسا بانكا بىلەن كىرىدىت كەسپى مۇناسىۋىتى ئورنىتىش، مەسىلەن، بانكىدىن قەرز ئېلىش، قەرز ئېلىش رەسمىيىتى، كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان ياكى غەيرىي كىرىدىت خاتىرىلىنىدىغان كارتا بېجىرىش، باشقىلارنىڭ قەرز ئېلىشىغا كېپىل بولۇش قاتارلىقلار. ھازىر نۇرغۇن بانكا ئوقۇۋاتقان ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا كىرىدىت كارتىسى مۇلازىمىتىنى بېجىرىۋاتىدۇ، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئۆزىنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن كىرىدىت كارتىسى بېجىرسە بولىدۇ، كارتا بېجىرگەندىن كېيىن توختام بەلگىلىمىسىنى قاتتىق ئىجرا قىلىپ، ئالغان قەرزنى ئۆسۈمى بىلەن قايتۇرۇپ، سەلبي خاتىرە سادىر بولۇشتىن ساقلىنىشى كېرەك.

هازىر مەكتەپنىڭ چەكلىمسى تۈپەيلىدىن ھەممە ئىستېمالنى كارتا ئارقىلىق بېجىرىپ كېتەلمەيدۇ، بەزى ۋاقىتلاردا ئىستېمال قىلسا چوقۇم پۇل تۆلەيدۇ، ئەگەر شارائىت ھازىرلانسا ئىمكانقەدەر كىرىدىت كارتىسى ئارقىلىق ئىستېمال قىلسا بولىدۇ. بۇنداق قىلسا نۇرغۇن پۇلنى يېنىغا سېلىپ يۈرۈشنىڭ زۆرۈرىيىتى قالمايدۇ، بىخەتەر ھەم ئەپلىك. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ھازىرقى ئىستېمال ئالاھىدىلىكى ۋە ئادىتىگە ئاساسەن، مەشغۇلات رەسمىيەتلىرىنى ئازايتىپ، قولايلىق بولۇشنى چىقىش نۇقتىسى قىلغاندا، بانكىنىڭ پوكىيىدە كارتا بىلەن نوپۇسنى باغلاشقا مۇناسىۋەتلىك كەسىپ بېجىرىپ، ئۆيدىكى پول پېرېۋوت ئىسچوتى بىلەن كىرىدىت كارتىسى ئىسچوتىنى ئۆزئارا باغلاپ، كىرىدىت كارتىسىدا قەرز قايتۇرىدىغان كۈندە پۇل پېرېۋوت ئىسچوتىدىن پۇل تۆتۈپ قېلىنىپ، كىرىدىت كارتىسىنىڭ كىرىمىدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىنغان پۇلنى تۆتۈۋالىدىغان قىلسا بولىدۇ.

172. نېمە ئۈچۈن كىرىدىت كارتىسى ئىشلىتىشنىمۇ شەخسىنىڭ ئىناۋەت پائالىيىتى دەيمىز؟

كىرىدىت كارتىسىنىڭ تۆلەش ۋە مەبلەغ يۈرۈشتۈرۈشتىن ئىبارەت قوش مۇھىم ئىقتىدارى بار، ئاددىي، تېز بولغان راسچوت تۆلەش قورالى بولۇش سۈپىتى بىلەن، كىرىدىت كارتىسى دۆلىتىمىزدە بارغانسېرى ئومۇملىشىۋاتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە كىرىدىت كارتىسى يەنە قولايلىق بىر قىسقا مۇددەتلىك مەبلەغ يۈرۈشلەشتۈرۈش قورالى بولۇپ، خېرىدارلار كىرىدىت كارتىسى ئىلتىماس قىلغاندا، كارتا تارقىتىدىغان بانكا خېرىدارلارنىڭ ئىلتىماس چاغدىكى ئىناۋەت ئەھۋالى ۋە قەرز قايتۇرۇش ئىقتىدارىغا ئاساسەن، بەلگىلىك دەرىجىدىكى كىرىمىدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلىش نورمىسىنى خېرىدارلارنىڭ ئىشلىتىشى ئۈچۈن تەمىنلەيدۇ، بۇ نورمىدا خېرىدارلار ئالدىن ئىستېمال قىلىپ ئاندىن ھەق تۆلەيدۇ، ئىستېمال قىلغان كۈنىدىن پۇل قايتۇرىدىغان كۈنىگىچە بولغان مەز-

گىلدە كارتا ئىگىسى ھېچقانداق ئۆسۈم تۆلىمەيدۇ، ئەمەلىيەتتە بانكا كارتىسى بار ئادەمنى ئۆسۈمسىز قەرز بىلەن تەمىنلىگەن بولىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە مۇئامىلدارنىڭ كىرىدىت كارتىسى كىرىمىدىن ئاشۇرۇپ چىقىم قىلغان پۇلنى ۋاقتىدا قايتۇرغان ياكى قايتۇرمىغانلىقى بىر ئادەمنىڭ ئىناۋەت سەۋىيەسىنى ئىنكاس قىلىدۇ، شۇڭا كىرىدىت كارتىسىنى ئىشلىتىپ پۇل تۆلەشمۇ شەخسنىڭ ئىناۋەت پائالىيىتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

173. كارتا ئوقۇتقاندا سەلبىي خاتىرە پەيدا بولۇشتىن قانداق ساقلىنىش كېرەك؟

كىرىدىت كارتىسى سىزنىڭ ئەپلىك بولغان تۆلەش ۋە مەبلەغ يۈرۈشلەشتۇرۇش قورالىكەن، بىراق تۆۋەندىكى ئىشلارغا دىققەت قىلىپ، سەلبىي خاتىرە پەيدا بولۇشتىن ساقلىنىشىڭىز كېرەك: قەرز قايتۇرىدىغان ياخشى ئادەت يېتىلدۈرۈپ، قەرزنى ۋاقتىدا، تولۇق قايتۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇڭ. ئەگەر كىرىدىت كارتىسىدىن نەق پۇل ئالسىڭىز، قايتۇرىدىغان ۋاقىتتا ئالغان كارتىڭىزدا پۇلىڭىزغا تەڭ سوممىدا نەق پۇل سالغاندىن سىرت، يەنە مۇناسىۋەتلىك ئۆسۈمنى كۆپىرەك سېلىڭ، كىرىدىت كارتىسىنىڭ ئۆسۈمنى كەچۈرۈم قىلىش قەرىلى، ئەڭ تۆۋەن نورمىسى قاتارلىق ئىشلارنى تولۇق چۈشىنىۋېلىڭ ھەمدە بانكا ھېسابات تالونىنى سېلىشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن مۇۋاپىق، ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىڭ، ھېچ بولمىغاندا قەرىلى بويىچە ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش نورمىسىنى قايتۇرۇڭ، نەق پۇل ئالغان بولسىڭىز ئۆسۈمى بىلەن قوشۇپ ھەممىنى قايتۇرۇڭ، كىرىدىت كارتىسىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قەرز قايتۇرۇش ۋاقتىنى پىششىق ئېسىڭىزدە ساقلاپ (كارتا تارقاتقان ھەر قايسى بانكىلارنىڭ قەرز قايتۇرۇلىدىغان كۈنى ئوخشىمايدۇ)، ئەڭ ئاخىرقى قەرز قايتۇرىدىغان كۈنىدىن ئىككى كۈنى بۇرۇن قەرزنى تولۇق قايتۇرۇڭ (دەم ئېلىش كۈنىدىن بۇرۇن قايتۇرۇلىدۇ).

ھازىر نۇرغۇن بانكا كىرىدىت كارتىسىنىڭ تېلېفونلۇق مۇلازىمىتى

ياكى توردا سۇرۇشتۇرۇش مۇلازىمتى بىلەن **تەمىنلىدى**. **قەغەز** يۈزى دىكى ھېساب سىلىشتۇرۇش تالونىغا ۋاقتىدا ئېرىشەلمەسلىك سەۋەبىدىن قەرز قايتۇرۇشنىڭ قەرەلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىشنىڭ سادىر بولۇشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، سىز ھەر ۋاقىت تەشەببۇسكار بولۇپ تېلېفون قىلىش ياكى تەشەببۇسكارلىق بىلەن تورغا چىقىش ئۇسۇلىدىن پايدىلىنىپ كىرىدىت كارتىسىنىڭ ھېساب سىلىشتۇرۇش تالونىغا ئېرىشەلەيسىز، ئۆزىڭىزنىڭ شۇ مەزگىلدىكى قايتۇرىدىغان قەرز سوممىسىنى سۇرۇشتۇرەلەيسىز.

ماھارەت: سىز كارتا تارقاتقان بانكىغا بېرىپ كىرىدىت كارتىسىنىڭ «كېلىشىلگەن ئىسچوتتىن قەرز قايتۇرۇش» ئىقتىدارىنى ئېچىپ قويۇڭ، پەقەت كارتا تارقاتقان بانكىنىڭ تىجارەت نۇقتىسىدىن بىر پۇل ئامانەت كارتىسى بېجىرىپ، بەلگىلىك پۇل ئامانەت قويۇپ، كىرىدىت كارتىسىنىڭ «كېلىشىلگەن ئىسچوتتىن قەرز قايتۇرۇش» ئىقتىدارىنى بېجىرىڭىزلا، بانكا ئىناۋەت كارتىسىنىڭ قەرز قايتۇرىدىغان كۈنى ئاپتوماتىك ھالدا شەخسىنىڭ راسچوت ئىسچوتىدىن كىرىدىت كارتىسىنىڭ قەرز پۇلىنى تۆتۈپ قالدۇ، ئىسچوتنىڭ قالدۇق سوممىسى يېتەرلىك بولسا تولۇق تۆتۈپ قالدۇ، ئەگەر پۇل يەتمىسە تولۇق تۆتالمايدۇ، بۇنىڭدا قانچىلىك بولسا شۇنچىلىك تۆتۈپ قالدۇ، بۇنداق قىلغاندا شەخسىنىڭ قەرز قايتۇرۇشنى ئۈنتۈپ قېلىش سەۋەبىدىن شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا سەلبىي خاتىرىنىڭ پەيدا بولۇشىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ.

ئەسكەرتىش: كېلىشىلگەن ئىسچوت ئارقىلىق قەرز قايتۇرۇش ئادەتتە ئەڭ تۆۋەن قايتۇرىدىغان نورمىنى كېلىشىش ۋە قەرزنىڭ ھەممىسىنى قايتۇرۇشقا كېلىشىشتىن ئىبارەت ئىككى خىل بولىدۇ، ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇلىدىغان نورمىلىق قەرز قايتۇرۇش بولسا كارتا تارقاتقان بانكا قەرز قايتۇرىدىغان كۈنى سىز كۆرسەتكەن راسچوت ئىسچوتىدىن شۇ قەرەلدە قايتۇرۇلىدىغان قەرزنىڭ ئەڭ تۆۋەن نورمىسىنى تۆتۈپ قېلىشنى كۆرسىتىدۇ. قەرزنىڭ ھەممىسىنى قايتۇرۇش بولسا كارتا تارـ

قاتقان بانكا قەرز قايتۇرىدىغان كۈنى سىز كۆرسەتكەن راسچوت ئىسـچوتىدىن شۇ قەرەلدە قايتۇرىدىغان بارلىق قەرزنى ئاپتوماتىك تۇتـۇۋېـلىشنى كۆرسىتىدۇ.

چۈشەندۈرۈپ قويۇشقا تېگىشلىكى شۇكى، ئەگەر كېلىشىم بويىچە ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش نورمىسىنى قايتۇرسىڭىز، سىز بەلگىلىك ئۆسۈم تۆلەيسىز. شۇنىڭ بىلەن بىللە، سىزنىڭ كېلىشىلگەن ئىسچوتتىكى مەبلىغىڭىز يېتىشمىسە، بانكا قانچىلىك بولسا شۇنچىلىك تۇتۇۋالىدۇ، ئەگەر بانكا تۇتۇۋالغان پۇل شۇ قەرەلدە قايتۇرىدىغان تۈرنىڭ ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش نورمىسىغا يەتمىسە، سىزدىن يەنە بەلگىلىك جازا ئۆسۈمى ئالىدۇ.

174. كىرېدىت كارتىسىنىڭ ئۆسۈم ھېسابلاشتىكى ئۆلچەم سانى، كۈن سانى ۋە ئۆسۈمى قانداق ھېسابلىنىدۇ؟

ئەگەر ئىناۋەت كارتىسىنىڭ ئىگىسى بولغان سىز قەرز قايتۇرۇش كۈنى كەلگەندە شۇ قەرەلدە قايتۇرىدىغان قەرزنىڭ ئۆسۈم سوممىسىنى قايتۇرمىسىڭىز، كارتا تارقاتقان بانكا بۇنىڭغا ئۆسۈم ئالىدۇ. ئەگەر قەرز قايتۇرىدىغان كۈندىن بۇرۇن (قايتۇرىدىغان كۈننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) قايتۇرىدىغان بارلىق قەرزنى قايتۇرۇپ بولسىڭىز، ئىستېمال سودىسىدا ئۆسۈم كەچۈرۈم قىلىنىدۇ، بىراق كىرېدىت كارتىسىدىن نەق پۇل ئالىسا، ئۆسۈمى كەچۈرۈم قىلىنمايدۇ، بانكىنىڭ بەلگىلىمىسىدە بانكا ھېساب خاتىرىلىگەن كۈندىن باشلاپ كۈندىلىك ئۆسۈم نىسبىتىنىڭ ئون مىڭدىن بەش نىسبىتى بويىچە ئۆسۈم ئالىدۇ ھەمدە ئاي بويىچە دوملىما ئۆسۈم ئالىدۇ، كارتا بار ئادەم قەرز قايتۇرىدىغان كۈندىن بۇرۇن (قەرز قايتۇرىدىغان كۈننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) قايتۇرغان قەرز قايتۇرۇلۇشقا تېگىشلىك بولغان بارلىق قەرزدىن ئاز بولسا، قەرز قايتۇرىدىغان كۈندىن ئىلگىرىكى ئۆسۈم قايتۇرىدىغان بارلىق قەرز سوممىسى بويىچە ھېسابلىنىدۇ، قەرز قايتۇرىدىغان كۈندىن كېيىنكى ئۆسۈم قايتۇرمىغان سومما بويىچە ھېسابلىنىپ، كۈندىلىك ئۆسۈم نىسبىتىنىڭ ئون مىڭدىن

بەش نسبىتى بويىچە ئېلىنىدۇ ھەمدە ئاي بويىچە دوملىما ئۆسۈم ئېلىنىدۇ. كارتا بار ئادەم قەرز قايتۇرىدىغان كۈن كېلىشتىن بۇرۇن (قايتۇرىدىغان كۈننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) كارتا تارقاتقان بانكا تەلەپ قىلغان ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش نورمىسىنى قايتۇرالمىسا، قەرزنىڭ ئۆسۈمىنى تۆلىگەندىن سىرت، يەنە ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش سوممىسىنىڭ قايتۇرۇلمىغان قىسمىنىڭ 5%ى بويىچە كېچىكتۈرگەنلىك پۇلى تۆلەيدۇ. يۇقىرىدىكى ئۆسۈم ھېسابلايدىغان كۈن سانى بانكىنىڭ ھېساب خاتىرىلىگەن كۈندىن باشلاپ قەرز قايتۇرىدىغان كۈنگىچە بولغان ئەمەلىي كۈن سانى بويىچە بولىدۇ.

مەسىلەن، ھېساب تالون كۈنى ھەر ئاينىڭ 7-كۈنى، قەرەللىك قەرز قايتۇرۇش كۈنى ھەر ئاينىڭ 27-كۈنى دەپ پەرەز قىلساق، 3-ئاينىڭ 20-كۈنى شەخس 10000 يۈەن ئىستېمال قىلغان، بۇ ئىستېمال سوممىسى 3-ئاينىڭ 23-كۈنى ئىناۋەت كارتا ھېسابىغا خاتىرىلەنگەن (دەل بۇ كۈن ھېساب خاتىرىلەنگەن كۈن بولىدۇ) بولسا، 4-ئاينىڭ 7-كۈنى ھېساب سېلىشتۇرۇش تالونىدا تۆۋەندىكىلەر بولىدۇ: بۇ قەرەلدە قايتۇرۇلىدىغان بارلىق سومما 10000 يۈەن، ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش نورمىسى 1000 يۈەن، 4-ئاينىڭ 8- كۈنىدىن 5-ئاينىڭ 7-كۈنگىچە بولغان مەزگىلدە ھېسابقا كىرگۈزۈلگەن باشقا مۇئامىلە يوق. شەخس 4-ئاينىڭ 27-كۈنى قايتۇرىدىغان بارلىق سومما 10000 يۈەننى تولۇق قايتۇرسا بانكا ئۆسۈم ھېسابلىمايدۇ، ئەگەر شەخس 4-ئاينىڭ 27-كۈنى ئەڭ تۆۋەن قايتۇرۇش نورمىسى بولغان مىڭ يۈەننى قايتۇرسا، 5-ئاينىڭ 7-كۈنىدىكى ھېساب سېلىشتۇرۇش تالونىدا ئىستېمال قىلغان پۇلدىن قايتۇرمىغان 9000 يۈەننى كۆرسەتكەندىن سىرت، يەنە ئېلىنىدىغان 224.5 يۈەن ئۆسۈمنىمۇ كۆرسىتىدۇ.

ئەگەر 4-ئاينىڭ 27-كۈنىدىكى قايتۇرغان سوممىسى 400 يۈەن بولسا، 5-ئاينىڭ 7-كۈنىدىكى ھېساب سېلىشتۇرۇش تالونىدا ئىستېمال پۇلدىن قايتۇرمىغان قىسمى ۋە ئۆسۈمى بولغاندىن سىرت، يەنە كېچىكتۈرگەنلىك پۇلىمۇ چىقىرىلىدۇ.

175. كىرىدىت كارتىسى يېتىپ كەتكەن ياكى ئوغرىلاندىغاندىن كېيىن پەيدا بولغان خاتىرە كارتىنىڭ ئەسلىي ئىگىسىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنەمدۇ؟

كىرىدىت كارتىسى يېتىپ كەتسە ياكى ئوغرىلانسا، دەرھال يوقالغانلىقىنى مەلۇم قىلىش كېرەك. ھازىر ئېلىمىزدىكى زور كۆپ قىسىم بانكىنىڭ كىرىدىت كارتىسىنى باشقۇرىدىغان نىزاملىرى بويىچە يوقالغانلىقىنى مەلۇم قىلىش رەسمىيىتىنى بېجىرىشتىن ئىلگىرى يۈز بەرگەن سودا خەۋپ-خەتىرىنى كارتىنىڭ ئەسلىي ئىگىسى زىممىسىگە ئالىدۇ. بۇ ئاساسلىقى يوقالغانلىقىنى مەلۇم قىلىشتىن بۇرۇن كىرىدىت كارتىسىنىڭ ئوغرىلىقچە ئىشلىتىلگەن ياكى ئىشلىتىلمەگەنلىكىنى پەرقلەندۈرگىلى بولمايدىغانلىقىدىن بولىدۇ، يوقالغانلىقىنى مەلۇم قىلغاندىن كېيىن پەيدا بولغان ئىستېمالغا كارتىنىڭ ئەسلىي ئىگىسى مەسئۇل بولمايدۇ. شۇڭا كىرىدىت كارتىسى يېتىپ كەتكەن ياكى ئوغرىلانغاندا يوقالغانلىقىنى مەلۇم قىلىش رەسمىيىتىنى دەرھال بېجىرمىسە، پەيدا بولغان قەرز قايتۇرۇش ياكى قەرىلىنى ئۆتكۈزۈۋېتىش خاتىرىسى كارتىنىڭ ئەسلىي ئىگىسىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىدۇ. قانۇنىي جەھەتتىن ئېيتقاندا، كارتا ئىگىسىنىڭ كىرىدىت كارتىسىنى ياخشى ساقلاش مەجبۇرىيىتى بار بولۇپ، مۇرەككەپرەك مەخپىي نومۇر سىلىش كېرەك. مال-مۇلۇك بىخەتەرلىكىنى قوغداش ئۈچۈن، كىرىدىت كارتىسى يېتىپ كەتسە ياكى ئوغرىلانسا، دەرھال يوقالغانلىقىنى مەلۇم قىلىش كېرەك. بۇنىڭدىن باشقا كىرىدىت كارتىسى ئوغرىلىقچە ئىشلىتىلگەندىن كېيىن بانكىنىڭ ھېساب سىلىشتۇرۇش تالونىنى تاپشۇرۇۋالغاندا، دەرھال بانكا بىلەن ئالاقىلىشىپ كېڭىشىپ بىر تەرەپ قىلىش لازىم.

176. «ئۈچەككە كىرگەن كارتا» ئىناۋەت خاتىرىڭىزگە قانداق تەسىر كۆرسىتىدۇ؟

ئۈچەككە كىرگەن كارتىنىڭ نامىدىن مەلۇمكى، ئۇ ئاساسلىقى

كارتا ئىگىسى ئىشلەتمەي تاشلاپ قويۇپ، ئۇچەككە كىرىش ھالىتىدە تۇرغان بانكا كارتىسىنى كۆرسىتىدۇ. سىز ئۇنىڭ يېللىق ھەققىنى تاپشۇرۇشنى ئۇنتۇپ قالغان بولسىڭىز، ئۇچەككە كىرگەن كارتا ئىناۋەت دوكلاتىڭىزدا سەلبىي خاتىرە پەيدا قىلىشى مۇمكىن.

ھەر بىر بانكا كارتىسىنىڭ ياساش تەننەرخى بولىدۇ. مۇۋەپپەقىيەتلىك ئىلتىماس قىلغان ئاشۇ ۋاقىتتىن باشلاپ، بانكا كارتىسى ئىسىچوتى بارلىققا كېلىدۇ، بانكا بۇنىڭ ئۇچۇن سانلىق مەلۇماتنى بىر تەرەپ قىلىش، ئۇچۇرنى ئاسراش قاتارلىق بەدەللەرنى تۆلەيدۇ. پۇل مۇئامىلە بايلىقى ئىسراپ بولۇش بىلەن بىللە، ئىشلەتمەي تاشلاپ قويۇلغان نۇرغۇن بانكا كارتىسى كارتا ئىگىسىنىڭ يوشۇرۇن يۇكىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋېتىدۇ، چۇنكى ئىسچوتىنى ۋاقتىدا ئۆچۇرۇۋەتمىگەن بانكا كارتىسى ئۇچۇن بىر قىسىم بانكىلار يېللىق ھەق ئالىدۇ. ئەگەر كارتا ئىگىسى يېللىق ھەقنى ۋاقتىدا تۆلىمىسە، قەرز بولغان ئالاقىدار ھەق ئۇچۇرى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىغا خاتىرىلىنىپ، شەخسىنىڭ ئىناۋىتىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ.

ئەسكەرتىش: ھەمىيانىڭىزدا ئىشلەتمەي تاشلاپ قويغان بانكا كارتىسى بارمۇ - يوق؟ ئەگەر بار بولسا دەققەت قىلىڭ. چۇنكى، بۇنداق ئۇچەككە كىرگەن كارتا پۇل بۇزۇپلا قالماستىن، يەنە ئىقتىسادىي تۇرمۇشىڭىزغا زۆرۈر بولمىغان ئاۋارىچىلىكلەرنى پەيدا قىلىدۇ.

177. يېللىق ھەققە قەرز بولۇش خاتىرىسى نېمە ئۇچۇن كىرىدىت كارتىسى ھېسابتىن ئۆچۇرۇلگەندىن كېيىنمۇ يەنە شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا ئەكس ئەتتۈرۈلىدۇ؟

كىرىدىت كارتىسى بار ئادەمنىڭ يېللىق ھەققىنى ۋاقتىدا تاپشۇرمىغانلىق ھەرىكىتى كېلىشىمگە خىلاپ بولۇپ، كارتا تارقاتقان بانكا بۇنى سەلبىي خاتىرە قىلىپ جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا يوللايدۇ ھەمدە بىر مەزگىلگىچە ساقلايدۇ. شۇڭا، ئىناۋەت كارتىسى ھېسابتىن ئۆچۇرۇۋېتىلگەندىن كېيىنمۇ يېللىق

ھەققە قەرز بولۇش خاتىرىسى يەنە بىر مەزگىلگىچە ساقلىنىدۇ.

ماھارەت: ئەگەر كىرېدىت كارتىسىنىڭ يىللىق ھەققە قەرز بولۇشى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىدا سەلبىي خاتىرىنى پەيدا قىلسا، دەرھال يىللىق ھەققىنى تۆلۈۋېتىپ، ئۇ كىرېدىت كارتىسىنى ھېسابتىن ئۆچۈرۈۋەتمەي، داۋاملىق ئىككى يىل نورمال ئىشلەتسە، يىللىق ھەققە قەرز بولۇشنىڭ سەلبىي خاتىرىسى ئىناۋەت دوكلاتىدىكى 24 ئايدىكى قەرز قايتۇرغانلىق ئەھۋالىدا قايتا كۆرۈلمەيدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، كارتا ئىگىسى يەنە يانفون قىسقا ئۇچۇرىنى ئاچتۇرسا، يانفوننىڭ قىسقا ئۇچۇر شەكلىدىكى ھېساب سېلىشتۇرۇش تالونىدىن قايتۇرىدىغان قەرز سومما، قايتۇرىدىغان كۈن قاتارلىق ئۇچۇرنى ئېنىق كۆرۈۋالالايدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە تور بانكا كەسپىنى ئاچتۇرسا، ئۆيىدىن چىقماي تۇرۇپمۇ توردا مېموربىيال قىلىش كەسپى ئارقىلىق قەرزنى تولۇق، ۋاقتىدا قايتۇرالايدۇ.

178. A بانكىدىن ئالغان قەرز پۇلىنى B بانكىنىڭ پوكىيىدە قايتۇرسا بولامدۇ؟

بولىدۇ. بۇ ئىككى بانكا مەيلى بىر شەھەردە بولسۇن ياكى بولمىسۇن، B بانكىنىڭ پوكىيىدە A بانكىدىن ئالغان قەرز پۇلىنى قايتۇرسىڭىز بولىدۇ، سىز A بانكىنىڭ كىرېدىت كارتىسىنى ئىشلىتىپ بىر ئاددىي بانكا پېرېۋوت رەسمىيىتىنى بېجىرىش ئارقىلىق ئالغان قەرز پۇلىنى قايتۇرسىڭىز بولىدۇ، بىراق B بانكىنىڭ پوكىيىدە A بانكىدىن ئالغان قەرز پۇلىنى قايتۇرسىڭىز بەلگىلىك رەسمىيەت ھەققى تۆلەيسىز، قايتۇرغان قەرز پۇلىنىڭ ھېسابقا كىرگۈزۈلۈش ۋاقتىدىمۇ ھەر قايسى بانكىلارنىڭ مۇئامىلىدارلارغا بەرگەن ۋەدىسى ئاساس بولىدۇ. شۇڭا، سىز بۇ كەسپىنى بىر نەچچە كۈن بۇرۇنراق بېجىرىپ، مەبلەغنىڭ ۋاقتىدا A بانكىدىكى ئىسچوتىڭىزغا ئاغدۇرۇلمايلا قېلىپ، قەرەلنى ئۆتكۈزۈۋېتىش پەيدا بولۇشتىن ساقلىنىڭ.

قوشۇمچە (1)

شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى باشقۇرۇش ۋاقىتلىق يولغا قويۇش چارىسى

بىرىنچى باب ئومۇمىي پىرىنسىپ

1ـماددا: پۈل مۇئامىلە مۇقىملىقىنى قوغداش، سودا بانكىسىنىڭ كىرىدىت خەۋپ-خەتىرىنىڭ ئالدىنى ئېلىپ ۋە ئۇنى تۆۋەنلىتىپ، شەخسىي كىرىدىت كەسپىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش، شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنىڭ بىخەتەرلىكى ۋە قانۇنلۇق ئىشلىتىلىشىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى بانكا قانۇنى» قاتارلىق مۇناسىۋەتلىك قانۇن-نىزاملارغا ئاساسەن بۇ چارە بېكىتىلدى.

2ـماددا: جۇڭگو خەلق بانكىسى سودا بانكىسىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرى (تۆۋەندە قىسقارتىلىپ شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى دەپىلىدۇ) نى تەشكىللەپ قۇرۇشىغا مەسئۇل بولىدۇ ھەمدە ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى قۇرۇشقا مەسئۇل بولۇپ، شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ نورمال ئىشلىشى ۋە باشقۇرۇلۇشىنى زىممىسىگە ئالىدۇ.

3ـماددا: شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنى يىغىپ، رەتلەپ، ساقلاپ، سودا بانكىسى ۋە شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۇرۇش مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلەيدۇ،

پۇل سىياستى ئۇچۇن پۇل مۇئاملىنى نازارەت قىلىپ باشقۇرۇش قانۇن-نىزاملىرىنى تۇزۇش ۋە باشقا ئىشلىتىشكە مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇر مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلەيدۇ.

4-ماددا: بۇ چاردە دېيىلگەن شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى شەخسىنىڭ ئاساسىي ئۇچۇرى، شەخسىنىڭ كىرىدىت سودا ئۇچۇرى، شۇنداقلا شەخسىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئىنكاس قىلىدىغان باشقا ئۇچۇرلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

يۇقىرىدا دېيىلگەن شەخسىنىڭ ئاساسىي ئۇچۇرى بولسا قانۇنىي ئىگىنىڭ سالاھىيىتىنى ئايرىش ئۇچۇرى، كەسپى ۋە ئولتۇراق ئادرېسى قاتارلىق ئۇچۇرنى كۆرسىتىدۇ، شەخسىنىڭ كىرىدىت سودا ئۇچۇرى بولسا سودا بانكىسى تەمىنلىگەن قانۇنىي ئىگىنىڭ شەخسىي قەرز ئېلىش، كىرىدىت كارتىسى، غەيرىي كىرىدىت كارتىسى بىجىرىش ۋە كېپىل بولۇش قاتارلىق ئىناۋەت پائالىيەتلىرىدە شەكىللەنگەن مۇئاملە ئۇچۇرلىرىنى كۆرسىتىدۇ. شەخسىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئىنكاس قىلىدىغان باشقا ئۇچۇرلار كىرىدىت پائالىيەتلىرىدىن باشقا شەخسىنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان باشقا ئۇچۇرلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

5-ماددا: جۇڭگو خەلق بانكىسى، سودا بانكىسى ۋە ئۇنىڭ خىزمەتچى خادىملىرى خىزمەت جەريانىدا ئېرىشكەن شەخسىنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرىنىڭ مەخپىيەتلىكىگە كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك.

ئىككىنچى باب يوللاش ۋە رەتلەش

6-ماددا: سودا بانكىسى جۇڭگو خەلق بانكىسى ئېلان قىلغان شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ ئۆلچىمى ۋە مۇناسىۋەتلىك تەلەپلىرىگە ئەمەل قىلىشى، شۇنداقلا شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا شەخسىنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرىنى توغرا، مۇكەممەل، ۋاقتىدا يوللاپ بېرىشى كېرەك.

7ـماددا: سودا بانكسى كىرىدىت ئىناۋەت ئۇچۇرىنى باشقۇرغۇ-چى تارماقلار تەستىقسىز قۇرۇلغان ياكى شەكلى ئۆزگەرگەن ھالدا قۇ-رۇلغان شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى شەخسىنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرى بىلەن تەمىنلىمەسلىكى كېرەك.

8ـماددا: شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى مۇكەممەل بولغان قائىدە-تۈزۈمنى تۈرغۇزۇش ۋە ئىلغار تېخنىكىلىق ۋاستىلەرنى قوللىنىش ئارقىلىق شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنىڭ بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك.

9ـماددا: شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى ھاسىل بولغان شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن، سودا بانكىسى يوللىغان شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنى ئوبيېكتىپ ھالدا رەتلىشى، ساقلىشى، ئەسلىدىكى سانلىق ئاساسلارنى خالىغانچە ئۆزگەر-تىۋەتمەسلىكى لازىم.

10ـماددا: شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى سودا بانكىسى يوللىغان ئۇچۇرلاردىن گۇمانلانغان ۋاقىتتا، مۇناسىۋەت-لىك بەلگىلىمىنىڭ تەرتىپى بويىچە سودا بانكىسىغا قايتا تەكشۈرۈش ئۇقتۇرۇشى چىقىرىشى لازىم. سودا بانكىسى ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇۋالـ-غاندىن كېيىن بەش خىزمەت كۈنى ئىچىدە جاۋاب قايتۇرۇشى كېرەك.

11ـماددا: سودا بانكىسى يوللىغان ئۇچۇرنىڭ توغرا بولمىغانلىقـ-نى سەزگەندە، شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىگە ۋاقتىدا ئىنكاس قىلىشى، شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى خاتالىقنى تۈزىتىش دوكلاتىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن دەرھال تۈزىتىشى لازىم.

ئۇچىنچى باب سۈرۈشتۈرۈش

12ـماددا: سودا بانكىسى تۆۋەندىكى كەسىپلەرنى بېجىرگەندە، شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىدىن شەخسىي ئىناۋەت

دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرسه بولىدۇ:

(1) شەخسنىڭ قەرز ئېلىش ئىلتىماسىنى تەكشۈرۈپ تەستىقلىغاندا؛

(2) شەخسنىڭ كىرىدىت كارتىسى، غەيرىي كىرىدىت كارتىسى بېجىرىش ئىلتىماسىنى تەكشۈرۈپ تەستىقلىغاندا؛

(3) شەخسنىڭ كېپىل بولۇش ئىلتىماسىنى تەكشۈرۈپ تەستىقلىغاندا؛

(4) تارقىتىلغان شەخسىي قەرزگە قارىتا قەرز بەرگەندىن كېيىنكى خەۋپ-خەتەرنى باشقۇرغاندا؛

(5) قانۇنىي ئىگە ياكى باشقا تەشكىلاتلارنىڭ قەرز ئېلىش ياكى كېپىل بولۇش ئىلتىماسىنى تەكشۈرۈپ تەستىقلىغاندا، ئۇنىڭ قانۇنىي ۋەكىلى ياكى مەبلەغ چىقارغۇچىسنىڭ ئىناۋەت ئەھۋالىنى تەكشۈرۈشكە توغرا كەلگەندە.

13-ماددا: بۇ چارىنىڭ 12-ماددا 4-تارمىقىدىكى بەلگىلىمىدىن سىرت ئەھۋاللاردا، سودا بانكىسى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈلگۈچى شۇ شەخسنىڭ يازما ماقۇللىغىنى ئېلىشى كېرەك، بۇنداق يازما ماقۇللۇق قەرز ئېلىش، كىرىدىت كارتىسى، غەيرىي كىرىدىت كارتىسى بېجىرىش، كېپىل بولۇش ئىلتىماسىغا مۇناسىپ ماددىلارنى قوشۇش ئارقىلىق ئېرىشىلسە بولىدۇ.

14-ماددا: سودا بانكىسى قەرزدىن كېيىنكى خەۋپ-خەتەرنى باشقۇرۇشتىكى شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈشنىڭ ئىچكى هوقۇق بېرىش تۈزۈملىرى ۋە سۈرۈشتۈرۈشنى باشقۇرۇش تەرتىپىنى تۈزۈپ چىقىشى لازىم.

15-ماددا: شەخسىي ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى شەخسنىڭ ئىلتىماسىغا ئاساسەن، شۇ شەخسكە ئۆزىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن هەقلىق تەمىنلىسە بولىدۇ.

شەخسي ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى مۇناسىپ بىر تەرەپ قىلىش تەرتىپلىرىنى تۈزۈپ، ئىلتىماس قىلغۇچىنىڭ سالاھىيىتىنى تەكشۈرۈپ بېكىتىشى لازىم.

تۆتىنچى باب باشقىچە پىكىرده بولۇشنى بىر تەرەپ قىلىش

16-ماددا: شەخسلەر ئۆزىنىڭ شەخسي ئىناۋەت دوكلاتىدا خاتالىق (تۆۋەندە قىسقارتىلىپ باشقىچە پىكىرده بولغان ئۇچۇر دېيىلىدۇ) بار دەپ قارىسا، ئۆزى تۇرۇشلۇق جايدىكى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا ياكى بىۋاستە شەخسي ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىگە باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى سۇنسا بولىدۇ.

جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقى باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئىككى خىزمەت كۈنى ئىچىده باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىگە يەتكۈزۈپ بېرىشى لازىم.

17-ماددا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئىككى خىزمەت كۈنى ئىچىده ئىچكى تەكشۈرۈش ئىلىپ بېرىشى كېرەك.

ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى باشقىچە پىكىرده بولغان ئۇچۇرنىڭ شەخسي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى ئۇچۇرلارنى بىر تەرەپ قىلىش جەريانىدا كۆرۈلگەنلىكىنى بايقىسا، دەرھال تۈزىتىشى ھەمده شەخسي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى ئۇچۇرلارنى بىر تەرەپ قىلىش تەرتىپى ۋە مەشغۇلات قائىدىسىده ساقلانغان مەسىلىلەرنى تۈزىتىشى لازىم.

18- ماددا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى شەخسي

ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ ئۇچۇرلارنى بىر تەرەپ قىلىش جەريانىدا مەسىلە كۆرۈلگەنلىكىنى بايقىمسا، مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇر بىلەن تەمىنلىگەن سودا بانكىسىغا تەكشۈرۈش توغرىسىدا يازما ئۇقتۇرۇش قىلىشى كېرەك.

19-ماددا: سودا بانكىسى تەكشۈرۈش ئۇقتۇرۇشىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئون خىزمەت كۈنى ئىچىدە ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىگە تەكشۈرۈش ئەھۋالىدىن يازما جاۋاب قايتۇرۇشى لازىم. باشقىچە پىكىرده بولغان ئۇچۇردا ھەقىقەتەن خاتالىق بارلىقى سېزىلسە، تۆۋەندىكىدەك تەدبىرلەرنى قوللىنىش كېرەك:

(1) ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىگە توغرىلانغان ئۇچۇرنى يوللىشى لازىم؛

(2) شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنى يوللاش تەرتىپلىرىنى تەكشۈرۈشى كېرەك؛

(3) شۇنىڭدىن كېيىن يوللانغان باشقىلارنىڭ شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنى تەكشۈرۈش، خاتالىق بايقالغانلىرىنى تۈزىتىپ قايتا يوللاش لازىم.

20-ماددا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى قايتىدىن يوللىغان توغرا ئۇچۇرنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، ئىككى خىزمەت كۈنى ئىچىدە تۈزىتىشى كېرەك.

باشقىچە پىكىرده بولغان ئۇچۇردا ھەقىقەتەن خاتالىق بارلىقى بېكىتىلگەن، بىراق تېخنىكىلىق سەۋەبلەردىن ۋاقتىنچە تۈزىتىشكە مۇمكىن بولمىغانلىرىنى ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى باشقىچە پىكىرده بولغان باشقا ئۇچۇرلاردىن پەرقلەندۈرۈش ئۇچۇن، باشقىچە پىكىرده بولغان ئۇچۇرغا قارىتا ئالاھىدە ئەسكەرتىش قىلىشى لازىم.

21-ماددا: تەكشۈرۈش ئارقىلىق باشقىچە پىكىرده بولغان ئۇچۇردا خاتالىق بارلىقىنى بېكىتكىلى بولمىسا، ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى سۇنغان

شەخسنىڭ تەلىپى بويىچە شەخسي ئىناۋەت ئۇچۇرىنى ئۆزگەرتىشگە بولمايدۇ.

22-ماددا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، 15 خىزمەت كۈنى ئىچىده باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى سۇنغان شەخس ياكى باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى يوللىغان جۇڭگو خەلق بانكسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا يازما جاۋاب بېرىشى كېرەك. باشقىچە پىكىرده بولغان ئۇچۇردىكى خاتالىق تۇزىتىلگەنلىرىگە قارىتا، ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى بىرلا ۋاقىتتا توغرىلانغاندىن كېيىنكى ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلىشى لازىم.

23-ماددا: باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى يوللىغان جۇڭگو خەلق بانكسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقى خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىنىڭ يازما جاۋابى ۋە توغرىلانغاندىن كېيىنكى ئىناۋەت دوكلاتىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئىككى خىزمەت كۈنى ئىچىده باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى سۇنغان شەخسكە يەتكۈزۈشى كېرەك.

24-ماددا: تەكشۈرۈپ بېكىتىشكە مۇمكىن بولمىغان باشقىچە پىكىرده بولۇش ئۇچۇرىغا قارىتا، ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى سۇنغان شەخسنىڭ خەنزۇچە خەت ھېسابىدا 100 خەتتىن ئېشىپ كەتمىگەن شەخسي بايانىتىنى ئېلان قىلىشقا يول قويۇشى لازىم، شەخسي بايانىتىنى باشقىچە پىكىرده بولغان ئۇچۇرغا مۇناسىۋەتسىز مەزمۇنلار بولماسلىقى، باشقىچە پىكىرده بولۇش ئىلتىماسىنى سۇنغان شەخس شەخسي بايانىتىنىڭ ھەقىقىلىكىگە مەسئۇل بولۇشى كېرەك.

ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى شەخسي بايانىتىنىڭ دەسلەپكى ئاساسىنى ياخشى ساقلىشى ھەمدە شەخسي بايانىتىنى باشقا-

چه پىكىرده بولغان شەخسنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا كىرگۈزۈشى لازىم.

25-ماددا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى باشقىچە پىكىرده بولغان ئۇچۇرنىڭ بىر تەرەپ قىلىنىش مەزگىلىده تۇرغانلىرىنى ئەسكەرتىشى كېرەك.

بەشىنچى باب بىخەتەر باشقۇرۇش

26-ماددا: سودا بانكىسى جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلىرىگە ئاساسەن، ئىناۋەت ئۇچۇرىنى يوللاش، سۈرۈشتۈرۈش، ئىشلىتىش، باشقىچە پىكىرده بولغانلىرىنى بىر تەرەپ قىلىش، بىخەتەر باشقۇرۇش قاتارلىق جەھەتتە ئىچكى باشقۇرۇش تۈزۈملىرى ۋە مەشغۇلات تەرتىپىنى تۈزۈشى ۋە جۇڭگو خەلق بانكىسىغا ئەنگە ئالدۇرۇشى لازىم.

27-ماددا: سودا بانكىسى ئابۇنىچىلارنى باشقۇرۇش تۈزۈمىنى ئورنىتىپ، باشقۇرغۇچى ئابۇنىچى، سانلىق مەلۇمات يوللىغۇچى ئابۇنىچى ۋە ئۇچۇرنى سۈرۈشتۈرگۈچى ئابۇنىچىنىڭ مەسئۇلىيىتى ۋە مەشغۇلات تەرتىپىنى ئېنىق بېكىتىشى كېرەك.

سودا بانكىسىنىڭ باشقۇرغۇچى ئابۇنىچى، سانلىق مەلۇمات يوللىغۇچى ئابۇنىچى ۋە ئۇچۇرنى سۈرۈشتۈرگۈچى ئابۇنىچى بۇ ۋەزىپىلەرنى ئۆزئارا قوشۇپ ئۆتەشكە بولمايدۇ.

28-ماددا: سودا بانكىسىنىڭ باشقۇرغۇچى ئابۇنىچىلىرى مەشغۇلات تەرتىپى بويىچە مۇناسىۋەتلىك ھوقۇققا ئېرىشكەن خادىمغا قارىتا مۇناسىپ ئابۇنىچى قۇرۇشى لازىم. باشقۇرغۇچى ئابۇنىچىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنى بىۋاستە سۈرۈشتۈرۈشىگە بولمايدۇ.

باشقۇرغۇچى ئابۇنىچى تەڭ دەرىجىلىك سانلىق مەلۇمات يوللىغۇچى ئابۇنىچى ۋە ئۇچۇرنى سۈرۈشتۈرگۈچى ئابۇنىچىغا بولغان كۈنىدىلىك باشقۇرۇشنى كۈچەيتىشى كېرەك. سۈرۈشتۈرگۈچى ئابۇنىچى

يۆتكىلىپ كەتسە، بۇ ئابۇنىچىنى ئىشلىتىشنى توختىتىشى كېرەك.

29-ماددا: سودا بانكىسىنىڭ باشقۇرغۇچى ئابۇنىچى، سانلىق مەلۇمات يوللىغۇچى ئابۇنىچى ۋە ئۇچۇرنى سۈرۈشتۈرگۈچى ئابۇنىچىلىرىنى جۈڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارماقلىرى ۋە ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىگە يوللاپ ئەنگەلدۇرىدۇ.

ئالدىنقى تارماقتىكى ئابۇنىچىلاردا ئۆزگىرىش بولسا، سودا بانكىسى ئىككى خىزمەت كۈنىدە جۈڭگو خەلق بانكىسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارماقلىرى ۋە ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت پونكىتىغا ئۆزگەرتىشنى ئەنگەلدۇرىدۇ.

30-ماددا: سودا بانكىسى باشقۇرغۇچى ئابۇنىچىلىرى ۋە سۈرۈشتۈرگۈچى ئابۇنىچىلىرىنىڭ مەخپىي نومۇرىنى تىزگىنلەش تۈزۈمىنى تۈرغۇزۇپ، مەخپىي نومۇرىنى تىزگىنلەش تۈزۈمىنىڭ ئىجرا قىلىنىش ئەھۋالىنى قەرەللىك تەكشۈرۈشى لازىم.

31-ماددا: سودا بانكىسى شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنىڭ بىخەتەر باشقۇرۇش تۈزۈمىنى ئورنىتىپ، ئىچكى قىسمىدىكى ھوقۇق بېرىلگەن خادىملارنىڭلا شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن ئۇچرىشىشىغا كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك، شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى بۇ چارىنىڭ 12-ماددىسىدا بەلگىلەنگەن جايدىن باشقا ھېچقانداق يەرگە ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

32-ماددا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى ئىناۋەت ئۇچۇرىنى يىغىش، رەتلەش، ساقلاش، سۈرۈشتۈرۈش، باشقىچە پىكىر-لەرنى بىر تەرەپ قىلىش، ئابۇنىچىلارنى باشقۇرۇش، بىخەتەر باشقۇرۇش جەھەتتىكى باشقۇرۇش تۈرۈمى ۋە مەشغۇلات تەرتىپىنى بېكىتىپ، ئىش ئورنى مەسئۇلىيىتىنى ئېنىق ئايرىپ، ئىچكى كونترولىنى تۈزۈمنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ، شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ نورمال ئىشلىشى ۋە شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنىڭ بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىشى لازىم.

33-ماددا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى ۋە ئۇنىڭ خىزمەتچى خادىملىرىنىڭ قانۇن - نىزاملار ۋە بۇ چارىنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلىپ، شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرىنى ئۆزگەرتىۋېتىشىگە، بۇزۇۋېتىشىگە، ئاشكارىلىۋېتىشىگە ۋە قانۇنسىز ئىشلىتىشىگە، شەخسىلەر، قانۇنى ئىگە، باشقا تەشكىلاتلار بىلەن يامان غەرەزدە تىل بىرىكتۈرۈپ، ساختا ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلىشىگە بولمايدۇ.

34-ماددا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى ئىشلەش ئەھۋالى، تاشقى جەھەتتە مۇلازىمەت قىلىش، نازارەت قىلىش ۋە كونترول قىلىش تۈزۈمىنى ئورنىتىپ، شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرى ئابونىچىلىرى ۋە سودا بانكىسىنىڭ ئابونىچىلىرىنىڭ مەشغۇلاتىنى نازارەت قىلىپ، شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىغا قانۇنسىز تاجاۋۇز قىلىپ كىرىشنىڭ ئالدىنى ئېلىشى لازىم.

35-ماددا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى ئاپەتنىڭ ئالدىنى ئېلىشتىكى زاپاس ساقلاش سىستېمىسى قۇرۇپ، زۆرۈر بىخەتەرلىك كاپالەتلەندۈرۈش تەدبىرلىرىنى قوللىنىپ، سىستېمىدىكى سانلىق مەلۇماتنىڭ يوقىلىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشى كېرەك.

36-ماددا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى سودا بانكىسى ئېلىپ بارغان بارلىق تەكشۈرۈشلەرنى خاتىرىلەيدۇ ھەمدە ۋاقتىدا سودا بانكىسىنى ئۇچۇر بىلەن تەمىنلەيدۇ.

37-ماددا: سودا بانكىسى شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ سۈرۈشتۈرۈلۈش ئەھۋالىنى دائىم تەكشۈرۈپ، بارلىق سۈرۈشتۈرۈشنىڭ بۇ چارىدىكى بەلگىلىمىلەرگە ئۇيغۇن بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىشى ھەمدە جۇڭگو خەلق بانكىسى ۋە ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىگە سۈرۈشتۈرۈشنى تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى يولىشى كېرەك.

ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى سودا بانكىسىنىڭ شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى سۈرۈشتۈرۈش ئەھۋالىنى قەرەللىك تەكشۈرۈشى لازىم.

ئالتىنچى باب جازالاش

38-مادداً: سودا بانكىسى بۇ چارىنىڭ بەلگىلىمىلىرى بويىچە مۇناسىپ باشقۇرۇش تۈزۈمى ۋە مەشغۇلات تەرتىپلىرىنى بېكىتمىسە، جۇڭگو خەلق بانكىسى تۈزىتىشكە بۇيرۇيدۇ، قەرەلىنى ئۆتىكۈزۈۋېتىپ تۈزەتمىسە، ئاگاھلاندۇرۇش جازاسى بېرىدۇ ھەم 30 مىڭ يۈەن جەريمانە قويىدۇ.

39-مادداً: سودا بانكىسىدا تۆۋەندىكى ئەھۋاللاردىن بىرى كۆرۈلسە، جۇڭگو خەلق بانكىسى تۈزىتىشكە بۇيرۇيدۇ ھەم 10 مىڭ يۈەندىن يۇقىرى، 30 مىڭ يۈەندىن تۆۋەن جەريمانە قويىدۇ، جىنايەتكە چېتىلسا، ئەدلىيە ئورگانلىرىنىڭ قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىشىغا تاپشۇرىدۇ.

(1) بۇ چارىدىكى بەلگىلىمىلەرگە خىلاپلىق قىلىپ، شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنى توغرا، مۇكەممەل، ۋاقتىدا يوللىمىسا؛

(2) بۇ چارىنىڭ 7-مادىدىكى بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلغان بولسا؛

(3) ھوقۇقتىن ھالقىپ شەخسىي ئىناۋەت سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى سۈرۈشتۈرسە؛

(4) سۈرۈشتۈرۈش نەتىجىسىنى بۇ چارىدە بەلگىلىگەن جايدىن باشقا جايغا ئىشلىتىش مەقسىتىدە بولسا؛

(5) باشقىچە پىكىردە بولۇشنى بىر تەرەپ قىلىش بەلگىلىمىسىگە خىلاپلىق قىلسا؛

(6) بۇ چارىدىكى بىخەتەر باشقۇرۇش تەلىپىگە خىلاپلىق قىلسا.

40-ماددا: سودا بانكسدا بۇ چارىنىڭ 38-ماددىسىدىن 39-ماددىسىغىچە بولغان بەلگىلىمىدىكى ئەھۋالدىن بىرى كۆرۈلسە، جۇڭگو خەلق بانكسى سودا بانكسىغا بىۋاستە مەسئۇل مۇدىر، ئالىي دەرىجىلىك باشقۇرغۇچى ۋە باشقا بىۋاستە مەسئۇل خادىملارغا ئىنتىزام جازاسى بېرىش تەكلىپىنى بېرىدۇ. جىنايەتكە چېتىلسا، ئەدلىيە ئورگانلىرىنىڭ قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىشىغا تاپشۇرۇپ بېرىش تەكلىپىنى بېرىدۇ.

41-ماددا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مەركىزىنىڭ خىزمەتچىلىرىدە تۆۋەندىكى ئەھۋاللاردىن بىرى كۆرۈلسە، جۇڭگو خەلق بانكسى مەمۇرىي جازا بېرىدۇ، جىنايەتكە چېتىلسا، ئەدلىيە ئورگانلىرىنىڭ قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىشىغا تاپشۇرۇپ بېرىدۇ.

(1) بۇ چارىدىكى بەلگىلىمىلەرگە خىلاپلىق قىلىپ، شەخسىلەرنىڭ ئىناۋەت ئۇچۇرىنى بۇزۇۋەتسە، يوقىتىۋەتسە، ئاشكارىلاپ قويسا ۋە قانۇنسىز ئىشلەتسە؛

(2) پۇقرالار، قانۇنىي ئىگە، باشقا تەشكىلاتلار بىلەن يامان غەرەزدە تىل بىرىكتۈرۈۋېلىپ ساختا ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلىسە.

42-ماددا: جۇڭگو خەلق بانكسى خىزمەتچىلىرى بۇ چارىدىكى بەلگىلىمىلەرگە خىلاپلىق قىلىپ شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرىنىڭ ئاشكارىلىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارسا، قانۇن بويىچە مەمۇرىي جازا بېرىلىدۇ، جىنايەتكە چېتىلسا، ئەدلىيە ئورگانلىرىنىڭ قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىشىغا تاپشۇرۇپ بېرىلىدۇ.

يەتتىنچى باب قوشۇمچە پىرىنسىپ

43-ماددا: بۇ چارىدە دېيىلگەن سودا بانكسى جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى چېگرا ئىچىدە قۇرۇلغان سودا بانكسى، شەھەر ئامانەت-قەرز كوپىراتىپ بىرلەشمىسى، يېزا ئامانەت-قەرز كوپىراتىپ

بىرلەشمىسى، شۇنداقلا گوۋۇيۈەنىنىڭ بانكا كەسپىنى نازارەت قىلىش، باشقۇرۇش ئاپپاراتى تەستىقلىغان، مەخسۇس كىرىدىت كەسپى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان باشقا پۇل مۇئامىلە ئاپپاراتلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

44-مادداً: بۇ چارىنى چۈشەندۈرۈشكە جۇڭگو خەلق بانكىسى مەسئۇل بولىدۇ.

45-مادداً: بۇ چارە 2005-يىلى 10-ئاينىڭ 1-كۈنىدىن باشلاپ يولغا قويۇلىدۇ.

قوشۇمچە (2)

شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى ئۆزى سۈرۈشتۈرۈش قائىدىسى

1ـماددا: شەخسنىڭ جۇڭگو خەلق بانكسىنىڭ ئىناۋەت خاتىرە-لەش مۇلازىمەت مەركىزىدىن ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىغا ئېرىشىش خىزمىتىنى قېلىپلاشتۇرۇش ئۈچۈن، «شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى ئا-ساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى باشقۇرۇش ۋاقتىلىق يولغا قويۇش چارىسى»نىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلىرىگە ئاساسەن بۇ قائىدە تۈزۈپ چىقىلدى.

2ـماددا: شەخسلەر ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش-تە جۇڭگو خەلق بانكسىنىڭ شۇ يەرلىك تارماق بانكىسىدىكى ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىغا ياكى بىۋاستە ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىگە ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش توغرىسىدىكى يازما ئىلتىماسىنى تاپشۇرسا بولىدۇ.

3ـماددا: شەخسلەر ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈش ئىلتىماسىنى تاپشۇرغاندا، «شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى ئۆزى سۈ-رۈشتۈرۈش ئىلتىماس جەدۋىلى»نى تولدۇرۇشى، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆزىنىڭ ئۇنۇملۇك سالاھىيەت ئىسپاتلىرىنى تەكشۈرتۈشى، شۇنداقلا ئارخىپتا ساقلاش ئۈچۈن ئۇنىڭ كۆپەيتىلگەن نۇسخىسىنى تەييارلاپ بېرىشى كېرەك.

ئىلتىماس قىلغۇچى ئۇنۇملۇك سالاھىيەت ئىسپاتلىرى بىلەن تە-مىنلىيەلمىسە، ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارماقلىرى ياكى ئىنا-

ۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى ئۇ شەخسنىڭ ئىلتماسىنى قوبۇل قىلمايدۇ.

4-مادا: ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارماقلىرى بەش خىزمەت كۈنى ئىچىدە «سۈرۈشتۈرۈش ئىلتىماس جەدۋىلى»نى «شەخسىي ئىناۋەت دوكلاتىنى ئۆزى سۈرۈشتۈرۈش ئىلتماسىنى تەزىملاش جەدۋىلى»گە تىزىملىشى، شۇنداقلا سۈرۈشتۈرۈش ئىلتماسىنى تىزىملاش جەدۋىلىنى شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنىڭ باشقىچە پىكىرده بولۇشنى بىر تەرەپ قىلىش مەخسۇس ئېلېكترونلۇق خەت ساندۇقى ئارقىلىق ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىگە يوللاپ بېرىشى لازىم.

5-مادا: ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى سۈرۈشتۈرۈش ئىلتماسىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىنكى 10 خىزمەت كۈنى ئىچىده مەخسۇس ئېلېكترونلۇق خەت ساندۇقى ئارقىلىق سۈرۈشتۈرۈش نەتىجىسىنى يوللاپ، سۈرۈشتۈرۈش ئىلتماسى سۇنغان ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقىنىڭ يەتكۈزۈشىگە تاپشۇرۇشى ياكى ئىلتماس قىلغۇچىنىڭ ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىدىن ئېلىۋېلىشىنى بۇاستە ئۇقتۇرۇشى كېرەك.

يەتكۈزۈپ بەرمەكچى بولغان ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقى ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى يوللىغان سۈرۈشتۈرۈش نەتىجىسىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئىلتماس قىلغۇچىنىڭ ئېلىۋېلىشىنى ۋاقتىدا ئۇقتۇرۇشى لازىم.

6-مادا: شەخسلەرنىڭ باشقا مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللارنى سۈرۈشتۈرۈشنى باشقۇرۇشتا «شەخسىي ئىناۋەت ئۇچۇرى ئاساسىي سانلىق مەلۇمات ئامبىرىنى باشقۇرۇش ۋاقتىلىق يولغا قۇيۇش چارىسى»نىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلىرى بويىچە ئىجرا قىلىنىدۇ.

ئىناۋەت خاتىرىلەشنى باشقۇرۇش تارمىقى ۋە ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزىنىڭ ھەر ئىككىسى ئۆزلىرىدىكى شەخسنىڭ بۇاسى-

تە تەمىنلىگەن سۈرۈشتۈرۈش ئىلتىماسى سالاھىيەت ئىسپاتلىرىنىڭ كۆچەيتىلگەن نۇسخىسىنى ساقلاشقا مەسئۇل بولىدۇ.

7ـ-مادداا: ئىناۋەت دوكلاتىنى سۈرۈشتۈرۈشكە قاتناشقان ھەق ئېلىشىنى باشقۇرۇش تۈزۈمى يولغا قويۇلۇشتىن ئىلگىرى، ئىناۋەت خاتىرىلەش مۇلازىمەت مەركىزى شەخسلەرنى ئۆزىنىڭ ئىناۋەت دوكلاتى بىلەن تەمىنلىگەندە، ۋاقتىنچە ھەق ئالمايدۇ.

8ـ-مادداا: بۇ چارىنى چۈشەندۈرۈشكە جۇڭگو خەلق بانكىسى مەسئۇل بولىدۇ.

9ـ-مادداا: بۇ چارە ئېلان قىلىنغان كۈندىن باشلاپ يولغا قويۇلىدۇ.

策　　划：依不拉音·赛曼
组　　稿：阿不来提·居吗　土普热克
责任编辑：
责任校对：吐尔逊古力·卡斯木
封面设计：海米旦·赛达力木

有效利用触资的技巧

百姓征信知识问答（维吾尔文）

克力木江·阿不力孜　编

新疆科学技术出版社出版发行
（乌鲁木齐市延安路255号　邮政编码：830049）
新疆新华书店经销　乌鲁木齐市隆益达印务有限公司印刷
880mm×1230mm　32开本　6.125印张
2010年10月第1版　2010年10月第1次印刷
印数：1—3000册

ISBN 978-7-5466-0503-6(民文)　定价：18.00元

ISBN 978-7-5466-0503-6

9 787546 605036 >

定价：18.00元